Ioan Şmid

Două secole de istorie ale Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți

(Ediție revizuită și adăugită)

Rădăuți, 2023

Cuprins

Capitolul I - Prezența Bisericii Romano-Catolice în Bucovina...................................9
Perioada medievală...9
Perioada administrației imperiale austriece – formarea comunităților catolice..........12
Formarea comunităţilor Althütte (Huta Veche) şi Neuhütte (Huta Nouă)..................14
Formarea comunităţii Karlsberg (Gura Putnei)..14
Formarea comunităţii Fürstenthal (Voievodeasa)...15
Formarea comunităţilor Hadikfalva (Dorneşti), Andrásfalva (Măneuți) şi Istensegíts (Țibeni)..19

Capitolul II - Începuturile Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți.........................23
Dezvoltarea parohiei în timpul primului paroh, pr. Joseph Sattfeld..........................26

Capitolul III - Viața parohiei până la unirea Bucovinei cu Regatul României........32
Parohia în perioada parohului pr Joseph Sattfeld (continuare).................................32
Parohia în perioada parohilor pr. Johann Zukiewicz și pr. Eduard Niestenberger......36
Capela „Sfântul Rochus”...42
Capela „Sfânta Treime”...45
Parohia în perioada de pastorație a monseniorului Clemens Swoboda......................52
Parohia în anii Primului Război Mondial..55

Capitolul IV - Viața parohiei în perioada interbelică...61
Parohia în perioada de pastorație a pr. Józef Myketiuk...61
Parohia în perioada de pastorație a pr. Karl Morosiewicz..65
Trecerea parohiilor din Bucovina în administrarea Diecezei de Iași..........................68
Parohia în perioada de pastorație a pr. Karl Schüttler...74
Plecarea germanilor din Rădăuți și din parohiile vecine...77

Capitolul V - Viața parohiei în perioada 1941 - 1989...82
Parohia în anii războiului 82
Parohia în perioada de pastoraţie a pr. Anton Trifaş.
Începutul abuzurilor comuniste...87
Parohia în timpul pastorației părintelui Eugen Baltheiser. Anii crunți ai represiunii comuniste...95
Parohia în timpul pastorației pr. Eduard Kozanowski..117
Parohia în timpul pastorației pr. Iosif Krassler...124
Parohia în timpul primei perioade de pastorație a pr. Iosif Doboș...........................147
Parohia în timpul pastorației pr. Anton Budău...154
Viața parohiei în timpul pastorației pr. dr. Eduard Ferenț..159

Capitolul VI - Parohia Romano-Catolică din Rădăuți după căderea regimului comunist...176

A doua perioadă de pastorație a părintelui Iosif Doboș....176
Congregatio JESU, filiala Rădăuţi....184
Viața parohiei în perioada de pastorație a părintelui Iosif Răchiteanu....204

Capitolul VII - Evoluţia numărului de creştini romano-catolici în parohia Rădăuţi în cei 200 de ani de existenţă a sa....223

Capitolul VIII - Preoţii care au activat în parohia Rădăuţi ca parohi....237

Capitolul IX - Preoţii vicari care au activat în Parohia Rădăuţi....248
Paroh pr. Joseph Sattfeld....248
Paroh pr. Johann Zukiewicz....249
Paroh pr. Eduard Niestenberger....250
Paroh monseniorul Clemens Swoboda....252
Paroh pr. Josef Myketiuk....254
Paroh pr. Karl Morosiewicz....254
Paroh pr. Karl Schüttler....255
Paroh pr. Iosif Krassler....257
Paroh pr. Iosif Doboş - în perioada 1974 – 1979....259
Paroh pr. Petru Budău....260
Paroh pr. Anton Budău....261
Paroh pr. dr. Eduard Ferenţ....261
Paroh pr. Iosif Doboş - în perioada 1990 – 2006....263
Paroh pr. Iosif Răchiteanu....265

Capitolul X - Preoţii originari din Parohia Rădăuţi....267

Capitolul XI - Preoţii care au condus Decanatul de Rădăuţi....276

Capitolul XII - Parohia din Fürstenthal (Voievodeasa)....277

Capitolul XIII - Arhiepiscopul Joseph Weber....288

Capitolul XIV – Uniunea Germanilor Bucovineni din Rădăuţi....293

Capitolul XV – Bicentenarul bisericii. Completări la prima ediție....313

Concluzii....330

Bibliografie....333

Cuvânt înainte

Când am fost rugat să scriu despre impresiile mele legate de această carte, am ezitat dacă să accept sau nu, din cauză că, nu cred că am talent literar. Totuşi am acceptat şi acum văd că îmi apasă pe umeri povara unui lucru pe care nu l-am făcut niciodată.

Citind însă cartea am observat că, folosind cuvinte simple pot spune câte ceva despre ea. Titlul *Două secole de istorie a Parohiei Romano-Catolice din Rădăuţi* este deja un motiv să doreşti a spune ceva.

Lucrarea de faţă poate fi considerată şi o cronică a vieții parohiei rădăuţene de la înființarea ei, prin decretul Împăratului Apostolic Francisk I, în anul 1811 şi până în prezent.

Autorul a cercetat cu amănunțime, documente şi alte surse de informare asupra temei pe care şi-a propus s-o dezvolte şi reuşeşte să trezească interesul cititorului prin faptul că, pe lângă date statistice, împleteşte cu mult talent povestioare pe care le-a cules de la persoanele care-şi mai amintesc fapte petrecute în viaţa parohiei.

De asemenea autorul face şi o caracterizare a unor parohi, subliniind meritele lor în buna desfăşurare a vieţii pastorale în Rădăuţiul timp de două secole.

Textul cărţii este puternic susţinut de fotografiile atent alese de autor care prezintă cititorului, figurile preoţilor parohi şi vicari, clădirile bisericilor din parohie şi modificările suferite dea lungul timpului, cât şi secvențe din activităţile sociale desfăşurate în cadrul parohiei.

Din acest motiv cartea de faţă se adresează nu numai catolicilor din Rădăuţi, ci şi urmaşilor rădăuţenilor care trăiesc în Germania şi Austria.

Eduard Mohr,
Preşedintele onorific al *Uniunii Germanilor Bucovineni* din Rădăuţi

Cuvântul autorului

Ne simţim foarte mândri că suntem bucovineni şi ne bucură faptul că armonia socio-culturală dintre diferitele grupuri etnice stabilite pe aceste meleaguri este dată de exemplu. Ne bucură faptul că Bucovina este considerată o mică Europă, dar, toate acestea nu ar fi fost posibile, dacă în decursul istoriei noastre nu ar fi existat o perioadă austriacă. Să nu uităm că numele de Bucovina tot de la austrieci îl avem.

În aceeaşi idee Rădăuţiul datorează mult acelei perioade. În afară de faptul că o mică perioadă a fost capitala Moldovei, pe vremea când însuşi statul moldovean era încă în formare, că aici sunt înmormântaţi primii domni ai Moldovei, trecutul său este foarte modest. În anul 1774, Rădăuţiul era un mic sătuc aflat pe moşia Episcopiei Ortodoxe, fără importanţă economică sau culturală. În aproximativ 150 de ani, el devine al doilea oraş ca mărime din Bucovina, după Cernăuţi. Chiar dacă după unirea Bucovinei cu România el a pierdut acest loc, ne întrebăm dacă alte condiții istorice ar fi fost la fel de prielnice pentru el.

Prezenţa Bisericii Romano-Catolice pe aceste meleaguri bucovinene se pierde în negura istoriei, şi a depins de mulţi factori, inclusiv de interesele politice de moment ale domnilor moldoveni. Aceste interese, cât şi vecinătatea Moldovei medievale cu regatele catolice ale Poloniei şi Ungariei, au facilitat prezenţa misionarilor în număr mai mare sau mai mic pe aceste meleaguri.

Referindu-mă strict numai la regiunea Rădăuţiului, catolicii s-au stabilit aici odată cu administrația austriacă care, printr-o politică economică abilă, a dezvoltat această regiune, facilitând apariţia diverselor industrii (extractive, forestiere, de producere a sticlei etc). Cum la acea vreme, personal calificat în Bucovina nu era, Maria Theresa cât şi fiul ei Joseph al II-lea, au dezvoltat un plan de colonizare al Bucovinei, prin aducerea de muncitori forestieri, de mineri şi fermieri germani, unguri, polonezi şi ucraineni, care în marea lor majoritate erau de religie catolică sau greco-catolică. Astfel, în Bucovina s-a creat un mozaic cultural şi social multietnic. Din acest punct de vedere Biserica Catolică din Bucovina are o conştiinţă socială şi catolică deosebită de cea din restul Moldovei. La Rădăuţi, ca de altfel şi în toată Bucovina, convieţuirea de secole dintre etnii a dus la formarea unei conştiinţe sociale şi europene bazate pe respect reciproc.

În 1940, cei mai mulţi catolici germani, o parte din catolicii poloni şi aproape toţi ungurii decid să plece. Cei care au rămas şi descendenţii lor, şi-au păstrat credinţa catolică şi au avut grijă de bisericile construite de strămoşii lor, chiar dacă au trăit perioade de opresiuni. Rănile din perioada comunistă nu au nimicit conştiinţa moştenită de la predecesori. Dovadă stau anii de după căderea regimului comunist în care credincioşii catolici şi-au păstrat identitatea.

Noi, considerăm că memoria istorică a Bisericii nu poate fi distrusă niciodată. Noi am preluat-o de la predecesorii noştri şi continuăm s-o transmitem mai departe urmaşilor.

Pentru mine a fost o mare bucurie perioada în care m-am documentat pentru această carte. Aproape zilnic descopeream date noi, care se adăugau celor deja cunoscu-

te. Era ca un „puzzle” care se completa dezvăluind la final o frumoasă şi în acelaşi timp zbuciumată istorie. Mare satisfacţie am că pot spune că am identificat toţi preoţii care au slujit în această parohie începând din 1811 şi până în anul 2012: 25 de preoţi parohi (sau administratori) şi 71 de preoţi vicari. Pentru cei mai mulţi sunt şi date biografice. Consider că e mare lucru ca, prin evocarea muncii lor, să ne cunoaştem trecutul.

Cartea am scris-o cu gândul la generaţiile viitoare care trebuie să cunoască istoria aşa cum a fost ea, fără păreri sau comentarii proprii. Pentru a fi înţeleasă mai uşor, evenimentele sunt prezentate în contextul lor. Datorită acestui mod de abordare, avem posibilitatea de a afla date noi, unele chiar inedite şi despre urbea noastră.

Demersul meu, cu siguranţă, nu ar fi avut succes dacă nu aş fi fost sprijinit de părintele paroh actual, Iosif Răchiteanu, care mi-a facilitat accesul la arhiva parohiei, participând astfel la apariţia cărţii şi căruia îi mulţumesc.

Îi mulţumesc şi părintelui Iosif Doboş, singurul preot ce a fost în două rânduri paroh la Rădăuţi, care a ajuns să cunoască în detaliu comunitatea noastră şi care, în anii ce au urmat căderii regimului comunist, s-a implicat în recuperarea patrimoniului bisericesc. Îi mulţumesc pentru timpul acordat şi pentru fotografiile puse la dispoziţie.

Îi mulţumesc părintelui dr. Eduard Ferenţ pentru ideile transmise în discuţiile pe care le-am avut cu privire la structura şi ideea de bază a cărţii. Îi mulţumesc şi pentru datele oferite în legătură cu biserica din Voievodeasa.

Îi mulţumesc părintelui Johann Proschinger OFMConv, ultimul preot de origine germană în viaţă, din Bucovina, care în discuţiile de documentare mi-a povestit atât despre frumuseţea vremurilor când biserica se dovedea neîncăpătoare la liturghiile duminicale, dar şi despre tristeţea anilor de comunism ce au urmat. Îi mulţumesc şi pentru fotografiile de colecţie pe care mi le-a pus la dispoziţie.

Îi mulţumesc domnului Eduard Mohr care şi-a arătat disponibilitatea de a sprijini demersul meu. Graţie talentului său de povestitor am descoperit acea „armonie în sărăcie”, cum frumos s-a exprimat Domnia Sa, care domnea în parohie pe vremea părintelui Eugen Baltheiser.

Mulţumesc domnului Luzian Geier, jurnalist, redactor-şef la ziarul „Der Südostdeutsche” şi cercetător asociat al Institutului „Bucovina” din Augsburg, atât pentru asistenţa de specialitate, cât şi pentru ajutorul pe care mi l-a acordat în apariţia acestei cărţi.

Îi mulţumesc, de asemenea, domnului profesor Dănuţ Doboş, director executiv al Departamentului de Cercetare Ştiinţifică al Episcopiei Romano-Catolice de Iaşi, pentru asistenţa de specialitate pe care mi-a acordat-o cu atâta generozitate.

Mulţumesc familiilor Andruşca, Sârbu, Paraniac, Gaschler, Bucevschi, doamnei Kropp şi domnului Mohr pentru fotografiile de colecţie pe care mi le-au pus la dispoziţie.

Şi nu în ultimul rând mulţumesc familiei mele care în tot acest timp mi-a fost aproape.

Autorul,
februarie 2013, Rădăuţi

Capitolul I - Prezența Bisericii Romano-Catolice în Bucovina

Perioada medievală

Din punct de vedere istoric, până în anul 1775 nu a existat vreun teritoriu cu numele de Bucovina. După anexarea părții de nord-vest a Moldovei de către Imperiul austriac și pentru că era un teritoriu foarte bogat în păduri de fag, încet-încet, s-a adoptat denumirea de Bucovina. În documentele medievale moldoveneşti, pădurile de fag erau numite *„bucovine"*. Spre exemplificare, în tratatul încheiat între Sigismund de Luxemburg al Ungariei şi Wladislav II Jagello al Poloniei, la 15 martie 1412, sunt menţionaţi *„codrii mari numiţi Bucovina"*[1]. Numele este de provenienţă poloneză, cuvântul „*buk"* însemnând „*fag"*. Așadar *„Bucovina"* s-ar putea traduce prin *„Țara fagilor"*[2]. În germană i se spune şi „*Buchenland"*.

Privită din perspectivă istorică, Biserica Romano-Catolică a fost prezentă pe aceste meleaguri bucovinene încă din zorii secolului al XIII-lea, când regele Ungariei, Andrei al II-lea, angajează ordinul teuton pentru apărarea graniţelor Transilvaniei de incursiunile cumanilor, care aveau Moldova şi Muntenia în stăpânirea lor[3]. Teutonii au primit atunci sub stăpânire, în regim de feudă, Țara Bârsei. În cartea sa *Începuturile Bisericii Catolice din Moldova*, pr. dr. Ioan Ferenţ consideră că 1211 este anul în care cavalerii teutoni intră în Ţara Bârsei.

Ordinul teutonic era un ordin german de călugări-cavaleri catolici, conduşi de un *„magister"*. Scopul lor principal era lupta împotriva necredinţei şi îngrijirea bolnavilor. Uniforma lor era o manta albă cu cruce neagră, îmbrăcată peste armură[4]. Până în anul 1222 cavalerii teutoni trec munţii ocupând Moldova până la Siret. Odată cu ocuparea teritoriului Moldovei dintre Carpaţi şi Siret de către cavalerii teutoni, pr. dr. Ioan Ferenţ consideră că acesta este momentul în care populaţia locală ia contact cu Biserica Catolică. Odată cu venirea teutonilor au sosit şi primii misionari.

Teutonii au zidit cinci „*castra fortia"* (cetăţi) fortificate în acest teritoriu nou cucerit. Două din aceste „*castra fortia"* se aflau şi pe teritoriul Bucovinei de mai târziu: la Suceava şi la Siret[5]. La Siret, cetatea teutonă se afla în partea estică a oraşului, pe colina numită *„Ruina"*. De fapt chiar numele colinei (389 m) vine de la ruinele acestei cetăţi, care din anul 1769 au dispărut definitiv din acest loc[6].

1 SPINEI, Victor, *Bucovina în mileniul întunecat. Spaţiul nord-est carpatic în mileniul întunecat*, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 1997, p. 134.

2 SULIMIERSKI, Filip, WALEWSKI, Władysław. *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich.* [on-line], http://otwartanauka.pl. Ediţie tipărită în perioada: 1880-1914, Vol. I, p. 464, accesat 3-6 septembrie 2010, la URL: http://dir.icm.edu.pl/pl/Slownik_geograficzny/Tom_I/464.

3 FERENŢ, Ioan. *Începuturile Bisericii Catolice din Moldova*, ed. Sapientia, Iaşi, 2004, p. 15.

4 *Ibidem,* p.14.

5 *Ibidem*, p. 35.

6 SULIMIERSKI, Filip, WALEWSKI, Władysław. *op.cit.,* Vol. IX, p. 444, accesat 3-6 septembrie 2010, la URL: http://dir.icm.edu.pl/pl/Slownik_geograficzny/Tom_IX/444.

După alungarea de pe aceste meleaguri, în anul 1247, a cavalerilor teutoni, asistenţa spirituală a locuitorilor de aici a continuat prin intermediul misionarilor dominicani şi franciscani, sosiţi aici atât din Ungaria, cât şi din Polonia. Aceşti misionari aparţineau de Vicariatul Ruteniei, cu centrul la Lvov. Istoria menţionează chiar martiriul a doi misionari franciscani polonezi, Błażej şi Marek, care în anul 1340 au murit pentru credinţă, fiind înmormântați într-o mănăstire franciscană existentă atunci la Siret[7]. Mănăstirea franciscană din Siret era şi cea mai veche din toată Rutenia. Alți doi martiri franciscani, Luca şi Valentin, au fost înmormântaţi tot aici la 12 februarie 1378[8].

Urmaşul lui Bogdan la tronul Moldovei, Laţcu-Vodă, a mutat capitala de la Baia la Siret. Promovând o politică de apropiere faţă de regatul polonez, Laţcu orientează Moldova spre catolicism, el însuși fiind botezat în anul 1367 de către franciscanii Nicolae Mels şi Paul Schwiedenitz. Tot prin intermediul acestor doi misionari, domnul Moldovei îi adresează Papei Urban al V-lea cererea de a înfiinţa în capitala Moldovei o episcopie catolică[9]. Astfel că în anul 1371, la Siret este înființată prima episcopie romano-catolică de pe teritoriul actualei Bucovine. Dacă ne raportăm la întregul teritoriu al Moldovei este a doua episcopie catolică, după cea înființată la Milcovia (Milcov) în perioada cumană.

Primul episcop siretean a fost Andrzej Jastrzebiec, consacrat la data de 4 august 1371[10].

Dezvoltarea Bisericii Catolice în Bucovina, cât şi în întreaga Moldovă în perioada Evului Mediu a depins covârșitor de interesele politice de moment ale domnilor moldoveni, cât şi de cele ale regilor maghiari şi polonezi cu a căror regate se învecina Moldova. Astfel putem da ca exemplu pe domnitorul Ştefan cel Mare care, în anul 1467, aflându-se în război cu regele Ungariei, Matei Corvin, a decis să incendieze oraşul Baia, întrucât acolo regele maghiar își instalase cartierul general. Părintele dr. Eduard Ferenţ, referindu-se la acest eveniment istoric, spunea:

„Pradă flăcărilor ca şi restul oraşului, mănăstirea şi episcopia au pierit pentru totdeauna, iar din măreaţa ctitorie a lui Alexandru cel Bun vor fi rămas doar zidurile”[11].

La scurt timp după aceea, el reface catedrala întrucât avea nevoie de ajutorul papei în lupta sa contra turcilor care amenințau Moldova. Acelaşi Ştefan, în anul 1498, porneşte o ofensivă militară contra polonezilor ajungând până la Przemyśl, arzând şi distrugând totul în cale[12].

Un alt exemplu este al domnului Bogdan al III-lea, fiul şi urmaşul lui Ştefan cel Mare la tronul Moldovei, care și-a pus în gând să se însoare cu Elisabeta, sora regelui polon, Alexandru. Când Elisabeta l-a văzut pe Bogdan cu privirea şpanchie (privire în cruciş) l-a refuzat. Bogdan, fiind îndrăgostit de ea, a căutat să se vindece de acest defect

7 *Ibidem*, p. 446.
8 DUMEA, Emil. *Istoria Bisericii Catolice din Moldova*, Ed. Sapientia, Iaşi, 2006, p. 51.
9 SULIMIERSKI, Filip, WALEWSKI, Władysław. *op.cit.*, Vol. IX, p. 446, accesat 3-6 septembrie 2010, la URL: http://dir.icm.edu.pl/pl/Slownik_geograficzny/Tom_IX/446.
10 *Ibidem*, p. 446.
11 FERENŢ, Eduard. *Istoricul Catedralei din Baia* (ms.).
12 SULIMIERSKI, Filip, WALEWSKI, Władysław. *op.cit.,* Vol. X, p. 447, accesat 3-6 septembrie 2010, la URL: http://dir.icm.edu.pl/pl/Slownik_geograficzny/Tom_X/447.

vizitând corporalul făcător de minuni depus în biserica catolică din Siret încă din anul 1391 și datorită acestui corporal făcător de minuni, Siretul devenise la acea vreme important loc de pelerinaj. Nefiind vindecat, domnul se înfurie şi dărâmă biserica[13].

În anul 1388 domnul Petru I Muşat mută capitala Moldovei la Suceava, iar de atunci Siretul pierde din importanţă. La aceasta se adaugă şi incendiul din anul 1403, în care Siretul este distrus în întregime. Episcopul de atunci, Jan Sartoryusz, neavând mijloacele materiale şi financiare de reconstruire a bisericilor distruse, dar având acordul papei şi al domnului Alexandru cel Bun, a decis mutarea episcopiei la Bacău[14]. Majoritatea istoricilor sunt de acord cu faptul că Episcopia de Bacău este succesoarea Episcopiei de Siret[15]. Între data mutării Episcopiei de la Siret la Bacău şi data înfiinţării efective a Episcopiei de Bacău sunt circa două secole în care Moldova a fost răvășită de erezii, unele susţinute chiar şi de domni[16]. În această perioadă de două secole, a funcţionat totuşi o episcopie catolică: cea de la Baia, care a fost înfiinţată în anul 1420, conform părerii exprimate de prof. dr. pr. Eduard Ferenţ în lucrarea *Istoricul Catedralei din Baia,* lucrare care este cuprinsă într-un volum de conferinţe. Episcopia de Baia a funcționat până în anul 1523.

În secolul al XVI-lea, la cererea episcopului ortodox de Rădăuţi Isaia, domnul Ion Vodă cel Cumplit, mare persecutor al catolicilor, distruge cele două mănăstiri (cea dominicană şi cea franciscană) cât şi catedrala din Siret. Episcopul Marco Bandini, în însemnările sale scria:

„Principele şi-a exercitat furia sa de tiran nu numai asupra mănăstirii, dar şi contra catolicilor. El distruse mănăstirea, izgoni preoţi, călugări şi dărâmă toate bisericile”[17].

Secolul al XVIII-lea a fost unul nefast pentru catolicii din Siret. Cazacii lui Chmielnicki iar apoi epidemia de holeră au decimat populaţia oraşului, astfel că în anul 1770 în Siret mai erau 50 de locuitori[18]. Mănăstirile franciscană şi dominicană au fost distruse iar călugării au plecat sau au fost alungaţi în Polonia. Siretul a început să renască abia după anexarea Bucovinei de către austrieci.

În afară de Siret, catolici erau şi la Suceava. Dintr-o statistică întocmită în anul 1596 de episcopul Bernardino Quirini, privind starea Bisericii Catolice din Moldova, trimisă Sfântului Scaun, aflăm că în Suceava erau 30 de familii catolice, cu 153 de suflete şi vreo 2.000 de soldaţi catolici polonezi şi unguri aflaţi în slujba domnească[19].

Ca o concluzie a ceea ce am prezentat mai sus este faptul că Biserica Romano-Catolică a avut o prezență misionară în Moldova medievală. Episcopii, care erau numiți de Sfântul Scaun pentru Episcopia din Siret, pentru Episcopia din Baia și mai târziu pen-

13 FERENŢ, Eduard, *op.cit.*

14 SULIMIERSKI, Filip, WALEWSKI, Władysław. *op.cit.*, Vol. X, p. 447, accesat 3-6 septembrie 2010, la URL: http://dir.icm.edu.pl/pl/Slownik_geograficzny/Tom_X/447.

15 DUMEA, Emil, *op. cit.,* p. 87

16 *Ibidem*.

17 BANDINI, Marco, *Codex. Vizitarea generală a tuturor bisericilor catolice de rit roman din Provincia Moldova. 1646-1648, Iaşi, Editura Presa Bună, 2006, p.220.*

18 SULIMIERSKI, Filip, WALEWSKI, Władysław. *op. cit.*, vol. X, p. 448, accesat 3-6 septembrie 2010, la URL: http://dir.icm.edu.pl/pl/Slownik_geograficzny/Tom_X/448.

19 DUMEA, Emil, *op. cit.*, p. 90.

tru Episcopia din Bacău nu rezidau în aceste locuri, ci numai le vizitau periodic. Această stare a durat în Moldova până la înființarea Episcopiei Catolice de Iași, în anul 1884. Odată cu acest eveniment, putem afirma că începe perioada istoriei moderne a Bisericii Catolice din Moldova. Primul episcop de Iași, Nicolae Iosif Camilli, a avut sarcina de a organiza și structura noua episcopie și de a forma un cler autohton, care să înlocuiască preoții misionari[20]. Până la înființarea episcopiei, catolicii din Moldova erau deserviți de preoți misionari franciscani și dominicani. În cazul Bucovinei, această reorganizare se face mai devreme, odată cu alipirea ei Imperiului austriac. Prin decrete imperiale sunt înființate parohii și numiți preoți parohi, la început fiind aduși preoți din alte zone ale imperiului (în special din Galiția). După mijlocul secolului al XIX-lea sunt formați și preoți autohtoni. Primii preoți sfințiți, originari din Rădăuți, au fost frații Francisk și Józef Łuczko. Aceasta se întâmpla în anul 1899.

Perioada administrației imperiale austriece – formarea comunităților catolice

Politica economică a administrației austriece consta în aceea că fiecare regiune sau district, trebuiau astfel să se dezvolte încât să poată asigura întreținerea slujbașilor imperiali, să plătească impozitele aferente și să asigure traiul de zi cu zi al locuitorilor. În acest sens, acolo unde era potențial de dezvoltare (existența unor bogății naturale), dezvoltarea era stimulată de către administrație. Așa s-a întâmplat și cu Bucovina, bogată în păduri de fag, în nisip bun pentru fabricarea sticlei (valea Sucevei), minereuri minerale (zona Cârlibaba – Pojorâta) și în zăcăminte de sare (zona Cacica-Solca).

Întrucât acest teritoriu, bogat în resurse naturale, nu era deloc exploatat, atât Maria Theresa cât şi fiul ei, Iosif al II-lea au dezvoltat un plan de colonizare, atât al Galiţiei, cât şi al Bucovinei, prin aducerea de muncitori forestieri, de mineri şi fermieri germani. În acest sens sunt emise două legi importante: Legea toleranţei religioase (1781) şi Legea colonizărilor (1782)[21].

Legea colonizărilor, printre alte facilităţi, prevedea: transport gratuit de la Viena până la punctul de colonizare din Bucovina; loc de casă şi pământ agricol; animale de lucru; scutiri de taxe în primii 10 ani; bărbaţii erau scutiţi de serviciul militar.

Legea toleranţei religioase garanta libertatea de conştiinţă a grupurilor etnice ce urmau a se stabili în aceste teritorii. Această lege a făcut ca mulţi germani protestanţi să prefere emigrarea în Bucovina. Cele două legi se adresau şi familiilor germane aflate în afara graniţelor imperiului austriac[22].

Germanii care au venit în Bucovina erau din trei regiuni geografice şi culturale ale imperiului: şvabi din Germania de Sud-Est (Rhine, Württemberg, Palatinate), ger-

20 *Ibidem*, p. 269.

21 WELSCH, Sophie. *The Bukovina-Germans During the Habsburg Period: Settlement, Ethnic Interaction, Contributions* [on-line], www.feefhs.org, Vol. X, 2002, p.82, accesat în septembrie 2010, la URL: http://www.feefhs.org/journal/10/bukovina.pdf.

22 *Ibidem*, p. 82.

mani sudeţi (regiunea Bohemiei) şi germani saxoni sau zipseri (din regiunea Zips – Slovacia de azi)[23].

Imigraţia şvabilor (1782 – 1787) a reprezentat primul val de imigranţi germani în Bucovina şi a început cu sosirea primelor 22 de familii de agricultori germani din Banat, continuat cu 50 de familii de agricultori sosite din Galiţia. Aceste familii s-au stabilit la periferia unor localităţi deja existente: Cernăuţi, Mitocu-Dragomirnei şi Molodia[24].

Până în anul 1787 au sosit atât din Galiţia, cât şi din Banat aproximativ 400 de familii de agricultori germani care s-au stabilit în opt comunităţi aflate între Siret şi Suceava, după ce au primit fiecare câte 12 hectare de teren agricol, case, animale şi cereale de la Administraţia Domenială. În aceste localităţi ei au creat cartiere distincte: Frătăuţii-german, Satulmare-german, Milişăuţi-german, Bădeuţi-german, Iţcani, Arbore, Sf. Onufrie (azi, Mănăstioara-Siret) şi Ilişeşti[25].

Întrucât aceste localităţi au fost în scurt timp suprapopulate cu alte şi alte familii de colonişti, acest lucru a dus la o lipsă acută de pământ agricol, astfel că numeroase familii de şvabi au decis să părăsească aceste localităţi şi să înfiinţeze de data asta noi aşezări: Alexanderdorf (1863), Katharinendorf (1869) şi Nikolausdorf (1893)[26].

Sub presiunea marilor moşieri din zonele afectate de plecări masive ale foştilor sclavi, împăratul Josif al II-lea anulează multe din prevederile legii colonizării în Galiţia şi Bucovina. De aici înainte imigranţii nu se mai bucurau de sprijinul material şi bănesc al statului. Cei ce se hotărau totuşi să imigreze în Bucovina trebuiau să o facă pe cont propriu. După anul 1787 recrutările de colonişti din afara graniţelor imperiului încetează[27].

Întrucât în Bucovina erau păduri imense, administraţia austriacă a decis dezvoltarea industriei de fabricare a sticlei. Acest fapt a declanşat imigraţia germanilor din pădurile Bohemiei specializaţi în fabricarea sticlei, exploatarea pădurilor şi în agricultură. Sosirea lor s-a făcut în două valuri: 1793-1817 şi 1835-1850. Prin sosirea lor într-un grup atât de numeros, germanii din Bohemia au devenit cel mai numeros grup etnic din Bucovina. Ei au fondat numeroase localităţi în zona muntoasă a Bucovinei: Althütte (Huta Veche), Neuhütte (Huta Nouă), Karlsberg (Gura Putnei), Fürstenthal (Voievodeasa), Bori, Lichtenberg (Dealul Ederii), Schwarztal, Buchenhain (Poiana Micului), Glitt şi Augustendorf[28].

Din cauza sărăciei, germanii bohemi şi-au părăsit ţara de baştină. Raimund Friedrich Kaindl, profesor de istorie la Universitatea din Graz, afirma că în multe zone din Bohemia, aceşti oameni nu aveau decât un bordei şi pământul pe care se afla bordeiul. Nimic altceva. Mânaţi de mirajul unei vieţi mai bune, ei şi-au încărcat cele câteva lucruri în cărucioare trase de câini şi au pornit la drum mergând pe jos de cele mai multe

23 *Ibidem*, p. 82.
24 KOSSIUL, Willi, *Die Bukowina und ihre Buchenlanddeutschen,* Vol. I, Ed. Reimo Verlag, Oberding, 2011, p. 269.
25 *Ibidem,* p. 285.
26 WELSCH, Sophie, *op.cit.,* p. 82.
27 *Ibidem*, p. 83.
28 *Ibidem*, p. 83.

ori. Drumul de 1.000 de km s-a dovedit dificil uneori, dar au răzbit datorită speranţei că în Bucovina le va fi mult mai bine[29].

Formarea comunităţilor Althütte (Huta Veche) şi Neuhütte (Huta Nouă)

Primii sticlari germani care s-au stabilit în pădurile din Krasna, fondând localităţile Althütte şi Neuhütte au fost sticlarii din fostele fabrici de sticlă Storn de lângă Eisenstein (Boemia), proprietatea lui Felix Hafenbrädl care falimentase. Este mai mult ca sigur că, în perioada 1791-1792, aceşti muncitori au acceptat sugestia întreprinzătorului Kriegshaber de a veni să lucreze în noua lui fabrică de sticlă construită în pădurea Krasna.

Începând din anul 1793 putem vorbi deja de localitatea Althütte (Huta Veche). Zece ani mai târziu, solicitării de a veni să lucreze aici i-au răspuns şi câteva sute de slovaci din districtul Trenczin (azi, Trenčin, Slovacia) aflat la aproximativ 100 de km de Bratislava. Marea majoritate erau muncitori forestieri.

În anul 1815 a mai fost construită încă o fabrică de sticlă aflată la o jumătate de oră de prima şi în jurul căreia s-a format o altă aşezare. Aceasta din urmă a fost numită Neuhütte (Huta Nouă).

Epuizarea pădurilor din zonă cât şi faptul că aceste produse din sticlă nu şi-au găsit pieţe de desfacere, ele fiind puternic concurate de produse similare din Bohemia şi Veneţia, a dus, în anul 1817, la închiderea fabricilor de sticlă din Althütte şi Neuhütte. Pădurarii cât şi sticlarii care lucraseră aici, au făcut în anul 1821 o petiţie către împăratul Francisc I prin care solicitau acordarea de proprietăţi pentru ca ei să se poată stabili definitiv aici şi să se apuce de agricultură. În anul următor însă, ei primesc un răspuns negativ din partea inspectorului de district, Franz Schubert, care a declarat că la Althütte şi Neuhütte nu mai sunt proprietăţi disponibile. Astfel că, în anul 1841 aproximativ 40 de familii slovace au plecat de aici stabilindu-se în Poiana Micului[30].

Formarea comunităţii Karlsberg (Gura Putnei)

În anul 1797 antreprenorul evreu Josel Reichenberg a deschis o fabrică de sticlă în pădurea de lângă Putna. Pentru aceasta, el a adus muncitori germani bohemi, recent rămaşi fără ocupaţie după închiderea fabricii de sticlă din Lubaczow (Galiţia). De asemenea, el a adus şi muncitori specializaţi în exploatări forestiere originari din Prachin, din Bohemia. În 1803 aceste familii se stabilesc în apropierea Putnei, înfiinţând localita-

29 *Ibidem*, p. 84.

30 GASCHLER, Norbert. *200 Jahre seit der Gründung von Althütte: Der erste deutschböhmische Ort des Buchenlandes, in Erinnerungen an Althütte, Bukowina* [on-line], www.bukovinasociety.org, martie 2003, accesat 15 ianuarie 2011, la URL: http://www.bukovinasociety.org/Erinnerungen-Althuette-der-Erste-deutschboehmische-Ort-des-Buchenlandes-d.html.

tea Karlsberg (după numele arhiducelui Karl, preşedintele *„Hofkriegsrad”* din Viena). Coloniştii din această localitate erau scutiţi de taxe timp de cinci ani, iar primul băiat al familiei era exceptat de la obligativitatea serviciului militar (această scutire s-a extins la o perioadă de zece ani). Primeau materiale de construcţii pentru casă şi grajduri anexe. Cei ce deţineau terenuri arabile erau scutiţi de taxe pe produsele agricole obţinute pe o perioadă de cinci ani, iar cei ce deţineau terenuri nearabile erau scutiţi de taxe pe o perioadă de zece ani[31].

Sticlăria a funcţionat până în data de 14 iulie 1827 când, datorită erorilor de administrare ale directorului Franz Kuppetz, a intrat în faliment, fiind apoi închisă. Dintre cei ce lucrau aici, foarte puţini şi-au mai găsit de lucru pe la fabricile de sticlă din vecinătate. Întrucât programul de colonizare era încă în derulare, cele 21 de familii afectate au primit teren agricol şi de construcţii, prin încheierea unor contracte în regim feudal, în zona Rădăuţi[32].

După trecerea perioadei de scutiri, Direcţia Domeniului Frătăuţi a impus coloniştilor obligaţii destul de mari faţă de administraţie, lucru care a dus la izbucnirea unui conflict între colonişti şi aceasta. Întrucât conflictul nu a fost soluționat în mod favorabil pentru colonişti, administraţia refuzându-le dreptul de rezidenţă, multe familii au decis să plece din Karlsberg (Gura Putnei) şi să se stabilească la Fürstenthal (Voievodeasa), Radautz (Rădăuţi) şi Bainetz (lângă Siret). De asemenea un alt grup de familii a plecat din Karlsberg stabilindu-se în regiunea Kolomya unde, în anul 1812, au fondat localitatea Mariahilf. Conform afirmaţiilor lui Erich Prokopowitsch, doar 37 de familii au acceptat condiţiile rămânând locului[33].

În anul 1825, aici a fost construită o bisericuţă din lemn care va fi folosită până în anul 1900 când a fost construită actuala biserică având ziduri din cărămidă şi acoperiş din tablă.

Formarea comunităţii Fürstenthal (Voievodeasa)

Fürstenthal (Voievodeasa) a fost fondată de coloniştii germani în anul 1803. Cu un an mai înainte, un pădurar pe nume Pöllmann a găsit în această vale un loc bun pentru a construi o fabrică de sticlă. După ce a construit-o, în perioada 1803-1808 au sosit primele 48 de familii de germani bohemi specializaţi în producţia de sticlă şi exploatarea pădurilor. Pentru uzul propriu, fiecare familie a primit de la stat: materiale de construcţie pentru case şi anexe gospodăreşti şi şase prăjini de teren.

Datinile spun că primii colonişti germani sosiţi în această vale, lungă de aproximativ zece kilometri şi străjuită într-o parte de o creastă înaltă de 1.000 de metri, au fost foarte încântaţi de frumuseţea zonei. Un loc încântător, idilic, bogat înzestrat într-o frumuseţe naturală şi un aer parfumat de munte. Numele localităţii ar veni, conform unei

31 WELSCH, Sophie, *op. cit.*, p. 84.

32 *Ibidem,* p. 84.

33 PROKOPOWITSCH, Erich. *Zur Ansiedlungsgeschichte von Karlsberg, in Buchenland: 150 Jahre Deutschtum in der Bukowina*, Ed. Franz Lang, Munich: Verlag des Südostdeutschen Kulturwerks, 1961, p. 65-72.

tradiţii, de la faptul că o prinţesă, al cărei nume nu este cunoscut, s-ar fi rătăcit în această vale şi până a fost găsită de tatăl ei a fost adăpostită de nişte păstori. De atunci acestei văi i s-a spus *„Valea Prinţesei”*. Germanii i-au spus Fürstenthal.

În anul 1811, o parte dintre muncitorii care lucrau în Karlsberg (Gura Putnei), în urma unei dispute avute cu administraţia districtuală locală, au decis să se stabilească în Fürstenthal (Voievodeasa).

Din păcate, în anul 1889 însă, sticlăria a ars din temelii şi nu a mai fost reconstruită. Dintre cei rămaşi fără loc de muncă, cam 20% şi-au găsit de lucru la fabrica de cherestea deschisă aici de baronul Popper din Viena. Ceilalţi au rămas să lucreze mai departe în domeniul forestier. Se ocupau cu tăieri de arbori şi reîmpăduriri. Pentru aceştia punctul de lucru era uneori chiar la 25-40 km de casă. În atari condiţii bărbaţii lipseau uneori şi câteva luni de acasă, iar femeile trebuiau să aibă grijă de copii şi de gospodărie[34]. De aceea unele familii au decis să se mute la Rădăuţi unde sperau să-şi găsească de lucru, fie la herghelie, fie în atelierele meşteşugăreşti deschise aici.

Ca un fapt mai deosebit pentru această localitate era existenţa multor familii care numărau până la opt membri, iar posibilitatea de moarte timpurie a părinţilor, datorită muncii grele, a făcut ca băieţii să fie pregătiţi să înfrunte greutăţile vieţii încă de la 17 ani, când se angajau ca ucenici, iar fetele erau instruite în muncile gospodăreşti[35].

De asemenea, ca o noutate, la Fürstenthal a fost organizată prima grevă muncitorească din Bucovina. Schimbându-se proprietarul fabricii de sticlă, acesta nu a mai onorat salariile stabilite anterior. Întrucât aceste salarii au fost negociate, atât cu vechiul proprietar cât şi cu administraţia domenială, muncitorii şi-au revendicat drepturile. În urma acestei acţiuni, noul proprietar a trebuit să le mărească salariile.

Ca şi în Boemia, Biserica reprezenta o necesitate pentru coloniştii de aici. Fiind catolici, ei găseau în Biserică un sprijin şi o alinare în faţa vieţii grele. Astfel în anul 1820 a fost construită o capelă din lemn. Până în anul 1844 aici nu era niciun preot stabilit. Despre Fürstenthal vom mai vorbi în **Capitolul XI - Parohia din Fürstenthal (Voievodeasa)**.

***

Al doilea val de imigrare a început în anul 1835 odată cu plecarea a 54 de familii din Prachin şi Pisek, districtul Bohemiei. Acest val de colonişti germani şi cehi au urmat un traseu prestabilit, trecând prin Budweis, Iglau, Teschen, Tarnow, Przemysl, Kolomea şi Cernăuţi. În toate aceste localităţi ei primeau instrucţiuni privind următoarea etapă a călătoriei lor. Treizeci dintre aceste familii au ajuns în zona Gura Humorului, întemeind localitatea Bori. Restul de familii la care s-au mai adăugat şi alte familii care au mers pe acelaşi traseu, au fost direcţionate înspre zona Rădăuţi, stabilindu-se în pădurea dintre Marginea şi Solca. Aici au întemeiat în anul 1835 localitatea Lichtenberg (Dealul Ederii) şi Glitt (Clit) în anul 1843[36].

34 WELSCH, Sophie, *op. cit.*, p. 84.

35 HAGEMAN, Rebecca. *Fürstenthal*, [on-line], www.bukovinasociety.org, 19 septembrie 2003, accesat 23 ianuarie 2011, la URL: http://www.bukovinasociety.org/hageman-rebecca-bfest-2003-furstenthal.html.

36 WELSCH, Sophie, *op. cit.*, p. 85.

Imigranţii din al doilea val nu au beneficiat de condiţiile oferite şvabilor. Nu au primit bani pentru finanţarea călătoriei şi nici animale pentru gospodăriile lor. Ceea ce au primit, a fost o bucată de pământ împădurit şi materiale pentru construirea de case. Patru ani a durat până ei au reuşit să taie pădurea şi să deşteleneascā pământul, transformându-l în teren arabil. În toţi aceşti ani ei au trăit din comerţul cu lemn pe care-l vindeau fabricilor de sticlă din zonă.

***

Al treilea grup etnic german, care a imigrat în Bucovina, au fost saxonii din districtul Zips. În Transilvania germanii saxoni au venit în secolul al XII-lea. Ei erau cunoscuţi ca buni meseriaşi şi buni mineri. Migraţia germanilor saxoni, numiţi şi zipseri, a început în perioada 1784-1809. În acea perioadă se ştia că există aur în apele râului Bistriţa. În urma unor cercetări geologice, au fost descoperite zăcăminte de sare (în zona Cacica – Solca), minereu de fier şi mangan (în zona Iacobeni), argint (în zona Cârlibaba) şi ceva cupru (în zona Pojorâta)[37].

Întrucât populaţia indigenă nu cunoştea mineritul, administraţia a demarat un program de aducere de mineri din zona Zips. Acestora li s-a oferit terenuri şi case. Ei puteau să stea în aceste case, atâta timp cât lucrau în minerit. Zipserii au întemeiat localităţi ca Luisenthal (1805), unde erau minele de cupru; Eisenau (1808) şi Freudental (1807), unde erau minele de fier.

Migraţia zipserilor, subvenţionată de stat, a încetat în masă după anul 1809[38].

***

Odată cu descoperirea zăcămintelor de sare şi deschiderea pentru scurt timp a salinelor de la Solca în anul 1784, de la Cacica în anul 1785 şi a altor saline mai mici la Slatina Mare, Slătioara şi Pleşa, autorităţile austriece au adus mineri din zona Zips şi mineri polonezi. Minerii polonezi erau pricepuţi în exploatări de adâncime, aşa cum era mina de la Cacica.

Împreună cu minerii polonezi au imigrat în Bucovina şi numeroşi polonezi munteni originari din Beskizii silezieni (lanţ muntos aflat în Carpaţii nord-vestici, la graniţa dintre Slovacia, Polonia şi Ucraina). Aceştia din urmă s-au peregrinat prin diverse zone ale Bucovinei în funcţie de cum găseau condiţii de trai. Astfel au emigrat, începând din anul 1803, mai întâi din Slovacia la Cernăuţi (cartierul Caliceanca), Cacica, Siret şi Althütte (Huta Veche), iar începând din anul 1836, muntenii din Caliceanca şi ceva mai târziu şi cei din Althütte (Huta Veche) au migrat spre sud înfiinţând satul Pleşa. La fel a fost înfiinţat satul Soloneţu Nou: în anul 1834, 30 de familii de munteni poloni au migrat din Hliboca în sudul Bucovinei, întemeind acest sat[39].

Un nou val de imigranți s-a produs după înăbușirea răscoalei ţăranilor polonezi din vestul Galiţiei din februarie - martie 1846 conduse de Jakub Szela, Teofil Wiszniow-

37 *Ibidem*, p. 85.
38 *Ibidem*, p. 85.
39 PETRICĂ, Ion. *Istoria polonezilor din Romania*, [on-line], www.dompolskibukareszt.ro, accesat 24 noiembrie 2010, la URL: http://www.dompolskibukareszt.ro/istoric/istoria_polonezilor_din_romania.html.

ski, Adolf Dawid şi Julian Lukiasiewski. Pentru a preveni alte revolte, administraţia austriacă a procedat la strămutarea tuturor conducătorilor revoltei. Astfel Adolf Dawid, a fost transferat in Transilvania ca inspector de mine, Jakub Szela a fost strămutat la Glitt (Clit), Julian Lukiasiewski, fost comisar al Guvernului national al insurgentilor, la Mihăileni (lângă Siret) unde a înfiinţat prima bibliotecă poloneză numită *Societatea Bibliotecii Polone,* iar Teofil Wiszniowski a fost condamnat la moarte în anul 1847 [40]. Nu numai conducătorii mişcării galiţiene au fost strămutaţi ci şi ţăranii care au luat parte la aceasta. Un astfel de grup a fost strămutat din ţinutul Sanok la Vicşani (Ruda) în anul 1848.

Ultimul val de imigranţi polonezi a fost consemnat în anii 70 ai secolului al XIX-lea, condiţionat fiind de construirea căii ferate Lemberg – Iaşi[41]. Un astfel de val de colonilişti polonezi s-a stabilit şi la Vicşani, adăugându-se primului val venit din ţinutul Sanok. Aceştia din urmă erau în mare parte meseriaşi din ţinutul Rzeszów, veniţi aici pentru a lucra la construcţia căii ferate. Ulterior, o parte dintre ei au rămas să lucreze la întreţinerea căii ferate, iar o altă parte şi-au cumpărat aici pământ şi s-au apucat de agricultură. De asemenea, locuitorii aşezării mai găseau de lucru la mica distilărie de alcool (a unui proprietar pe nume Rudolf) şi la fabrica de cărămidă, care a luat fiinţă imediat după Primul Război Mondial şi care producea cărămida necesară reconstruirii bisericii distruse de război[42].

Polonezilor stabiliţi în Bucovina li se adaugă în septembrie 1939 alţi imigranţi, ca urmare a invadării Poloniei de către Hitler. De asemenea, urmare a ocupării părţii de nord a Bucovinei de către Uniunea Sovietică, mulţi polonezi aleg să se refugieze în teritoriul românesc al Bucovinei.

La Rădăuţi nu putem vorbi de o comunitate puternică poloneză. Cei care s-au stabilit aici au făcut-o fiecare în mod individual (prin găsirea unui loc de muncă sau prin căsătorie). Spre exemplificare, conform recensământului din 1900, la Rădăuţi erau 284 poloni, faţă de 4.141 de germani[43].

Comunitatea poloneză din Rădăuţi la ora actuală este formată atât din familii refugiate din Bucovina de Nord, cât mai ales din cele provenite din satul Vicşani (în marea lor majoritate). În perioada austriacă a Bucovinei, satul Vicşani se chema Ruda.

După o perioadă de aproximativ 50 de ani în care minele au lucrat din plin, începând din anul 1862 multe dintre acestea s-au închis din lipsă de piaţă de desfacere. Singurele mine rămase profitabile au fost cele de mangan şi sare. Mina de sare de la Cacica este şi astăzi una din cele mai importante mine de sare din Europa[44].

Începând din 1860, statul nu a mai organizat niciun fel de colonizări. După această dată cei, care au venit în Bucovina, au făcut-o pe cont propriu şi în mod individual.

40 *Ibidem.*

41 *Vicşani*, [on-line], www.dompolski.ro, 19 martie 2009, accesat 12 decembrie 2010, la URL: http://www.dompolski.ro/localitati_poloneze/vicsani.html.

42 *Ibidem.*

43 WISZNIOWSKI, Franz. *Radautz, die deutscheste Stadt des Buchenlandes*, [s.n.], Waiblingen, 1966, p. 86.

44 WELSCH, Sophie, *op. cit.*, p. 85.

Au fost în majoritate intelectuali, negustori, ţărani, oficiali de stat şi militari care după satisfacerea stagiului se căsătoreau cu fete din zonă, stabilindu-se aici.

***

În ceea ce privește pe germanii din Radautz (Rădăuți), aceștia nu au fost colonizați după vreun plan anume și nici nu au venit masiv dintr-o regiune anume. Pentru că Rădăuțiul era locul unde se afla administrația domenială, sediul hergheliei, cât și faptul că aici se organizau târgurile săptămânale şi bălciurile anuale, toate aceste aspecte au constituit motive pentru diferite grupări etnice germane de a se stabili aici. Multe familii care inițial au lucrat în sticlăriile înființate în pădurile din apropierea Rădăuţiului (Karslberg, Fürstenthal sau Althütte), în momentul în care nu și-au mai găsit de lucru, au decis să vină la Rădăuți pentru a lucra la herghelie, în diferite ateliere meșteșugărești sau în diferite proiecte ale administraţiei locale. Pentru că majoritatea populației germane a Rădăuțiului provenea din regiunile Boemiei, nota caracteristică a locuitorilor orașului era boemo-germană. De asemenea trebuie menționat următorul aspect: mulți evrei, poloni, cehi, slovaci și ruteni care s-au stabilit la Rădăuți, s-au germanizat în decursul timpului, datorită puternicei influențe germane. Mărturie celor afirmate stau demersurile deputatului bucovinean de origine poloneză, dr. Stanisław Kwiatkowski, care în decembrie 1910 făcea un apel către compatrioţi ca să completeze foile de recensământ conform cu starea reală, indicând limba polonă ca limbă maternă folosită în familie (așa-numita Umgangssprache). Reprezentanţii organizaţiilor culturale poloneze nu înţelegeau de ce un mare număr de locuitori cu nume poloneze nu se declarau polonezi[45].

La fel s-a întâmplat şi în cazul unor germani şi slovaci care, prin căsătorie şi stabilire cu domiciliu în așezări preponderent poloneze s-au polonizat.

Elementul străin germanizat și-a pus amprenta asupra dialectului boemo-german, modificându-l, atât fonetic cât și ca accent. A rezultat un dialect german de Rădăuți, cu un sistem fonetic influențat de limba cehă și cu o sintaxă și accent influențat de limba idiș[46].

Formarea comunităţilor Hadikfalva (Dorneşti), Andrásfalva (Măneuți) şi Istensegíts (Țibeni)

Tot în această perioadă are loc și migrația populației maghiare, originară din Scaunele secuiești. Această migrație a fost din considerente politice, urmare a masacrului de la Siculeni, în urma căruia au fost uciși 400 de secui de către armata imperială. Documentele istorice arată că în perioada 1762-1777 circa 2.678 de secui au emigrat în Bucovina, care atunci era parte a Moldovei[47].

În perioada cât generalul Gabriel Splény von Mihaldy a îndeplinit funcția de gu-

45 BUJAK, Jan. *Cronica polonezilor bucovineni*. În: „Polonus”, 2010, Nr.175, p.30.
46 WISZNIOWSKI, Franz, *op. cit.,* p. 288.
47 HRENCIUC, Daniel. *O comunitate aproape uitată: maghiarii din Bucovina* [on-line], http://ceangai.myforum.ro, 19 martie 2009, accesat 21 noiembrie 2010, la URL: http://www.ceangai.myforum.ro/Maghiarii in Bucovina.

vernator militar al acestei provincii, maghiarii au întemeiat primele colonii din Bucovina: Istensegíts (Țibeni) - în anul 1774 și Fogadjisten (Iacobeşti) - în anul 1777. Aici s-au stabilit în special maghiarii refugiați în urma evenimentelor de la Siculeni. În 1783, András Hadik, guvernatorul Transilvaniei a fost delegat să mute maghiarii refugiaţi din Moldova în Bucovina, întemeind coloniile: Hadikfalva (Dorneşti) - în anul 1785, Józseffalva (Vornicenii Mari) - în anul 1785 şi Andrásfalva (Măneuți) – în 1786. Maghiarii care au întemeiat aceste cinci colonii (și singurele) în Bucovina au fost în majoritatea lor de confesiune romano-catolică. De confesiune calvină erau mai puțini și erau majoritatea în Andrásfalva (Măneuți). Din această cauză aici a funcționat și singura parohie calvină din Bucovina[48].

Dintre coloniile maghiare înființate, cea mai mare a fost Hadikfalva (Dornești). Conform tabelului publicat la pagina 106 în cartea *A bukovinai székely falvak (Satele secuieşti din Bucovina)* de Kis-Várday Gyula, în anul 1785 aici se stabiliseră 6.847 de maghiari, din care, 6.684 de confesiune catolică, iar în momentul repatrierii din anul 1941, aici trăiau circa 6.000 de persoane în 1.500 de gospodării. În mai 1848, aici este consemnată o revoltă a maghiarilor, reprimată însă sângeros de către Compania 14 cantonată la Rădăuți.

Întrucât populația maghiară din Hadikfalva (Dornești) era în cea mai mare parte de confesiune romano-catolică, în anul 1786 aici este construită o biserică din lemn care, în anul următor însă este distrusă de un incendiu. În anul 1796 este construită o altă biserică din lemn, care a funcționat până la mijlocul secolului al XIX-lea. Între anii 1840-1850 a fost construită actuala biserică, având ziduri din cărămidă și acoperiș din tablă. Biserica are 25 de m lungime, 15 m lățime și 19 m înălțime. Hramul bisericii este *„Adormirea Maicii Domnului"* – 15 august. În timpul Primului Război Mondial biserica a suferit multe stricăciuni, satul fiind sub ocupaţia trupelor ţariste.

A doua colonie ca mărime a fost cea din Andrásfalva (Măneuți). În anul 1786 aici se stabiliseră 4.054 de maghiari, din care 3.680 de confesiune catolică[49]. În primii ani, coloniștii au construit aici o biserică din lemn, după care în anul 1823 a fost construită o biserică mult mai mare, cu ziduri din cărămidă și acoperiș din tablă, având dimensiunile de 34 m lungime, 20 m lățime și 15 m înălțime. Hramul bisericii era *„Sf. Apostol Andrei"*.

A treia colonie ca mărime era cea din Istensegíts (Țibeni), înființată în anul 1774, pe locul unui vechi sat săsesc, distrus de tătari. În scurta monografie a satului – *Istoria satului Ţibeni*, scrisă de părintele Valentin Puşcaşu, se afirmă că în anul 1804 încă se mai vedeau ruinele bisericii săseşti[50]. Aici se stabiliseră 3.940 de maghiari catolici. Toată populația coloniei era de confesiune romano-catolică[51]. Inițial coloniștii au zidit aici o capelă din chirpici. Mai târziu, în anul 1800, prin grija parohului Juvenálisz Czeke au ridicat o biserică din lemn, de care s-au folosit până prin anii 1896-1898. În anul

48 *Ibidem.*

49 GYÖRGY, Oberding József. *A bukovinai magyar népcsalád helyzetképe (Situaţia familiilor maghiare din Bucovina)*, p.106 [on-line], www.adatbank, accesat 14 februarie 2011, la URL: http://www.adatbank.transidex.ro/alcim_pdf1686.pdf.

50 PUȘCAȘU, Valentin. *Istoria satului Ţibeni*. În: „Crai Nou", Nr. 4357, 2 februarie 2007.

51 GYÖRGY, Oberding József, *op.cit.* în *loc.cit.*

1894 pr. László István a început construirea actualei biserici din cărămidă, având dimensiunile de 32 de m lungime și 8 m lățime, cu acoperiș din tablă. La 12 septembrie 1898 a fost sfinţită[52]. Acum biserica este în folosința cultului ortodox.

În iulie 1917 ruşii au ocupat satul distrugându-l complet. Doar biserica și școala au rămas în picioare. Se povesteşte că soldaţii ruşi au vrut să ia clopotul şi orga bisericii, dar la rugăminţile parohului Péter Bálint au renunţat. Imediat după război satul a fost refăcut în întregime[53].

Pe lângă aceste colonii mai mari, maghiarii au mai întemeiat și alte două sate mai mici: Fogadjisten (Iacobeşti), în anul 1777 și Józseffalva (Vornicenii Mari), în anul 1785. La Fogadjisten (Iacobeşti) erau 538 de maghiari, din care 240 de catolici, iar la Józseffalva (Vornicenii Mari) erau 1521 de maghiari, din care 941 erau catolici[54]. Fogadjisten (Iacobeşti) a fost filială a Parohiei Istensegíts (Țibeni). În momentul emigrării maghiarilor din anul 1941 aici era o biserică din chirpici, în mare parte deteriorată.

Maghiarii din aceste sate se ocupau cu agricultura, pomicultura și creșterea animalelor. Spre deosebire de celelalte etnii stabilite în Bucovina, populația maghiară a înregistrat fluctuații numerice, datorate în principal emigrărilor masive în Ungaria, Canada, SUA și Brazilia. În anul 1883 au emigrat în Ungaria 3.460 de persoane, dintre care 912 erau din Andrásfalva (Măneuți). Între 1905–1914 asistăm la un nou val de emigrări maghiare în Canada, iar în anul 1920 în SUA și chiar Brazilia.

În afară de germani, unguri, cehi, slovaci şi polonezi, în Bucovina, chiar în primii cinci ani de la anexare, s-au stabilit peste 14.000 de ucraineni (în majoritatea lor fiind greco-catolici) care au părăsit Galiţia din cauza dărilor foarte mari la care erau supuși de către nobilimea poloneză. Aceştia practic au fugit de acolo. Acest fapt reiese din corespondenţa oficială a guvernatorului Bucovinei, generalul Enzenberg, cu oficialităţile de la Viena. În această corespondenţă, guvernatorul cere lămuriri asupra modului de soluţionare a acestei probleme, întrucât nobilii polonezi, rămânând fără forţă de muncă cereau compensaţii[55].

***

Spre mijlocul secolului al XIX-lea deja începeau să fie probleme între administraţiile domeniale locale şi imigranţii care continuau să sosească încă în număr destul de mare. Deseori aceste administraţii îi refuzau, obligându-i astfel să vagabondeze între diferite localităţi. Documentele vremii vorbesc de numeroase petiţii adresate de populaţia de origine germană, împăratului însuși, în care se plâng de atitudinea şi tratamentul inuman de care aveau parte din partea Direcţiei Domeniale Rădăuţi. Ultimii imigranţi veniţi pe aceste meleaguri aveau probleme din ce în ce mai mari în a-și găsi un loc de casă şi ceva de lucru.

Iată mai jos un fragment dintr-o astfel de petiție adresată împăratului:[56]

„Noi, mai jos iscăliții, preacredincioşi supuşi, împinşi de sărăcie şi de lipsuri,

52 PUȘCAȘU, Valentin, *op.cit.,* în *loc.cit.*
53 *Ibidem.*
54 GYÖRGY, Oberding József, *op.cit.*în *loc.cit.*
55 WELSCH, Sophie, *op. cit.*, p. 82.
56 WISZNIOWSKI, Franz, *op. cit.*, p. 293.

din lipsă de pământ, singura noastră putință de a trăi pentru noi ţăranii, ne-am lăsat ţara noastră, Boemia, şi am ajuns cu copiii noştri, chinuiţi de foame, în Bucovina, după un drum lung şi anevoios, având nădejdea că ni se va da în vreo parte a acestui ţinut nelocuit, supus sceptrului preamilostiv al Majestăţii Voastre, un loc de aşezare. Dar dulcea noastră nădejde de mântuire ne-a înşelat, că de mai bine de un an trebuie să ne ducem traiul, aici în Bucovina, sub cerul liber şi fără mila cuiva, în nevoia cea mare, împreună cu copiii noştri, fiindcă suntem săraci. Fiindcă nu ştim limba din partea locului, e foarte greu pentru noi, germanii, să câştigăm ceva, neavând pământ, şi să ne potolim foamea.

Sunt destule locuri de colonizare pe aici, dar aprobările cerute de noi nu ne-au venit până acum de la cei de sus şi ne aşteaptă o deznădejde cumplită, că nu mai suntem în stare să ne întoarcem în patrie, neavând niciun ban de drum, şi chiar dacă am ajunge până acolo cu bietele noastre familii, nu ne-ar aştepta nici acolo decât mizeria şi foametea de mai înainte.

De aceea, ne vedem nevoiţi să Vă rugăm, Majestate, în numele copiilor noştri ce luptă cu foametea cea mai cumplită, cu toată supunerea să binevoiţi a Vă îndura de noi, făcându-ne parte de aprobarea preaînaltă şi preamilostivă a Majestăţii Voastre pentru grabnica noastră colonizare şi făgăduim preacinstitului patron al Domeniului de aici, care ne va înzestra cu pământ, că vom împlini toate datoriile noastre de supuşi clăcaşi. Da, preabunule părinte al ţării! Numai în felul acesta preamilostiv vom putea scăpa de pieire copiii noştri care suferă de foamea cea mai cumplită.

Radautz, 15 septembrie 1844"

Interesant este şi răspunsul la această petiţie, răspuns formulat de către inspectorul Karl Wilhelm Ambrossius în numele Direcţiei Domeniului Rădăuţi:[57]

„Răspunzând la cererea din data de 19 a lunei trecute, nr. 982, Direcţia Economică are onoarea de a comunica faptul că, în afară de Tomnatec, Domeniul nu dispune de alte locuri de colonizare care ar fi potrivite să asigure străinilor mijloace suficiente de existenţă. Numărul mare de supuşi propii, 1.391 de familii, impune Direcţiei Economice să se îngrijească de aceştia, înaintea tuturor celorlalţi străini, şi să-i înzestreze cu pământ, pentru cazul că s-ar găsi locuri potrivite de colonizare.

Radautz, 13 februarie 1845 Semnat: Inspector Ambrossius, Director"

57 *Ibidem*, p. 294.

Capitolul II - Începuturile Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți

Imediat după ocupare, în Bucovina este instalată o administraţie militară care durează până către sfârşitul anului 1786. Soldaţii dizlocați în această zonă erau în cea mai mare parte de religie romano-catolică şi pentru a li se asigura serviciul religios au fost create nouă capelanate militare, administrate de capelani militari. Populaţia civilă catolică din Bucovina aparţinea în continuare de episcopul de Bacău, care îşi avea reşedinţa însă la Śniatyn (azi Ucraina, iar în perioada interbelică era la graniţa polono-română). Trebuie precizat că în acea perioadă în Bucovina nu era organizată nicio parohie, asistenţa spirituală fiind asigurată de preoţi misionari franciscani.

Soldaţii cât şi personalul civil care deservea armata aveau la dispoziţie, după cum am scris mai sus, preoţi militari care erau subordonaţi vicesuperiorului [azi echivalentul unui vicedecan, n.a.], care avea reşedinţa la Cernăuţi. Acesta la rându-i era subordonat superiorului [azi echivalentul unui decan, n. a.], care avea reşedinţa la Lemberg, iar superiorul se subordona direct episcopului militar Kerens din St. Pölten (Austria). Primul vicedecan din Cernăuţi a fost pr. Prokop Mund. În anul 1777 pr. Prokop Mund este mutat în Transilvania, în locul său este numit pr. Wenzel Kekert din Leitmeritz-Bohemia (născut în anul 1742 şi decedat în anul 1818).

Vicedecanul Wenzel Kekert avea în subordine nouă capelani militari şi un capelan ungur civil - pr. Márttonffy, care îi avea în grijă pe primii colonişti maghiari din Bucovina şi care îşi avea sediul la Istensegits (Țibeni).

Conform celor scrise de Johann Polek în lucrarea *Zur Frage der Errichtung einer römisch-katholischenn Pfarre zu Czernowitz*, editată la Cernăuţi în anul 1909 şi citată de pr. Norbert Gaschler în lucrarea *Molodia: Entstehung und Ende der einzigen katholischen Schwabenpfarrei in der Bukowina* (publicată sub formă de foileton în „Der Südostdeutsche”, numerele din perioada octombrie 1982 - aprilie 1983), în anul 1786 administraţia militară a făcut un recensământ a întregii populaţii catolice din Bucovina. Conform acelui recensământ în toată Bucovina erau 1.093 de familii catolice cu 3.609 de suflete şi 3.301de militari, inclusiv personalul auxiliar[58]. Particularizând, trebuie să spunem că niciuna din aceste familii nu locuia în Rădăuţi! De fapt populația satului Rădăuți, la acea dată era formată din 132 de familii de iobagi moldoveni, care lucrau pe moșia episcopiei ortodoxe și robi țigani[59]. Absența elementului catolic în Rădăuți se datorează în mare parte faptului că aici a funcționat o episcopie ortodoxă, înființată în 1402 de domnul Alexandru cel Bun, iar satul Rădăuți făcea parte din moșia episcopiei, fiind un sat mănăstiresc. De asemenea un rol l-a avut și intransigența clerului ortodox local față de alte culte religioase, care la acea vreme era mult mai pronunţată decât în zilele noastre.

Întrucât la 1 noiembrie 1786 administraţia militară a Bucovinei este înlocuită cu

58 GASCHLER, Norbert, Molodia: Entstehung und Ende der einzigen katholischen Schwabenpfarrei in der Bukowina. În „Der Südostdeutsche”, octombrie, München, 1982.

59 WISZNIOWSKI, Franz, *op. cit.*, p. 12.

o administraţie civilă subordonată regatului Galiţiei (Bucovina fiind alipită teritorial de Galiţia) şi clerul catolic din Bucovina este atribuit spre administrare Arhiepiscopiei din Lemberg. Oficial, Bucovina a fost desprinsă de Episcopia Bacăului la 4 aprilie 1796 prin decret consistorial emis la Roma[60].

La 4 aprilie 1787, Cancelaria Aulică din Viena emite decretul de transformare a capelanatelor militare de frontieră de la Boian, Gura Humorului, Istensegits (Țibeni), Câmpulung, Sadagura, Siret și Suceava în capelanate locale civile[61].

Printr-un alt decret imperial, emis la data de 5 mai 1787, la Cernăuţi este înfiinţată prima parohie romano-catolică şi primul decanat din Bucovina, iar pr. Wenzel Kekert a fost numit paroh de Cernăuți și decan al Bucovinei[62].

La 15 februarie 1818 a murit primul decan al Bucovinei, pr. Wenzel Kekert. Postul rămâne vacant până în data de 30 mai 1822 când, Cancelaria Aulică din Viena îl alege ca decan de Bucovina pe pr. Anton Kunz. Instalarea oficială la Cernăuți a avut loc în data de 4 iunie 1822. Pr. Anton Kunz s-a născut la 28 ianuarie 1786 în localitatea Altstadt din Moravia. Până la numirea sa ca decan a fost capelan local în Ohrozim, lângă Proßnitz din Moravia[63].

În ceea ce priveşte Rădăuţiul, până la instalarea administraţiei austriece în Bucovina niciun izvor istoric nu pomeneşte de existenta populaţiei catolice sau a vreunei biserici catolice în Rădăuţi. După ce au preluat Bucovina, în anul 1781 autoritățile imperiale austriece au mutat Episcopia Ortodoxă din Rădăuți la Cernăuți, desprinzând-o de Mitropolia Ortodoxă de Iași. Episcopul Dosoftei Herescu de la Rădăuți a fost instalat la Cernăuți ca Episcop Exempt al Bucovinei. De asemenea, în anul 1783 au fost desființate cele 21 de mănăstiri ortodoxe, iar proprietățile lor au trecut sub administrare austriacă, constituindu-se Fondul Bisericesc Ortodox din Bucovina. În cazul Rădăuțiului, administrația austriacă a făcut o concesie episcopului Dosoftei Herescu. Proprietatea fostei episcopii ortodoxe a rămas în administrarea episcopului până la moartea sa, adică până în anul 1789. Atunci satul Rădăuți, numit până atunci Mănăstirea Rădăuți, intră în componența Fondului Bisericesc, care se reorganizează, devenind Domeniul Fondului Bisericesc. Pentru administrarea domeniului, de la 1 noiembrie 1789 a fost înfiinţată Direcţia Bunurilor, care administra noul Domeniu Rădăuţi[64].

Dată fiind situația, Rădăuțiul rămâne o perioadă în afară schimbărilor, iar primii imigranți germani au evitat să se stabilească în acest sat, întrucât administrația nu poseda la Rădăuți teren pentru împroprietărirea lor.

În momentul instalării administraţiei austriece, zona în care se găsea aşezat satul, era înconjurată la Nord, Est şi Vest de pădure seculară, iar în partea sudică era un teren mlăştinos, plin de stufăriş. Pădurea din partea răsăriteană se numea Pădurea Osoi, iar cea dintre Rădăuţi şi Frătăuţi se numea Pădurea Jalcău. În *Dicționarul geografic al Regatului Poloniei și al altor state slave,* editat în perioada 1880-1914 la Varşovia, se spune că pădurile din această zonă a Bucovinei erau atât de dese încât soldaţii austrieci tre-

60 GASCHLER, Norbert, *op.cit.* în *loc.cit.*
61 WISZNIOWSKI, Franz, *op. cit.*, p. 73.
62 KOSSIUL, Willi, *op. cit.*, p. 195.
63 GASCHLER, Norbert, *op.cit.* în *loc.cit.*
64 WISZNIOWSKI, Franz, *op. cit.*, p.74.

buiau să-şi facă drum cu ajutorul topoarelor[65].

Anul 1792 reprezintă un an de cotitură în viața satului Rădăuți. Atunci Cabinetul Militar a luat în arendă nelimitată Domeniul Rădăuți transformându-l în Direcție Economică ce avea drepturi patronale, de administrație, de poliție și de colectare a impozitelor, şi a mutat herghelia de la Vășcăuți la Rădăuți.

Anii 1792-1796 reprezintă perioada în care la Rădăuți se stabilesc primele familii catolice, de slujbași imperiali care lucrau în această direcție. Din acel an, Rădăuțiul se îndepărtează tot mai mult de trecutul său foarte modest, devenind în scurt timp al doilea oraș al Bucovinei ca mărime după Cernăuți. Prezenţa hergheliei a însemnat atât prezenţa unui corp de ofiţeri superiori, cât și prezenţa diverselor industrii manufacturiere colaterale, absolut necesare dezvoltării acesteia. Începând din anul 1805 se stabilesc în Rădăuţi familii de muncitori forestieri din Althütte, Karlsberg şi Fürstenthal care au fost angajaţi de administraţia locală pentru lucrări de despădurire şi desecare a zonei intravilane. În prima jumătate a secolului al XIX-lea administraţia locală a desecat prin drenaj cea mai mare parte a terenului comunal[66].

Comunitatea romano-catolică formată, mică ce-i drept, era păstorită până în anul 1797 de capelanii militari locali din Frătăuți, pr. Paulus Lewinski și pr. Guido Piotkowski. Din anul 1797 și până în anul 1802 de către pr. Deák Orbán (1797-1799), pr. Juvenálisz Czeke (1799-1800) şi pr. Nicky József (1800-1802) care erau capelani la Istensegits (Ţibeni). Din anul 1802 și până în anul 1816 comunitatea catolică rădăuţeană a fost păstorită de către capelanul civil de Andrásfalva (Măneuți), pr. Nárzisus Lindemann[67].

În anul 1787 capelanatul militar din Frătăuţi este mutat la Andrásfalva (Măneuți) și transformat în capelanat local civil[68].

Conform celor scrise de Johann Polek în lucrarea *Zur Frage der Errichtung einer römisch-katholischenn Pfarre zu Czernowitz* şi citat de pr. Norbert Gaschler în lucrarea *Chronik der römisch-katholischen Pfarrei Sereth*, publicată în *Analele Bucovinei*, nr. 1/1997, la data de 27 iunie 1811 împăratul semnează decretul numărul 5.159 prin care capelanatele civile locale de la Boian, Gura Humorului, Istensegits (Ţibeni), Câmpulung, Sadagura, Siret, Suceava şi Andrásfalva (Măneuți) sunt transformate în parohii[69]. Prin decretul imperial nr. 16.566 din 11 noiembrie 1811, noua parohie din Andrásfalva este mutată la Rădăuți[70]. Mutarea s-a făcut efectiv abia în anul 1816, întrucât în anul 1811 satul Rădăuţi era proaspăt intrat în componenţa Domeniului Rădăuţi, era prea puţin dezvoltat şi nu exista nici biserică şi nici casă parohială. Deşi oficial exista deja Parohia Romano-Catolică din Rădăuţi, ea nu avea încă numit un paroh. Din 1816

65 SULIMIERSKI, Filip, WALEWSKI, Władysław. *op. cit.*, Vol. I, p. 465 [on-line], http://otwartanauka.pl, accesat 3-6 septembrie 2010, la URL: http://dir.icm.edu.pl/Slownik_geograficzny/Tom_I/465.

66 WISZNIOWSKI, Franz, *op. cit.*, p. 8.

67 PUȘCAȘU, Valentin, *op. cit.*, în *loc.cit*.

68 WISZNIOWSKI, Franz, *op. cit.*, p. 74.

69 GASCHLER, Norbert, *Chronik der römisch-katholischen Pfarrei Sereth*, În „Analele Bucovinei”, anul IV, nr.1, Ed. Academiei Române, Bucureşti, 1997, p. 119.

70 WISZNIOWSKI, Franz, *op. cit.*, p. 73.

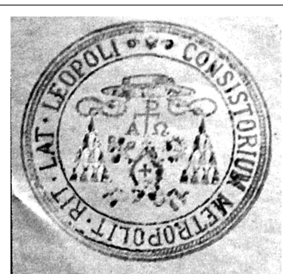
şi până în anul 1818, de parohia rădăuţeană avea grijă administratorul Parohiei Romano-Catolice din Siret, pr. Anton Zyska, din ordinul bernardinilor, sfinţit în anul 1780 şi de părintele Josef, cavaler de Nitzki, tot administrator al parohiei siretene, născut în anul 1762 şi sfinţit în anul 1802[71]. Serviciul religios se făcea într-o capelă, prima din Rădăuţi, amenajată într-o cameră de la fabrica de bere, înfiinţată de către Administraţia Domenială, în anul 1789 (a fost prima fabrică construită vreodată în Rădăuţi).

Pentru că numărul de colonişti veniţi să lucreze în pădurile din zona Vicov, Straja, Gura Putnei, Seletin sporise mult până în anul 1811, printr-un decret imperial datat 27 iunie 1811, s-a creat un post de capelan local la Unterwikow (Vicovul de Jos) şi care cuprindea comunele Bilca, Gălăneşti, Gura Putnei (Karlsberg), Putna, Seletin, Straja, Șipot, Vicovul de Jos și Voitinelul[72].

Dezvoltarea parohiei în timpul primului paroh, pr. Joseph Sattfeld

Pe 7 august 1817, împăratul Francisc I vizitează Rădăuţiul. În jurnalul său de călătorie, el a notat următoarele, cu referire la catolicii din Rădăuţi: *„măcar că au preot, n-au însă nici biserică, nici învățământ religios, iar slujbele se fac adesea într-o cameră de la fabrica de bere, pe care oamenii n-o pot asculta, afară de câțiva fruntași”*[73].

O dată cu înființarea parohiei rădăuțene, Consistoriul Metropolitan de la Lemberg (Lvov) a dorit să răspundă dorinței enoriașilor catolici, majoritari vorbitori de limbă germană, de a numi, ca paroh, un preot german. Întrucât Arhiepiscopia din Lemberg era polonă și pentru că nu avea disponibil niciun preot german, s-a făcut un apel către preoții germani din arhidiecezele Boemiei şi a Ungariei. După acest apel, la data de 31 martie 1818, Arhiepiscopia din Lemberg a analizat cererile intrate și a aprobat-o pe cea a preotului Joseph Sattfeld din Dieceza Neusohl din Ungaria. Numărul aprobării este 15.556 şi este datat 31 martie 1818. Decizia de numire ca paroh poartă numărul 757 şi a fost emisă la data de 3 aprilie 1818. Instalarea festivă a avut loc, duminică 26 aprilie 1818, în prezența vicedecanului pr. Valentin Strömenger și a parohului de la Sadagura[74]. Noul paroh a primit locuință în casa domnului C. Hayn, de pe strada Adolf Marin [actuala Ion Nistor, n.a.]. Casa era destul de veche și șubredă. Tot aici a fost amenajată și o capelă unde ținea liturghiile, desfiinţându-se cea de la fabrica de bere. Era a doua capelă amenajată la Rădăuţi.

Ștampila Consistoriului Metropolitan din Lemberg, aplicată pe un document din anul 1909. Sursa foto: colecţia autorului.

71 GASCHLER, Norbert, *op.cit.,* p. 118.
72 GASCHLER, Norbert, „Schule, Kirche und Priester in Fürstenthal”, În *Fürstenthal: eine deutsch-böhmische Gemeinde in der Bukowina*, Josef Wild (ed), Ed. Landsmannschaft der Buchenlanddeutschen, München 1981, p. 21.
73 WISZNIOWSKI, Franz, *op. cit.*, p. 74.
74 *Ibidem,* p. 74.

Câteva luni mai târziu, parohului i-au venit părinții și un frate mai tânăr. În aceste condiții, casa unde locuia parohul a devenit neîncăpătoare şi a trebuit să se mute în casa lui Ignaz Artberger, la numărul 26, unde, de asemenea a fost amenajată o capelă. Situația aceasta, dificilă din multe privințe, a fost curmată de Administrația Domeniului Rădăuți, care a închiriat două case de la doamna Magdalena Modes, văduvă după directorul Administrației Domeniale Rădăuți, domnul Modes. În prima casă, a fost amenajată capela, o mică sacristie și prima școală medie din Rădăuți, iar în cea de a doua a fost amenajată casa parohială[75].

Noua capelă (şi ultima) era cea mai mare din câte au fost în Rădăuți. Hramul acestei capele era *„Sf. Tereza”*. Numele hramului a fost ales ca un omagiu adus împărătesei Maria Theresa care era puternic implicată în sprijinirea comunităţilor germane stabilite în Bucovina.

După construirea actualei biserici şi desfiinţarea capelei, în actele cadastrale numele şi hramul parohiei a rămas tot *„Sf. Tereza”*.

Dintr-o însemnare a părintelui Sattfeld, datată 17 martie 1819, adresată Consistoriului aflăm că biserica avea și un fel de orgă, întrucât parohul, în acea adresă, spunea că *„învățătorul angajat Johann Ilnicki nu-i în stare să cânte”*[76]. La acea vreme, organistul era și învățător în același timp. Socotindu-l incompetent, parohul pr. Joseph Sattfeld l-a înlocuit cu Johann Sobotynski, care era învăţător ajutător la şcoala primară. A fost organist până în decembrie 1833.

La 20 iunie 1820, parohia Rădăuți a fost vizitată de Excelența Sa Andrzej Alojzy Ankwicz von Skarbek-Poslawice (în germană: Andreas Alois Ankwicz von Skarbek-Poslawice), arhiepiscop și mitropolit de Lemberg (Lvov). Cu această ocazie, în zilele de 21 și 22 iunie a fost administrat sacramentul Mirului în bisericuța (capela) amenajată în casa doamnei Modes[77].

Este prima dată când parohia noastră este vizitată de un prelat de un asemenea rang.

PS Andrzej Alojzy Ankwicz s-a născut în Kraków (Cracovia) în anul 1777. A fost hirotonit în data de 2 septembrie 1810. În data de 25 mai 1814 fost numit arhiepiscop de Lemberg, iar la 25 martie 1815 a fost consacrat ca arhiepiscop de Lemberg de către cardinalul Maria-Thaddeus von Trauttmansdorf Wiensberg, arhiepiscop de Olomouc (Cehia). A păstorit această arhidieceză timp de 18 ani. La 30 septembrie 1833 a fost numit arhiepiscop de Praga. La 26 martie 1838 a trecut la cele veşnice[78].

Arh. **Andrzej Alojzy Ankwicz**
Litografie: Franz Eybl, 1834

Întorcându-ne puțin la situația domiciliară a parohului, trebuie să menționez faptul că și Administrația Galiției (sau Comenduirea Galiţiei, dacă e să folosim denumirea istorică) de care aparţinea teritoriul Bucovi-

75 *Ibidem,* p. 75.
76 *Ibidem*, p.75.
77 *Ibidem*, p.75.
78 CHENEY, David M.: Archbishop Andrzej Alojzy Ankwicz [on-line], www.catholic-hierarchy.org, 1996-2012, accesat februarie 2011, la URL: http://www.catholic-hierarchy.org/bishop/bank.html.

nei, cunoștea situația de la Rădăuți chiar din momentul în care capelanatul local din Andrásfalva (Măneuţi) a fost transformat în parohie și mutat efectiv la Rădăuți în anul 1816. De aceea, Administrația Galiției propune Cancelariei Aulice din Viena construirea unei biserici și a unei case parohiale la Rădăuți. În *Extractus Protocolli* numărul 5.522/18 din 12 august 1818, Administraţia Galiţiei constată că *„necesitatea de a construi în Rădăuți o biserică și o casă parohială se bazează pe faptul că acolo se află un paroh catolic și că trebuie să se afle potrivit cu voința împărătească și că nu se află nici biserică nici casă parohială”*[79].

Protocolul acesta a fost prezentat Cancelariei Aulice din Viena, care a răspuns la 11 noiembrie în acelaşi an cu următoarele: *„... din datele existente se constată că numărul credincioșilor din parohie a atins aproape numărul de 1.000 de suflete, apoi a și fost angajat pentru ei un capelan local, dar exercițiul funcțiunilor bisericești este periclitat, lipsind biserica și casa parohială, de aceea propune să se execute cât mai curând construcția bisericii și a casei parohiale”*[80].

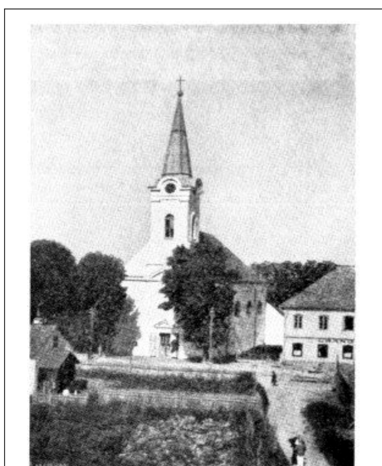
Cu prea înalta sa rezoluție din 8 iunie 1819, împăratul Francisc I a aprobat clădirea bisericii și a casei parohiale la Rădăuți. Rezoluția a fost comunicată Ministerului de Finanțe de către Cancelaria Aulică, cu adresa nr. 18.517 din 15 iunie 1819[81].

Planurile și devizul lucrărilor au fost întocmite de inginerul Ținutului Cernăuți. Devizul se ridica la valoarea de 66.012 florini și 2 cruceri [moneda imperiului din 1754 și până în anul 1892, când a fost înlocuit cu coroana austro-ungară, n.a.]. După verificarea planurilor, Serviciul Arhitecturii din Cernăuți a ajustat suma finală la valoarea de 59.269 de florini și 29 de cruceri. Ulterior, Cancelaria Aulică a revenit asupra hotărârii, aceasta în urma propunerii venite din partea Administrației Galiției care, la 7 octombrie 1821 a propus *„să se cumpere și să se adapteze casa văduvei Modes, în loc de a se clădi o casă parohială nouă în Rădăuți”*[82]. În iunie 1822, Cancelaria Aulică a cumpărat casa cu numărul 133 împreună cu parcela aferentă, iar pe 31 iulie parohul a semnat un proces verbal de luare în posesie a acestei case[83].

La scurt timp după achiziția acestei clădiri, părintele Sattfeld a început lucrările de transformare a acesteia în casă parohială. Această clădire va funcţiona ca şi casă parohială până în anul 1894 când, pe terenul de lângă biserică, a fost construită actuala casă parohială. După această dată în vechea clădire îşi va desfăşura activitatea *Cercul pentru zidire de biserică* [la sfârşitul secolului al XIX-lea deja era în plan să se construiască o a doua biserică în Rădăuţi, n.a.].

Concomitent cu lucrările de modernizare a casei parohiale, la 8 ianuarie 1823, Cancelaria Aulică a emis ordinul numărul 188/23 de începere a lucrărilor de zidire a bisericii pe parcela cumpărată. La 13 mai 1823 s-a sfințit piatra de temelie, iar pe 8 octombrie 1824, parohul a celebrat prima sfântă Liturghie în biserica ridicată la roșu. Pe data de 16 octombrie 1825 biserica a fost binecuvântată de către decanul pr. Anton Kunz, care mai venise aici, pe 29 iulie 1825, într-o vizită decanală.

79 WISZNIOWSKI, Franz, *op. cit.*, p. 77.
80 *Ibidem*, p. 77.
81 *Ibidem*, p. 77.
82 *Ibidem*, p. 78.
83 *Ibidem*, p. 78.

Biserica Romano-Catolică din Rădăuţi.
Fotografie din sec. al XIX-lea.
Sursa foto: colecţia parohiei.

În decembrie 1825 Administraţia Galiţiei a cerut, prin adresa nr. 2.828 din 1825, Consistoriului Metropolitan să numească un cooperator (vicar) la Rădăuţi cu plata din Fondul Bisericesc Catolic al Bucovinei. Acestuia urma să i se asigure o cameră în casa parohială. Primul vicar al parohiei a fost pr. Paul Nagy care a sosit pe 11 martie 1826. Fiind bătrân, s-a pensionat după numai doi ani, la data de 14 octombrie 1828.

La 21 iunie 1826 parohia a fost vizitată din nou de PS Andrzej Alojzy Ankwicz, arhiepiscop și mitropolit de Lemberg, care a sfințit noua biserică. Hramul bisericii a fost ales *„Assumptio Beatae Virginis Mariae - Adormirea Maicii Domnului”.* Biserica la acea vreme, era cea mai frumoasă din Bucovina[84]. Dimensiunile bisericii sunt: 34 de metri lungime, 19 metri lăţime şi 13 de metri înălţime.

Altarul bisericii parohiale, cu icoana **«Înălțarea cu trupul și sufletul la cer a Maicii Domnului»**.
Sursa foto: colecția familiei Kropp.

Legat de planul bisericii din Rădăuţi trebuie să adaug faptul că după aproape două secole de la zidire încă mai circulă informaţia despre o presupusă schimbare a planului bisericii din Rădăuţi, mult mai mare, cu cel al bisericii din Andrásfalva (Măneuţi), mai mică, construită în aceeaşi perioadă. Şi părintele Iosif Gabor, în cartea sa *Dicţionarul comunităţilor catolice din Moldova,* consemnează această idee. Sfinţia Sa spune:

„Tradiţia locală spune că la Rădăuţi trebuia să se construiască biserica cea mare care a fost în satul vecin unguresc Andrásfalva (Măneuţi), dar printr-o greşeală calculată, inginerul constructor a inversat planurile bisericilor, aşa cum a procedat şi cu biserica din Siret, construită la Hadikfalva (Dorneşti). Astfel cele două oraşe au fost lipsite de biserici corespunzătoare”[85].

Altarul principal, cât și altarele laterale au fost terminate abia în anul 1853 și sunt opera sculptorului Józef Szadkowski și a pictorului Lichter, care a realizat şi cele două picturi aflate pe bolta bisericii. Despre acești doi artizani se cunosc puţine date. Din cartea lui Franz

84 *Ibidem*, p. 82.
85 GABOR, Iosif. *Dicţionarul comunităţilor catolice din Moldova,* Ed. Conexiuni, Bacău, 1995, p.222.

Wiszniowski aflăm că Jósef Szadkowski s-a născut pe 7 iunie 1808 la Zaleszczyki în Galiţia şi a fost angajat pe 5 decembrie 1833 ca ajutor de învăţător la Rădăuţi. Ulterior, după zidirea bisericii, a devenit şi organistul parohiei, luând locul lui Johann Sobotynski care decedase. A murit la 6 octombrie 1859[86].

În anul 1827, din Făgăraş a fost cumpărat pentru biserică un clopot, în greutate de 13,5 oca (17 kg aproximativ)[87].

Isus, bunul păstor - pictură realizată de Lichter.
Sursa foto: colecția autorului.

Isus îi încredințează lui Petru cheile Împărației - pictură realizată de Lichter.
Sursa foto: colecția autorului.

86 *Ibidem*, p. 102.
87 *Ibidem*, p. 82.

Biserica Romano-Catolică din Rădăuţi – interior 1959.
Sursă: colecţia pr. Proschinger, OFMConv.

Biserica Romano-Catolică din Rădăuţi – interior 1964.
Sursă: colecţia pr. Proschinger, OFMConv.

Capitolul III - Viața parohiei până la unirea Bucovinei cu Regatul României

Parohia în perioada parohului pr Joseph Sattfeld (continuare)

În anul 1828 Consistoriul Metropolitan din Lemberg (Lvov) propune crearea unui vicedecanat al Bucovinei cu sediul în Suceava. Cu ordinul nr. 28.685 din 18 mai 1828, Administrația galițiană aprobă crearea acestui vicedecanat[88]. Parohia din Rădăuți, ca de altfel toate celelalte parohii din Bucovina de Sud aparțineau de acest vicedecanat. Primul vicedecan a fost parohul de la Suceava pr. Franz Stieber, originar din Moravia.

În anul 1842, în partea de Sud-Est a Rădăuţiului este înfiinţat actualul cimitir al oraşului. Până atunci funcţionase un cimitir în zona unde este acum Colegiul Naţional *„Eudoxiu Hurmuzachi”* şi care a fost desfiinţat între anii 1858-1863. Pe acest teren dezafectat a fost clădit ceva mai târziu spitalul militar. În anul 1871, clădirea spitalului a fost dezafectată şi adaptată cerinţelor funcţionării unei şcoli[89]. Franz Wiszniowski, în cartea sa *Radautz, die deutscheste Stadt des Buchenlandes* mai pomeneşte de existenţa unui alt cimitir, mai vechi, care exista încă din perioada moldovenească a Bucovinei şi care se găsea în zona cuprinsă de străzile Adolf Marin (actuala Dimitrie Dan) şi Larionescu. Cam prin 1800 acest cimitir a fost închis şi apoi dezafectat. Terenul a intrat în proprietate privată în anul 1817.

Intrarea în cimitirul actual se făcea (şi se face şi acum) din strada Bisericii (actuala Ştefan cel Mare) printr-o străduţă laterală. La intrare, pe doi stâlpi, era amplasată o ramă din fier în formă de arc care avea următoarea inscripţie: *„Aici odihneşte pacea!”*[90].

Rădăuţi 2010. Mormânt german.
Sursa foto: colecţia autorului.

Rădăuţi. Cimitirul vechi din strada Ştefan cel Mare.
Fotografie din anul 2012.
Sursa foto: colecţia autorului.

88 *Ibidem*, p. 73.
89 *Ibidem*, p. 129.
90 *Ibidem*, p. 130.

Era scris în limba germană şi română. La această oră inscripţia nu mai există. De la această poartă, străduţa se transformă într-o alee ce desparte cimitirul în două: partea din dreapta era cimitirul german catolic, iar partea din stânga era cimitirul românesc. Sectorul catolic a fost sfinţit la 18 aprilie 1843 de către vicedecanul Bucovinei pr. Franz Stieber, din însărcinarea Consistoriului Metropolitan din Lemberg[91].

În anul 1843, comunele Marginea, Horodnic de Sus, Horodnic de Jos, Sucevița și Volovăț (fără Vlădica) se desprind de Parohia Rădăuți trecând în administrarea Parohiei Fürstenthal (Voievodeasa) care, din anul 1828 avea deja un capelan local. Serviciul religios se ţinea aici într-o capelă din lemn construită în anul 1822. Actuala biserică, cu ziduri din cărămidă şi acoperiş din tablă, a fost construită între anii 1850-1865. Dimensiunile ei sunt de 14 m lungime și 8 m lățime. Hramul bisericii este *„Sfinții Petru și Paul”* - 29 iunie.

De asemenea sunt desprinse și comunele Frătăuții-Vechi, Andrásfalva (Măneuți), Costișa, Frătăuții-Noi și Mitoc, înființându-se pentru acestea un post de capelan local la Andrásfalva (Măneuți). În anul 1823 aici a fost zidită o biserică din cărămidă și acoperiș din tablă. Mărimea bisericii era de 34 de m lungime, 17 m lățime și 12 m înălțime. Hramul bisericii era *„Sfântul Apostol Andrei”*. În scurt timp este transformată în parohie.

Întrucât şi la Rădăuţi, ca de altfel şi în alte zone din Bucovina, s-a stabilit un număr considerabil de ruteni (ucraineni) greco-catolici, veniţi atât din Maramureş cât şi din Galiţia, Administraţia Regatului Galiţiei a aprobat înfiinţarea unui post de capelan local, greco-catolic, în Rădăuţi. Întrucât nu se aprobase până atunci construirea unei biserici proprii, serviciul divin urma a se ține în biserica romano-catolică. Astfel, s-a construit un iconostas în partea dreaptă a bisericii (unde este acum altarul Maicii Domnului). Ordinea serviciilor divine s-a stabilit prin înțelegere reciprocă, nesemnalându-se niciun fel de neînțelegeri pe perioada cât a funcţionat acest altar în biserica romano-catolică.

Anul revoluționar 1848 a reprezentat anul în care, prin decret imperial, datat 17 aprilie 1848, a fost desființată iobăgia din Regatul Galiției și din Bucovina. Prin desființarea iobăgiei, locuitorii de pe Domeniul Rădăuți au devenit cetățeni liberi. Claca și dijma fiind eliminate, moșierii cât și administratorii Domeniului Rădăuţi au fost siliţi să plătească pentru a li se lucra pământul. Dar nici în aceste condiții nu au găsit forța de muncă necesară, întrucât cei proaspăt eliberați refuzau să mai lucreze pe pământurile domeniului. În acel an au rămas multe terenuri necultivate, ceea ce a dus la un regres material considerabil al locuitorilor de pe Domeniul Rădăuți.

Tot în acest an a izbucnit o puternică epidemie de holeră. Numărul morților era atât de mare încât orice sunet de clopot tras care vestea un deces provoca mare agitație în rândul locuitorilor orașului. De aceea Direcția Domeniului Rădăuți a adresat un apel către toate parohiile din Rădăuți în care spunea că *„trasul clopotelor la bisericile din localitate, fără întrerupere, înspăimântă și îngrozește și mai mult oamenii care și așa sunt înfricoșați de tot mai multe cazuri de moarte dintre cei bolnavi de holeră. E dovedit din punct de vedere medical că frica aceasta are consecințe de durată asupra oamenilor. De aceea rugăm oficial parohiile să restrângă cât mai mult trasul clopotelor și să dispună*

91 *Ibidem*, p. 130.

să se tragă o dată pentru toți morții, dimineața și seara”. Apelul era semnat de Ambrosius, directorul Domeniului[92].

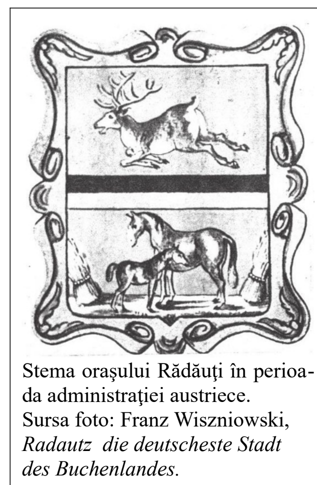
La 4 martie 1849 Bucovina primeşte statutul de ducat, cu parlament propriu, desprinzându-se astfel de Regatul Galiţiei[93].

Stema ducatului Bucovina.
Sursa foto: Wappenrolle Österreich-Ungarns nach H. Ströhl.

În toamna anului 1851, împăratul Francisc Iosif I vizitează Rădăuţiul cu ocazia participării la vânătorile organizate în pădurile de lângă Marginea şi Voievodeasa. În cele 3 zile cât a stat la Rădăuţi, împăratul a vizitat herghelia şi a participat la partidele de vânătoare organizate în timpul zilei. Seara se organizau mese festive şi spectacole de dansuri şi cântece, cu acompaniament instrumental, ale diferitelor naționalități din Bucovina. Presa vremii relata despre entuziasmul locuitorilor, cărora li s-a permis să-l vadă pe împărat de foarte aproape. Mai mult chiar, Majestatea Sa li s-a adresat cu blândețe în audientele organizate sub cerul liber[94].

Profitând de buna dispoziție a împăratului, autoritățile locale din cele două comune Rădăuţi, conduse de primarii Wenzell Hoffmann – comuna germană şi Vasile Ilaşciuc – comuna moldovenească au prezentat omagiile lor înaltului oaspete şi au cerut ridicarea târgului Rădăuţi la rangul de oraş. În sprijinul cererii lor au invocat faptul că Rădăuţiul se află aproximativ în centrul ducatului Bucovinei, că în localitate se află o importantă herghelie militară, că sunt destui meseriași şi negustori care contribuie la dezvoltarea susţinută a localităţii şi că-și poate onora obligațiile financiare datorate administraţiei imperiale. Cererea a fost aprobată şi printr-un decret imperial din 25 decembrie 1852 Rădăuţiul este ridicat la rangul de oraş.

„Ridic localitatea Rădăuţi la rangul de oraş şi sunt pentru a se dispune măsurile potrivite pentru redactarea privilegiilor aferente” - semnat Francisc Iosif I[95].

Stema oraşului Rădăuţi în perioada administraţiei austriece.
Sursa foto: Franz Wiszniowski, *Radautz die deutscheste Stadt des Buchenlandes.*

Ceva mai înainte am pomenit despre existenţa a două comune Rădăuţi: comuna germană şi comuna moldovenească. Populaţia germană a Rădăuţiului, fiind an de an în creştere şi întrucât obiceiurile şi concepţiile de viaţă ale populaţiei autohtone moldoveneşti erau în contrast puternic cu cele ale populaţiei germane, administraţia Domeniului a împărțit târgul din punct de vedere administrativ în două: Comuna germană Rădăuţi şi Comuna moldovenească Rădăuţi. Per ansamblu şi în faţa administraţiei imperiale ele formau o singură localitate deşi fiecare îşi avea primarul şi

92 *Ibidem*, p. 26.
93 *Ibidem*, p. 26.
94 *Ibidem*, p. 26.
95 *Ibidem*, p. 30.

conducerea proprie. Data când s-a făcut această împărțire nu se poate stabili cu exactitate. Conform lui Franz Wiszniowski, această separare a localității în două s-a făcut încă înainte de transformarea ei în târg (21 ianuarie 1819).

În anul 1855, are loc o reformă profundă în toate ţările şi regatele din cuprinsul imperiului. În acest context şi Bucovina este împărţită în 15 districte. Unul din aceste districte era Districtul Rădăuţi, care astfel a preluat toate atribuţiile patronale şi administrative de la fosta Direcţie a Domeniului Rădăuţi. În anul 1859, din iniţiativa domnului Pitey – şeful districtului, cele două comune rădăuţene s-au contopit şi administrativ într-una singură[96].

La 14 noiembrie 1851 a murit primul paroh, pr. Joseph Sattfeld. A fost înmormântat în noul cimitir catolic[97]. Şi în zilele noastre se mai păstrează mormântul, fiind în apropierea capelei romano-catolice, pe partea dreaptă a aleii principale din cimitir.

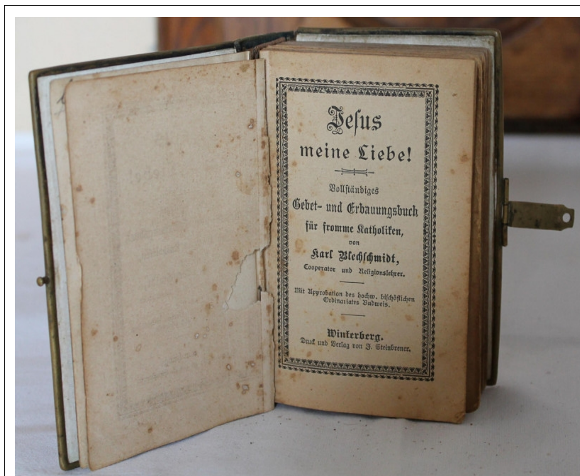
Până în anul 1852, administrarea parohiei a fost încredințată părintelui Clemens Horwath, care a fost transferat de la Cernăuți, unde era vicar parohial.

Mormântul primului paroh – pr. **Joseph Sattfeld.**
Sursa foto: colecția autorului.

Jesus, meine Liebe – carte de rugăciuni tipărită în anul 1896 cu coperţi din fildeş.
Colecţia familiei Ana şi Cazimir Paraniac.
Foto: Ioan Șmid.

Jesus, meine Liebe – carte de rugăciuni tipărită în anul 1896.
Colecţia familiei Ana şi Cazimir Paraniac.
Foto: Ioan Șmid.

96 *Ibidem*, p. 33.
97 *Ibidem*, p. 83.

Parohia în perioada parohilor pr. Johann Zukiewicz și pr. Eduard Niestenberger

În Duminica Floriilor (28 martie) din anul 1852 este instalat noul paroh: pr. Johann Zukiewicz.

În vara anului 1852 sunt efectuate primele reparații la biserica și la casa parohială. Tot în acest an are loc o nouă reorganizare a parohiei: comunitățile catolice din Voitinel și Gălănești sunt desprinse din parohia Karlsberg (Gura Putnei) și atribuite parohiei rădăuțene.

În anul 1855, între 1 și 3 iunie, Rădăuțiul este vizitat din nou de împăratul Francisc Iosif I, care inspectează herghelia şi participă la partidele de vânătoare organizate în Codrii Voievodesii.

Pe 2 iulie este organizată în faţa împăratului şi a delegaţiei sale, o paradă militară. Seara sunt organizate dineurile oficiale la care au participat atât vicedecanul pr. Franz Stieber, cât și parohul pr. Johann Zukiewicz[98]. Chiar de la înființare, parohia rădăuțeană a fost pusă sub înaltul patronaj al împăratului Francisc, iar altarul principal al bisericii a fost dedicat amintirii sale veșnice. Acest înalt patronaj s-a dovedit a fi unul benefic pentru biserica parohială. Astfel în anul 1860, cu prilejul nașterii prințului moștenitor Rudolf, împăratul a dăruit bisericii ornate, două sfeșnice de argint și două policandre[99].

După moartea organistului Jósef Szadkowski, a urmat o scurtă perioadă în care organist a fost Ciryll Electorowicz. Întrucât acesta nu ştia limba germană, a fost mutat în anul 1862 la Trembowla (Galiţia), iar în locul său a fost adus din Cernăuţi, Michal Luzanski. El a rămas în serviciul parohiei până în data de 20 februarie 1883 când a murit[100].

În anul 1863 moare vicedecanul pr. Franz Stieber[101]. Este numit un nou vicedecan în persoana parohului din Rădăuți, pr. Johann Zukiewicz. Sediul vicedecanatului se mută la Rădăuți. Întrucât în perioada 1864-1867 parohia nu a avut un preot vicar, pr. Zukiewicz era ajutat de capelanul local din Fürstenthal (Voievodeasa), Ignaz Seidel. Astfel când pr. Zukiewicz pleca în vizite decanale era înlocuit de pr. Ignaz Seidel.

În anul 1866 la Rădăuți izbucneşte o puternică epidemie de holeră combinată cu cea de tifos. Această epidemie s-a dovedit a fi mult mai violentă decât cea precedentă. Multe familii au dispărut cu totul. Documentele vremii arată că procentul de mortalitate în oraş era de 96%[102].

În anul 1874, vicedecanatul de Suceava este transformat în decanatul de Suceava. Decan fără numire (până în anul 1877) a fost numit parohul de Câmpulung Moldovenesc, pr. Józef Szypiek. Următorul decan fără numire a fost pr. Eduard Niestenberger,

98 *Ibidem*, p. 26.
99 *Ibidem*, p. 84.
100 *Ibidem*, p. 102.
101 *Ibidem*, p. 84.
102 *Ibidem*, p. 33.

care în anul 1880 primeşte decizia de numire în funcţia de decan[103].

În data de 17 mai 1878 moare parohul pr. Johann Zukiewicz. Este înmormântat în cimitirul catolic din Rădăuţi. Franz Wiszniowski, spune că mormântul se afla în dreptul celei de a doua cruci mari din lemn, prima după linia ferată şi că în anul 1940 acea cruce mai era, doar mormântul arăta neîngrijit[104].

Ştampila decanatului de Suceava, aplicată pe un document emis în anul 1940.
Sursa foto: colecţia autorului.

În anul 2011 nici crucea şi nici mormântul nu mai erau şi aceasta pentru că după al Doilea Război Mondial, prin deceniul şase, în dreptul cimitirului s-au făcut lucrări de lărgire a traseului liniei ferate prin adăugarea unui al doilea fir. Astfel au fost desfiinţate mai multe morminte.

În perioada 18 mai 1878 - 23 decembrie 1879 parohia este administrată de pr. Kazimir Michalkowski, care era vicar la Rădăuţi în acea perioadă.

Începând cu 5 decembrie 1879 pr. Niestenberger este numit paroh la Rădăuţi. S-a prezentat la parohie în ajunul Crăciunului. La Rădăuţi a venit prin transfer de la Solca, unde fusese tot paroh.

Pr. **Eduard Niestenberger** – paroh (1879 – 1903).
Sursa foto: colecţia parohiei

La începutul anului 1887 la biserică au fost făcute primele reparații, sub coordonarea preotului vicar Josef Wolf.

După terminarea reparaţiilor, în acelaşi an la 9 iunie, parohia a fost vizitată de Excelenţa Sa arhiepiscopul de Lemberg Seweryn Morawski, cavaler de Dąbrowa. Cu această ocazie, hramul bisericii *„Assumptio Beatae Virginis Mariae - Adormirea Maicii Domnului”* cu care ea a fost sfinţită în data de 21 iunie 1826, a fost schimbat în *„Nativitas Beatae Mariae Virginis - Naşterea Sfintei Fecioare Maria”,* care este şi actualul hram[105].

„De 30 de ani credincioșii din Bucovina nu au mai văzut cum arată un episcop”[106], avea să afirme într-o cronică, monseniorul Swoboda, care era la acea vreme paroh la Gura Humorului. Vizita unui episcop pe meleagurile bucovinene era un eveniment destul de rar. Totuși arhiepiscopul Morawski nu a vizitat toate parohiile din Bucovina. La câteva luni după întoarcerea sa la Lemberg, în luna august a aceluiași an, este trimis ajutorul său, episcopul Kozelko Puzyna care vizitează toate parohiile și administrează mirul [107].

Arhiepiscopul Seweryn Morawski s-a născut la 2 ianuarie 1819. Pe 13 mai 1881 este consacrat episcop auxiliar de Lemberg şi episcop titular de Trapezopolis. La 15 februarie 1885 este consacrat arhiepiscop de Lemberg. Trece la cele veşnice la 2 mai

103 *Ibidem*, p. 73.
104 *Ibidem*, p. 85.
105 *Ibidem*, p. 85.
106 WILD, Josef. *Fürstenthal: eine deutsch-böhmische Gemeinde in der Bukowina.* Ed. Landsmannschaft der Buchenlanddeutschen, München 1981, p.43.
107 *Ibidem*, p.43.

1900[108]. Este principalul consacrator al arhiepiscopului de mai târziu, bucovineanul Joseph Weber, despre care vom mai scrie în această carte.

După moartea organistului Michal Luzanski la orgă au cântat: Przemykalski - până în anul 1890, iar din 1890 şi până în anul 1895 Johann Tralka[109].

În anul 1888, comuna Volovăț este desprinsă de Parohia Fürstenthal (Voievodeasa) şi ataşată parohiei rădăuţene, care mai cuprindea şi filialele: Burla, Bădeuții-german, Bădeuții-român, Milişăuții de Sus, Satu-Mare-german şi Satu-Mare-român[110].

Pr. **Stephan Romanski –** vicar (1891 – 1895)
Sursa foto: colecţia parohiei

Până în anul 1891 în biserică se cântau foarte puţine cântece de Crăciun. Franz Wiszniowski spune că se mai ştiau şi alte cântece, dar care nu erau potrivite a se cânta în biserică. Vicarul (sau cooperatorul, cum li se spunea atunci), pr. Stephan Romanski, transferat chiar în acel an (22 aprilie 1891) din Câmpulung Moldovenesc la Rădăuţi a fost acela care a lărgit repertoriul colindelor. Era polonez de origine, ştia foarte bine limba germană şi a tradus din polonă în germană cam douăzeci de colinde. Organistul (şi învăţătorul în acelaşi timp) Johann Tralka i-a învăţat pe copii să cânte la şcoală, iar de la aceştia le-au deprins cei din familie, astfel că la Crăciunul din anul următor ele au fost cântate în biserică. Melodiile noi au plăcut atât de mult încât le-au înlocuit cu totul pe cele vechi. Pentru a înlesni deprinderea şi răspândirea lor, ele au fost adunate într-o carte, numită *Cântece de Crăciun* care a fost tipărită în tipografia lui Peter Blondowski[111].

În vara anului 1893, mai exact între 5 şi 7 iulie, arhivele pomenesc de o inundaţie a întregului oraş, pricinuită de ploi abundente care au dus la revărsarea pârâului Topliţa peste piaţa centrală a oraşului.

„În noaptea care a urmat [5/6 iulie – n.a.]*, cumplit de întunecoasă, apa a atins nivelul cel mai înalt. În Piaţa Mare şi în strada Frătăuţilor se auzeau stridente semnale de alarmă de trompetă făcute de pompieri şi se puteau auzi de peste tot chemările de ajutor ale locuitorilor aflaţi în nevoie. Mai greu lovită a fost strada Voitinelului* [Putnei n.a.]. *În ziua de 7 iulie apele au început să scadă"*[112].

În aprilie 1895 moare organistul Johann Tralka. Începând cu data de 1 mai din acelaşi an este angajat ca organist Karl Krasnowski, care rămâne în funcţie până la evacuarea din primăvara anului 1944[113].

Data de 17 noiembrie 1889 reprezintă data la care a circulat primul tren pe linia ferată proaspăt construită: Hadikfalva (Dorneşti) – Radautz (Rădăuţi). Construirea liniei ferate Rădăuţi-Brodina a început în anul 1895.

108 CHENEY, David M.: Archbishop Seweryn Tytus Morawski-Dabrowa [on-line], www.catholic-hierarchy.org, 1996-2012, accesat februarie 2011, la URL: http://www.catholic-hierarchy.org/bishop/bmoraw.html.
109 WISZNIOWSKI, Franz, *op. cit.*, p. 102.
110 *Ibidem*, p. 85.
111 *Ibidem*, p. 85.
112 *Ibidem*, p. 34-35.
113 *Ibidem*, p. 102.

Ca o curiozitate, traseul acestei linii urma să treacă şi prin cimitir. Pentru aceasta a trebuit să fie expropriat o parte din terenul cimitirului, iar osemintele celor aflaţi în zona expropriată au fost exhumate şi depuse în subsolul celor două capele, una germană şi una românească, construite în acest scop între poarta de intrare în cimitir şi linia ferată.

Capela romano-catolică din cimitir.
Sursa foto: colecția autorului

În anul 1898, la 16 iunie, vine în vizită canonică la Rădăuţi PS Joseph Weber, episcop auxiliar al Arhiepiscopiei Lemberg. Cu această ocazie a fost administrat și mirul. Episcopul Joseph Weber era un mare susţinător al romano-catolicilor din Bucovina, indiferent de etnia lor. Numele său este strâns legat de Cacica, unde, cu sprijinul său, în anul 1903 a fost începută construirea actualei biserici, care a fost sfinţită la data de 16 octombrie 1904 de către arhiepiscopul de Lemberg, Jósef Bilczewski şi de auxiliarul său, arhiepiscopul Joseph Weber[114]. Dorind să dea o importanţă mai mare hramului acestei biserici – *Assumptio Beatae Virginis Mariae - Adormirea Maicii Domnului*, arhiepiscopul Weber a solicitat ca în data de 15 august să nu se mai celebreze niciun alt hram în vreo parohie din Bucovina, şi de la pelerinajul de la Cacica să nu lipsească nicio parohie[115].

Mai multe amănunte despre personalitatea și activitatea Sfinției Sale le veți găsi în această carte în **Capitolul XIII – Arhiepiscopul Joseph Weber**.

La 9 iulie 1899, au fost sfinţiţi primii preoți originari din Rădăuţi: fraţii pr. Józef şi Francisk Łuczko, fiii servitorului de la liceu, Georg Łuczko, iar în data de 16 iulie au celebrat prima lor Liturghie în biserica parohială[116].

Din articolul *Cronica polonezilor bucovineni* publicat de revista *Polonus* nr. 171, din iunie 2010, aflăm că pr. Francisk Łuczko, pe când era paroh la Karlsberg, a ajutat la ridicarea noii biserici din Vicovul de Sus, care a fost sfinţită în luna iunie 1910. Consacrarea noii biserici a făcut-o monseniorul Clemens Swoboda, paroh şi decan de Rădăuţi, din împuternicirea arhiepiscopului de Lemberg, sf. Józef Bilczewski[117].

După cum am spus mai înainte, la 2 mai 1900 arhiepiscopul de Lemberg, Seweryn Morawski, trece la cele veşnice. La 17 decembrie 1900 este numit arhiepiscop de Lemberg Józef Bilczewski.

114 Istoricul Parohiei Romano-Catolice Cacica [on-line], www.sanctuarcacica.ro, 2008- 2012, accesat noiembrie 2011, la URL: http://www.sanctuarcacica.ro/parohia.php.

115 Arhiva Parohiei Romano-Catolice Rădăuţi, *Invitaţia parohului din Cacica, datată 20.03.1986, pentru participare la hram.*

116 WISZNIOWSKI, Franz, *op. cit.*, p. 86.

117 BUJAK, Jan. *Cronica polonezilor bucovineni*, În: „Polonus”, 2010, Nr. 173, p. 39.

Sf. **Józef Bilczewski** – arhiepiscop de Lemberg. Sursa foto: Narodowe Archiwum Cyfrowe: 1-R-29

Sfântul Józef Bilczewski s-a născut la 26 aprilie 1860 la Wilamowice în Austria dintr-o familie modestă. Clasele primare le-a făcut în localitatea natală, iar gimnaziul la Wadowice. A urmat studiile teologice din cadrul „Universităţii Jagellone" din Kraków. Concomitent cu studiile teologice a urmat şi cursurile Facultăţii de Filozofie din cadrul aceleiaşi universităţi. A fost hirotonit preot în anul 1884 la 6 iulie de către cardinalul Albin Dunajewski. În anul 1891 este numit profesor de dogmatică la Universitatea „Jan Kazimierz" din Lemberg, iar în anul 1900 devine rectorul acestei universităţi.

La 17 decembrie, la propunerea împăratului Austriei, Francisk Josef, este numit de către papa Leon al XIII-lea arhiepiscop de Lemberg, iar la 20 ianuarie 1901 în catedrala din Lemberg este consacrat episcop de către cardinalul Jan Puzyn. În anul 1921 este numit Administrator Apostolic pentru Bucovina. Aici, sfântul înfiinţează un vicariat general cu o administraţie larg autonomă şi un consiliu propriu, recunoscut de Regatul României.

În toată activitatea sa, s-a condus după principiul: „Devotament fără margini pentru cauza Bisericii!". A condus arhiepiscopia din Lemberg ceva mai mult de 22 de ani. În tot acest timp au fost construite peste 330 de biserici şi capele în toată arhiepiscopia, culminând cu frumoasa biserică „Sfânta Elisabeta" din Lemberg. A dovedit un devotament şi ataşament deosebit faţă de Sfânta Fecioară, pe care l-a promovat oricând şi oriunde, pentru care, la rugămintea sa, papa Pius al X-lea a aprobat, în data de 29 noiembrie 1908, ca la finalul Litaniei lauritane să fie adăugat următorul text: „Regina Poloniei, roagă-te pentru noi".

După furtul coroanei de pe icoana Maicii Domnului din Częstochowa (Madona Neagră) din noaptea de 22/23 septembrie 1909, a solicitat papei Pius al X-lea o altă coroană din aur pe care, la 22 mai 1910, în cadrul unei ceremonii deosebite, a aşezat-o pe capul Maicii Domnului.

La stăruința sfântului Bilczewski, la 7 iulie 1910, papa Pius al X-lea a instituit în prima duminică din luna mai, sărbătoarea „Maica Domnului – Regina Poloniei" (din anul 1914, pe teritoriul Poloniei este sărbătorită totdeauna pe 2 mai).

Începând din data de 18 ianuarie 1923 se îmbolnăveşte grav de anemie pernicioasă şi trece la cele veşnice la 20 martie în acelaşi an la Lemberg. A fost înmormântat în cimitirul „Janowski" din Lemberg.

În anul 1952 a început procesul de beatificare a sa. La 26 iunie 2001 este beatificat de către fericitul papă Ioan Paul al II-lea, iar la 23 octombrie 2005 este canonizat de către papa Benedict al XVI-lea. În calendarul catolic polonez este cinstit la data de 23 octombrie, data canonizării[118].

Arhiepiscopul de Lemberg, Józef Bilczewski face parte din aceeaşi linie succe-

118 Joseph Bilczewski (1860-1923) [on-line], www.vatican.va, accesat noiembrie- decembrie 2011, la URL: http://www.vatican.va/news_services/liturgy/saints/ns_lit_doc 20051023_bilczewski_en.html.

sorală apostolică din care face parte şi fericitul Ioan Paul al II-lea[119].

Sfântul Bilczewski a fost în Bucovina de câteva ori în vizite pastorale. La 16 octombrie 1904, a sfinţit noua biserică din Cacica, iar în anul 1910 a donat 200 de coroane pentru construirea unei biserici în satul de polonezi Ruda (Vicşani) din judeţul Suceava[120].

La 22 ianuarie 1903, parohul pr. Niestenberger trece la cele veşnice. A fost înmormântat în cimitirul catolic din oraş.

Până la numirea unui nou paroh, părintele vicar Karl Morosiewicz este delegat cu administrarea parohiei.

Mormântul sfântului **Józef Bilczewski** în cimitirul „Janowski” din Lvov.
Sursa foto: revista „Polonus” nr. 197 din noiembrie 2012.

Mormântul pr. **Eduard Niestenberger** – cimitirul din Rădăuţi.
Sursa foto: colecția autorului.

119 CHENEY, David M.: Archbishop Bolesław Twardowski [on-line], www.catholic-hierarchy.org, 1996-2012, accesat februarie 2011, la URL: http://www.catholic-hierarchy.org/bishop/btwar.html.

120 BUJAK, Jan. *Cronica polonezilor bucovineni*. În: „Polonus”, 2010, Nr. 172, p.33.

Capela „Sfântul Rochus"

În anul 1900, a fost construită Capela *Sfântul Rochus* de către familia Martin Anderl, o familie de zidari înstăriţi şi foarte activi în plan cultural şi religios. Martin Anderl a fost de altfel şi primul preşedinte al asociaţiei culturale *Katholische Deutsche Leseverein.* Era de asemenea şi preşedintele breslei zidarilor, dulgherilor, fierarilor, tâmplarilor şi lăcătuşilor, înfiinţată în anul 1853.

Făcând o paranteză, trebuie să menţionez că aceste bresle funcţionau în cadrul imperiului austriac în baza decretului imperial din 28 iunie 1804 şi a legii din 15 martie 1883[121]. Fiecare breaslă avea un comitet de conducere cu un preşedinte, un drapel ce avea înscrisă pecetea simbolică a breslei respective şi o cutie în care erau păstrate actele şi pecetea breslei. Drapelul şi cutia cu valori se afla în permanenţă la preşedintele breslei. Preşedintele cât şi comitetul breslei puteau promova ucenicii la gradul de calfe, iar calfele la gradul de meşteri. Când murea un meşter, la înmormântare participau drapelele tuturor breslelor, iar când murea o calfă, în urma sicriului era purtat drapelul breslei din care făcuse parte[122].

În baza legii din 29 aprilie 1936, toate breslele care funcţionau pe teritoriul Bucovinei (unită cu România la acea dată) au fost desfiinţate. La Rădăuţi au funcţionat şase bresle[123].

Capela *Sfântul Rochus* se află pe strada Bisericii (actuala Ştefan cel Mare) și era construită în grădina familiei Anderl. Fiind închinată sfântului Rochus - patronul pelerinilor, aici făceau un popas în pelerinajul lor la Cacica pelerinii care veneau din parohiile Hadikfalva (Dorneşti) şi Andrásfalva (Măneuţi). Aici se făcea o sfântă Liturghie de binecuvântare a celor care participau la pelerinaj şi apoi împreună cu pelerinii din Rădăuţi plecau mai departe. La fel, la întoarcerea de la Cacica pelerinii se opreau aici pentru a înălța lui Dumnezeu o rugăciune de mulţumire că s-au întors cu bine din pelerinaj.

În anul 1940, familia Anderl a emigrat în Germania iar proprietăţile lor au fost rechiziţionate de stat, la ora actuală, capela şi terenul pe care este construită nu se află în proprietatea bisericii.

Pe peretele dinspre strada Ştefan cel Mare este vizibilă pecetea breslei din care făcuse parte Martin Anderl: pecetea zidarilor, dulgherilor, tâmplarilor, fierarilor şi lăcătuşilor.

Foarte mulţi ani, această capelă a fost îngrijită de către doamna Luther Otilia, până a trecut la cele veşnice. Acum această tradiţie (dacă putem să-i spunem aşa) a fost preluată de fiicele sale, Ana şi Rozalia.

Capela a fost reparată şi zugrăvită între anii 2008 - 2011 de către familia Ioan şi Elena Zaremba din Voievodeasa.

121 WISZNIOWSKI, Franz, *op. cit.*, p. 253.
122 *Ibidem*, p. 254.
123 *Ibidem*, p. 256.

Capela **Sf. Rochus.**
Sursa foto: colecţia proprie.

Altarul capelei **Sf. Rochus**.
Sursa foto: colecţia proprie.

Sf. Rochus – pictură pe peretele exterior al capelei.
Sursa foto: colecţia proprie.

Pecetea breslei zidarilor – aplicată pe partea frontală a capelei.
Sursa foto: colecția autorului.

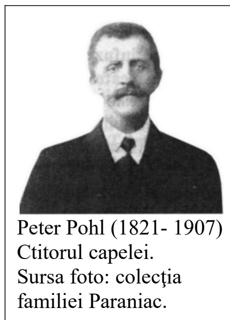

Pr. dr. **Eduard Ferenţ** împreună cu un grup de credincioşi la hramul capelei „Sf. Rochus”.
Sursa foto: colecţia familiei Sârbu.

Hramul capelei **Sf. Rochus** (2011).
Pr. **Paul Agu**, pr. **Iosif Doboş** şi pr. **Iosif Răchiteanu.**
Sursa foto: colecţia autorului.

Capela „Sfânta Treime”

Peter Pohl (1821- 1907)
Ctitorul capelei.
Sursa foto: colecția familiei Paraniac.

În anul 1904 pe strada Sf. Treime (actuala Horia) este zidită de către agricultorul Peter Pohl pe proprietatea sa, Capela *Sfânta Treime*. Datorită bunăvoinței doamnei Ana Paraniac, descendentă din această familie, care mi-a pus la dispoziție fotografii şi manuscrise legate de zidirea capelei, pot să redau în cele ce urmează fragmente dintr-un document scris chiar de ziditorul capelei, în anul 1910, pe când avea deja 90 de ani, şi în care sunt expuse motivele pentru care el s-a hotărât să zidească această capelă. Sunt prezentate patru întâmplări, providențiale, trăite de el. Prima întâmplare a fost când era copil. El spune aşa:

„În anul 1830 sau 1832, pe când aveam 10-12 ani, am visat următorul lucru: era răsăritul soarelui când pe cer s-a arătat un cerc semiobscur, asemenea unui glob care venea spre mine. Când s-a apropiat foarte mult de mine am recunoscut înfățișarea lui Dumnezeu Tatăl. Aceasta s-a aşezat tocmai în locul unde este azi capela. Şi am putut auzi următoarele cuvinte:

- Hir wil ich ferweilen! (Aici vreau să mă sălășluiesc). Acest vis m-a cutremurat, căci ştiam că nu am păcate de neiertat.

Pe parcursul vieții nu am reușit să uit acest vis, iar astăzi încă mi-l pot aminti la fel de clar de parcă abia m-aș fi trezit din el.”

A doua întâmplare:

„Când aveam vreo 12 ani, într-o zi, împreună cu mama mea am pornit spre Suceviţa, unde tata lucra ca morar. Întoarcerea acasă a fost una întârziată deoarece s-a pornit o furtună puternică. Cerul era întunecat şi se făcuse o beznă străpunsă doar de lumina fulgerelor. Cu mare osteneală am reuşit să ajungem până acasă. Eu tocmai mă pregăteam să intru în casă când am auzit la un moment dat un cânt melodios, minunat şi fără cuvinte, cânt pe care nu l-am mai auzit până atunci, dar nici de atunci nu l-am mai auzit vreodată. Acel cânt angelic venea de undeva din locul unde azi este capela. După ce nu am mai auzit cântul acela, am întrebat pe mama şi pe căruţaş dacă au auzit cântecul. Din păcate au negat, fapt ce m-a mirat deoarece eu l-am auzit atât de clar.”

În cazul celei de a treia întâmplări, autorul nu-şi mai aminteşte anul:

„Într-o zi se căra gunoiul de grajd pe câmp. Când căruţa încărcată cu gunoi dădea să iasă pe poartă, deodată s-a înţepenit lângă stâlpul porţii şi nu a fost chip să fie urnită din loc. Nu reuşeam în niciun fel să punem căruţa în mişcare, cu toate că şase oameni erau lângă ea. La un moment dat, fiul meu a văzut lângă una din roţi un medalion nemaivăzut pe aceste locuri. Când l-a ridicat de jos imediat căruţa a putut fi mişcată, iar caii o trăgeau cu uşurinţă, de parcă ar fi fost goală. Acest medalion a fost arătat şi parohului pr. Eduard Niestenberger, care a ascultat cu mare atenţie cele întâmplate. El a spus că medalionul n-ar fi avut cum să apară aici, el fiind folosit în Franţa. Şi părintele se întreba oare cum a ajuns în acest loc. El a îndemnat familia să

păstreze cu cinste acest medalion, considerând aceasta un semn”.

A patra întâmplare a fost şi cea care l-a determinat pe Peter Pohl să zidească această capelă. Iată cum povesteşte:

„Într-o vară, eu împreună cu fiul meu Leon, am mers pe câmp să adunăm în căruţă snopii de grâu. Am muncit toată ziu, iar seara am pornit încărcaţi spre casă. Am ajuns destul de târziu, spre miezul nopţii când, fără motiv, caii s-au oprit. În colţul vestic al curţii a apărut din senin acelaşi glob mare de lumină, în interiorul căruia se arăta din nou Sfânta Treime. Imaginea era ceva ireal, desăvârşit. Am auzit apoi o voce puternică rostind aceleaşi cuvinte pe care le-am auzit în copilărie:

- Hir wil ich ferweilen! (Aici vreau să mă sălăşluiesc!)

Treptat, lumina s-a îndepărtat şi globul a dispărut. După dispariţia globului, caii au pornit şi fără niciun îndemn au intrat în curte.

Din întâmplările relatate în mod veridic mai sus mi-am dat seama că Dumnezeu locuieşte în familia mea şi că întâmplările supranaturale care au avut loc sunt de la Dumnezeu. Din acest motiv şi din recunoştinţă pentru binecuvântarea şi protecţia lui Dumnezeu acordată familiei mele am hotărât să construiesc o capelă în acel loc. Şi cu toate că nu eram pregătit nici cu materiale şi nici cu banii necesari unei asemenea intenţii, am reuşit cu ajutorul unor credincioşi să construiesc în scurt timp capela fără a fi necesar să fac datorii.

Pentru ca amintirea acestor întâmplări neobişnuite să nu dispară odată cu mine, le-am pus pe hârtie pe când aveam 90 de ani, fiind în deplină posesie a facultăţilor mele mentale. Vouă, dragii mei urmaşi, vă recomand să cinstiţi şi să protejaţi această capelă construită prin voinţa lui Dumnezeu şi să căutaţi pacea şi alinarea în ea”.

Aceste texte au fost scrise în Rădăuţi, în luna mai 1910 şi semnate Peter Pohl.

Vechea ştampilă a parohiei, aplicată pe un document emis în anul 1908.
Sursa foto: colecţia autorului.

Din seria aceasta de întâmplări providenţiale, Peter Pohl a înţeles că Dumnezeu dorea ca el să zidească o capelă în locul indicat. După ce a povestit şi părintelui Swoboda, care păstorea comunitatea la acea vreme, a primit îngăduința şi binecuvântarea de a construi o capelă închinată Sfintei Treimi.

Pe 10 mai 1904 s-a pus piatra de temelie, iar în luna octombrie a aceluiași an capela a fost terminată.[124]

Altarul este constituit dintr-un grup statuar care reprezintă Sfânta Treime şi a fost executat la Cernăuţi sub îndrumarea şi indicaţiile date de Peter şi Leon, martorii acestor viziuni[125].

124 FERENŢ, Eduard, *Preasfânta Treime mântuitoare*, Vol. II, Editura ARC, Bucureşti, 2001, p. 342.
125 *Ibidem,* p. 343.

Deasupra grupului statuar aşezat pe altar, în semicerc, este scris mesajul:

„SUCHET ZU ERST DAS REICH GOTTES UND SEINE GERECHTIGKEIT SO WIRD EUCH ALLES ANDERE ZU GEBEN WERDEN”.

În traducere:

„Căutaţi mai întâi împărăţia şi dreptatea lui Dumnezeu şi toate celelalte vi se vor adăuga”[126].

În cartea *Preasfânta Treime mântuitoare,* părintele prof. dr. Eduard Ferenţ, prezintă mesajul acestui grup statuar *„unic şi nemaiîntâlnit pe meleagurile noastre”*[127]. Sfinţia Sa spune:

„Într-o comuniune desăvârşită, Tatăl, Fiul şi Duhul Sfânt, uniţi în misterul Crucii mântuitoare, înconjuraţi de norii cerului, tronează pe globul pământesc care prezintă creaţia întreagă. Chipul Tatălui, care este mai presus de orice lucru, exprimă înţelepciune, iubire, blândeţe, bunătate, dar şi o nuanţă de severitate. În mâna stângă poartă sceptrul puterii, iar cu dreapta arată cu multă bunăvoinţă spre Fiul iubit [...].

Fiul, în starea glorioasă de înviat este de-a dreapta Tatălui, are vârsta la care s-a jertfit pentru noi, împăcându-ne cu Tatăl [...].

Crucea, semnul şi instrumentul ascultării sale iubitoare, al sacrificiului său şi simbolul reconcilierii noastre, se înalţă între cele trei Persoane distincte şi unite în lucrarea comună a mântuirii noastre. Pe cruce planează (nu este răstignit) porumbelul alb, simbolul Duhului Sfânt, care domină şi inspiră jertfa Fiului de la înălţimea crucii [...].

Revelându-ne Împărăţia lui Dumnezeu, slava şi mântuirea Treimii mântuitoare, icoana statuară din această capelă ne îndeamnă să căutăm mai presus de toate Împărăţia sa şi să slujim ca sanctuare vii Treimii Preasfinte”[128].

La intrare, deasupra uşii, este un tablou în ulei, ce reprezintă Sfânta Treime venind pe nori, iar dedesubt este un snop de spice legate cu o eşarfă. Acest tablou evocă ziua în care Peter împreună cu fiul se întorceau de la câmp cu căruţa plină cu grâu[129].

Este redactat de asemenea şi un mesaj:

„Dreifaltigkeits Kapelle erbaut mit Gottes Hilfe im Jahre 1904”. În traducere: *Capela „Sfânta Treime” a fost construită cu ajutorul lui Dumnezeu în anul 1904.*

În cadrul ceremoniilor de sfinţire a capelei, a fost sfinţit şi testamentul redactat în limba germană, având semnătura monseniorului Swoboda şi ştampila parohială. Testamentul se găseşte şi la ora actuală pe peretele din dreapta capelei, imediat după intrare.

Redau în continuare traducerea în limba română a testamentului, făcută la renovarea capelei pe când era paroh, pr. dr. Eduard Ferenţ. Această traducere este şi ea expusă pe peretele din stânga.

126 Mt 6,33.
127 FERENŢ, Eduard, *op.cit.* p.344.
128 *Ibidem,* p. 344.
129 *Ibidem,* p. 343.

Cu ajutorul lui Dumnezeu!
În numele Preasfintei Treimi, în onoarea Fecioarei Maria şi pentru înălţarea sfintei noastre mame, a Bisericii noastre Catolice am ridicat eu, Peter Pohl în al 83-lea an de viaţă, împreună cu familia mea în grădina casei mele o
Capelă
În cinstea Preasfintei Treimi.
Determinat de mai multe motive remarcabile, am pus în anul 1904 pe 10 mai, temelia capelei. Aceasta a fost sfinţită de Administratorul parohial de atunci pr. Karl Morosiewicz şi catehetul Johan Wiecki. La construcţia capelei s-a lucrat repede şi pe 4 octombrie era înălţată. Prea respectatul Decan şi preot Clemens Swoboda a oficiat sfinţirea acestei capele. Prin bunăvoinţa sa, prea respectatul Decan a aprobat ca în această capelă să se oficieze şi sfânta Liturghie.
Începând de atunci aici se oficiază trei slujbe pe an, şi anume:

1. *Sâmbăta Mare,*
2. *În prima duminică după duminica Sfintei Treimi,*
3. *În ziua sfinţirii Capelei.*

De asemenea familia consideră ca semn şi faptul că în timpul celui de al Doilea Război Mondial, soldaţii ruşi, din dreptul uşii, au tras cu pistolul înspre porumbelul alb de pe altar fără să-l nimerească. Aceste urme de gloanțe erau încă vizibile în anul 1985. După renovarea capelei au fost astupate.

În anul 1960, comuniştii au vrut să dărâme capela. Muncitorii veniţi s-o dărâme, nu au avut curajul să dea jos crucea de pe capelă[130].

Din anul 1985, părintele dr. Eduard Ferenţ a reluat celebrarea sfintei Liturghii în capelă.

Peter Pohl a murit în anul 1907 şi este înmormântat în cimitirul catolic din Rădăuţi. Leon Pohl s-a repatriat în Germania în anul 1940 împreună cu familia şi după numai un an moare la vârsta de 74 de ani.

În anul 2004 a fost sărbătorit centenarul acestei capele. Momentul a fost marcat printr-o sfântă Liturghie, la care a participat și strănepotul ziditorului, Peter Pohl.

Sfânta Liturghie a fost oficiată de pr. Johann Proschinger, OFMConv, parohul, pr. Iosif Doboş și vicarul, pr. Mihail Farcaș.

Conform documentelor private ale familiei, familia Pohl a ajuns în Bucovina în anul 1786.

130 *Ibidem,* p. 349.

Grupul statuar al **Sfintei Treimi** amplasat pe altarul capelei.
Deasupra altarului este scris: *Căutaţi mai întâi împărăţia şi dreptatea lui Dumnezeu şi toate celelalte vi se vor adăuga.*(Mt 6,33)
Sursa foto: colecţia autorului.

Capela **Sfânta Treime** (2012).
Sursa foto: colecția autorului.

Pr. **Johann Proschinger**, OFMConv, pr. **Iosif Doboș**, pr. **Mihail Farcaș** și **Peter Pohl**, strănepotul ziditorului capelei, după Sfânta Liturghie închinată sărbătoririi centenarului (2004).
Sursa foto: colecția autorului.

Sf Liturghie de hram la capela **Sfânta Treime** (2009).
Sursa foto: colecția autorului.

Credincioșii participanți la sfânta Liturghie închinată centenarului capelei **Sfânta Treime** (2004).
Sursa foto: colecția autorului

Pictură în ulei reprezentând **Sf Treime pe norii cerului**. Tabloul este amplasat deasupra ușii de intrare.
Sursa foto: colecția autorului.

Mit Gottes Hilfe!

Im Namen der allerheiligsten Dreifaltigkeit, zu Ehren der seligsten Jungfrau Maria und zur Erhöhung unserer heiligen Mutter, der katholischen Kirche, habe ich **Peter Pohl** im 83. Lebensjahre mit meiner Familie in meinem Hausgarten eine

KAPELLE

zu Ehren der allerheiligsten Dreifaltigkeit

erbaut.

Veranlasst durch mehrere höchst merkwürdige Umstände habe ich im Jahre 1904 am 10. Mai den Grundstein zur Kapelle gelegt. Eingeweiht wurde derselbe durch den damaligen Pfarradministrator **Karl Morosiewicz** und den Katecheten **Johann v. Wiecki.** Rasch wurde an den Aufbau der Kapelle gearbeitet und am 4. Oktober 1904 stand dieselbe fertig da. Der hochwürdige Dechant und Pfarrer **Clemens Svoboda** nahm hierauf die Weihe derselben vor.

Durch besondere Güte hat auch der hochwürdige Herr Dechant es erwirkt, dass in dieser Kapelle das hochheilige Messopfer dargebracht werden darf. Dasselbe wird von nun an regelmässig 3 mal im Jahre in dieser Kapelle verrichtet werden, und zwar:

1. An jedem zweiten Bittage des Jahres.
2. Am ersten Sonntage nach dem Dreifaltigkeitssonntage
3. Am Jahrestage der Einweihung der Kapelle.

Buchdruckerei P. Blondowski, Radautz.

Testamentul întocmit de ziditorul capelei **Sf. Treime**, Peter Pohl.
Sursa foto: colecţia autorului.

Parohia în perioada de pastorație a monseniorului Clemens Swoboda

Monseniorul **Clemens Swoboda** – decan şi paroh la Rădăuţi (1904 – 1924)
Sursa foto: colecţia parohiei

La 1 iunie 1904 este instalat ca paroh de Rădăuţi monseniorul Clemens Swoboda, iar doi ani mai târziu Consistoriul Metropolitan din Lemberg propune înfiinţarea Decanatului de Rădăuţi. Ministerul Cultelor şi Învăţământului aprobă această cerere şi în data de 11 septembrie 1906 emite hotărârea nr. 19.933 de înfiinţare a decanatului începând cu data de 1 ianuarie 1907.

Primul decan a fost numit monseniorul Clemens Swoboda (1 ianuarie 1907 – august 1924)[131].

Decanatul cuprindea următoarele parohii:

- Parohia Rădăuţi, cu cele două capele şi filialele din Satu Mare (cu biserică) şi Gălăneşti (capelă);
- Parohia Althütte (Huta Veche);
- Parohia Andrásfalva (Măneuţi) cu filiala Frătăuţii Noi (capelă);
- Parohia Augusdendorf cu filialele Davideni, Dunaveţ şi Laureanca (toate cu capele);
- Parohia Fürstenthal (Voievodeasa) cu filiala Marginea (biserică);
- Parohia Hadikfalva (Dorneşti);
- Parohia Istensegits (Ţibeni) cu filiala Fogadjisten (Iacobeşti) biserică;
- Parohia Cacica;
- Parohia Karlsberg (Gura Putnei) cu filialele Falcău (biserică), Brodina (capelă), Putna (capelă), Seletin (capelă) şi Vicovul de Sus (capelă);
- Parohia Soloneţu Nou cu filiala Pleşa (capelă);
- Parohia Solca şi filialele Arbore, Glitt (Clit) şi Lichtenberg (Dealu Ederii), toate cu biserici.

La 22 iulie 1909, a avut primiţia pr. Rudolph Dombrowski, originar din Rădăuţi. La 4 august a fost numit preot cooperator la Zimnawoda. A trecut la cele veşnice în data de 23 septembrie 1909 la Lemberg. A fost înmormântat în cimitirul catolic din Rădăuţi, lângă părintele Niestenberger.

Mormântul pr. **Rudolf Dombrowski.**
Sursa foto: colecţia autorului.

***

Mă opresc puţin asupra perioadei 1890 – 1912. A fost o perioadă de dezvoltare puternică a oraşului datorită construirii fabricii de cherestea *Bucovina*, care

131 *Ibidem*, p. 73.

la vremea aceea era cea mai mare din imperiu, având 3.000 de salariaţi[132].

Până la instalarea administraţiei austriece în Bucovina, pădurile nu erau exploatate. În timpul suzeranității otomane a Moldovei, această zonă nu a fost dezvoltată deloc. Odată cu instalarea administraţiei austriece, prezenţa masivă a pădurilor a dus la apariţia industriei de exploatare a lemnului. Înainte de izbucnirea Primului Război Mondial, Bucovina producea 1.000.000 de metri cubi de lemn brut şi aproximativ 500.000 de metri cubi de lemn prelucrat. Aceste cantităţi erau exportate atât în Germania, cât şi în est[133].

În anul 1900 Rădăuţiul avea 14.403 de locuitori, din care 4.897 erau germani (de ambele confesiuni, catolică şi reformată). Numărul mare al germanilor a impulsionat dezvoltarea socială şi culturală a oraşului. Apar foarte multe asociaţii culturale şi de breaslă. Printre cele mai importante asociaţii culturale a fost *Katholische deutsche Leseverein* (Asociaţia Catolică germană de Lectură) care a luat fiinţă în anul 1901. Primul ei preşedinte a fost zidarul Martin Anderl, care de altfel a şi pus la dispoziţia asociaţiei casa sa din strada Bisericii (astăzi Ştefan cel Mare). După câţiva ani, şi anume în anul 1912, asociaţia a cumpărat terenul aflat pe strada Bisericii, vis-a-vis de biserică. În urma unui schimb terenul acesta intră în proprietatea *Asociaţiei pentru construirea bisericii*, care avea intenția de a construi aici o a doua bisercă romano-catolică, iar *Katholische deutsche Leseverein* intră în posesia clădirilor fostei şcoli primare de băieţi.

În prima clădire, cea dinspre strada Bisericii, numită apoi de localnici *Katholische Leseverein,* pe lângă această asociaţie de lectură şi-au desfăşurat activitatea şi alte asociaţii germane de profil: *Katholische deutsche Jugendbund* (Societatea tineretului catolic german*,* înfiinţată în anul 1911 din iniţiativa profesorului de religie romano-catolică pr. Hygien Schüttler din Cernăuţi), *Katholische deutsche Mädchenbund* (Societatea fetelor catolice germane, înfiinţată în anul 1912). Toate aceste asociaţii ale tinerilor au constituit în data de 12 mai 1913 asociaţia numită *Landesverband der katholische deutschen Jugend* (Uniunea Tineretului Catolic german din Bucovina) al cărei preşedinte a fost Adolf Polaczek[134].

Ştampila comitetului bisericesc aplicată pe un document din anul 1911.
Sursa foto: colecţia autorului.

În cea de a doua clădire, aflată în spatele celei mai mari, a fost amenajat în anul 1930 cinematograful *Excelsior*[135].

Către sfârşitul acestei perioade, Rădăuţiul a avut un primar foarte energic, în persoana lui Kazimierz Żukowski, care fusese mulţi ani consilier financiar. În mandatul său a fost construit Liceul de fete, Primăria nouă, Şcoala primară – *Kirchengasse*, din strada Bisericii (actuala Ştefan cel Mare), Şcoala de băieţi din strada Sf. Treimi (actuala Horiei). În anul 1912 este introdus iluminatul public prin construirea unei uzine electrice. Iluminatul public electric a făcut ca să dispară aspectul patriarhal, cu lămpi de petrol şi paznici de noapte care colindau seară de seară străzile, cu scări şi făclii de

132 *Ibidem*, p. 35.
133 WELSCH, Sophie, *op. cit.*, p. 85.
134 WISZNIOWSKI, Franz, *op. cit.*, p. 261-264.
135 *Ibidem*, p. 262.

aprins lanternele. Perioada mai sus amintită reprezintă perioada în care oraşul nostru a strălucit cu adevărat fiind considerat în vremea aceea ca al doilea mare oraş al Bucovinei după Cernăuţi. Târgurile săptămânale, anuale şi speciale ce se ţineau aici erau foarte mari. Se făcea comerţ cu animale (vite, cai, oi), lemn, sare, produse manufacturiere pentru gospodărie etc. *„Peste tot şi între toţi domnea o animaţie plină de voioşie, cum stau dovadă strălucitele serbări din grădina vânătorilor* [grădina de tir – n.a] – *semn de bunăstare şi de viaţă mulţumită a locuitorilor. La toate le-au pus capăt gloanţele de la Sarajevo"*[136].

La începutul secolului al XX-lea în Rădăuţi erau 4.437 de romano-catolici, iar numărul tot sporea, iar acest lucru impunea construirea unei a doua biserici romano-catolice aici în oraş. Biserica zidită între anii 1823-1826 nu mai corespundea demult nevoilor. În plus o parte din spaţiul bisericii era folosit şi de creştinii greco-catolici.

Astfel în ultimii ani ai secolului al XIX-lea (din păcate nu am reuşit să aflu cu exactitate anul) a fost înfiinţată o asociaţie, numită *Cercul romano-catolic pentru clădirea de biserică* al cărui scop era să adune fondurile necesare şi să construiască biserica[137]. Cercetând arhiva parohiei am descoperit, atât registrul asociaţiei în care erau consemnate toate sumele colectate şi de la cine, cât şi statutul de funcţionare, varianta în limba română, care a fost întocmită în anul 1920 şi care se găseşte la ora actuală în arhiva parohiei. Prima formă a statutului, în limba germană, nu se mai găseşte în arhiva parohiei. Sediul asociaţiei era pe strada Bisericii [Ştefan cel Mare, n.a.] la numărul 23.

Ştampila **Cercului romano-catolic pentru clădirea de biserică.**
Sursa foto: colecţia autorului.

Asociaţia a achiziţionat în acest sens parcela din faţa actualei biserici parohiale şi a reuşit să adune fonduri considerabile din serbări şi colecte. Izbucnirea Primului Război Mondial a dus la amânarea proiectului zidirii unei noi biserici. După conflagraţie, asociaţia şi-a continuat activitatea până în anul 1940. O dată cu emigrarea în masă a germanilor, spre sfârșitul anului 1940, asociaţia şi-a încheiat activitatea[138].

136 *Ibidem*, p. 35-36.
137 Arhiva Parohiei Romano-catolice din Rădăuţi, *Statutul Cercului romano-catolic de clădire de biserică* întocmit şi legalizat la Cernăuţi, 20 decembrie 1920.
138 WISZNIOWSKI, Franz, *op. cit.*, p. 258.

Parohia în anii Primului Război Mondial

Anul 1914 avea să aducă prima conflagraţie mondială. La 29 iunie 1914 a ajuns în oraş ştirea asasinării prinţului moştenitor şi a soţiei acestuia în urma unui atentat la Sarajevo. În urma acestui asasinat, în imperiu se declanşează mobilizarea generală. În după amiaza zilei de 31 iulie s-a afişat la primărie ordinul de mobilizare.

În ziua de 6 august este declanşat războiul împotriva Rusiei, care era aliata Serbiei. În scurt timp însă, armatele ruseşti reuşesc să spargă frontul astfel încât pe 2 septembrie ei cuceresc Cernăuţiul, iar la început de octombrie erau deja la Dorneşti, pe malul râului Suceava. Pe 31 decembrie ruşii trec râul Suceava şi ocupă Rădăuţiul stabilindu-și comandamentul la Fabrica de spirt a lui Solomon Rudich.

La 10 februarie 1915 oraşul este eliberat de către trupele austriece conduse de generalul von Lilienhoff care-şi stabileşte comandamentul în localul Direcţiei Herghelii. Tot aici a fost instalată şi Curtea Marţială a acestui comandament. Franz Wiszniowski povesteşte că a avut prilejul să vadă două sentinţe de condamnare la moarte ale acestei curţi. Primul caz se referea la un preot de naţionalitate ucraineană, la care s-au găsit monede ruseşti şi o cutie de chibrituri de aceeaşi provenienţă, iar în celălalt caz era vorba de un locuitor al Seletinului care, în momentul în care soldaţii ruşi au ocupat Seletinul, ar fi exclamat: *„Slavă Domnului, s-a isprăvit acum cu stăpânirea jidovească!”.*[139] Sentinţele se executau prin împuşcare în curtea cazărmii.

La 20 iunie 1916, soldaţii ruşi ocupă Rădăuţiul pentru a doua oară. Şi cum soldaţii ruşi erau recunoscuţi ca fiind foarte însetaţi după alcool, comandantul austriac al oraşului a ordonat, înainte de a părăsi oraşul, ca toţi cei 20.000 de litri de spirt aflaţi în depozitul Fabricii de spirt să fie vărsaţi în pârâul Topliţa. Legendele spun că ruşii, aflaţi în apropierea oraşului se îmbătau cu această apă amestecată cu spirt.

La 19 iulie 1917, Armata VII austro-ungară, condusă de generalul Köveß von Köveßhaza a recucerit Rădăuţiul venind dinspre Transilvania. S-au dat lupte grele în strada Voitinelului (azi, str. Putnei) şi strada Bisericii (azi, str. Ştefan cel Mare). La plecare, ruşii au dat foc Fabricii de cherestea *Bucovina*, care a ars în întregime, Fabricii de bere, Fabricii de lichioruri, Fabricii de spirt şi gării, la care au rămas numai zidurile.

Ofensiva austriacă a fost oprită pe linia Satu Mare – Dorneşti. De aici, ruşii bombardau oraşul necontenit şi mulţi rădăuţeni şi-au pierdut viaţa atunci. Au fost distruse atunci clădirea cea nouă a primăriei şi Şcoala primară din strada Bisericii (azi, Ştefan cel Mare).

În anul 1918 în Rusia izbucneşte revoluţia bolşevică, armata imperială rusă se dezintegrează, soldaţii dezertând în masă. Poziţiile ocupate de aceştia sunt preluate de soldaţii români, care însă nu bombardează oraşul. În urma încheierii tratatului preliminar de pace cu România, încheiat la 7 mai la Buftea, armata română părăseşte poziţiile ocupate din Bucovina[140].

139 WISZNIOWSKI, Franz, *op. cit.*, p. 36-40.
140 *Ibidem*, p. 36-40.

Rădăuţenii au fost bucuroşi să vadă că în sfârşit războiul s-a încheiat şi că trupele combatante s-au retras. Totuşi, după cum scrie Franz Wiszniowski în cartea sa, *„...rădăuţenii, care altă dată erau plini de viaţă, erau acum oameni amărâți, frânți şi apatici. Aşa-i făcuse războiul ce durase mai bine de patru ani, cele două invazii ruseşti, bombardamentele asupra oraşului, doliul după cei dragi şi grija pentru viaţa celor ce se mai aflau pe front, lipsa celor necesare pentru viaţă, mai ales îmbrăcămintea şi încălțămintea şi nu mai puţin foametea”*[141].

Şi ca şi cum nu ar fi fost de ajuns, la sfârşitul lui septembrie 1918 a izbucnit în oraş o epidemie de gripă spaniolă care a durat până la mijlocul lui noiembrie același an, şi care făcuse mai multe victime decât tot războiul[142].

Pentru că atât în Rădăuţi, cât şi în zonă s-au purtat lupte grele, autorităţile locale au trebuit să înfiinţeze într-o parte a cimitirului german, un cimitir militar unde să fie înmormântaţi toţi soldaţii din armata imperială care din cauza rănilor primite au decedat pe patul spitalelor militare. După semnarea Tratatului de pace de la Versailles, la articolele nr. 225 şi 226, Regatul României se obliga să poarte de grijă tuturor mormintelor militare aflate pe teritoriul său. În acest sens la 12 septembrie 1919 a fost înfiintata Societatea *Mormintele eroilor căzuti în război*, sub înalta ocrotire a Reginei Maria. În 1927, prin *Legea asupra regimului juridic al mormintelor de război din România*, instituţia şi-a schimbat denumirea în Societatea *Cultul Eroilor* şi-i încredinţează obligaţiile asumate prin tratatul de pace. Primul lucru pe care l-au făcut membrii acestei societăţi a fost să adune osemintele tuturor soldaţilor, români sau străini, morţi în lupte şi înmormântaţi de camarazii lor pe locurile unde şi-au dat ultima suflare (prin grădini, pe câmp, în şanţuri şi la margine de drum) şi care erau însemnate cu cruci din lemn pe care erau scrise numele, gradul, regimentul şi ziua morţii.

Prin anii 1930, au fost exhumate osemintele tuturor militarilor, puse din nou în sicrie mici şi aşezate într-o groapă mare, comună. Fiecare mormânt a fost însemnat cu o cruce de granit, cu numele, gradul, regimentul şi ziua morţii. Tot acest complex a fost îngrădit cu un zid de piatră. În partea apuseană a complexului, pe un soclu înalt din piatră, a fost aşezată o statuie de bronz, cu o puternică simbolistică mitologică înfăţişând un luptător cu discobolul[143]. Este opera celebrului sculptor al Casei Regale a României Emil Wilhelm Becker și a fost realizată în anul 1940.

De asemenea a fost montată şi o placă pe care stă scris în limbile română şi germană, următorul mesaj:

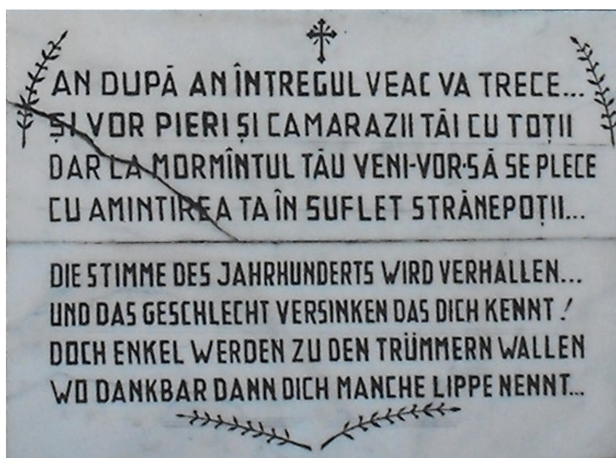
„An după an, întregul veac va trece...
Şi vor pieri şi camarazii tăi cu totul
Dar la mormântul tău veni-vor să se plece
Cu amintirea ta în suflet, strănepoţii...”.

În total, în cimitirul militar german odihnesc 154 de soldaţi din armata imperială şi germană.

141 *Ibidem*, p. 41.
142 *Ibidem*, p. 41.
143 *Ibidem*, p. 132-133.

Cimitirul militar german din Rădăuţi unde sunt înmormântaţi toţi militarii germani căzuţi în Primul Război Mondial în zona Rădăuţi.
Sursa foto: colecția autorului.

Placa de pe monumentul funerar din cimitirul militar german – detaliu.
Sursa foto: colecția autorului.

Pomenirea tuturor credincioşilor răposaţi (2010).
În fotografie: pr. Paul Agu, pr. Iosif Răchiteanu şi pr. Iosif Doboş în faţa capelei catolice din cimitir.
Sursa foto: colecţia autorului.

2010. Pomenirea tuturor credincioșilor răposați în fața monumentului realizat de sculptorul Casei Regale a României, Emil Wilhelm Becker.
Sursa foto: colecţia autorului.

Pomenirea tuturor credincioșilor răposaţi (1 noiembrie 2010).
Sursa foto: colecția autorului.

Pr. **Iosif Krassler** împreună cu un grup de credincioşi în cimitir.
Sursa foto: colecţia familiei Kropp.

***

Sfârşitul războiului a însemnat şi sfârşitul monarhiei austro-ungare. La 16 octombrie 1918, împăratul Karl I a propus crearea unui nou stat federativ, pe bază naţională având în frunte un monarh. Citirea în parlament a acestor propuneri, făcută de primul ministru von Hussarek în data de 18 octombrie, a fost întâmpinată cu strigăte. *„Deputaţii au sărit de la locurile lor, strigau, urlau şi băteau din picioare. Această comportare dezordonată însemna în mod practic sfârşitul monarhiei austriece”*[144].

La 21 octombrie toţi deputaţii germani din toate partidele reprezentate în parlament au decis să nu-l mai recunoască drept suveran pe împăratul Karl I, abolind astfel monarhia. Ei au constituit o *Adunare Naţională Provizorie a Statului Austriac* şi au creat un *Consiliu de Stat* care urma să aleagă un preşedinte. Ungaria a decis să se desprindă de noua Austrie şi să fie regat de sine stătător. Ca o curiozitate: până în anul 1944 Ungaria a fost un regat fără rege, întrucât fostul împărat Karl I a refuzat să fie rege al Ungariei. De aceea Ungaria a fost condusă până în anul 1944 de Miklós Horthy, ca regent.

În acelaşi timp, cei şase deputaţi români din parlament au constituit un *Consiliu Naţional Român* şi s-au întors la Cernăuţi, unde li s-au alăturat şi deputaţii români din dieta Bucovinei formând astfel *Adunarea Constituantă a Bucovinei* care a ales un *Consiliu Naţional Român* ca organ executiv, format din 50 de persoane. Din acest consiliu făcea parte şi judecătorul rădăuţean Constantin Năstasi. Întors la Rădăuţi, acesta a creat şi aici un *Consiliu Naţional Român* luând asupra sa toată administraţia locală. Din ordinul său este înlocuit primarul german Gabriel von Mohr cu învăţătorul Gheorghe Popadiuc, care a fost consilier local mulţi ani[145].

Consiliul Naţional al Bucovinei a cerut Regatului României să trimită armata română în Bucovina. La 7 noiembrie 1918 generalul Iacob Zadic, comandantul Diviziei 8 române intră în Bucovina. El a adresat o proclamaţie către toţi bucovinenii, făcând cunoscut că armata română păşeşte pe pământul Bucovinei la cererea Consiliului, pentru a apăra de bandele de răufăcători viaţa, averea şi libertatea tuturor locuitorilor, fără deosebire de credinţă sau apartenenţă etnică[146].

Consiliul Naţional al Bucovinei, întrunit la 28 noiembrie 1918, hotărăşte în majoritate unirea cu România. Unirea este recunoscută oficial, în 1919, prin tratatul de pace de la Saint Germain încheiat cu Austria la data de 10 septembrie 1919.

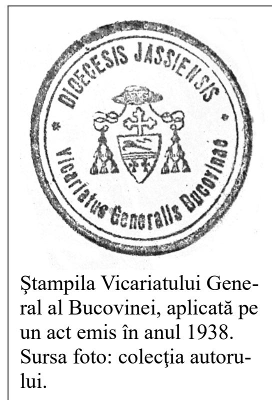
La 11 noiembrie 1918 împăratul Karl I este nevoit să părăsească tronul, plecând în exil cu familia în Elveţia. Printr-o lege emisă de parlamentul austriac în data de 3 aprilie 1919, familia imperială este expulzată în mod oficial confiscându-i-se toate proprietăţile şi averile deţinute. Karl I moare prematur în anul 1922.

144 *Ibidem*, p. 41-43.
145 *Ibidem*, p. 41-43.
146 *Ibidem*, p. 42.

Capitolul IV - Viața parohiei în perioada interbelică

Parohia în perioada de pastorație a pr. Józef Myketiuk

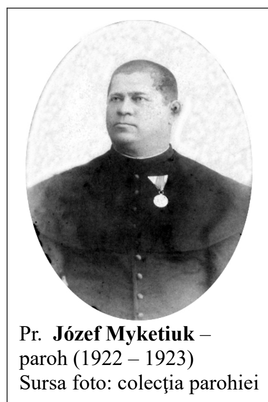
Până la reglementarea relaţiilor dintre România şi Sfântul Scaun şi pentru că legea fundamentală a României nu permitea jurisdicția ierarhică străină asupra comunităţilor religioase aflate pe teritoriul românesc, Sfântul Scaun, în acord cu statul român, a înfiinţat o Administraţie Apostolică a Bucovinei. Administrator a fost numit arhiepiscopul Jósef Bilczewski din Lemberg, care, în anul 1921 a înfiinţat un Vicariat General al Bucovinei cu sediul la Cernăuţi. Primul vicar general al Bucovinei a fost monseniorul Josef Schmid. Sfinţia sa s-a născut la Suceava în anul 1850. Studiile teologice le-a urmat la Lemberg. A fost sfinţit în anul 1873 tot la Lemberg. Din anul 1873 şi până în 1880 a fost vicar şi profesor de religie la Siret. Din 1880 şi până în 1893 a fost preot militar. Din 1893 şi până în 1921 a fost paroh la Cernăuţi. În octombrie 1914 este numit Vicar General pentru parohiile romano-catolice ocupate de trupele ţariste, iar din ianuarie 1921 este numit Vicar General al Bucovinei. A decedat la scurt timp după numire (iunie 1921). Pentru activitatea sa a primit din partea Sfântului Scaun titlul de *Pronotar Apostolic* [*Protonotarius apostolicus*, n.a.], iar din partea administraţiei oraşului Cernăuți titlul de *Cetăţean de onoare al oraşului* Cernăuţi[147].

Ştampila Vicariatului General al Bucovinei, aplicată pe un act emis în anul 1938. Sursa foto: colecția autorului.

La 9 iunie 1921 a fost numit paroh la Cernăuţi şi totodată vicar general al Bucovinei, parohul din Rădăuţi, monseniorul Clemens Swoboda.

Administrarea parohiei rădăuţene a fost încredinţată, până la numirea unui nou paroh, cooperatorului (vicarului) pr. Franz Gaschler. Noul vicar general al Bucovinei a părăsit Rădăuţiul în data de 21 noiembrie 1921. Seara, în ajunul plecării sale la Cernăuţi, asociaţiile germane din oraş, cu participarea locuitorilor, i-au organizat o retragere cu torţe şi în ritmuri de fanfară. Cuvântul festiv a fost rostit de profesorul Maximilian Jameszewski[148].

Pr. **Józef Myketiuk** – paroh (1922 – 1923) Sursa foto: colecția parohiei

În anul 1922 pe 1 mai a fost numit un nou paroh la Rădăuţi, în persoana părintelui Józef Myketiuk, consilier consistorial, profesor la gimnaziul din Rădăuţi şi vicepreşedinte al Societăţii polone de lectură *Czytelnia Polska*. Părintele Józef Mykietiuk fusese decorat în anul 1911 cu „Crucea de Cavaler” al Ordinului „Franz Josef”. Momentul acela fusese sărbătorit cu deosebit fast şi a în-

147 GASCHLER, Norbert, *Chronik der römisch-katholischen Pfarrei Sereth*, În „Analele Bucovinei”, anul IV, nr.1, Ed. Academiei Române, Bucureşti, 1997, p. 123.

148 WISZNIOWSKI, Franz, *op. cit.*, p. 87-88.

ceput cu o sfântă Liturghie la care au participat monseniorul Clemens Swoboda - paroh şi decan de Rădăuţi, pr. Wojciech Grabowski - paroh la Cacica, pr. Francisk Luczko - paroh la Karlsberg şi pr. Józef Luczko - profesor la Gimnaziul nr. 3 din Cernăuţi. Predica omagială a fost rostită de monseniorul Swoboda. Sfânta Liturghie a fost animată de corul elevelor gimnaziului de fete din oraş. La sfârşitul sfintei Liturghii a fost citită scrisoarea de felicitare trimisă de arhiepiscopul Józef Bilczewski, cu câteva zile înainte[149].

„Reverendisime Preot Consilier! Din ştirea trimisă mie de corpul profesoral al gimnaziului, aflu că în ziua de 18 ianuarie a.c. urmează să aibă loc înmânarea festivă a decoraţiei acordate Preotului Profesor de către Majestatea Sa. Cu inima sunt alături la această festivitate, pentru că distincţia se cuvine nobilului preot cu merite deosebite. Adresez Iubitului Preot sincere urări.

Vă rog să Vă rugaţi.
Sincerul Slujitor al lui Cristos,
Józef Bilczewski, Arhiepiscop
Dată azi Lemberg 16 ianuarie 1911”[150]

După sfânta Liturghie, în sala mare a gimnaziului s-a desfăşurat festivitatea de decorare, urmată de alocuţiuni şi citirea telegramelor de felicitare. La aceste festivităţi au participat membrii de vază ai asociaţiilor germane din oraş, membrii societăţii polone de lectură TSL, primarul Rădăuţiului Kazimierz Żukowski împreună cu înalţi funcţionari civili şi militari. Banchetul care a urmat a fost susţinut de corul gimnaziului dirijat de profesorul Witold Nosal[151].

Pr. Józef Myketiuk a fost un puternic militant în domeniul conservării și păstrării identității locuitorilor de origine polonă din zona Rădăuțiului. În urma alegerilor care au avut loc în ianuarie 1912, Societatea de lectură *Czytelnia Polska* şi-a ales o nouă conducere, iar părintele Myketiuk a fost ales membru de onoare, ca o recunoaștere a activității sale în domeniul național. Președinte societății, ales atunci, a fost pr. Jan Paweł Wiecki, care era catehet la Şcoala primară de 6 clase (băieţi) din strada Bisericii (actuala Ştefan cel Mare).

Arch. **Francesco Marmaggi**. Sursa foto: Narodowe Archiwum Cyfrowe, Sygnatura: 1-D-1689 Polonia.

La numai câteva săptămâni de la instalare, pr. Myketiuk a avut onoarea de a-l primi pe nunţiul apostolic din România, arhiepiscopul Francesco Marmaggi aflat în vizită în Bucovina.

Arhiepiscopul Francesco Marmaggi este primul nunţiu apostolic trimis în Regatul României de către Sfântul Scaun. Şi-a început activitatea la 1 septembrie 1920 rămânând în această funcţie până la data de 30 mai 1923, când a fost numit nunţiu apostolic în Cehoslovacia. Arhiepiscopul Marmaggi s-a născut la Roma în data de 31 august 1870 şi a fost

149 BUJAK, Jan, *Cronica polonezilor bucovineni*. În: „Polonus”, 2011, Nr. 176, p. 12.
150 *Ibidem*.
151 *Ibidem*.

hirotonit ca preot tot la Roma la 14 aprilie 1900. La 26 septembrie 1920 este consacrat ca arhiepiscop titular de Hardianopolis in Haemimonto de către cardinalul Pietro Gasparri. A trecut la cele veşnice la Roma în data de 3 noiembrie 1949[152].

Relaţiile dintre România şi Sfântul Scaun au fost reglementate definitiv abia în 1930 la 15 august când, la Vatican a avut loc schimbul instrumentelor de ratificare. Negocierile pentru încheierea unui concordat au durat mult timp şi s-au desfăşurat anevoios datorită poziţiei contrare a Bisericii Ortodoxe Române, conduse la acea vreme de patriarhul Miron Cristea. La 10 mai 1927, a fost în sfârşit încheiat şi semnat concordatul dintre Regatul României şi Sfântul Scaun. Legea pentru ratificarea Concordatului cu Sfântul Scaun din 12 iunie 1929 a fost votată de Senat în ședința din 25 mai 1929 și de Adunarea Deputaților în ședința din 29 mai 1929. Legea a fost promulgată prin decretul nr. 1842/1929 și publicată în Monitorul Oficial nr. 126 din 12 iunie 1929. Concordatul a intrat în vigoare la 8 august 1930[153]. Primul ambasador al României pe lângă Sfântul Scaun a fost Dimitrie Penescu.

Vizita nunţiului apostolic la Rădăuţi a început în după-amiaza zilei de 12 iulie 1922. Cu acest prilej s-au adunat toţi preoţii romano-catolici şi greco-catolici din Bucovina. În zilele de 13 şi 14 iulie, au fost oficiate mai multe sfinte Liturghii. Cu această ocazie a fost administrat şi mirul. În după-amiaza zilei de 14 iulie, în sala mare a Casei Germane a fost organizată o recepţie în cinstea înaltului oaspete, la care au participat 150 de persoane. Cuvântul festiv a fost rostit în limba latină de către dr. Adalbert Paul, consilier la Curtea de Apel din Rădăuţi[154].

La câteva luni după vizita nunţiului, pr. Myketiuk se îmbolnăveşte grav şi trece la cele veşnice în data de 15 mai 1923. A fost înmormântat în cimitirul catolic din Rădăuţi, lângă mormântul parohului Niestenberger. Liturghia de înmormântare a fost oficiată de vicarul general al Bucovinei, monseniorul Clemens Swoboda[155].

Administrarea parohiei este iarăşi încredinţată părintelui Franz Gaschler.

În perioada cât a fost administrator, pr. Gaschler a renovat în totalitate biserica şi a cumpărat clopote noi, întrucât cele vechi au fost rechiziţionate de autorităţile militare în 1915 şi transformate în muniţie. Pictorul de origine austriacă, Albert Kollmann, profesor de desen la

Mormântul parohului pr. **Józef Myketiuk** în cimitirul catolic din Rădăuţi
Sursa foto: colecția autorului

152 CHENEY, David M.: Cardinal Francesco Marmaggi [on-line], www.catholic- hierarchy.org, 1996-2012, accesat februarie 2011, la URL: http://www.catholic- hierarchy.org/bishop/bmarmaggi.html.

153 ȘTIRBAN, Marcel. *Problema reglementării regimului general al cultelor (1922-1928)* [on-line], www.history-cluj.ro, [s.a.], accesat 18 august 2010, la URL: http://www.history-cluj.ro/Istorie/anuare/2002/Problema reglementarii regimului general al cultelor.

154 WISZNIOWSKI, Franz, *op. cit.*, p. 88.

155 *Ibidem*, p. 88.

Liceul de Stat din Rădăuţi [actualul CN „Eudoxiu Hurmuzachi”, n.a.] în perioada 1911 – 1922[156], a executat decorarea artistică a interiorului bisericii şi a împrospătat pictura murală.

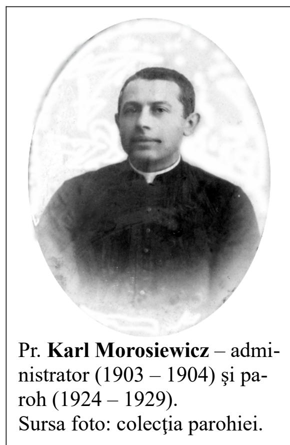
Vizita primului nunţiu apostolic în România, arhiepiscopul **Francesco Marmaggi** la Rădăuţi – iulie 1922
În fotografie, alături de nunţiu mai sunt: archiepiscopul de Lemberg, Boleslaw Twardowski şi vicarul general al Bucovinei.
Sursa foto: colecția pr. Iosif Doboș

156 Arhiva Colegiului Naţional „Eudoxiu Hurmuzachi”, *Profesorii colegiului (1872-2012)*.

Parohia în perioada de pastorație a pr. Karl Morosiewicz

La 3 noiembrie 1924 este instalat la Rădăuţi ca paroh, pr. Karl Morosiewicz.

În anul următor, în data de 17 iulie, când şi-a serbat jubileul de 30 de ani de preoţie, pr. Morosiewicz este numit decan de Rădăuţi şi rămâne în această funcţie până trece la cele veşnice (29 septembrie 1929).

Pr. **Karl Morosiewicz** – administrator (1903 – 1904) şi paroh (1924 – 1929).
Sursa foto: colecţia parohiei.

Cu ocazia jubileului, corul bisericesc *Schubert,* înfiinţat în anul 1924 şi dirijat de profesorul August Nibio, a interpretat „*Gloria*" şi „*Missa Tertia*" de Michael Haller[157].

Pentru că tot am pomenit de August Nibio, trebuie să spun că Domnia Sa a fost atât profesor de limba germană, cât şi de geografie, istorie, filosofie, logică şi psihologie între anii 1910-1920, 1923-1925 la liceul *Eudoxiu Hurmuzachi* din Rădăuţi.

De asemenea el este creatorul presei de expresie ştiinţifică din Rădăuţi, considerat pe bună dreptate *„mesager al comunităţii germane din Bucovina"*. De numele său sunt legate apariţiile periodicelor *Archiv für Landeskunde der Bucovina* (Arhiva de ştiinţe a Bucovinei), continuate de *Bukowiner Heimatblätter* (Foaia patriei Bucovina). În 1932 a apărut *Sonntagsblatt* (Foaia de duminică), precedat de un număr de probă, *Weihnachtsgruss* (Salut de Crăciun), destinat populaţiei germane de confesiune romano-catolică. În 1933 ziarul *Bukowiner Wochenpost* a fuzionat cu *Katholische Volkswacht* (Straja populară catolică) din Cernăuţi[158].

Profesorul August Nibio este cel care a început să adune şi să sistematizeze date legate de istoria localităţii Rădăuţi din perioada austriacă. La acest proiect a aderat şi Franz Wiszniowski, grefier la Judecătoria Rădăuţi. După repatrierea sa din anul 1940, Franz Wiszniowski adună toate aceste date într-o carte pe care o numeşte *Radautz, die deutscheste Stadt des Buchenlandes*, care vede lumina tiparului în 1966, la Waiblingen, graţie bunăvoinţei fiului autorului, Heribert Wiszniowski, de a duce la bun sfârşit acest proiect. A fost prima şi singura carte de monografie completă făcută vreunei localităţi bucovinene din perioada austriacă şi interbelică.

În anul 1926, biserica parohială împlinea 100 de ani de la sfinţire. Acest jubileu a fost sărbătorit duminică, 27 iunie. A fost oficiată o sfântă Liturghie, concelebrată, avându-l la centru pe PS Mihai Robu, episcop de Iaşi, ca invitat special. Corul, dirijat de profesorul Nibio, a interpretat „*Missa Brevis*" de Joseph Haydn şi „*Offertorium*" de Johann Hrimaly. Omilia a fost rostită de pr. Anastasius Sonntag, un excelent predicator al

157 *Ibidem*, p. 89.
158 SCHIPOR, Vasile. *Evoluţia şi destinul scrisului la Rădăuţi*. În: „Analele Bucovinei", VIII, nr. 1, Suceava, 2001, p. 56.

acelor vremi, deseori invitat în parohiile bucovinene pentru a ţine cuvântul de învăţătură. După masă, în grădina de tir, a fost organizată o mare serbare populară, animată de ritmurile fanfarei militare din Cernăuţi. A fost organizat şi un concert în aer liber susţinut de un cvartet bărbătesc tot din Cernăuţi. Seara acest cvartet bărbătesc a dedicat o serenadă parohului pr. Karl Morosiewicz la care a participat şi episcopul Mihai Robu[159].

Părintele Anastasius Sonntag s-a născut la 24 decembrie 1876 la Gebweiler (Alsacia) şi a fost sfinţit la Roma, la 10 iunie 1900. A fost numit administrator la Augustendorf la data de 25 septembrie 1905. Ulterior devine paroh în această comunitate[160]. În anul 1940 este strămutat în Germania, unde, la scurt timp este anchetat de Gestapo pentru nişte acuzaţii inventate. Numai mărturiile şi declaraţiile foştilor parohieni l-au salvat de o eventuală internare într-un lagăr. În anul 1941, cu puţin timp înainte de Paşti, părintele Anastasius Sonntag se stabileşte la Viena[161]. A decedat la 10 aprilie 1953 la Linz-Margarethen (Austria).

De numele său este legată terminarea lucrărilor la noua biserică din localitate, cu hramul *Sf. Treime*, construită pe locul unei capele vechi din lemn. De asemenea el a construit şi Casa germană (Volksheim) de aici. La acea vreme, localitatea compusă din 700 de suflete exclusiv catolici, era considerată, datorită amplasării sale într-o zonă muntoasă, ca o veritabilă staţiune de munte. Şi pentru că era la o oră de mers cu autobuzul din Cernăuţi, numeroşi intelectuali din capitala provincială a Bucovinei organizau aici diverse serbări culturale. Numele localităţii, fondate în anul 1850, vine de la numele proprietarului moşiei din Bănila pe Siret, doamna Augustine Gojan-Fedorowicz. În anul 1930, Societatea Culturală *Deutscher Kulturverein für die Bukowina* a construit aici un sanatoriu pentru copiii aflaţi în convalescenţă[162].

Gimnaziul particular german
Sursa foto: Franz Wiszniowski, *Radautz, die deutscheste Stadt des Buchenlandes*, pag.148.

În amintirea pr. Anastasius Sonntag numele unei străzi din Büsnau – Stuttgard poartă şi azi numele lui.

În ziua de 25 septembrie 1927 a fost sfinţită de către pr. Karl Morosiewicz, noua clădire a Gimnaziului particular german romano-catolic din Rădăuţi, iar doi ani mai târziu, în septembrie 1929 a fost sfinţit şi internatul Gimnaziului German din Rădăuţi. Internatul era în clădirea *Cercului pentru clădire de biserică*, de pe strada Bisericii [actuala Ştefan cel Mare, n.a.] şi era

159 WISZNIOWSKI, Franz, *op. cit.*, p. 89.

160 GASCHLER, Norbert, *Die Umsiedlung der Buchenlanddeutschen im Spätherbst 1940 und ihre Folgen für die Katholiken und ihre Priester aus Bessarabien, der Bukowina und der Dobrudscha*. În „Analele Bucovinei”, anul XVII, nr. 1, Ed. Academiei Române, Bucureşti. 2010, p. 309.

161 WELISCH, Sophie, Reverend Emil Welisch remembered , [on line], www.bukovinasociety.org/Newsletters.html, 1991-2011, accesat 20 decembrie 2012 la URL: http://www.bukovinasociety.org/Newsletters/Buko-NL-2003-1-Mar.pdf.

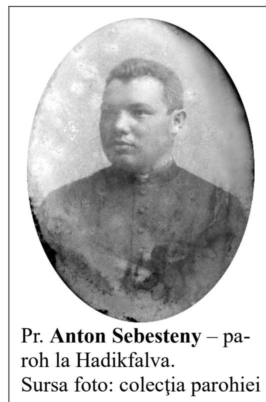
162 TALSKY, Josef. *Bukowina: Heimat von Gestern. Augustendorf* [on-line], www.bukovinasociety.org, vol.10 nr.1, martie 2000, accesat 10 septembrie 2010, la URL: http://www.bukovinasociety.org/newsletters/Buko-NL-2000-1-Mar.html.

condus de pr. vicar Otto Schmegner. Dintre elevii care au stat în acest internat, 14 au devenit preoţi. Dintre aceştia îi amintim pe: pr. Rudolf Baumgartner, pr. Georg Exner, pr. Norbert Gaschler, pr. Josef Kondrinewitsch, pr. Eduard Lang, pr. Ferdinand Weber şi pr. Otto Weber[163]. La istoria acestui gimnaziu revenim mai târziu.

În 1929, parohul se îmbolnăveşte grav şi pleacă la Cernăuţi pentru tratament unde a şi murit la 29 septembrie 1929. A fost înmormântat în cimitirul din Cernăuţi. Părintele Otto Schmegner este numit administrator al parohiei rădăuţene[164].

În luna octombrie 1930 este numit decan de Rădăuţi, monseniorul Anton Sebesteny – paroh de Hadikfalva (Dorneşti) care va rămâne în funcţie până la sfârşitul anului 1940.

Pr. Anton Sebesteny s-a născut la Andrásfalva (Măneuţi) în anul 1874. Din anul 1883, la Budapesta a urmat cursurile şcolilor elementară şi secundară din cadrul Societăţii «Sf Laszlo». În anul 1897 a absolvit Institutul Teologic din Alba Iulia, fiind hirotonit de către episcopul Majláth Gusztáv Károly. S-a întors în Bucovina fiind numit vicar în parohia Józseffalvá (Vorniceni). Aici a activat până în anul 1920. Începând cu 1 octombrie 1920 este numit paroh la Hadikfalva (Dorneşti). În anul 1927, parohul din Istensegits (Țibeni) moare iar el primeşte în administrare pentru un an şi această parohie. În anul 1941 emigrează împreună cu maghiarii din Hadikfalva (Dorneşti) în Serbia la Bácska. Ulterior s-a stabilit la Tolna. Moare în anul 1961[165].

Pr. **Anton Sebesteny** – paroh la Hadikfalva.
Sursa foto: colecţia parohiei

163 WISZNIOWSKI, Franz, *op. cit.*, p. 89.
164 *Ibidem*, p. 89.
165 SERES, Attila. *Bukovinai székely exodus 1944-1945* (Exodul secuilor bucovineni) [on-line],1 www.archivnet.hu, accesat 30 octombrie 2010, la URL: http://www.archivnet.hu/hetkoznapok/bukovinai_szekely_exodus_19441945.

Trecerea parohiilor din Bucovina în administrarea Diecezei de Iași

În anul 1930 la 16 iulie, Nunţiatura Apostolică din România emite Decretul nr. 6.429, privind alipirea Bucovinei la Dieceza de Iaşi. Redau mai jos textul acestui decret[166].

Nunţiatura Apostolică din România
nr. 6429

DECRET
despre
alipirea Bucovinei la Dieceza de Iaşi
NOI
ANGELO MARIA DOLCI
Arhiepiscop titular de Hierapoli în Syria Eufradului
şi Nunţiu Apostolic în România

Deoarece în Scrisoarea Apostolică «SOLLEMNI CONVENTIONE», dată sub plumb la Roma lângă Sf. Petru în anul Domnului una mie nouă sute trei zeci, ziua a cincea din Iunie, Persoana Noastră a fost desemnată spre a executa tot ce se cuprinde şi se hotăreşte în acea Scrisoare, dându-Ni-se toate facultăţile necesare şi oportune pentru acest scop,

Şi devreme ce, între altele, s-au stabilit noile hotare şi noua orânduire ierarhică a Diecezelor de rit latin, rămânând neschimbate hotarele Arhiepiscopiei de Bucureşti şi ale Episcopiei de Alba-Iulia;

Pentru a executa cele cuprinse într-însa cu privire la Bucovina, prin prezentul Decret hotărâm şi declarăm:

În ziua de cincisprezece August a anului acestuia, în sărbătoarea Adormirii Maicii Domnului, de drept şi de fapt Bucovina va fi dezlipită de Arhidieceza de Lemberg de rit latin şi va fi în veci alipită Eparhiei de Iaşi, precum s-a stabilit prin numita Scrisoare Apostolică, adică:

«Ţinutul Bucovinei îl despărţim de Arhidieceza de Lemberg a Latinilor, la care aparţinea de drept până acum, şi-l trecem pe vecie la Dieceza de Iaşi atât în cele spirituale cât şi în cele temporale».

Dat în Bucureşti, din reşedinţa Nunţiaturii Apostolice, în ziua de șaisprezecea Iulie, anul Domnului 1930.
ss) ANGELO M.
Arhiepiscop
Nunţiu Apostolic

166 WISZNIOWSKI, Franz, *op. cit.,* p. 90.

Cu acest prilej şi Arhiepiscopul de Lemberg, PS Boleslaus Twardowski a trimis o scrisoare de rămas bun tuturor creştinilor romano-catolici din Bucovina. Conţinutul acestei scrisori a fost citit în toate bisericile din Bucovina. Redau în cele ce urmează şi conţinutul acestei scrisori[167].

Nr. 7132

BOLESLAUS TWARDOWSKI
Miseratione Divine et S. Dedis Apostolicae Gratia Archiepiscopus et Metropolita Leopoliensis Ritus Latini, Suae Sanctitatis Praelatus Domesticus, Juris Canonici Doctor, Administrator Apostolicus pro Bucovina.

Iubiţii mei întru Domnul,

Din dispoziția Sfântului Scaun, cu 15 august a.c. Bucovina e dezlipită definitiv de Arhiepiscopia de Lemberg. Îmi iau rămas bun de la voi toţi, cinstiţi fraţi şi iubiţi fii, cu inima îndurerată.

Am fost împreună un secol şi jumătate, uniţi cu devotament în zile bune şi rele prin voinţa lui Dumnezeu. Chiar dacă realități istorice inexorabile au înălțat un perete care a despărțit Bucovina de Lemberg în ultimele decenii, gândurile şi binecuvântările mele au zburat mereu către voi, peste graniţă, cu toată dragostea şi inima mea de episcop era întristată, că nu-mi era dat să-mi grăbesc paşii către voi în misiune apostolică. Astăzi pot mărturisi cu bucurie, la despărţire, că toţi credincioşii din Bucovina, fie germani, fie poloni, fie unguri, au fost totdeauna fii ascultători şi devotaţi pentru mai marele lor păstor din Lemberg. La despărțire, vă mai repet îndemnul pe care voi cei pândiţi de atâtea primejdii le-aţi auzit de atâtea ori din gura episcopului: fiţi tari în credinţă, păziţi cu tărie şi devotament comoara aceasta, cea mai mare, pe care aţi moştenit-o de la părinţi şi ţinta credinţei să vă fie mântuirea sufletelor. (1. Petrus 1,9).

Iar pe preoţi îi rog cu toată stăruinţa să rămână perseverenţi: Pascite gregem Dei non coacte sed spontanec secundum Deum (1. Petrus V,2).

Toţi împreună, păstraţi dragoste şi devotament mai marelui vostru păstor sufletesc şi sfintei Biserici Catolice.

Boleslaus,
Administrator Apostolic

167 *Ibidem*, p. 91.

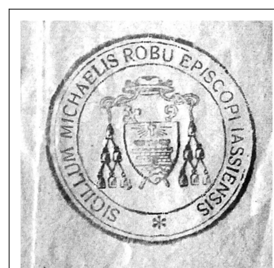

Arch. **Boleslaw Twardowski.**
Sursa foto: Narodowe Archiwum Cyfrowe, Sygnatura: 1-R-178.
Autor: L. Wieleżyński

Redau în rândurile ce urmează câteva date despre acest arhiepiscop.
Arhiepiscopul Boleslaw Twardowski s-a născut în data de 18 februarie 1864 la Lemberg (Lvov). A terminat studiile teologice tot aici şi a fost sfinţit preot la data de 25 iulie 1882 de către arhiepiscopul de Lemberg, Seweryn Morawski. La 14 septembrie 1918 este numit episcop auxiliar de Lemberg, iar în data de 12 ianuarie 1919 este consacrat de către arhiepiscopul Józef Bilczewski, episcop titular de Telmissus. După moartea arhiepiscopului Józef Bilczewski, la 3 august 1923 este numit arhiepiscop de Lemberg. Moare în data de 22 noiembrie 1944 în urma unei pneumonii contractate în timpul participării la funeraliile arhiepiscopului Andrzej Szeptycki.

Arhiepiscopul Boleslaw face parte din aceiaşi linie succesorală apostolică din care fac parte Józef Bilczewski şi fericitul Ioan Paul al II-lea[168].

În data de 15 august 1930, la Cacica, în cadrul unei sfinte Liturghii solemne, celebrate de PS Mihai Robu, episcop de Iaşi, a fost citit decretul Nunţiaturii, iar Sfinţia Sa a binecuvântat Bucovina şi pe credincioşii ei. Cu acest prilej, episcopul Mihai Robu a citit scrisoarea pastorală scrisă de Sfinţia Sa şi adresată tuturor credincioşilor romano-catolici din întinsa Bucovină[169].

În data de 17 august în biserica din Cernăuţi a avut loc de asemenea o sfântă Liturghie pontificală. Şi aici s-a dat citire decretului Nunţiaturii, iar în finalul celebrării, a fost binecuvântată din nou Bucovina şi locuitorii săi. După sfânta Liturghie, episcopul Mihai Robu a avut întâlniri atât cu reprezentaţii autorităţilor statale locale, cât şi cu reprezentanţii tuturor organizaţiilor catolice. În numele creştinilor germani, profesorul dr. Franz Lang, inspector pentru şcolile germane din Bucovina între 1915 şi 1923 şi lider al *Consiliului Naţional German*, a cerut episcopului sprijin pentru catolicii germani pentru a-şi putea păstra nu numai credinţa dar şi germanitatea pe care le-a dat-o bunul Dumnezeu. În plus, dorind şi promovarea în posturile de preoţi a unor etnici germani bine pregătiţi şi dedicaţi cauzei[170]. Aceste cereri ale populaţiei germane erau rezultatul unor frustrări acumulate în perioada ce a urmat actului unirii Bucovinei cu România. Practic, germanii au fost plasaţi într-o situaţie nouă:

Ştampila cu stema episcopală a PS Mihai Robu (1935).
Sursa foto: colecţia autorului.

168 CHENEY, David M.: Archbishop Bolesław Twardowski [on-line], www.catholic-hierarchy.org, 1996-2012, accesat februarie 2011, la URL: http://www.catholic-hierarchy.org/bishop/btwar.html._
169 GASCHLER, Norbert. *Zwei Jubiläen der röm.-kath. Kirche in der Bukowina*. În: „Der Südostdeutsche" nr. 8, München, august 1980.
170 HRENCIUC, Daniel. Germanii din Bucovina în perioada interbelică. Unele consideraţii. În volumul: *Partide politice și minorități naționale din România în secolul XX.* Vol. III, coordonator: Vasile Ciobanu și Sorin Radu, Editura Techno Media, Sibiu, 2008, p.173.

dintr-o majoritate – *„Kulturträger“* (purtători de cultură) – au devenit un grup etnic minoritar, confruntat în Bucovina, imediat după unire, cu unele instigări antigermane[171]. De asemenea, administraţia românească a început un proces de românizare, atât a instituţiilor de conducere locale, cât şi a şcolilor. Ori, germanii bucovineni erau interesaţi în a-şi păstra şi perpetua identitatea. Ei vedeau în biserică şi în reprezentanţii ei o instituţie puternică şi un aliat în acelaşi timp, deşi influenţa bisericii scăzuse după 1923, când nu a mai primit subvenţii de la stat.

Episcopul Mihai Robu a răspuns în limba germană: *„Eu nu sunt numai episcopul românilor, ci şi al germanilor, şi al polonilor, şi al ungurilor şi al tuturor catolicilor. Voi căuta în măsura în care e cu putinţă ca fiecare să fie educat în limba sa şi să urmeze cursurile de religie în limba sa maternă”*[172].

Referindu-se la situaţia specială din Bucovina, în scrisoarea sa pastorală, episcopul Mihai Robu a promis, între altele, o deosebită grijă în educarea noului cler *„ca să primiţi preoţi din rândul vostru care cunosc limba şi obiceiurile voastre”*[173]. De asemenea, în discuţiile avute cu autorităţi, episcopul confirmă menţinerea *Vicariatului General al Bucovinei*.

Legat de subiectul alipirii Bucovinei de Dieceza de Iaşi, trebuie să mai adaug faptul că, imediat după unirea Bucovinei cu Regatul României, germanii din Bucovina doreau alipirea la Dieceza Satu Mare, unde erau catolici germani şi maghiari. *Uniunea Catolică Germană* din Cernăuţi a expediat în data de 3 iulie 1924, un Memoriu papei Pius al XI-lea, în care se prezenta *„rugămintea de a da consideraţie expunerilor ce urmează, referitoare la păstrarea naţionalităţii germane şi a credinţei catolice a germanilor catolici ai Bucovinei”*[174]. Totuşi, negocierile dintre Regatul României şi Sfântul Scaun nu au ţinut cont de această doleanţă. Conform articolului 2 din Concordat, Bucovina a fost încardinată Diecezei de Iaşi.

***

Vorbeam ceva mai devreme despre procesul de românizare la nivelul întregii Bucovine iniţiat de autorităţile române. Una din primele măsuri ale autorităţilor româneşti a fost introducerea obligativităţii limbii române în instituţii publice şi în şcoli. Pentru că erau mulţi învăţători şi profesori care nu cunoşteau limba română, au fost repartizaţi la şcoli din Vechiul Regat sau Dobrogea cu scopul declarat de a fi românizaţi[175].

Acest proces s-a resimţit şi la Rădăuţi, iar elitele populaţiei germane din Rădăuţi au întreprins acţiuni de conservare şi păstrare a culturii germane. În spiritul acestui proces, din anul 1919 Liceul german din Rădăuţi a fost transformat într-o secţie cu predare în limba germană din cadrul Liceului român *Eudoxiu Hurmuzachi.* Reprezentaţii populaţiei germane din oraş şi din satele apropiate nu au fost de acord cu această măsură şi au decis la 1 septembrie 1919 înfiinţarea unui *Deutsche Privatrealgymnasium* (Gimnaziul

171 HAUSLEITNER, Mariana. *Die Rumänisierung der Bukowina. Die Durchsetzung des national staatlichen Anspruchs Grossrumäniens: 1918–1944*. München, R. Oldenbourg Verlag, 2001, p. 84.

172 GASCHLER, Norbert, *op.cit* în *loc cit*.

173 *Ibidem.*

174 HRENCIUC, Daniel, *op.cit.,* p. 174.

175 *Ibidem,* p.162.

Real Catolic German Particular). Fondatorii acestui gimnaziu sunt profesorii Albrecht Pscheidt, Maximilian Januszewski, Leopold Kersch, Albert Kollmann, August Nibio, pr. Karl Schüttler şi Hans Slama. Primul director a fost profesorul Albrecht Pscheidt, care a fost şi iniţiatorul acestui proiect. Cu acordul autorităţilor şcolare, gimnaziul particular german îşi desfăşura activitatea în cadrul Şcolii primare de fete din strada Bisericii (actuala Ştefan cel Mare). Pentru ca studiile să fie recunoscute de stat, fiecare absolvent trebuia să susţină un examen final la gimnaziul de stat şi să plătească o taxă care era destul de mare. Mulţi părinţi nu erau în stare să plătească această taxă şi de aceea numărul elevilor care frecventau cursurile acestei şcoli scădea în mod constant. Următorul director al acestui gimnaziu a fost pr. Karl Schüttler, începând cu 1 septembrie 1922 după ce profesorul Albrecht Pscheidt a fost transferat la Târgu Jiu. Părintele a încercat, în scurtul timp cât s-a aflat la conducerea şcolii, să construiască un sistem de subvenţionare parţială a elevilor. Nu a reuşit să vadă materializat proiectul său întrucât a fost numit paroh la Gura Humorului. Conducerea şcolii a fost preluată din septembrie 1924 de profesorul Kersch. Sub conducerea sa a fost luată decizia construirii unui local propriu. Pentru aceasta au fost organizate colecte din casă în casă, spectacole în *Casa Germană* şi serbări în grădina de tir. Organizaţiile germane din oraş au contribuit şi ele cu importante sume, iar *Banca Populară Germană de păstrare şi împrumuturi* din Rădăuţi a pus la dispoziţie o parcelă pe care urma a se construi localul. De asemenea, s-a primit şi o importantă subvenţie de la *VDA (Volksdeutsche im Verein Ausland)* din Stuttgart. Cu sumele astfel adunate, în anul 1926, s-a început construcţia noului local al şcolii. Tot din acest an, director este numit profesorul Georg Brodner.

Construcţia este terminată înainte de începerea anului şcolar 1927-1928 şi sfinţită la 25 septembrie de parohul pr. Morosiewicz. Începând cu anul şcolar 1932-1933 gimnaziul primeşte dreptul de a elibera certificate de absolvire recunoscute de stat. În acel an au frecventat şcoala 100 de elevi de ambele confesiuni religioase germane[176].

Pentru a înlesni elevilor de la ţară frecventarea şcolii, începând cu anul şcolar 1932-1933 s-a deschis internatul catolic care a funcţionat până în anul 1936 când a fost desfiinţat iar elevii au fost mutaţi în internatul înfiinţat de parohul evanghelic Hans Rein în casa sa.

Din septembrie 1932 profesorul Brodner este transferat la Tulcea. În locul său este numit director profesorul Januszewski, care conduce şcoala până în anul 1937 când este mutat la Ploieşti. De la 1 septembrie 1937 şi până la repatriere conducerea gimnaziului este preluată de parohul pr. Karl Schüttler. În ultimul an de funcţionare a gimnaziului, adică anul şcolar 1939-1940, erau înscrişi 130 de elevi[177].

La 30 octombrie 1940 cursurile au fost sistate şi şcoala închisă, deoarece între timp începuse operaţiunea de repatriere. Toate actele şcolii şi averea mobilă a şcolii au fost predate comisiei de repatriere şi s-au pierdut[178].

Odată cu plecarea germanilor, gimnaziul catolic este desființat și rechiziționat de stat în baza legii nr. 439 din 1945 și atribuit *Gimnaziului Comercial de Băieți*. Parohia

176 WISZNIOWSKI, Franz, *op. cit.*, p. 169-170.
177 *Ibidem*, p. 169-170.
178 *Ibidem*, p. 171.

este forțată să încheie un contract de închiriere cu acest gimnaziu în condițiile impuse de noile autorităţi comuniste.

De asemenea, în spiritul acesta de conservare a germanităţii parohul pr. Karl Schüttler a înfiinţat, în anul 1933, o grădiniţă de copii, accesibilă tuturor copiilor germani, fără deosebire de religie, în conformitate cu Legea învăţământului particular publicată în Monitorul Oficial, nr. 283 din 22 decembrie 1925. Grădiniţa a fost deschisă în localul *Căminului Parohial pentru Tineret* înfiinţat în anul 1932 şi aflat în curtea parohiei[179].

Profesorul Georg Brodner împreună cu elevele de la Școala Primară de Fete.
Sursa foto: Franz Wiszniowski - *Radautz, die deutscheste Stadt des Buchenlandes*, Waiblingen 1966.

Pr. **Konrad Obst,** vicar la Rădăuţi, împreună cu o parte dintre membrele **Asociaţiei Femeilor Catolice**.
Sursa foto: colecția pr. Johann Proschinger.

179 *Ibidem*, p. 92.

Parohia în perioada de pastorație a pr. Karl Schüttler

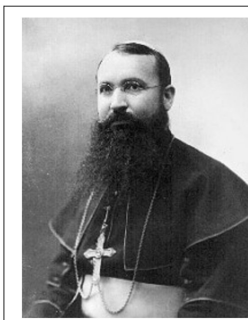
La 13 iulie 1931, a sosit la Rădăuţi, prin transfer de la Suceava, noul paroh, pr. Karl Schüttler. El s-a născut la 1 ianuarie 1882 la Iţcani (Suceava). A absolvit liceul la Suceava, iar teologia a studiat-o la Lemberg. A fost sfinţit la Lemberg la 29 iunie 1905. Mai multe date biografice le găsiţi în capitolul de biografii ale preoţilor parohi.

Pr. **Karl Schüttler** – paroh (1931 – 1940).
Sursa foto: colecția pr. Proschinger, OFMConv.

La 26 septembrie 1931 soseşte în prima sa vizită canonică la Rădăuţi, PS Mihai Robu, episcop de Iaşi[180].

Fiindcă Sfinţia Sa era cunoscut ca un apropiat al germanilor, a fost primit cu entuziasm la Rădăuţi, mai ales că li se adresa direct în limba germană. Reprezentanţii asociaţiilor germane din oraş, în luările lor de cuvânt, au elogiat personalitatea episcopului şi au apreciat efortul său în conservarea spiritului german din Bucovina. Cât timp s-a aflat în fruntea diecezei, PS Mihai Robu a încurajat mulţi tineri catolici germani din Bucovina să urmeze Seminarul Teologic din Iaşi

Episcopul **Mihai Robu.**
Sursa foto: www.ercis.ro, Episcopia Romano-Catolică de Iași.

PS Mihai Robu s-a născut la 10 aprilie 1884 în satul Săbăoani, județul Neamț. A primit hirotonirea diaconală la data de 19 noiembrie 1906, iar apoi pe cea sacerdotală, la 7 aprilie 1907, prin punerea mâinilor primului episcop de Iași, Nicolae Iosif Camilli, în capela renumitului Institut Notre Dame de Sion din Iași. Papa Pius al XI-lea îl numește pe monseniorul Mihai Robu la data de 5 iulie 1925 ca episcop romano-catolic de Iași. În comunicatul trimis clerului cu prilejul numirii sale, monseniorul Mihai Robu se declară surprins și afirmă că nu a râvnit această funcție, dar o primește cu multă credință și resemnare: „O, Doamne, eu sunt robul tău și fiul slujnicei tale” (Ps 115, 106). A fost consacrat ca episcop la data de 20 septembrie 1925, în Capela Institutului «Notre Dame de Sion» din Iași, de către arhiepiscopul Theodor Cisar, asistat de Valeriu Traian Frențiu, episcopul greco-catolic de Oradea, și de Alexandru Nicolescu, episcopul greco-catolic de Lugoj. Stema sa episcopală a avut ca motto următorul verset: „In cruce salus” („În cruce este mântuirea”).

În primăvara anului 1944 armatele sovietice forțau Nistrul. La data de 19 martie 1944, PS Mihai Robu a celebrat ultima sfântă Liturghie în Seminarul din Iași, clădirea de pe Copou fiind distrusă de bombele aruncate de aviația sovietică în iunie 1944. Din cauza apropierii frontului de Iași, episcopul Robu a fost nevoit să se refugieze, împreună cu seminariștii, fiind găzduit de episcopul greco–catolic Valeriu Traian Frențiu în internatul Liceului «Mihai Pavel» din orașul Beiuș (jud. Bihor). Cât timp urma să lipsească, el i-a delegat pe preoții Anton Trifaș și Grigore Enariu pentru a avea grijă de

180 *Ibidem*, p. 91.

parohiile din Dieceză.

Odată cu desfășurarea de operațiuni militare în apropiere de Beiuș, la mijlocul lunii septembrie 1944, episcopul Robu a fost nevoit să se retragă în Munții Bihorului, într-o casă a Episcopiei Greco–Catolice. Acolo, el s-a îmbolnăvit grav de o dublă pneumonie, în urma căreia a murit în dimineața zilei de 27 septembrie 1944. A fost înmormântat două zile mai târziu, la 29 septembrie 1944, în cimitirul din Beiuș (jud. Bihor), iar în anul 1964, osemintele sale au fost aduse la Iași și reînhumate în Catedrala «Adormirea Maicii Domnului», sub amvon. Episcopul Mihai Robu este primul episcop moldovean al Diecezei de Iași[181].

Perioada războiului a însemnat o perioadă de grele încercări. În faţa abuzurilor săvârşite de autorităţile locale atât la adresa preoţilor, cât şi la adresa credincioşilor catolici din parohiile diecezei, episcopul Mihai Robu a avut o poziţie fermă apelând chiar la forurile cele mai de sus pentru demascarea acelor abuzuri.

Revenind la subiectul cărţii trebuie menţionat faptul că în anul 1935, cu ajutorul material al părintelui Karl Schüttler, casa parohială greco-catolică, aflată pe strada Volovăţului, a fost transformată de către zidarul Johann Engster, într-o mândră bisericuţă cu turn. După terminarea lucrărilor de transformare a casei în biserică, a fost demontat altarul cu iconostas din biserica romano-catolică şi remontat în noua şi prima biserică a acestei comunităţi în Rădăuţi. Sfinţirea bisericii a avut loc în data de 26 iulie 1936[182].

Biserica greco-catolică din Rădăuţi.
Sursa foto: colecţia autorului.

După mutarea greco-catolicilor din biserică şi până la strămutarea germanilor în anul 1940, la Rădăuţi erau 4 liturghii duminica: una la 7,30 numită şi *Liturghia gospodinelor*; una la 9.00 numită şi *Liturghia elevilor*; una la ora 10.00 numită şi *Liturghia militarilor*; iar la ora 11.00 era Liturghia mare a comunităţii[183].

Întrucât greco-catolicii părăsiseră biserica romano-catolică, cu această ocazie are loc o renovare interioară a bisericii parohiale, iar în locul fostului altar greco-catolic este amplasat altarul Maicii Domnului.

După renovare, în vara anului 1936, biserica este vizitată de PS Mihai Robu, aflat într-o vizită pastorală în parohia noastră. Cu această ocazie a administrat şi Mirul la 600 de credincioşi.

181 MORARU, Alois. Scurtă istorie a Episcopiei Romano-Catolice de Iaşi. Episcopia Iaşi în timpul primului episcop indigen: Mihai Robu (1925-1944) [on-line], www.ercis.ro, 2001-2012, accesat februarie 2011, la URL: http://www.ercis.ro/biblioteca/istorie.asp?nr=8.

182 *Ibidem*, p. 93.

183 ŞMID, Ioan. Interviu cu părintele Johann Proschinger, OFMConv. Producţie proprie, Suceava, octombrie 2011. MP3, 58 minute.

Pr. **Karl Schüttler** şi vicarul pr. **Ernst Haik** în mijlocul copiilor de la Prima Sf. Împărtăşanie. Fotografie din anul 1940.
Sursa foto: colecţia pr. Proschinger OFMConv

Joia Verde – procesiune prin oraș cu Preasfântul Sacrament. Cel care duce monstranţa este pr. Karl Schüttler. Fotografie din anul 1940.
Sursa foto: colecția pr. Johann Proschinger, OFMConv

Plecarea germanilor din Rădăuți și din parohiile vecine

În anul 1933, în Germania ajunge la putere Partidul Muncitoresc German Național-Socialist (*Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei),* al cărui conducător era Adolf Hitler. Din acel an în Germania se produc schimbări care vor afecta Europa, împingând-o într-un război distrugător. Hitler dorea crearea unei Germanii Mari, în care să fie adunate toate comunitățile germane izolate *(Volksdeutsche)* care trăiau în diferite ţări europene, precum Uniunea Sovietică, România, Letonia, Lituania, Bulgaria, Iugoslavia, Ungaria şi Italia. Pentru realizarea acestui obiectiv, Hitler a anexat Austria şi Cehoslovacia şi a invadat Polonia. Apoi a trecut la pasul următor: strămutatea comunităţilor germane izolate din Europa. Pentru aceasta a fost declanşată operaţiunea *„Heim ins Reich!”* (Înapoi în Imperiu!)*,* coordonată de *VoMi* (*Hauptamt Volksdeutsche Mittelstelle – Oficiul de regrupare a etnicilor germani din străinătate*). În 28 septembrie 1939, Hitler încheie un acord cu Uniunea Sovietică (URSS) privind strămutarea germanilor *(Volksdeutsche)* de pe teritoriul Lituaniei, Estoniei şi Galiţiei, ocupate de sovietici. În anul următor la 22 iulie, imediat după anexarea Bucovinei de Nord şi a Basarabiei de către URSS – 28 iunie 1940, autorităţile hitleriste încheie un nou acord cu sovieticii privind strămutarea germanilor din aceste teritorii. De asemenea, la 22 octombrie 1940 a fost semnată o convenţie româno-germană privitoare la repatrierea populaţiei de origine germană din Bucovina de Sud şi Dobrogea. Imediat a fost înfiinţat la Bucureşti Biroul de Repatriere - *Deutsche Abwicklungsstelle* – DAS, cu statut diplomatic[184]. Convenția, publicată în Monitorul Oficial din 30 octombrie 1940, prevedea următoarele:

- fiecare german avea dreptul să ceară repatrierea în Germania. O putea face în scris sau verbal;
- odată cu această solicitare, solicitantul era înregistrat şi primea biletul de repatriere, care consfințea faptul că era de acum cetățean german şi că recunoaşte drept valabile şi obligatorii dispoziţiile din Convenţia de repatriere;
- averea celui repatriat trecea în proprietatea statului român;
- repatriatul ceda statului german creanţa faţă de statul român, generată de abandonarea averii sale, urmând a fi despăgubit în aceeași măsură de guvernul german;
- fiecare repatriat avea dreptul să ia cu sine, fără vamă, 50 de kg, iar soţia alte 30 de kg de bagaj de mână şi, pe deasupra, fiecare familie câte 500 kg de bagaj mare[185].

La 31 octombrie a sosit în oraş prima echipă din Comandamentul de Repatriere, compusă din membrii SS şi surori NSV. Surorile au organizat o bucătărie mare în atelierul de caroserie al firmei Kohlruß din strada Zeisel, de unde se servea mâncare caldă celor îmbarcaţi în vagoane[186].

În data de 3 noiembrie a sosit la Rădăuţi, şeful Comandamentului de Repatriere

184 *Ibidem*, p. 304.
185 *Ibidem*, p. 304.
186 *Ibidem*, p. 305.

pentru Bucovina de Sud, SS-Oberführer Sickmaier - consilier de stat, salutat fiind de către prefectul Sulcină. El a înfiinţat la Rădăuţi un centru local de repatriere, aflat în sediul Casei Germane, care a început imediat să-i înregistreze pe solicitanți. Se făcea o verificare sumară a apartenenţei la etnia germană a solicitantului şi se elibera biletul de repatriere. Verificarea se făcea după registrele de naşteri, botez, căsătorie şi decese ridicate de la parohia catolică şi cea evanghelică. Aceste registre au fost depozitate apoi de către comisie, undeva pe teritoriul Poloniei ocupate de germani în timpul respectiv. După terminarea războiului, o parte din aceste arhive au ajuns la Leipzig.

Imediat ce primeau biletul de repatriere, cei în cauză trebuiau să-şi facă bagajele. Bagajul mare trebuia ambalat în lăzi mari din lemn şi depozitat la biserica evanghelică, de unde era încărcat în vagoane cu destinaţia Viena. Operaţiunea de repatriere a decurs foarte repede. Primul transport a fost în data de 15 noiembrie, iar ultimul a fost organizat în data de 12 decembrie[187].

În lunile premergătoare repatrierii în multe familii s-au iscat crize, soţul dorind să rămână iar soţia să plece. În alte situaţii, cu familii mai înstărite, părinţii nu doreau săşi lase averea şi să plece în necunoscut pe când tinerii doreau acest lucru. Au fost nopţi nedormite, cu griji şi peste toate domnea multă tristeţe. În final s-au decis să plece 90% dintre germani[188].

Şi printre preoţi erau două opinii diametral opuse, tineretul era de acord cu strămutarea pe când cei peste 50 de ani erau mai rezervaţi şi mai îngrijoraţi în privinţa viitorului în Germania, unde atitudinea conducătorilor ţării nu era favorabilă bisericii.

Până la sosirea în oraş a comisiei de repatriere, mulţi germani nu credeau în posibilitatea strămutării lor. Chiar şi decanul pr. Schüttler nu credea. Sfinţia sa considera că şi în condiţiile ocupării părţii de nord a Bucovinei şi strămutarea germanilor din această zonă ocupată de sovietici, viaţa germanilor din sudul Bucovinei avea să decurgă normal. Părintele se gândea chiar să tipărească un nou săptămânal pentru germanii de aici în locul publicaţiei *Katholische Volkswacht*, iar din septembrie 1940 dorea să înfiinţeze clasa a 5 în cadrul gimnaziului particular german al cărui director era[189].

În data de 7 octombrie 1940, toți preoții germani din Bucovina au avut o întâlnire de lucru cu episcopul Mihai Robu. Întâlnirea a fost stabilită în mod simbolic, la Cacica. Spun simbolic, întrucât tot la Cacica, pe 15 august 1930, episcopul Mihai Robu celebrase o sfântă Liturghie pontificală în care binecuvântase Bucovina și pe credincioșii ei, proaspăt uniți cu Dieceza de Iași. Acum avea loc o ultimă întâlnire cu același episcop. Pe parcursul întâlnirii a dominat incertitudinea. La întrebarea dacă e bine să plece și preoții, episcopul nu a fost împotrivă. Era evident că dacă plecau credincioșii germani, preoții nu mai aveau ce face[190].

187 *Ibidem*, p. 305.

188 GASCHLER, Norbert, *Die Umsiedlung der Buchenlanddeutschen im Spätherbst 1940 und ihre Folgen für die Katholiken und ihre Priester aus Bessarabien, der Bukowina und der Dobrudscha*. În „Analele Bucovinei”, anul XVII, nr. 1, Ed. Academiei Române, Bucureşti. 2010, p. 304.

189 *Ibidem,* p. 305.

190 GASCHLER, Norbert. Die katholisch-deutschen Priester und Gläubigen der Bukowina vor und nach der Umsiedlung. În volumul: *Mit Fluchtgepäck die Heimat verlassen*, coordonatori: Bornemann Irma, Wagner Rudolf şi Armbruster Adolf. Editura: Der Süddeutsche, Augsburg, 1990, p. 90.

După această întâlnire cu preoţii episcopul Mihai Robu, împreună cu episcopul de Lemberg, Walther Kampe, au făcut o vizită de rămas bun pe la toate parohiile germane din Bucovina. În multe parohii s-au organizat și procesiuni la cimitire unde, cei ce plecau, și-au luat rămas bun de la morții lor. De asemenea, tot în această perioadă aveau loc și baluri de despărțire la care au participat, pe lângă locuitorii germani și oficialități politice germane. La Rădăuţi au fost în zilele de 9 şi 10 noiembrie[191].

Franz Wiszniowski relatează că la Rădăuţi *„în ziua de Toți Sfinții, pe la prânz, germanii s-au adunat în fața Casei Germane, formând o coloană lungă, de unde au plecat, într-o ordine desăvârșită și tăcuți, spre cimitir, trecând prin Piața Mare și apoi pe strada Bisericii, ca să-și ia rămas bun de la morții lor. În careul din jurul cimitirului soldaților germani, au luat cuvântul cei doi preoți germani din Rădăuți, decanul pr. Schüttler și pastorul evanghelic Rein, exprimând recunoștința față de morții de care urmau să se despartă. S-a cântat, iar apoi cei adunați au părăsit cimitirul, unul câte unul sau în grupuri, tăcuți ca și la venire”*[192].

Un singur lucru a solicitat Episcopia Iași de la cei ce plecau: să nu ia cu ei lucruri ce aparțineau parohiilor. Totuşi această rugăminte nu a fost ascultată. După plecarea germanilor puţine lucruri au mai rămas. Astfel, dintr-un inventar făcut de monseniorul Malec, în data de 8 februarie 1941, la cererea episcopului Mihai Robu, se menţionează că:

„[...] *la Clit nu a rămas nimic; la Frătăuţi numai altarul, băncile şi scaunul de spovadă; la Dealul Ederii, tot aşa, altarul, băncile, orga şi beţele de prapuri; la Voievodeasa, o parte dintre obiectele rămase au fost transportate la Rădăuţi; la Gura Putnei a rămas totul în afară de icoana din altarul mare şi ceva din orgă; la Satu Mare, bănci şi beţele de prapuri; la Rădăuţi a rămas totul în afară de ornate şi covoarele cele mai frumoase”.*

Până pe 12 decembrie 1940, când a fost organizat ultimul transport de repatriați, au plecat din Bucovina de Sud 48.000 de germani, majoritatea romano-catolici, în 111 trenuri. Din Rădăuți au plecat aproximativ 6.200 de germani. În anul 1944 la Rădăuţi mai erau 230 de etnici germani[193]. Acestor repatriați li se mai adaugă încă aproximativ 4.000 de germani care s-au repatriat în baza unei extinderi a Convenției româno-germane din 1940, în perioada 1941-1943[194].

În data de 5 decembrie 1940, părintele Karl Schüttler a părăsit parohia pentru totdeauna. După un an şi ceva de peregrinări prin lagărele de refugiaţi primeşte dreptul de şedere în Austria. A decedat la 13 mai 1944 în localitatea Klein-Schweinbart (Austria) fiind bolnav de congestie pulmonară.

Odată ajunşi în Germania, repatriații au fost adunați în lagăre de refugiaţi (tabe-

191 GASCHLER, Norbert, Die Umsiedlung der Buchenlanddeutschen im Spätherbst 1940 und ihre Folgen für die Katholiken und ihre Priester aus Bessarabien, der Bukowina und der Dobrudscha. În „Analele Bucovinei”, anul XVII, nr. 1, Ed. Academiei Române, Bucureşti. 2010, p. 304.

192 WISZNIOWSKI, Franz, *op. cit.*, p. 306.

193 *Ibidem,* p. 306.

194 GASCHLER, Norbert. Die katholisch-deutschen priester und gläubigen der Bukowina vor und nach umsiedlung. În volumul: *Mit fluchtgepäck die heimat verlassen*, coordonatori: Bornemann Irma, Wagner Rudolf şi Armbruster Adolf. Editura: Der Süddeutsche, Augsburg, 1990, p. 94.

re, mai bine zis) unde au stat între unu şi doi ani. Condiţiile nu erau strălucite. Aceste tabere erau organizate în hale vechi şi mari, mănăstiri, cantine, internate. Până la 1 octombrie 1942, cei 49.763 de germani bucovineni au fost repartizaţi temporar în teritoriile Poloniei ocupate. Odată ajunşi în aceste lagăre, au fost clasificaţi în funcţie de puritatea originii germane şi loialitate politică. Cei clasificaţi puteau fi din categoria A - nesiguri (necorespunzători), sau O - siguri. În funcţie de categoria acordată erau repartizaţi în Est (teritoriile Poloniei ocupate) – cei mai puri şi mai siguri cetăţeni, sau în Vest (Altreich) – cei mai puţin siguri. Conform aceleiaşi surse, în primăvara anului 1943 germanii proveniţi din Rădăuţi şi din localităţile învecinate au fost repartizaţi în regiunile Lothringen şi Luxemburg[195].

Majoritatea germanilor plecați din Bucovina nu au avut parte de cele promise la plecare. Astfel, cei repartizați în regiunile poloneze nu puteau participa la sfintele liturghii, întrucât bisericile erau închise, iar acolo unde erau ele deschise și celebra liturghiile un preot polonez, nu aveau voie să participe. În Polonia ocupată, în anumite locuri publice erau afișe în care se spunea că acest loc este numai pentru germani sau numai pentru polonezi. De asemenea, germanii bucovineni care au ajuns în zona Salzgitter au avut surpriza să constate că în planul acestui oraș nu era prevăzut niciun loc pentru vreo biserică. Autoritățile din acea vreme au prevăzut ca acest oraș să fie primul *„Oraș fără Dumnezeu”* din Germania[196]. Mai norocoși, dacă putem spune așa, au fost cei care au fost repartizați în regiunile Luxemburg și Lothringen. Aici aveau și biserici și preoți germani. Într-una din scrierile sale, părintele Norbert Gaschler povesteşte că, venind aici în anul 1943 pentru a săvârşi un requiem pentru tatăl său, a fost plăcut surprins să revadă vechile cunoştinţe din Bucovina care cântau cântece atât germane, cât şi latine aşa cum o făceau odată în frumoasa Bucovină[197].

În ceea ce-i priveşte pe preoţii care s-au repatriat împreună cu credincioşii germani bucovineni, în primele luni de şedere, le era interzis să părăsească perimetrul lagărului şi de a celebra liturghii în bisericile care erau în zonă. Ulterior situaţia s-a mai îmbunătăţit în sensul că li s-a permis să meargă din lagăr în lagăr pentru a celebra sfinte liturghii. Totuşi oficialii din acea vreme nu sprijineau Biserica. Au fost şi situaţii în care nu li s-a permis preoţilor să-şi desfăşoare activitatea în mod continuu, sau li se sugera să se lase de preoţie. Părintele Gaschler povesteşte că atunci când a fost mutat în lagărul din Bad Schandau [5 martie 1941, n.a.], liderul organizaţiei locale a partidului a insistat pe lângă Sfinţia sa ca să renunţe la preoţie şi să se înscrie în rândurile partidului. După îndelungi insistenţe a trecut chiar şi la ameninţări spunând că după ce germanii vor câştiga războiul, va începe lupta împotriva Bisericii şi a conducătorului ei, papa. După ce l-a ascultat, părintele i-a spus calm: *„Eu rămân ceea ce sunt! Una din marile virtuţi a ne-*

195 GASCHLER, Norbert, *Die Umsiedlung der Buchenlanddeutschen im Spätherbst 1940 und ihre Folgen für die Katholiken und ihre Priester aus Bessarabien, der Bukowina und der Dobrudscha*. În „Analele Bucovinei”, anul XVII, nr. 1, Ed. Academiei Române, Bucureşti. 2010, p. 340.

196 GASCHLER, Norbert. Die katholisch-deutschen priester und gläubigen der Bukowina vor und nach umsiedlung. În volumul: *Mit fluchtgepäck die heimat verlassen*, coordonatori: Bornemann Irma, Wagner Rudolf şi Armbruster Adolf. Editura: Der Süddeutsche, Augsburg, 1990, p. 95.

197 GASCHLER, Norbert,*op.cit.*. În „Analele Bucovinei”, anul XVII, nr. 2, Ed. Academiei Române, Bucureşti. 2010, p. 429.

mţilor este loialitatea. Văd că şi pe catarama de pe centura Dvs scrie că «Onoarea noastră este loialitatea»”[198].

Părintele Norbert Gaschler a avut în grijă pastorală o parte din germanii bucovineni stabiliți în regiunea Wartheland (regiunea Poznań din Polonia de azi). Din 18 decembrie 1941 și până la 1 aprilie 1942 a lucrat în diverse parohii din această regiune.

În momentul în care Armata Roșie a înaintat spre Berlin, el s-a refugiat în regiunea Bayern, în iunie 1945. Din anul 1946 (1 aprilie) a fost numit vicar parohial la Miesbrunn. Începând cu 1 mai 1958 a fost încardinat în Dieceza de Regensburg și cu aceeași dată a fost numit paroh în Rieden. După război, mult timp, alături de alți preoți bucovineni, părintele Gaschler participa la ceremoniile religioase organizate de comunitățile de bucovineni din mai toate regiunile Germaniei şi la toate întrunirile preoţilor catolici originari din România aflaţi în exil.

Pr. **Norbert Gaschler** – vicar (1939 – 1940)
Sursa foto: colecția Eduard Mohr

Într-o discuţie de documentare pe care am avut-o cu pr. Johann Proschinger, Sfinţia Sa îmi mărturisea că şi el îşi făcea deseori concediul în Germania, numai ca să se poată întâlni cu *„foştii colegi întru preoţie”*[199].

Părintele Norbert Gaschler este cunoscut ca fiind un bun cunoscător al Bisericii Romano-Catolice din Bucovina. El a scris mai multe studii care au fost publicate în presa din München, Stuttgart, Augsburg şi recent la Rădăuţi. Amintim câteva dintre acestea: *Das Röm. Kath. Bistum Sereth* (Episcopia Romano-Catolică Siret), *Zwei Jubiläen der röm.-kath. Kirche in der Bukowina* (Două secole de existenţă a Bisericii Romano-Catolice în Bucovina), *150 Jahre Röm. Kath. Pfarkirche von Suceava* (150 de ani ale Parohiei Romano-Catolice din Suceava), *Die Jesuiten in der Bukowina* (Iezuiții din Bucovina) și altele[200].

Părintele Norbert a mai vizitat România (și parohia Rădăuți) după plecarea sa definitivă în Germania. Astfel în anul 1984 împreună cu preoţii Andrei Ghergut și Eugen Baltheiser a celebrat o sfântă Liturghie în biserica din Rădăuți, cu ocazia sărbătoririi a 45 de ani de la hirotonire. A fost un moment în care s-au depănat multe amintiri.

În anul 2006 la 2 noiembrie a încetat din viață în oraşul Regensburg.

198 GASCHLER, Norbert,*op.cit.*. În „Analele Bucovinei”, anul XVII, nr. 1, Ed. Academiei Române, Bucureşti. 2010, p. 335.

199 ŞMID, Ioan. Interviu cu părintele Johann Proschinger, OFMConv. Producţie proprie, Suceava, octombrie 2011. MP3, 58 minute.

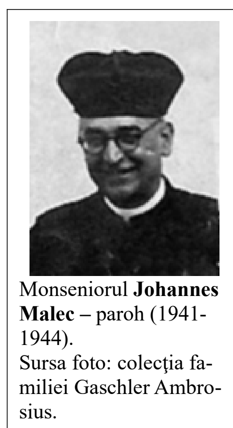
200 SATCO, Emil. *Bucovina, contribuții cultural-științifice*, Dicționar IX, Ed. Biblioteca Bucovinei, Suceava, 2000, p.176.

Capitolul V - Viața parohiei în perioada 1941 - 1989

Parohia în anii războiului

Întrucât parohul pr. Karl Schüttler a decis să se repatrieze, Episcopia Iași îl numește ca administrator, pentru o scurtă perioadă, pe parohul de la Măneuți (Andrásfalva), pr. Petru Demșa. Părintele Demșa s-a născut pe 4 februarie 1914 la Cleja, județul Bacău și a fost hirotonit la Roma pe 18 martie 1939.

Fiind în plină perioadă de propagandă pentru repatrierea maghiarilor, în urma unui denunț, el este acuzat de fapte de propagandă antiromânească[201]. Având în vedere situația, pe 14 octombrie 1941, în fața unui notar, el semnează actul de renunțare la cetățenia română[202], iar pe 16 octombrie 1941, întocmește o cerere adresată episcopiei, prin care renunță și la funcția de paroh de Măneuți, părăsind în grabă teritoriul românesc și refugiindu-se în Ungaria.

Monseniorul **Johannes Malec** – paroh (1941-1944).
Sursa foto: colecția familiei Gaschler Ambrosius.

În ianuarie 1941 este numit paroh la Rădăuți monseniorul Johannes Malec, originar din Cehia, care era în același timp și paroh de Măneuți (Andrásfalva) până la plecarea maghiarilor din comună și desființarea parohiei. Acesta, chiar de Bobotează, convoacă o consfătuire cu enoriașii care au mai rămas în Rădăuți, pentru a reorganiza activitatea parohiei și a decanatului, prin alegerea epitropilor și a unui nou comitet bisericesc. De asemenea, Episcopia Iași îi solicită întocmirea unei situații reale asupra bunurilor bisericești din Decanatul Rădăuți, rămase părăsite după plecarea catolicilor germani. În adresă se cerea:

- să se comunice numărul credincioșilor rămași în satele sau orașele părăsite;
- care parohii germane nu mai pot fi conservate din lipsă de credincioși;
- care biserici rămân închise, tot din lipsă de credincioși;
- localitățile în care a rămas un număr suficient de credincioși necesar constituirii unei filiale; să se indice numărul de suflete rămase;
- ce inventar a rămas în biserici și case parohiale;
- ce avere mobilă și imobilă are fiecare biserică[203].

Parohul întocmește acest raport și-l înaintează episcopiei la data de 8 februarie 1941.

Studiind documentul, pot concluziona că plecarea catolicilor germani a însemnat practic dispariția parohiilor Gura Putnei, Voievodeasa și Solca. Astfel:

- În Parohia Gura Putnei (Karlsberg), mai rămăseseră: 1 suflet în Gura Putnei, 5

201 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Adresa nr. 369/20.10.1941.*
202 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Proces verbal notarial, nr. 2210/14.10.1941.*
203 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Adresa Episcopiei Iași, nr. 46/14.01.1941.*

familii poloneze în Putna şi 37 de suflete în Vicovul de Sus;

– În Parohia Voievodeasa (Fürstenthal), mai rămăseseră: 7 suflete în Voievodeasa, 13 suflete în Sucevița şi 3 suflete în Marginea;
– În Parohia Solca, mai rămăseseră: niciun suflet în Dealul Ederii, 2 suflete în Clit şi 14 suflete în Arbore.

În ceea ce privește celelalte parohii din decanatul de Rădăuți, situația se prezenta astfel:

– În Parohia Rădăuți, mai rămăseseră: 455 de suflete în oraș (numărul era în creștere), 10 suflete în Satu-Mare, un suflet la Bădeuți şi un suflet la Milişăuți;
– În Parohia Măneuți (Andrásfalva), în afară de unguri, care erau 2200 de suflete, mai rămăseseră: 5 suflete, în Frătăuți Vechi şi un suflet în Frătăuți Noi.

Celelalte parohii din cadrul decanatului rămăseseră deocamdată funcționale. Avem în vedere parohiile ungurești din Măneuți (Andrásfalva), Dornești (Hadikfalva) și Țibeni (Istensegits).

Raportul mai precizează că nu pot fi conservate Parohia Gura Putnei (Karlsberg), din lipsa totală de credincioși și Parohia Voievodeasa (Fürstenthal), din aceleași motive, la care se mai adaugă și acela al lipsei de drumuri practicabile. Ca filiale, pot fi declarate localitățile Solca și Arbore ca filiale ale Parohiei Cacica, Vicovul de Sus și Putna ca filiale ale Parohiei Rădăuți. Bisericile din Voievodeasa, Marginea, Gura Putnei, Bădeuți, Frătăuți Noi, Satu-Mare, Dealul Ederii și Clit urmau a fi închise din lipsă de credincioși.

Din acest document am mai aflat că toate bisericile erau bine îngrijite și aveau pământ agricol pentru întreținere. Doar biserica din Marginea era din lemn și avea nevoie de reparații, căci peretele dinspre nord era putred, iar biserica din Bădeuți nici nu era gata în momentul repatrierii germanilor.

Concomitent cu repatrierea germanilor și maghiarii din Bucovina au dus o puternică propagandă pentru repatrierea lor. Un rol important l-a avut preotul Kálmán Nèmeth din localitatea Vornicenii Mari, a cărui sat fusese distrus de un puternic incendiu, în anul 1939. Sărăcia şi lipsurile materiale care s-au instalat în parohia sa distrusă l-au determinat să plece în Transilvania pentru a aduna ajutoare materiale[204]. Datorită conjuncturilor nefavorabile (mobilizarea, începutul războiului), şansele de reconstrucţie a satului au fost minime. Astfel a încolţit ideea de a emigra împreună cu tot satul.

Urmare a Dictatului de la Viena, relaţiile dintre locuitorii români şi cei maghiari din Bucovina s-a degradat foarte mult, existând cazuri de violență din partea românilor împotriva maghiarilor. Forța de muncă și produsele maghiarilor erau puternic boicotate de români. Toate acestea au dus la apariţia mişcării pentru repatrierea maghiarilor la care au aderat şi liderii din celelalte sate maghiare bucovinene. Preotul Kálmán Németh a purtat mai multe discuţii în acest sens cu Pál Teleki, premierul Ungariei[205].

204 GASCHLER, Norbert, *Das Schicksal der Bukowiner Magyaren aus Andrasfalva* (Soarta maghiarilor bucovineni din Andrasfalva). În: „ Der Südostdeutsche”, Nr. 15, München, martie 1974.

205 HRENCIUC, Daniel. O comunitate aproape uitată: maghiarii din Bucovina [on-line], http://ceangai.myforum.ro, 19 martie 2009, 21 noiembrie 2010, la URL: http://www.ceangai.myforum.ro/Maghiarii in Bucovina.

La intrarea armatelor maghiare în Cluj (august-septembrie 1940), un grup de maghiari bucovineni au agitat o pancartă pe care scria cu litere mari: *„Maghiarii din Bucovina să fie aduşi acasă!”*[206].

După cum am mai menţionat, luându-se în considerare faptul că, urmare a Dictatului de la Viena, climatul tolerant din Bucovina s-a degradat rapid, la 15 noiembrie 1940 Consiliul de Miniștri al Ungariei a luat în dezbatere problema repatrierii maghiarilor din Bucovina, înștiințând, în februarie 1941, guvernul român despre acest lucru. La 11 mai 1941, între România şi Ungaria a fost semnată o înţelegere privind repatrierea maghiarilor din Bucovina. Repatrierea s-a desfășurat sub coordonarea Consiliului Guvernamental pentru repatrierea maghiarilor din străinătate, în intervalul 10 mai – 21 iunie 1941. În coordonarea procesului de emigrare a maghiarilor un rol important l-au avut preoţii Laszlo Untu (Dorneşti), Bavrii (Bavin) Anton, Johannes Malec şi Bogdanovschi din Măneuți şi respectiv Elkes Deneş din Ţibeni. Zilnic, din gara Dorneşti plecau circa 400–500 maghiari îmbarcați în vagoane[207]. Mai trebuie să menționez că înainte de a pleca, unii maghiari au distrus livezile și au incendiat gospodăriile. Până la începutul lunii mai 1941, au fost dărâmate 73 de case în Măneuți, 20 la Dorneşti şi 12 la Ţibeni[208].

Au plecat în total de 2.828 de familii cu aproximativ 13.500 de locuitori[209]. Mai rămăseseră 9 familii catolice în Măneuți, 12 familii catolice în Țibeni și 90 de familii catolice în Dornești. Aceste familii cât și bunurile bisericești ale fostelor parohii au rămas în grija parohiei rădăuțene. Astfel, în anul 1943 parohia avea o întindere teritorială foarte mare. Dintr-un tablou statistic din 27 ianuarie 1943, reiese că, teritorial, parohia cuprindea următoarele localități: Rădăuți, Satu Mare, Țibeni, Grănicești, Milișăuți, Burla, Iazlovăţ, Volovăț, Marginea, Voievodeasa, Sucevița, Gura Putnei, Putna, Vicovul de Jos, Vicovul de Sus, Straja, Falcău, Brodina, Sadău, Nisipitu, Seletin, Măneuți, Frătăuți Vechi, Frătăuți Noi și Costișa. Numărul total de familii era 420, cu 1140 de suflete.

Pe 2 octombrie 1943, Episcopia Romano-Catolică de Iași, printr-un act publicat în Monitorul Oficial nr. 231, reorganizează parohiile din Bucovina. Sunt desființate oficial parohiile Dornești, Măneuți, Gura Putnei, Voievodeasa, Solca și Țibeni. Fosta parohie Dornești este transformată în filială a Parohiei Siret, Solca devine filială a Parohiei Solonețu Nou iar Gura Putnei, Voievodeasa, Măneuți și Țibeni devin filiale ale Parohiei Rădăuți. De asemenea, Decanatul de Rădăuţi este desfiinţat, iar parohiile sunt incluse în Decanatul de Suceava. Această organizare rămâne valabilă până în anul 1951.

În anii războiului (1941 – 1944), parohia cât și filialele au fost permanent supuse migrației. Gospodăriile germanilor cât a maghiarilor au fost ocupate de cetățeni români de diverse confesiuni religioase, majoritatea fiind creștini ortodocși români. Astfel, cei stabiliți la Gura Putnei, de confesiune ortodoxă, au solicitat încă de la sosire să li se dea voie să folosească biserica romano-catolică. Având în vedere situația, monseniorul Malec, a încheiat un proces verbal în data de 9 noiembrie 1942, cu preotul ortodox din comună, prin care li se dă voie (în mod provizoriu) să folosirea capelei de la intrare în

206 *Ibidem.*
207 *Ibidem.*
208 *Ibidem.*
209 GASCHLER, Norbert, *op.cit.* în *loc.cit.*

comună[210].

În anul 1942, în urma intervențiilor făcute de către Prefectura Rădăuți pe lângă episcopie și Ministerul Cultelor și Artelor, Episcopia Iași își dă acordul de principiu pentru folosirea bisericii din Dornești de către greco-catolicii refugiați vremelnic din Transilvania[211].

În ceea ce privește Țibeniul, la data de 15 decembrie 1942, Episcopia Iași încheie un act de cesiune, numărul 1.254/42, către Biserica Greco-Catolică, a bisericii și a casei parohiale din Țibeni, întrucât în comună s-au stabilit multe familii de refugiați. În anul următor, la 14 aprilie 1943, monseniorul Malec încheie un proces verbal cu parohul greco-catolic din Țibeni în care este specificat că, în cazul în care numărul creștinilor latini va crește, acesta va ceda o parte din casă, preotului latin care se va stabili acolo. Trecerea anilor a arătat că nu a mai fost nevoie.

După război, majoritatea greco-catolicilor refugiați s-au reîntors la locurile lor de baștină.

La Măneuți, în anul 1942, creştinii ortodocși primesc din partea guvernatorului Bucovinei, dreptul de a folosi biserica din Măneuți, fără a se fi cerut acordul nici decanatului rădăuţean și nici episcopiei[212]. Trebuie amintit faptul că Mitropolia Ortodoxă a refuzat oferta Episcopiei Reformate, făcută în iunie 1941, de a cumpăra biserica reformată din localitate, pe motiv că aceasta nu avea clopote, care clopote au fost aduse la biserica reformată din Rădăuți[213].

În anul 1944, situația de pe frontul din URSS se schimbă, Armata Roșie, rupând frontul, se apropia de granițele României. În luna februarie se dă ordinul de evacuare a locuitorilor din Rădăuți și împrejurimi. Monseniorul Johannes Malec îl delegă în scris pe Czerny Rudolf să aibă grijă de biserică și parohie pe perioada războiului[214]. Din martie, când sovieticii au ocupat Rădăuțiul, administratorul bisericii este evacuat la Dorohoi. Se întoarce în octombrie 1944, găsind toate bunurile bisericii intacte. La scurt timp după întoarcerea sa, organizația militară numită *Apărarea Patriotică* ocupă imobilul de pe strada Ștefan cel Mare nr. 12 în mod samavolnic. Împreună cu ei vine și un anume Natan Schächter, care preia sala de cinematograf, exploatând-o pe cont propriu.

Odată cu revenirea domnului Czerny Rudolf la Rădăuți, nu a mai revenit și monseniorul Johannes Malec, care între timp se îmbolnăvise. La finele anului 1944 pleacă definitiv în Germania. În locul său nu a mai fost numit niciun paroh până la începutul anului 1945. În toată această perioadă, serviciul religios a fost asigurat de preoții din parohiile Siret, Gura Humorului, Cacica și de către pr Gerhard Jura – paroh de Câmpulung Moldovenesc, care a fost numit în 1945 și Administrator al Bunurilor Episcopiei Romano-Catolice de Iași și delegat al acesteia pentru păstorirea credincioșilor romano-

210 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Adresa nr. 716/9.11.1942.*

211 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Adresa Ministerului Cultelor și Artelor, nr. 37857/1942.*

212 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Raport al Decanului către Guvernatorul Bucovinei, nr. 515/42.*

213 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Raport al Decanatului Romano-Catolic către Guvernatorul Bucovinei, nr. 515/42.*

214 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Delegația, nr. 84/21.02.1944.*

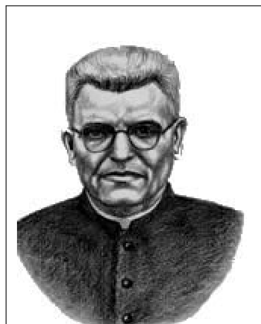
catolici din Bucovina de Sud. De asemenea și părintele greco-catolic Stanislav Isidor Toniuc a asigurat periodic funcționarea parohiei.

Părintele Gerhard Jura s-a născut în Valea Seacă, în 1915. În anul 1943 este chemat în țară pe când era încă student la Mănăstirea Niederaltaich din Germania. Este sfinţit ca preot la 4 iulie, în Bucureşti, de către PS Alexandru Cisar şi este trimis în Bucovina, la Câmpulung Moldovenesc. După încheierea războiului pr. Gerhard Jura primeşte și sarcina de a se îngriji de credincioşii săraci, aducându-le alimente adunate de la oamenii mai înstăriți sau din ajutoarele acordate de Crucea Roșie, fiind mereu pe drumuri în acţiuni umanitare. Activitatea sa umanitară nu a fost bine văzută de regimul comunist proaspăt instalat în România, care-i înscenează acțiuni de denigrare. În anul 1949 se îmbolnăvește grav fiind internat la o clinică din Cluj. Moare totuși în împrejurări neclare fiind înmormântat în cimitirul catolic din Câmpulung.

Monseniorul **Johannes Malec** – paroh la Rădăuți (1941 - 1944), în mijlocul copiilor de la Prima Sfântă Împărtășanie (1941).
Sursa foto: colecția familiei Ambrosius și Georgeta Gaschler.

Parohia în perioada de pastoraţie a pr. Anton Trifaş. Începutul abuzurilor comuniste

Pr. **Anton Trifaș –** paroh (1945 – 1946)
Sursa foto: Seminarul Teologic din Iași, http://www.itrc.ro/pagini-rectori/pr-anton-trifas.

Din ianuarie 1945 este numit paroh de Rădăuți, pr Anton Trifaş. Părintele s-a născut în ziua de 21 octombrie 1906 la Horleşti. A studiat în seminariile din Iaşi şi Bucureşti, iar apoi la Colegiul *Bringole-Salle* din Genova, unde a fost sfinţit preot la 21 mai 1932. Mai multe amănunte în capitolul de biografii ale preoţilor parohi.

La 27 septembrie 1944 episcopul Mihai Robu trece la cele veşnice. Era refugiat undeva în Munții Bihorului. Două zile mai târziu a fost înmormântat în cimitirul din Beiuș (județul Bihor). În anul 1964, osemintele sale au fost aduse la Iași și reînhumate în Catedrala *Adormirea Maicii Domnului.*

În data de 18 octombrie 1944 este numit administrator apostolic al Diecezei de Iași, episcopul Marcu Glaser.

Va îndeplini această misiune în două perioade: 18 octombrie 1944 - 30 octombrie 1947 – prima perioadă și 26 iunie 1949 - 25 mai 1950 – a doua perioadă.

Episcopul **Marcu Glaser**, administrator al Diecezei (1944 – 1947) și (1949 – 1950).
Sursa foto: www.ercis.ro, Episcopia Romano-Catolică de Iași.

Episcopul Marcu Glaser s-a născut la data de 25 aprilie 1880 în Landau (Ucraina) într-o familie germană. A studiat la Seminarul Romano-Catolic din Saratov și apoi la Roma, unde și-a dat și doctoratul în filozofie și teologie. A fost sfințit preot la data de 24 iunie 1905 la Minsk. În anul 1916 a fost transferat la Chișinău ca paroh și decan al Basarabiei. A fost vicar general al Basarabiei în perioada 1917 – 1920. La 31 octombrie 1930 devine prelat al Sfântului Scaun. La 1 septembrie 1939 este numit rector al Seminarului Diecezan din Iași, iar la 26 iulie 1942 este numit superior al Misiunii catolice din Transnistria. Din cauza războiului el se refugiază în România, unde în septembrie 1944, la moartea episcopului Mihai Robu, Sfântul Scaun îl numește administrator apostolic al Diecezei de Iași. În anul 1945, Nunțiatura cere de la Ministerul Cultelor recunoașterea oficială a episcopului Glaser ca administrator apostolic, dar cererea este respinsă de guvernul român pe motiv că Uniunea Sovietică nu era de acord. Trebuie adăugat că autoritățile sovietice chiar l-au anchetat în repetate rânduri în decurs de patru ani în chestiuni legate de activitatea sa din Basarabia și Transnistria. Episcopul M. Glaser a rămas în fruntea Diecezei de Iași până la numirea episcopului Anton Durcovici, după care a fost ales vicar general al acestuia. După arestarea episcopului Durcovici, la 26 iunie 1949, M. Glaser a preluat din nou conducerea Diecezei de Iaşi.

Datorită evenimentelor din anul 1950, episcopul Glaser este arestat și supus anchetelor dure ale Securității, cărora nu le face față decedând în urma unui atac de cord[215].

Tot în anul 1944, odată cu eliberarea Poloniei, toți germanii care s-au repatriat din Bucovina în anul 1940 și care au primit domiciliul pe teritoriul Poloniei ocupat de germani au fost obligați de noile autorități poloneze și de sovietici să se întoarcă în regiunile natale. Toate actele și dispozițiile conducătorilor regimului hitlerist au fost anulate în urma Conferinţei de la Postdam din 1945. Tot în cadrul conferinţei au fost hotărâte expulzările în masă ale minoritarilor germani colonizaţi de regimul hitlerist. Această nouă situație, suprapusă și cu refugiul unei părți din populația Bucovinei de Nord, ocupată de ruși, a determinat un aflux de populație de diverse naționalități în Bucovina de Sud. Pentru germanii care s-au reîntors în Bucovina a fost o perioadă extrem de grea. Ei nu mai aveau cetățenie română și nu mai posedau proprietăți, care le-au fost preluate de statul român în baza acordului de repatriere din 1940. Printr-o serie de legi pierd toate drepturile cetăţeneşti pe care le recapătă doar în anul 1950.

După semnarea la Moscova, la 12 septembrie 1944, a Convenției de Armistițiu, sovieticii au solicitat guvernului român lista cetățenilor de etnie germană. Mulţi dintre ei urmau a fi deportați în URSS, *„pentru a ajuta la efortul de reconstrucție"*. Ordinul de deportare avea în vedere toți bărbații cu vârstele cuprinse între 17 și 45 de ani și toate femeile cu vârste între 18 și 30 de ani. Erau excluse numai femeile gravide, cele cu copii de sub un an și persoanele inapte de muncă[216].

În ziarul *Allgemeine Deutsche Zeitung für Rumänien* din 13 ianuarie 1995 a fost publicat un articol care dezvăluia faptul că guvernul României a dispus întocmirea de liste cu bărbați și femei apți de muncă forțată, și că și CFR-ul începuse să pregătească, cu săptămâni înainte, vagoane pentru vite în vederea acestei acțiuni. În ziar se mai afirmă că deportarea etnicilor germani fusese pregătită minuțios: încă din 19 decembrie 1944, biroul primului ministru a transmis ordine telefonice inspectoratelor de poliție pentru a înregistra populația germană aptă de muncă.

Soldații sovietici staționați pe teritoriul românesc au avut ordin să adune în lagăre un anumit număr de persoane de etnie germană, apte de muncă, și să le deporteze în Uniunea Sovietică.

După deportarea în URSS, a urmat un al doilea val de deportări. Prin adresa nr. A/192 din 19 februarie 1945, Comisia Aliată de Control din România a cerut Președenției Consiliului de Miniștri, ca toți germanii civili și militari *„care s-au ascuns și sustras de la mobilizarea pentru lucru în URSS, să fie mobilizați prin organizarea unor batalioane de lucru în interiorul țării"*[217].

Momentele acestea de groază, de disperare, de lipsuri, trăite de populația germa-

215 DOBOŞ, Dănuţ. Marcu Glaser. În: „Lumina Creştinului", serie nouă, anul XVI, Iaşi, septembrie 2005.

216 RUSNAC, Mircea. Deportarea germanilor în Uniunea Sovietică (1945) [on-line], http://istoriabanatului.wordpress.com, 17 iunie 2009, accesat 30 octombrie 2010, la URL: http://istoriabanatului.wordpress.com/2009/06/17/mircea-rusnac-deportarea-germanilor-in-uniunea-sovietica-1945-cu-referire-speciala-la-banat.

217 Asociaţia Foştilor Deportaţi în Bărăgan, Deportaţii în Bărăgan, 1951-1956. Editura Mirton, Timişoara, 2001.

nă aflată în Bucovina sunt foarte bine ilustrate în corespondența purtată de pr. Anton Trifaș, paroh la Rădăuţi şi administrator al bunurilor Episcopiei Romano-Catolice de Iași și delegat al acesteia pentru păstorirea credincioșilor romano-catolici din Bucovina de Sud, cu Episcopia Iași. Iată ce spunea el într-una din scrisori, datată 26 ianuarie 1946:

„Jale mare e pe aci cu chestia deportării germanilor. Totul e secret și numai după ceva vreme am putut prinde ce se pregătește. Multă lume și-a petrecut Sfintele Sărbători în închisori, în mizerie, jale, frică și plânsete. Pericolul n-a trecut încă. Ba e chiar mai mare ca oricând. Mai sunt persoane închise de 6 săptămâni. Mulți s-au umplut de boli. De ce au mai fost aduși în țară? Ca de aici să fie târâți cine știe unde, pe ce meleaguri străine?

Astă seară a fost pe aci, ministrul Vântu și am discutat puțin cu el și l-am rugat să intervină ca acești nenorociți să rămână pe loc și să nu mai fie nevoiți a pleca iarăși pe drumul lagărelor. Sunt deocamdată ai nimănuia și nimeni nu se ocupă de situația lor. Toate ar trece cum ar trece și existența lor și-ar câștiga-o ei în țara lor, dar să aibă măcar liniște și să fie lăsați în pace!

Doamne, oare nimeni nu îndrăznește, oare nimeni nu se găsește care să intervină, care să pună un cuvânt bun și pentru ei în această țară deosebit de ospitalieră, pentru acei care cândva au fost locuitori ai acesteia și pe cari numai situația războiului nefericit i-a nenorocit, i-a făcut cerșetori, i-a distrus sufletește și fizicește.

O parte din germanii reîntorși sunt deja îmbarcați în vagoane, aci la Rădăuți, iar restul vor fi îmbarcați zilele următoare. Deci toți aceia care au plecat în Germania în 1940, trebuie să plece pe vremea asta de iarnă. Jale mare e și ți se rupe inima că nu poți ajuta mai mult! Plânsete, bocete, lipsă de alimente, haine, încălțăminte, copii mici, nesiguranță, etc.

Excelență, trebuie să închei scrisoarea, căci sunt foarte amărât de situația cu credincioșii mei. Afară e ger grozav și poliția strânge mereu pe acești nenorociți și goi. E mare încercare pentru cei buni și credincioși. Mă apucă durerile de cap și nu-mi pot găsi liniștea. Bieții copii!."[218].

În limita posibilităților materiale, parohul a încercat să ajute cât mai multe familii catolice, familii compuse în special din femei cu copii; soții lor fie au căzut pe front, fie se aflau în prizonierat. Întrucât era mare lipsa de spații și de resurse bănești, părintele Trifaș încearcă să recupereze atât imobilul ocupat de *Apărarea Patriotică* cât și sala cinematografului.

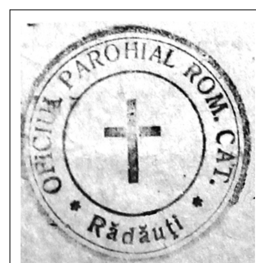
La 15 decembrie 1945, parohul trimite o notificare către *Apărarea Patriotică*, cerându-le să evacueze de urgență imobilul și sala cinematografului. Întrucât primește un refuz, deschide un proces și pe 22 ianuarie 1946, parohia obține în instanță evacuarea organizației *Apărarea Patriotică* și a cetățeanului Natan Schächter din imobilul proprietatea parohiei din strada V. Bodnărescu nr. 1 și Ștefan cel Mare nr. 12.

La câteva zile, mai precis pe 28 ianuarie 1946, în baza legii nr. 439 din 5 iunie 1945, este emis ordinul de rechiziție nr. 26.810 prin care se rechiziționează imobilul din strada Ștefan cel Mare nr. 12 compus din 5 camere la parter și 3 camere la etaj, cu toate

218 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuţi, *Scrisoarea pr. Anton Trifaş din 26.01.1946 către Episcopia Romano-Catolică de Iaşi.*

dependințele, grădina și sala de cinematograf. Numai că, așa cum reiese din nota de contestare de către parohie a rechiziției, în acest caz s-a produs un abuz, pentru că la art.17, litera c, din această lege se precizează că *„sunt exceptate de la rechiziție edificiile folosite pentru servicii publice de către comunități. Ori, parohiatul romano-catolic este o comunitate și instituție publică în același timp, recunoscută de Statul român și protejată de Legea Cultelor*[...] *Menționez că parohia catolică, care are de ajutat un număr foarte mare de enoriași de ai ei, cari sunt total lipsiți de mijloacele de trai și de a căror soartă nu se ocupă absolut nimeni, nu poate să fie lipsită de bunurile sale, special afectate pentru susținerea bisericii și pentru ajutorarea enoriașilor săraci”*[219].

De asemenea, parohul și decanul Bucovinei de Sud, pr Anton Trifaş mai face o plângere și către Ministerul Afacerilor Interne. În actul respectiv, datat 21 februarie 1946, se arată că *„această rechiziționare este absolut ilegală și în contrazicere cu toate legile în vigoare! Prin această rechiziționare s-au violat articole din Legea nr. 439 din 5 iunie 1945. Apărarea Patriotică nu poate fi încadrată în nicio categorie de persoane favorizate de prezenta lege fiind o persoană juridică de drept privat și nici de cum de drept public sau de utilitate publică! Apoi aceste imobile aparțin Comunității (Parohiatului) catolice din Rădăuți. Prin urmare, conform art. 17, litera c, nu pot fi rechiziționate!*[...] *Ne miră mult faptul că prin rechiziționarea unei săli de cinematograf și a unei grădini, denumiri și termeni care nu sunt pomeniți în niciun articol din Legea 439/1945 la care se referea domnul Șef de poliție Rădăuți. La fel ne mirăm că Onor Apărarea Patriotică Rădăuți nu poate funcționa fără o sală de cinematograf și o grădină, precum prevede ordinul de rechiziție sus numit: «..bunul mers al serviciului!»”*[220].

Ștampila Parohiei Romano-Catolice din Rădăuţi varianta în limba română folosită după anul 1930. Sursa foto: colecția autorului.

Urmare a cererii exprese pentru anularea rechiziției, adresată Ministerului Afacerilor Interne, acesta emite ordinul nr. 2.351M din 12 martie 1946 de anulare a rechiziției. Numai că, între timp, autoritățile locale schimbă beneficiarul acestui imobil, comunicând forurilor centrale că acesta este ocupat de sindicatele muncitorești afiliate Confederației Generale a Muncii. Ordinul nu se mai execută.

Reîntorcându-ne în 1945, trebuie să amintim că au fost emise două legi, Legea nr. 91 privind înființarea și funcționarea Casei de Administrare și Supraveghere a Bunurilor Inamice, cunoscuta sub denumirea de Legea CASBI și Legea nr. 439 din 5 iunie (publicată în Monitorul Oficial nr. 125 din 5 iunie 1945), privind efectuarea de rechiziţii pentru cartiruirea de persoane, autorităţi şi instituţii. Printre alte prevederi, Legea nr. 91 se referea și la *„persoanele fizice sau juridice care au colaborat cu armatele de ocupație germane sau maghiare sau care s-au retras odată cu acestea de pe teritoriul României”*.

Astfel, conform Legii CASBI, proprietățile acestor familii au fost confiscate întrucât erau considerate bunuri inamice. Această lege a fost publicată în Monitorul Ofi-

219 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Nota de contestare din 4 februarie 1946, semnată de pr. Anton Trifaş.*

220 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Contestaţia adresată Ministerului Afaceril6or Interne în data de 21.02.1946 şi semnată de pr. Anton Trifaş.*

cial nr. 33 din 10 februarie 1945. Odată cu apariția acestor legi și în anii următori a altor măsuri restrictive, a început perioada de abuzuri asupra parohiilor romano-catolice, manifestate, prin acțiuni de forță asupra patrimoniului lor, prin acțiuni de șicanare a clerului și a credincioșilor. În acest sens avem un exemplu din comuna Dornești.

Chiar dacă în acest moment filiala Dorneşti aparţine Parohiei Romano-Catolice Siret vom vorbi despre ea întrucât în perioada martie 1954 și până în anul 1973 a fost filială a Parohiei Romano-Catolice Rădăuți. Pentru că între anii 1972 – 1974, parohia rădăuţeană a rămas fără vicar iar numărul de filiale era foarte mare, Ordinariatul Romano-Catolic din Iași a decis transferarea filialei la Parohia Romano-Catolică Siret. Iniţial, după desființarea parohiei în anul 1941, până în anul 1954 tot de Parohia Romano-Catolică Siret aparţinea.

Prin plecarea masivă a ungurilor catolici din vara anului 1941, aici mai rămăseseră 90 de familii catolice (din 1.035 câte erau în anul 1930)[221]. În anii războiului numărul lor scade, astfel că în anul 1945 erau numai 24 de familii catolice. Aceste familii aveau o biserică zidită în anul 1825 din cărămidă și piatră, acoperită cu tablă, având dimensiunile de 25 de m lungime, 15 m lățime și 10 m înălțime. Hramul bisericii era *„Adormirea Maicii Domnului”* – 15 august. În anul 1945, la propunerea Prefecturii Rădăuți și cu acordul Mitropoliei Ortodoxe a Bucovinei de Sud, Ministerul Cultelor emite un ordin (nr. 35.970/1945) de preluare forțată a bisericii din localitate, fără să ceară și acordul episcopiei noastre de la Iași. Redau în continuare un fragment dintr-un raport întocmit de Protopopiatul Ortodox al Rădăuților și înregistrat la Mitropolia Bucovinei cu numărul 9.094 din 14 decembrie 1945 în care este descrisă acțiunea în forță a parohiatului ortodox din Dornești:

Biserica din Dornești (fotografie din anul 1960).
Sursa foto: colecția parohiei.

„În conformitate cu această aprobare a Ministerului, parohiatul Dornești a cerut parohiei romano-catolice din Rădăuți și paznicului bisericii romano-catolice din Dornești să permită intrarea în biserică și acesta refuzând categoric de a executa ordinul Ministerului, s-a cerut concursul Parchetului, care a dispus șefului de post Dornești să dea concurs pentru executarea ordinului Ministerului. În asistența șefului de post, locuitorii din Dornești, au luat în primire biserica [adică au spart ușa bisericii – n. a.].

Înaintăm în copie și adresa Prefecturii Rădăuți asupra aprobării Ministerului în ce privește biserica de la Dornești, cu propunerea să binevoiți a dispune să se facă intervenție la Episcopia catolică de la Iași, să-și dea avizul pentru ca preotul ortodox să oficieze serviciul divin în biserica romano-catolică, având în vedere, că odată ce s-a

221 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Tablou statistic al Parohiei Romano-Catolice întocmit de pr. Eduard Kozanowski în anul 1955.*

produs un act de guvernământ favorabil bisericii noastre, Episcopia Iaşi, nu va zădărnici să contrazică Guvernul”. Raportul este semnat de pr. Breabăn[222].

Cele 24 de familii catolice rămase redactează în anul 1946 un memoriu către Ministrul Cultelor, în care solicită rezolvarea favorabilă a problemei lor. Printre altele ei mai afirmă că *„între Nunţiatura Apostolică şi Statul Român s-a încheiat în 1941 o înţelegere cum că toate bunurile bisericeşti ce au aparţinut germanilor şi ungurilor care au părăsit ţara noastră, rămân mai departe ale Bisericii Catolice. Stând aşa lucrurile, domnule Ministru, ne întrebăm: cum de ni s-a luat biserica noastră, la car6e noi am muncit cu sudoarea noastră şi am contribuit cu banul nostru, şi părinţii şi strămoşii noştri au clădit-o cu atâta trudă? Noi nu mai avem nevoie de biserică? Unde să luăm parte la cele sfinte?”* [223].

Trebuie precizat faptul că parohiatul ortodox din acea comună a pus ochii pe biserică şi casa parohială încă din anul 1944. Acest fapt reiese dintr-o adresă a Prefecturii Rădăuţi, nr. 1.963 din 8 decembrie 1944, în care se spune că *„cedarea bisericii romano-catolice din Dorneşti în folosul comunităţii religioase ortodoxe române nu o poate aproba, întrucât biserica romano-catolică din Dorneşti nu este un bun părăsit şi nici nu a intrat în administrarea bunurilor statului. Afară de aceasta nu se admite predarea unei biserici al unui rit către alt rit fără aprobarea forurilor bisericeşti superioare ale acestor două rituri”*.

În anul 1945, Administraţia Bunurilor Statului, în baza reformei agrare, confiscă terenurile agricole ce aparţinuseră parohiei romano-catolice din Măneuţi, iar ortodocşii vor continua să folosească biserica fără a avea niciun fel de consimţământ din partea parohiei romano-catolice din Rădăuţi sau a superiorilor acesteia.

La Ţibeni, cea de a treia fostă parohie catolică maghiară, devenită filială a parohiei rădăuţene, biserica, zidită în anul 1894 din cărămidă, cu acoperiş din tablă şi având dimensiunile de 32 de m lungime şi 8 m lăţime, este în folosinţa cultului ortodox din 1946. În anul 1942 biserica a fost cesionată Bisericii Greco-Catolice, după război, credincioşii refugiaţi greco-catolici s-au reîntors în locurile de baştină, în localitate stabilindu-se familii ortodoxe. Parohia ortodoxă, nou constituită, a primit, din partea Departamentului Cultelor, dreptul de a folosi biserica catolică. Departamentul Cultelor a preluat biserica fără niciun act sau proces verbal de la Episcopia Romano-Catolică de Iaşi. În anul 1963, cu acordul parohului ortodox, părintele Iosif Krassler, recuperează orga bisericii, pe care o foloseşte ca piese pentru repararea altor orgi din dieceză[224]. (Cultul ortodox nu foloseşte orga pentru animarea sfintelor liturghii).

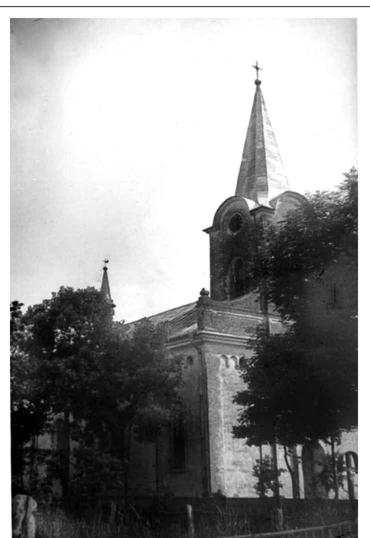
Ştampila Parohiei Romano-Catolice din Ţibeni aplicată pe un document din anul 1941.
Sursa foto: colecţia autorului.

La nivelul anului 1930, la Ţibeni erau 817 familii

222 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuţi, *Raportul Protopopiatului* ... *670/10.12.1945.*

223 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuţi, *Memoriul locuitorilor romano-catolici din Dorneşti adresat Ministerului Cultelor, 1946.*

224 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuţi – Adresa, nr. 22/26.01.1963, emisă de parohie către Decanatul Suceava.

Biserica catolică din Țibeni (fotografie din 1960).
Sursa foto: colecția parohiei.

catolice cu 3.518 suflete. În anul 2012 în evidenţele parohiei din Rădăuţi nu mai figura niciun catolic la Ţibeni.

Ce este demn de remarcat este faptul că şi la ora actuală vechiul altar catolic este păstrat în întregime. De asemenea şi icoanele catolice pictate pe pânză sunt bine păstrate fiind aşezate pe două podiumuri mari în format tetrapod ortodox ce se află lângă catapeteasmă.

Printr-o interpretare eronată a legii CASBI, autoritățile locale din Dornești, Țibeni și Măneuți rechiziționează bunurile bisericești ale fostelor parohii romano-catolice din aceste localități. Episcopia Romano-Catolică din Iași, prin administratorul ei delegat, responsabil cu bunurile bisericești aflate în Bucovina de Sud, pr. Gerhard Iura, emite, în data de 11 octombrie 1945, o notă de protest către Camera Agricolă Rădăuți, Biroul Bunurilor Inamice Rurale, în care denunță aceste acțiuni. În această notă de protest, pr. Iura scria:[225] *„protestez contra înstrăinării ilegale ale bunurilor Bisericii Romano-Catolice din comuna Dornești și închirierea ilegală a terenurilor proprietatea Bisericii Romano-Catolice din comuna Țibeni, toate aceste bunuri și cele din comuna Măneuți sunt proprietatea și în uzul deplin al Bisericii Romano-Catolice.[...] Un lucru este cert, bunurile proprietatea Bisericii Romano-Catolice fac parte din patrimoniul acesteia și sunt în uzul deplin al Bisericii Romano-Catolice și ca atare nu sunt bunuri inamice și nu pot fi administrate de Biroul Bunurilor Inamice, iar numai din eroare, Onor Administrația Bunurilor Inamice Rurale a dat ordin la organele locale, la predarea respectiv arendarea bunurilor proprietatea Bisericii Romano-Catolice din comunele respective. Binevoiți a cerceta prin organele de sub ordine cine administrează aceste bunuri și a cui proprietate sunt și în urma rezultatului cercetării binevoiți a dispune anularea ordinelor date din eroare Administrațiilor locale"*.

Trebuie menționat că la conducerea Ministerului Cultelor din primul guvern Groza, ministru era un preot ortodox, Constantin Burducea. Acțiunile în forță împotriva Bisericii Catolice din Bucovina, venite atât din partea organelor de stat, cât și din partea clerului ortodox, se înscriu în rivalitatea istorică dintre aceste două culte. Același lucru îl exprimă și episcopul Marcu Glaser - administrator apostolic al Diecezei de Iași, într-o scrisoare adresată decanului de Suceava, pr. Schurgoth, la data de 9 mai 1946:[226]

„Nu m-am înșelat, când am spus, că de când sunt preoți ortodocși la cârmă la Ministerul Cultelor, noi catolicii, nu vom mai obține atât cât am primit în timpul laicilor tot ortodocşi. Aici nu mai vorbește logica și nici dreptatea, ci numai sentimentul care este

225 Arhiva Parohiei Romano-Catolice Rădăuți, *Notă de protest nr. 59/11.10.1945, semnată de pr. Iura Gerhard.*

226 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Scrisoarea episcopului Marcu Glaser către decanul Bucovinei de Sud, din 9 mai 1946.*

contra noastră.”

Această idee este confirmată pe 28 mai 1946, prin adresa Ministerului Cultelor, Direcțiunea Cultelor Minoritare, nr. 18.563, adresată Episcopiei Iași, în care se comunică rezoluția primului ministru dr. Petru Groza, ca bisericile din Dornești și Țibeni *„să rămână mai departe în folosința provizorie a credincioșilor ortodocși din comunele respective. Aceasta ținându-se seama de imperativele sociale pe care le promovează guvernul țării, precum și de faptul că nu este vorba de proprietatea însăși, care rămâne mai departe pe seama bisericii romano-catolice”.*

În anul 1945 este rechiziționată casa parohială din Gura Putnei. Imobilul era compus din 6 camere, un antreu și un gang. Zidurile erau din cărămidă și acoperișul era din tablă. De asemenea în curte mai era un grajd cu două șuri, o bucătărie de vară dotată cu o plită și un cazan, un șopron, un coteț pentru porci și o fântână[227].

***

În urma unui acord încheiat între România şi Polonia, începând din toamna anului 1946 a început operaţiunea de repatriere a familiilor poloneze din Bucovina. Polonezii repatriaţi au fost colonizaţi pe pământurile germanilor din Silezia, plecaţi în Germania. Repatrierea a fost organizată în cinci transporturi, cu trenul, un vagon la două familii. Ultimul transport a fost organizat în anul 1958[228].

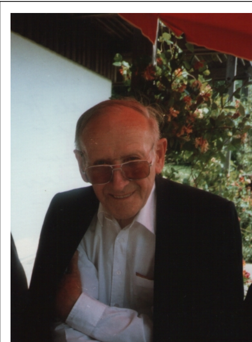
În urma acestor repatrieri au avut de suferit în special parohiile romano-catolice vecine parohiei rădăuţene: Siret, Soloneţu Nou şi Poiana Micului. Din Rădăuţi au plecat doar câteva familii de polonezi. Conform datelor furnizate de istoricul Daniel Hrenciuc în cartea sa *„Un destin pentru istorie: Polonezii în Bucovina (1774-2008)”* au părăsit satele bucovinene în jur de 5.000 de persoane[229].

227 Arhiva Parohiei Romano-Catolice Rădăuți, *Proces verbal din 11.09.1942.*

228 IRISZEK, Josef, Poiana noastră. În „Polonus”, Nr. 8 (144), 2007, p.11.

229 HRENCIUC, Daniel, *Un destin pentru istorie: Polonezii din Bucovina (1774-2008),* Ed. Princeps, Iași 2008, p. 408.

Parohia în timpul pastorației părintelui Eugen Baltheiser. Anii crunți ai represiunii comuniste.

Pr. **Eugen Baltheiser** – paroh (1946 – 1952). Sursa foto: colecția Eduard Mohr.

Începând cu data de 20 august 1946, părintele Anton Trifaș este numit rector la Seminarul din Iași, iar în locul său, ca paroh, este numit părintele Eugen Baltheiser. Date biografice despre Sfinţia Sa le găsiţi în **Capitolul VIII – Preoţii care au activat în Parohia Rădăuţi ca parohi.**

La sosirea sa, noul paroh a găsit aici o situație foarte dificilă. Erau foarte multe familii germane, reîntoarse forțat sau voluntar care, pe lângă că își pierduseră casele și toată averea, nu aveau niciun fel de drepturi întrucât nu mai aveau cetățenie română. Până în anul 1949, când au reprimit cetățenia română, aceste familii au trăit într-o sărăcie de nedescris. În acești ani, singura posibilitate pentru mamele catolice de a-și întreține copiii era să facă menaj pe la familiile mai înstărite. În fața acestei situații, părintele Baltheiser (numit și părintele „Gicuță" de către credincioși) s-a implicat căutând să ajute atât material, cât mai ales spiritual. De multe ori s-a întâmplat ca părintele să nu aibă bani pentru lucruri strict personale, dar dacă însă vedea pe cineva dezbrăcat sau flămând, imediat căuta să ajute, cu ce se găsea prin parohie.

În interviul de documentare, realizat cu preşedintele de onoare al *Uniunii Germanilor Bucovineni din Rădăuţi*, domnul Eduard Mohr, domnia sa îmi povestea:

„Îmi amintesc că avea o singură reverendă şi aia peticită şi răspeticită. Chiar mama, care se pricepea la croitorie, l-a rugat o dată ca să-i dea reverenda ca să pună petice la coate. Mama avea un taior cam de aceeași culoare, l-a desfăcut şi astfel a reparat reverenda părintelui"[230].

Legat de relaţia părintelui cu tineretul, domnul Mohr îmi spunea:

„Parohului îi plăcea să aibă în jurul său copiii și tineretul. Imediat după venirea sa la Rădăuți a reorganizat învățământul religios. Îmi amintesc că eram mulţi băieţi: Edy Urbanowski, Julius Scheider, Iosif Barceac, Tutsi Mirwald, Peter Storoş alţii. Cum erau mulţi copii, parohul avea şi ajutoare: domnişoara Jurowski, învăţătoare pensionară din Satu Mare, și care venea în fiecare zi pe jos de la Satu Mare, şi doamna Teleagă, care locuia pe strada Ştefan cel Mare, lângă Grădina Zoologică. Părintele doar verifica cele învăţate" [231].

De asemenea, la Crăciun sau la Paşti, părintele căuta să scoată în evidenţă frumuseţea şi importanţa acestor sărbători.

230 ŞMID, Ioan. Interviu cu domnul Eduard Mohr, președintele de onoare al „Uniunii Germanilor Bucovineni" din Rădăuţi. Producţie proprie, Rădăuţi, decembrie 2011. MP3, 1h 39 minute.
231 *Ibidem.*

„Părintele Gicuţă dădea fast Liturghiilor, în special acele Liturghii din zilele de Crăciun sau Paşte. De Crăciun, în ajun, sfânta Liturghie se făcea într-un fel de grajd, cu paie pe jos, amenajat în faţa altarului. Ne plăceau la nebunie aceste momente. Aceste lucruri simple dădeau un farmec deosebit zilelor de sărbătoare.

Părintele avea întotdeauna idei în realizarea diferitelor aranjamente. Tot de Crăciun, pe un pergament erau figuri, realizate din hârtie neagră şi aplicate pe acest pergament: era Sf. Fecioară cu pruncul Isus, era Sf. Iosif, erau porumbei, păstori, etc. Pergamentul era prins în nişte rame şi era luminat din spate. De regulă se făceau două astfel de aranjamente, de o parte şi de alta a altarului. Îmi amintesc că într-un an, înainte de Crăciun, sora lui Edy Urbanowski, Norcea, tocmai născuse un copil şi atât ea cât şi copilul au jucat rolul sfintei Fecioare şi al pruncului Isus, într-o scenetă jucată de tineri. Iosif a fost jucat de Edy Urbanowski.

Părintele a căutat să aducă speranță în inimile credincioșilor. În biserică de fiecare dată a căutat să dea fast serviciilor divine. A strâns în jurul lui tineretul pe care a știut să-l disciplineze și să-l facă să vină cu plăcere la biserică”[232].

În același interviu, domnul Eduard Mohr îmi povestea că, în ciuda tuturor problemelor și a greutăților de tot felul *„părintele Baltheiser reuşise performanţa de a realiza o armonie în sărăcie. Biserica era întotdeauna plină. Lumea participa cu drag la sfintele Liturghii. Duminica nu-i plăcea să facă sfânta Liturghie singur la altar. Îi îmbrăca pe băieţii mai mari în odăjdii de diacon şi subdiacon. Pe urmă când au venit cei doi studenţi* [pr. Proschinger şi pr. Sabău n.a.], *aceștia i-au luat locul acelor așa-ziși diaconi.*

Când era de mers la filiale, părintele Gicuţă îl ruga pe domnul Koneczny să ne ducă cu căruţa. Domnul Koneczny, căruia noi îi spuneam Papa Koneczny, era un domn înalt şi care locuia prin apropiere. De fiecare dată, părintele umplea căruța de ministranţi şi tineri şi porneam spre filiale. Mai mergeam şi cu trenul, ca de exemplu la Putna sau Falcău. În acele filiale se mergea devreme tare, pentru că nu erau trenuri dese. Era unul dimineaţa şi unul după masa, spre seară”[233].

Părintele Baltheiser a venit însoțit de mama sa și de o soră, Irene Taborski cu cele două fiice, Mia şi Nori şi fiul acesteia, Siegfried. A adus şi un băiat de suflet, Adolf Hunker, căruia îi muriseră părinţii.

Mama părintelui a fost de mare ajutor, atât parohului cât și întregii comunități. Era foarte pricepută la reciclarea vechiturilor, din care confecționa piese noi de îmbrăcăminte pentru cei foarte săraci. De asemenea se ocupa și de decorarea interioară a bisericii, având un talent deosebit în acest sens. Atât părintele cât și cei care o cunoșteau îndeaproape o alintau cu numele „Frau Mutter”.

„Dacă întrebai pe cineva din Rădăuţi cum o chema pe doamna Baltheiser, nimeni nu ştia, pentru că toată lumea o ştia de «Frau Mutter». O caracteristică a ei, cu toată nevoia care era atunci, era ospitalitatea. Oricine intra în parohie era imediat întrebat: Nu ţi-e foame? Hai, vino să-ţi dau ceva să mănânci”[234].

232 *Ibidem.*
233 *Ibidem.*
234 *Ibidem.*

După desființarea în 1949 de către autorități a tuturor mănăstirilor catolice, la Rădăuți vine și sora părintelui, Hildegard. Ea fusese călugăriţă la Mănăstirea Ursulinelor din Sibiu. Pentru corul bisericesc din Rădăuți, venirea sorei Dolores a reprezentat foarte mult. Fiind soprană și având studii de conservator, „Mater Dolores" a reorganizat corul după moartea subită a dascălului Laszlo. A selectat cu grijă cântăreții, învățându-i foarte multe cântece aduse de ea de la Sibiu. După cum își amintește domnul Mohr, din corul de atunci făceau parte, printre mulți alții: surorile Petrovici, doamna Koneczny, doamna Dranca (care a activat în corul bisericii până la venerabila vârstă de 90 de ani), doamna Colţuneac, doamna Hilde Sommer (care a preluat conducerea corului la plecarea sorei Dolores), domnişoara Droll, Edy Urbanowski, Anton și Adolf Hrabal, surorile Stadniczuk, Lencia Urbanowski, Nori Taborski, Hedi Mohr, Emma Koneczny, Lilli Koneczny. A cooptat în corul mare şi câțiva copii: Rosa Tomasi, Gerti Bărjoveanu, Oskar Seredinski, Berti Pohl și Eduard Mohr. Pentru hramul din anul 1950, corul a cântat „*Misa"* de Giuseppe Concone. Sub bagheta ei corul bisericii a devenit cel mai bun cor bisericesc din Dieceza de Iași[235].

În anul 1946 este ocupată de către creştinii ortodocși biserica din Voievodeasa. Aceasta s-a făcut fără niciun fel de acte sau aprobări din partea episcopiei. Tot în acel an se rechiziționează și casa parohială. Era o casă mare cu 6 camere. Zidurile erau construite din cărămidă și avea acoperiș din tablă. Sfatul Popular al comunei Sucevița de care aparținea Voievodeasa a împărțit-o în două: jumătate a fost atribuită parohiei ortodoxe, iar cealaltă jumătate familiei Baumgartner care se reîntorsese din Germania.

La 1 septembrie 1946, părintelui Baltheiser i se comunică faptul că s-au rechiziționat 3 camere din casa parohială din Rădăuţi (cele dinspre strada Ștefan cel Mare), și în care urmează a se instala birourile *Sindicatului pentru Organizarea Exportului de Animale și Carne proaspătă Rădăuți*. Și asta în ciuda faptului că aici locuiau multe persoane. În curtea parohiei mai erau două clădiri: fosta grădiniță germană, în care erau 2 camere mari, și clădirea din spate unde erau 4 camere. În fiecare din aceste camere erau câte 2 generaţii de germani întorşi din Germania. Părintele Trifaș a dat aceste camere familiilor dezrădăcinate, înghesuindu-le. Important era să aibă unde dormi.

La nivelul diecezei trebuie amintit faptul că la 30 octombrie 1947 monseniorul Anton Durcovici a fost numit de papa Pius al XII-lea episcop de Iaşi și instalat la data de 14 aprilie. De asemenea a condus pentru scurt timp și Arhiepiscopia București ca Administrator Apostolic, după ce arhiepiscopul Cisar a fost demis din funcție de autoritățile comuniste și trimis cu domiciliul forțat la Orăștie. Episcopul Durcovici a condus episcopia până în data de 26 iunie 1949, când a fost arestat în apropierea localităţii Popeşti - Leordeni de lângă Bucureşti unde urma să dea Mirul la câteva sute de tineri.

235 *Ibidem.*

Episcopul martir **Anton Durcovici.**
Sursa foto: www.ercis.ro, Episcopia Romano-Catolică de Iași.

Episcopul Durcovici s-a născut la 17 mai 1888 la Bad Deutsch Altenburg (Austria), a urmat Seminarul „Sfântul Duh" din Bucureşti şi cursuri de specializare (licenţă şi doctorat) la universităţile „Urbaniana", „Angelicum" şi „Gregoriana" din Roma. A fost hirotonit preot la 24 septembrie 1910, în bazilica din Lateran, iar după întoarcerea în Arhidieceza de Bucureşti a activat în calitate de preot colaborator, capelan, profesor de religie, director al Convictului „Sfântul Andrei", canonic al catedralei „Sfântul Iosif", vicar general, prefect şi rector al Seminarului şi Academiei Teologice „Sfântul Duh" din Bucureşti.
După arestare a fost depus în arestul central al Securităţii din Bucureşti, unde a fost supus unor anchete dure. În iunie 1950 a fost transferat la Penitenciarul Jilava, iar la 17 septembrie 1951, a fost trimis la „Colonia de muncă Dunărea" (denumirea secretă a vestitului penitenciar de exterminare de la Sighetu Marmaţiei), după ce fusese condamnat în lipsă la „închisoare administrativă" de celebra Comisie militară alcătuită din generalii Al. Nicolschi şi Vl. Mazuru. Ep. A. Durcovici a murit la Sighetu Marmaţiei, la 10/11 decembrie 1951, în condiţii neelucidate pe deplin. Trupul episcopului martir a fost preluat de directorul închisorii, Vasile Ciolpan, şi îngropat într-un loc secret din oraşul Sighetu Marmaţiei (probabil în cimitirul orăşenesc)[236].

Revenind la problemele parohiei rădăuțene, în anul 1949 este rechiziționată casa parohială din Țibeni. Casa era din cărămidă și cu acoperiș din tablă. Aici își va stabili sediu C.A.P. (Cooperativa Agricolă de Producție) *1 Mai*. Aceasta era o formă de asociere în vederea exploatării terenurilor agricole impusă de regimul comunist. Colectivizarea a implicat transferarea dreptului de proprietate asupra pământului de la țărani (gospodari) la stat. O parte dintre țărani s-au împotrivit pierderii proprietății asupra pământului iar aceasta a dus la numeroase arestări şi condamnări. Procesul de colectivizare a început în anul 1949 şi a fost declarat oficial încheiat în 1962.

În anul 1950 este rechiziționată casa parohială din Măneuți, construită din cărămidă și acoperită cu tablă. A fost sediul CA.P. *Victoria Socialismului*. Tot în acest an ortodocșii din Măneuți decid să se mute în fosta biserica reformată, întrucât biserica catolică se degradase și necesita reparații urgente, iar parohiatul ortodox nu a dorit să se implice.

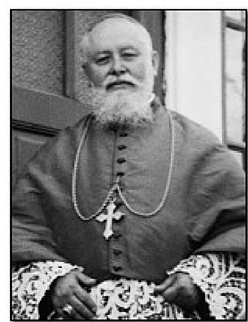
La Rădăuți este rechiziționat imobilul din strada Ștefan cel Mare nr. 23 unde se instalează pentru o perioadă scurtă secția financiară orășenească. Imobilul avea 8 camere și un hol.

Un an mai târziu este rechiziționată casa parohială, construită din lemn și acoperită cu șindrilă din Frătăuții Noi. Aici se deschid birourile C.A.P. *Ștefan Gheorghiu*.

236 DOBOȘ, Dănuț. Figuri ilustre. Episcopul Durcovici. În: „Lumina Creştinului", serie nouă, anul XIX, Iaşi, august 2008.

La 11 martie 1951 episcopul Petru Pleșca preia conducerea Diecezei de Iași în calitate de *ordinarius substitutus*.

Funcţia de *ordinarius substitutus* a fost introdusă în toate diecezele romano-catolice din România în momentul declanşării prigoanei împotriva Bisericii Catolice de către regimul comunist, când au fost arestaţi şi duşi în închisoare toţi episcopii diecezani. Potrivit dispoziţiilor Sfântului Scaun, în acele vremuri de persecuţie, fiecare episcop trebuia să desemneze doi preoţi care, în calitate de *ordinarius substitutus* şi în ordinea stabilită, să-i urmeze la conducerea diecezei, pentru a asigura continuitatea jurisdicţiei canonice. Astfel, după arestarea episcopului Anton Durcovici, jurisdicţia canonică în Dieceza de Iaşi a fost deţinută de PS Marcu Glaser, în calitate de vicar general. Preasfinţitul Glaser i-a desemnat ca *ordinarii substituti* pe pr. Gheorghe Peţ şi pr. Wilhelm Clofanda. Pr. Gheorghe Peţ i-a desemnat ca *ordinarii substituti* pe pr. Wilhelm Clofanda şi pe pr. Petru Pleşca. Potrivit articolului 22 din noua Lege a Cultelor, promulgată de guvernul comunist în anul 1948, diecezele catolice de rit latin din România fuseseră reduse la două: Dieceza de Iaşi şi Dieceza de Alba-Iulia. Arhidieceza de Bucureşti a fost înglobată în cea de Iaşi, iar cele de Timişoara, Oradea şi Satu-Mare, în Dieceza de Alba-Iulia. S-a creat astfel o situaţie destul de confuză. Deşi, din punct de vedere canonic, fiecare dieceză şi-a păstrat propria jurisdicţie canonică, din punct de vedere administrativ-politic, începând cu iunie 1951 şi până 1989, Dieceza de Iaşi a fost reprezentată în faţa autorităţilor statului de Arhiepiscopia Romano-Catolică de Bucureşti, monseniorul Petru Pleşca primind titlul de *provicar general*[237]. Cum părintele Gheorghe Peț cât și părintele Wilhelm Clofanda nu erau pe placul autorităților comuniste, ei au fost în scurt timp arestați. Părintele Gheorghe Peţ a condus Dieceza de Iaşi de la moartea episcopului Marcu Glaser şi până la arestarea sa survenită în data de 15 noiembrie 1950, iar părintele Clofanda din 16 noiembrie 1950 și până la 8 martie 1951, când a fost și el arestat.

Episcopul **Petru Pleșca.** Sursa foto: www.ercis.ro, Episcopia Romano-Catolică de Iași.

Episcopul Petru Pleşca s-a născut la 5 februarie 1905 la Fântânele Vechi, judeţul Iaşi. A studiat în seminariile din Iaşi şi Bucureşti, după care a fost trimis să-şi continue formarea teologică în Colegiul „Bringole-Salle" din Genova (Italia), unde a fost hirotonit preot la 30 mai 1931. Întors în ţară, a fost numit paroh de Bârgăuani, iar apoi paroh de Grozeşti. Între 1942 şi 1946 i-a fost încredinţată conducerea Seminarului din Iaşi, într-o perioadă foarte grea datorată războiului şi refugiului la Beiuş. La 16 decembrie 1965, papa Paul al VI-lea l-a consacrat ca episcop titular de „Voli in partibus", pentru facilitarea hirotonirii absolvenţilor Institutului Teologic Romano-Catolic din Iaşi, care până la acea dată erau obligaţi să se deplaseze pentru hirotonire la Alba-Iulia, întrucât episcopul Áron Márton era singurul în „libertate". În cei 26 de ani de păstori-

237 LUPU, Ștefan. Monseniorul Petru Gherghel, în inima diecezei: profesor, rector, ordinarius și episcop [on-line], www.ercis.ro, accesat 24 octombrie 2010, la URL: http://www.ercis.ro/actualitate/viata/Mons. Petru Gherghel, în inima diecezei: profesor, rector, ordinarius şi episcop.

re a diecezei, episcopul Petru Pleşca a reuşit să ofere seminariştilor perseverenţi în vocaţie posibilitatea de a-şi continua formarea preoţească la Institutul Teologic din Alba-Iulia (1952-1956), a redobândit clădirea Seminarului din Iaşi, la 3 octombrie 1956, a deschis 29 de parohii noi, a binecuvântat construirea unor biserici, a obţinut burse de studiu pentru preoţi etc. A murit subit în ziua de 19 martie 1977. Înmormântarea a avut loc la Grozeşti-Oituz, unde a fost paroh aproape 30 de ani[238].

În perioada de pastorație a părintelui Eugen Baltheiser, regimul comunist a emis o serie de măsuri și legi menite să îngrădească libertățile religioase din țara noastră. Regimul nu tolera existența pe teritoriul Republicii Populare Române a unor organizații sau culte religioase care-și aveau conducătorii în afara teritoriului românesc și care criticau sau se opuneau măsurilor luate de comuniști în chestiunea libertăților cetățenești. Vizate au fost Bisericile Romano-Catolică şi Greco-Catolică. Prin Decretul nr. 151 din 19 iulie 1948, autoritățile rup relațiile oficiale cu Sfântul Scaun prin denunțarea Concordatului încheiat între România și Sfântul Scaun, la 10 mai 1927. Odată rupte relațiile oficiale, situația reprezentanței acestuia la București devenea foarte delicată. Nunțiatura trebuia să facă față atacurilor propagandistice și administrative împotriva Bisericii Romano-Catolice din România. Este momentul din care începe lungul şir de arestări din rândul preoților catolici.

În data de 3 august 1948 este emis Decretul nr. 175 (Legea învățământului) prin care școlile confesionale au fost desființate, învățământul religios fiind interzis, iar prin Decretul nr. 176 au fost naționalizate bunurile bisericilor, ale comunităților sau ale particularilor, care au servit pentru funcționarea și întreținerea învățământului religios. Începând cu anul școlar 1948/1949, toate icoanele și obiectele de cult din școli sunt înlăturate. Obiectul *Religia* a fost scos din rândul materiilor predate în școli.

Prin Decretul nr. 177 din 4 august 1948, a fost reglementat regimul general al cultelor în România. Articolul 40 prevedea limitarea drastică a relațiilor Bisericii Romano-Catolice din România cu Sfântul Scaun. Se preciza că:

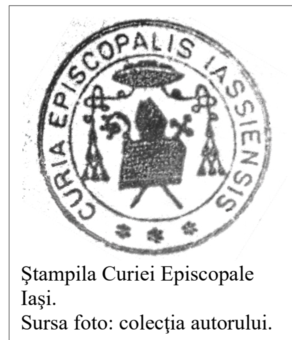
„Relaţiunile cultelor religioase cu străinătatea vor fi numai de natură religioasă. Nici un alt cult religios şi nici un reprezentant al vreunui cult nu va putea întreţine legături cu cultele religioase, instituţiuni sau persoane oficiale în afara teritoriului ţării, decât cu aprobarea Ministerului Cultelor şi prin Ministerul Afacerilor Externe”[239].

Prin această lege, comuniștii urmăreau subordonarea totală a Bisericii Romano-Catolice statului ateu nerecunoscând jurisdicția Sfântului Scaun asupra credincioșilor romano-catolici din România. Conform Decretului nr. 177/1948 al Marii Adunări Naționale, preoții devin salariați de stat, iar Biserica era controlată de stat. Organele centrale ale cultelor religioase sunt obligate să întocmească inventare cu toate bunurile mobile și imobile ale cultelor și să comunice toate aceste date Ministerului Cultelor, pentru exercitarea dreptului de verificare şi control. În plus, toate cultele au bugete proprii, dar acestea sunt supuse controlului Ministerului Cultelor.

238 Păstorii care au condus Dieceza de Iași. Episcopul Petru Pleșca [on line], www.ercis.ro, 2001-2012, accesat februarie 2011, la URL: http://www.ercis.ro/dieceza/index.asp?pastori=plesca.

239 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuţi, *Decretul-Lege nr. 177 din 4 august 1948, art. 40.*

Pe 17 septembrie 1948 este emis un alt Decret nr. 243 prin care statul recunoaște doar 2 dieceze pentru Biserica Romano-Catolică din România: Dieceza de Iași și Dieceza de Alba Iulia. Arhidieceza de București a fost înglobată în cea de Iași. Mai târziu, adică din iunie 1951, din punct de vedere administrativ-politic, Dieceza de Iași, denumită acum Curia Episcopală, a fost reprezentată în fața autorităților statului de Arhiepiscopia Romano-Catolică de București. Această situație a durat până în anul 1989.

Ștampila Curiei Episcopale Iași.
Sursa foto: colecția autorului.

La 1 decembrie 1948 este emis Decretul nr. 358 prin care Biserica Greco-Catolică este interzisă în România, iar în anul 1949 la data de 29 iulie este emis Decretul-Lege nr. 810 *„privind interzicerea funcționarii pe întreg teritoriu al Republicii Populare Române, a mai multor formațiuni și organizațiuni, ce formează diferite ordine și congregațiuni romano-catolice”*.

Tot în acest an, guvernul comunist elimină subvențiile către cultul catolic. De asemenea, comuniștii cer episcopilor Áron Márton şi Anton Durcovici (rămași încă în funcție după ce Legea Cultelor - Decretul nr. 177 din 1948 a fost adoptată) să întocmească un *Proiect de statut pentru funcționarea cultului catolic în România* favorabil intențiilor antireligioase ale regimului, prin care Biserica Romano-Catolică din România să fie de sine stătătoare fără supunere către Sfântul Scaun. Cei doi episcopi catolici nu numai că au refuzat, dar au inițiat acțiuni bazate pe îndemnul adresat credincioşilor de a păstra credinţa catolică şi legăturile de fidelitate cu Sfântul Scaun. La scurt timp ei au fost arestați: episcopul Áron Márton în data de 21 iunie 1949, iar episcopul Durcovici în data de 26 iunie 1949[240].

În ce privește pe episcopul Durcovici, încă din data de 11 ianuarie 1949, ofiţerii de Securitate ieşeni N. A. Pandelea şi A. Nussem au propus arestarea sa pe motiv că devenise *„o piedică în drumul spre socialism”*. Arestarea s-a produs câteva luni mai târziu, la 26 iunie 1949, în apropierea localităţii Popeşti - Leordeni de lângă Bucureşti, dată la care episcopul urma să dea Mirul la câteva sute de tineri[241].

În anul 1950 sunt organizate o serie de adunări la Târgu Mureș, Gheorghieni și la Cluj prin care guvernul a dorit ca să se adopte *Statutul Bisericii Catolice* întocmit chiar de regimul comunist, în urma indicațiilor date de sovietici și la care au invitat și pe vicarul episcopal de Alba Iulia, monseniorul Luigi Boga și pe vicarul de Iași, episcopul Marcu Glaser. Nu au reușit, întrucât cei doi vicari s-au opus unei asemenea aderări. În 20 mai 1950 este arestat episcopul Marcu Glaser, care moare după 5 zile în arestul Securităţii din Iaşi unde fusese torturat.

Un moment de vârf al confruntării cu autorităţile comuniste l-a constituit *Scri-*

240 IONIŢOIU, Cicerone. Martiri si mărturisitori ai bisericii din România (1948 - 1989) - Biserica Română Unită cu Roma, Greco-Catolică şi Biserica Romano-Catolică. Episcopi romano-catolici [on line], www.procesulcomunismului.com, 2006 – 2012, accesat noiembrie 2011, la URL: http://www.procesulcomunismului.com/marturii/fonduri/ioanitoiu/biserici.

241 DOBOȘ, Dănuț. Figuri ilustre. Episcopul Durcovici. În: „Lumina Creştinului”, serie nouă, anul XIX, Iaşi, august 2008.

soarea Pastorală din 4 iunie 1950, citită de episcopul de Timişoara, Augustin Pacha, care spunea:

„Nu vă despărţiţi niciodată de episcopii voştri legitimi, nici de păstorul suprem, Papa. Nu aderaţi la mişcarea de la Târgu Mureş, ceea ce ar însemna părăsirea Bisericii Catolice”[242].

La 18 iulie 1950, a fost şi el arestat și întemniţat, chiar dacă avea deja 81 de ani, deci o vârstă foarte înaintată.

Întrucât reprezentaţii Sfântului Scaun de la București criticau măsurile regimului și se opuneau acestora, la 7 iulie 1950, guvernul comunist a expulzat atât pe nunţiul apostolic Gerald Patrik O'Hara, cât şi pe colaboratorii săi pontificali, John Kirk şi Guido del Mestri, acuzându-i de complot împotriva statului[243]. Nunțiatura a fost închisă, iar clădirea naționalizată.

Denunțarea Concordatului reprezintă debutul politicii de represiune pe faţă a Bisericii Catolice din România[244]. Secretarul Partidului Comunist, Gheorghe Gheorghiu-Dej, considera că *„Biserica Catolică este unicul obstacol organizat care împiedică încă instaurarea definitivă a regimului de democraţie populară în România”*[245].

Referindu-mă numai la Moldova, avem cazuri concrete în care comuniştii au trecut efectiv la exterminarea catolicilor din Moldova care, împreună cu preoții lor nu erau de acord cu separarea Bisericii Catolice din România de Sfântul Scaun și care acum erau socotiţi duşmani ai regimului. Amintim aici evenimentele din localitățile Fundu Răcăciuni, Fărăoani, Valea Seacă, Luizi-Călugăra, Butea și Prăjești unde Securitatea operează sute de arestări din rândul catolicilor.

Înștiințat fiind de către fratele său, pr. Baltheiser Johann (Iancu), de intenția (și propaganda) guvernului de a-i face pe preoții din Bucovina să adere la mișcarea preoţilor democraţi de la Tg. Mureș, părintele Eugen Baltheiser ia legătura cu toţi preoţii din parohiile bucovinene pentru a organiza o poziție comună față de acestă chestiune[246]. Urmarea acestui demers a fost arestarea sa în data de 2 august 1952[247], în baza ordinului emis de Direcţia Regională a Securităţii Populare din Suceava, nr. 1137[248].

Momentul arestării parohului a fost o lovitură grea și neașteptată pentru catolicii din Rădăuți. Iată cum povestește domnul Eduard Mohr acest tragic moment:

„Eram deja mai mare şi întotdeauna înainte de liturghie îmi plăcea să trec pe la parohie, să văd ce mai face lumea pe acolo. O salut pe «Frau Mutter» dar ea nu-mi răs-

242 IONIŢOIU, Cicerone, *op.cit.* în *loc.cit.*

243 *Ibidem.*

244 NOUZILLE, Jean. *Catolicii din Moldova. Istoria unei minorităţi confesionale din România.* Editura Sapienţia, Iaşi, 2010, p.279.

245 BARBU, Daniel. Ultimul obstacol. În: „Verbum”, II, 1-6, 1991, p.34.

246 KIEREIN M., BIRTZ, Mircea Remus. *Episcopul Ioan Ploscaru, într-o prietenie epistolară de douăzeci de ani.* Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2009, p. 81.

247 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuţi, *Adresă, întocmită de pr. Baltheiser, datată 20.10.1969, către Parohia Rădăuţi în care solicita comunicarea perioadei cât a fost paroh la Rădăuţi.*

248 Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului şi Memoria Exilului Românesc. Fişe matricole penale, deţinuţi politici. Baltheiser Eugen [on line], www.crimelecomunismului.ro, 2006 – 2011, accesat octombrie 2011, la URL: http://86.125.17.36/Fise%20matricole%20penale%20-%20detinuti%20politici/B/B%2002.%20Balan%20-%20Barbosu/Baltheiser%20Eugen%20F/index.php.

punde. «Mater Dolores» îmi spune că l-au luat pe pr. Gicuţă şi din şocul acela «Frau Mutter» şi-a pierdut graiul. Cu toţii eram foarte speriaţi. A doua zi şi în zilele următoare, toţi cei apropiaţi au fost chemaţi la Securitate ca să povestească despre părintele Baltheiser: ce spunea la predici, ce făcea şi altele asemănătoare"[249].

A fost închis până în 1956 în închisorile din Sadu, Galaţi şi Lugoj. După eliberare, pe biletul de ieșire era scris: *„Ținut sub rezervă, suspect de propagandă anticomunistă"*. A fost numit paroh la Roman (1956-1973). În 1973 este forţat să emigreze în Republica Federală Germania, stabilindu-se la Ruhestand, Dieceza de Freiburg. Din cauza bolii, a trebuit să se pensioneze în 1984, retrăgându-se în parohia Birkendorf Uhlingen. A decedat și a fost înmormântat la Birkendorf (Germania).

Fratele său, părintele Baltheiser Johann, a fost capelan la catedrala *Sfântul Iosif* din București și din 1949 a fost vicar clandestin diecezan, îndeplinind și anumite misiuni încredințate de Nunțiatură. În anul 1951 este arestat și închis până în anul 1964.

După arestarea părintelui Baltheiser, din luna august 1952 și până în ianuarie 1953, parohia a rămas fără preot, fiind deservită în această perioadă de pr. Otto Schmegner de la Suceava, cât şi de părintele greco-catolic din Rădăuți, pr. Isidor Toniuc.

Din ianuarie 1953 este numit paroh la Rădăuți părintele Mihai Chelaru. El stă la Rădăuți până în noiembrie același an.

După cum își amintește domnul Mohr, pr. Mihai Chelaru era alintat de rădăuțeni cu apelativul de „Moş Părinte". Chiar el, când s-a prezentat, a spus: *„Mie să-mi spuneţi Moş Părinte"*[250].

În acelaşi context, al prigoanei comuniste, este necesar să vorbim şi despre cazul preotului greco-catolic rădăuţean Isidor Stanislav Toniuc. În anul desfiinţării prin decret a Bisericii Greco-Catolice de pe teritoriul Republicii Populare Române, părintele era vicar general ucrainean, având în subordine 31 de parohii cu 41 de biserici şi 40.000 de suflete. Vicariatul general ucrainean se afla în subordinea Eparhiei Greco-Catolice de Maramureş.

Vicarul general ucrainean împreună cu mai mulţi credincioşi au refuzat să treacă în subordinea Bisericii Ortodoxe Române, fapt pentru care nu i s-a mai permis să oficieze serviciile religioase în biserica greco-catolică din Rădăuţi. Întrucât era căsătorit (soţia Maria - învăţătoare) şi avea în îngrijire trei copii (doi băieţi şi o fată), părintele s-a angajat la I.C.R.A. Rădăuţi pe post de contabil.

În anul 1959, la data de 26 august, este arestat de securitate. Este anchetat o jumătate de an, după care este condamnat de către Tribunalul Militar Iaşi la 8 ani închisoare pentru „uneltire". I s-a confiscat averea, soția a fost dată afară din învăţământ, iar copiii cei mari au fost exmatriculaţi din facultate. A fost închis, pe rând, în penitenciarele din Botoşani, Jilava, Gherla şi Periprava.

Prin Decretul nr. 411 din 1964 este graţiat şi i se stabileşte domiciliul forţat la Rădăuţi[251].

249 ȘMID, Ioan. Interviu cu domnul Eduard Mohr, președintele de onoare al „Uniunii Germanilor Bucovineni" din Rădăuţi. Producţie proprie, Rădăuţi, decembrie 2011. MP3, 1h 39 minute.

250 *Ibidem, op.cit.*

251 Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului şi Memoria Exilului Românesc. Fişe matricole

Pr. **Isidor Toniuc.** Fotografie din anul 1967. Sursa foto: colecția familiei Kropp.

Părintele Isidor Toniuc s-a născut la data de 12 februarie 1912 la Seletin (actualmente în Ucraina) din părinţii Teodor şi Iulia. A studiat la Blaj şi Cernăuţi şi a fost hirotonit preot în anul 1937 la Baia Mare. A fost paroh la Cacica şi Hliboca. În anul 1943 este numit paroh la Rădăuţi, iar în anul 1948, pentru scurt timp este numit vicar general al greco-catolicilor ucraineni din România.

În perioadele în care nu era preot catolic la Rădăuţi, părintele Isidor celebra serviciul religios în biserica noastră. Am în vedere perioada când monseniorul Malec a părăsit parohia şi până la numirea ca paroh a părintelui Trifaş (anul 1944) şi perioada august 1952 (când a fost arestat părintele Baltheiser) şi până la numirea părintelui Chelaru ca paroh la Rădăuţi.

Părintele Isidor Toniuc s-a stins din viaţă în anul 1998 la 17 iunie, fiind înmormântat la Rădăuţi.

Mormântul pr. **Isidor Toniuc**. Sursa foto: colecția autorului

Prigoanei comuniste declanşate asupra preoţilor i-au căzut victimă şi doi preoţi originari din Rădăuţi. Îi amintim aici pe pr. Leopold Hohenecker şi pr. Carol Kozlowski. Amănunte despre ei în **Capitolul IX- Preoţi originari din parohia Rădăuţi**.

La nivelul ţării, regimul comunist îşi continuă asaltul asupra proprietăţilor deţinute de Biserica Romano-Catolică în România. Astfel, la 1 februarie 1953 apare Hotărârea Consiliului de Miniștri nr. 308 *„privind trecerea în proprietatea statului a terenurilor agricole aflate în proprietatea parohiilor, funcționarilor din mediul rural, pensionarilor, meseriașilor, și a tuturor categoriilor care nu sunt în stare să lucreze pământul”*.

Părintele Chelaru primește împuternicire din partea Arhiepiscopiei Romano-Catolice București de a îndeplini *„toate formalitățile necesare, pentru trecerea în proprietatea Statului – Republica Populară Română – în conformitatea cu HCM nr. 308/1953 a terenurilor agricole (arabil, fânețe, pășune etc) care aparțin acestei Parohii și filialelor sale”*[252].

Începând cu data de 1 august 1951, Decanatul de Suceava, în forma sa de organizare datând încă de la înființare, este desființat[253]. În urma noii împărțiri administrative a Republicii Populare Române, Consiliul Arhiepiscopal, în ședința sa din 3 octombrie

penale, deţinuţi politici. Toniuc Isidor [on line], www.crimelecomunismului.ro, 2006 – 2011, accesat octombrie 2011, la URL: http://86.125.17.36/Fise%20matricole%20penale%20-%20detinuti %20politici/T/T%2010.%20Tomi%20-%20Totesteanu/Toniuc%20Isidor%20T/index.php.

252 Arhiva Parohiei Romano-Catolice Rădăuți, *Delegațiunea nr. 405/14.02.1953 primită de parohie de la Arhiepiscopia Romano-Catolică București.*

253 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Comunicarea Arhiepiscopiei București nr. 41/31.07.1951 către parohiile romano-catolice din subordine.*

1952 a hotărât noua delimitare a decanatelor din cuprinsul arhiepiscopiei. Astfel au fost create 6 decanate, printre care și Decanatul de Suceava, cu sediul la Gura Humorului și care cuprindea regiunea Suceava (actualele județe Suceava și Botoșani). Decan a fost reales pr. Schurgoth Iosif[254].

Biserica din Vicovul de Sus, construită în anul 1910.
Sursa foto: colecția parohiei

În anul 1952 *„pe baza unui consimțământ verbal din partea Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, biserica din Vicovul de Sus este încredințată spre administrare și folosire parohiei ortodoxe din Vicovul de Sus fără nicio formă scrisă. Aceasta s-a datorat faptului că a rămas fără credincioși romano-catolici în urma repatrierii lor în anul 1940”*[255]. Biserica a fost construită în anul 1910, având zidurile din cărămidă, iar acoperișul din tablă. Dimensiunile bisericii sunt de 16 m lungime, 7 m lățime și 11 m înălțime. Biserica era situată la marginea comunei, la șoseaua principală, în stânga râului Suceava. Creştinii ortodocși au executat lucrări de restaurare a bisericii și din 1960 au început să o folosească în mod continuu[256].

În prima duminică din luna noiembrie a anului 1952 părintele Johann Proschinger, OFMConv. Şi-a celebrat primiția în biserica parohială din Rădăuți.

Și acest preot a avut parte în tinerețea sa de momente tragice. Într-un interviu de documentare pe care mi l-a acordat, Sfinția Sa îmi povestea că, la 26 ianuarie 1945 pe când era la Şcoala de ofiţeri, a fost arestat pentru simplul motiv că era de etnie germană şi dus dincolo de munţii Urali, la Uzalei şi Celeabinsk (Siberia). După doi ani de suferinţe, în mai 1946 el a fugit din lagăr. Într-o lună şi douăzeci de zile, mergând mai mult noaptea şi ferindu-se să fie văzut, a străbătut mii de kilometri, înfruntând de multe ori moartea, până a ajuns la Rădăuți[257].

„Când am reușit să trec frontiera cu România, m-am gândit să merg la Rădăuți, pentru că aici mi-am petrecut copilăria. Eu m-am născut la Fălticeni. Mama dorea tare mult ca eu să primesc o educaţie germană, iar la Fălticeni nu erau germani. Liturghiile se țineau aici o dată pe lună. Așa că mama m-a trimis la sora ei, care era croitoreasă la Rădăuţi. Aici am mers la o grădiniță germană, apoi am urmat 4 ani cursurile şcolii primare germane din str. Sf. Treime [actuala str. Horia), n.a.]. *Am urmat apoi cursurile de la Gimnaziul privat german din Rădăuţi, după care am mers la Şcoala de ofiţeri de*

254 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Adresa, nr. 228/20.11.1952 emisă de Arhiepiscopia București-Iași, semnată de Vicarul General pr. T. Iovanelli către parohiile catolice din subordine.*

255 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Adresa Parohiei Ortodoxe din Vicovul de Sus, nr. 4/24.02.1986 adresată Protopopiatului Ortodox din Rădăuți.*

256 *Ibidem.*

257 ABALINTOAIEI, Lucian. *Înfiinţarea Provinciei Franciscane din Moldova* (Lucrare de licenţă prezentată în cadrul Institutului Teologic Romano-Catolic Franciscan din Roman). Roman 2006, p. 78.

Pr. **Johann Proschinger**, OFMConv. celebrând Sf. Liturghie în lb. germană la Sărbătoarea Hramului bisericii din Rădăuți (2009).
Sursa foto: colecția autorului

unde am fost arestat şi deportat în Rusia [26 ianuarie 1945, n.a.]. *Ei, când am ajuns la Rădăuți, parohul de aici nu mă cunoștea* [pr. Anton Trifaș, n.a.]. *Am avut noroc cu un sacristan. Nu-mi mai amintesc cum îl chema, dar el s-a dus la paroh și i-a spus că am fost ministrant și că sunt rădăuțean. O cunoștea foarte bine pe mătușa mea. Atunci părintele m-a luat la parohie, m-a spălat, mi-a dat să mănânc și mi-a dat 25.000 de lei ca să merg să mă tund. Era prima dată când primeam așa de mulți bani. Așa mi se părea, pentru că, de fapt, nu reprezentau mare lucru. Am stat ceva vreme la Rădăuți, după care am decis să plec la Hălăucești la Seminar"*[258].

Era în timpul studiilor teologice când, prin Decretul-Lege nr. 176 din 3 august 1948, guvernul comunist a închis toate școlile confesionale sau particulare și a desființat ordinele călugărești.

„Când s-a închis Seminarul și am fost trimiși cu toții acasă, eu mi-am luat lucrurile ce le aveam și am mers în gară la Bacău. Stând așa pe peronul gării mă gândeam încotro s-o iau: la dreapta spre Rădăuți, sau la stânga spre București? M-am hotărât să vin la Rădăuți, fiindcă aici aveam o mătușă la care am copilărit. Când am ajuns la Rădăuți, primul lucru pe care l-am făcut a fost să mă duc la biserică și în liniște să mă rog. La ieșirea din biserică, parohul de atunci, pr. Baltheiser, m-a luat de braț și m-a dus la parohie. Aici ne-a amenajat o cămăruță [părintele venise la Rădăuți împreună cu pr. Iosif Sabău, OFMConv., n.a.] *unde am stat o bună bucată de vreme.*

În tot acest timp eu am căutat să mă angajez. Nu puteam sta așa. Primul meu serviciu a fost ca normator pe şantierul podului rutier peste râul Suceava de la Dorneşti. După terminarea podului, m-am angajat la Topitoria de in, tot din Dorneşti. În tot acest timp eu mi-am continuat studiile în clandestinitate. Şi unele examene, tot pe ascuns le-am susținut"[259].

În toată această perioadă, părintele şi-a continuat formarea ca preot sub numele de Cojocaru[260].

„Pentru definitivarea studiilor am plecat la Seminarul din Alba Iulia, unde am făcut numai ultimul an. Am fost sfinţit preot de către PS Alexandru Cisar. Întrucât el avea domiciliul forţat la Orăştie, a primit învoire de la securişti să vină la Alba Iulia şi să-i sfinţească pe cei şapte tineri din Moldova. Era în anul 1952, la 26 octombrie"[261].

Trebuie să mai adaug că în acel an tocmai a fost redeschis Seminarul din Alba-Iulia, după ce fusese închis timp de patru ani şi primii preoţi hirotoniţi au fost şapte tineri franciscani din Moldova care au făcut profesiunea simplă la 26 octombrie 1946, iar

258 ŞMID, Ioan. Interviu cu părintele Johann Proschinger OFMConv. Producţie proprie, Suceava, octombrie, 2011. MP3, 58 minute.
259 *Ibidem, op.cit.*
260 ABALINTOAIEI, Lucian. *op. cit.,* p. 78.
261 ŞMID, Ioan. Interviu cu părintele Johann Proschinger, OFMConv. Producţie proprie, Suceava, octombrie, 2011. MP3, 58 minute.

cea solemnă la 3 iulie 1952[262].

Prin felul său cinstit și onest de a fi, părintele a fost foarte iubit de foştii colegi de serviciu. Sfinția Sa îmi povestea că *„surpriză mare a fost pentru mine când mi-am văzut foştii colegi de la Topitoria de in din Dorneşti care au venit la biserică să participe la prima mea Sfântă Liturghie, deşi erau ortodocşi”*[263]. Aceasta se întâmpla în prima duminică din luna noiembrie a anului 1952.

La 29 octombrie 2012, Dumnezeu i-a oferit părintelui şansa de a sărbători 60 de ani de preoţie. Evenimentul a avut loc la Suceava, întrucât cea mai mare parte din anii de preoţie i-a petrecut alături de credincioşii acestei parohii.

După Sfânta Liturghie pr. Ionuţ-Paul Strejac – secretar al nunţiaturii apostolice în Peninsula Arabilă [în anul 2012, n.a.] a dat citire scrisorii de felicitare din partea papei Benedict al XVI-lea, iar pr. Iosif Păuleţ – parohul de Suceava şi decan de Bucovina a transmis urările din partea PS Petru Gherghel aflat la Sinodul Episcopilor la Vatican[264].

Pr. Romuald Bulai – rectorul de atunci al Sanctuarului Marian de la Cacica (de care pr. Johann Proschinger OFMConv. este foarte legat, aici sărbătorindu-şi principalele evenimente din din viaţa sa) a oferit copia icoanei Madonei de la Cacica[265].

De asemenea, felicitări şi multe flori a primit din partea credincioşilor germani reprezentaţi de doamna Antonia Gheorghiu – preşedintele Forumului Regional German, credincioşilor polonezi reprezentaţi de domnul Ghervazen Longher – preşedintele Uniunii Polonezilor din România şi deputat în Parlamentul României, credincioşilor din Parohia Romano-Catolică din Moara care îi datorează existenţa bisericii şi mulţi alţii[266].

262 ABALINTOAIEI, Lucian. *op. cit.,* p. 79.
263 *Ibidem.*
264 IACHIMOVSCHI, Stanislava. Să-ţi urmezi vocaţia. În „Polonus” nr. 11 (197), Suceava, 2012, p.25.
265 *Ibidem.*
266 *Ibidem.*

PENITENCIARUL

1. Suceava
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.

Nr. MATRICOL 40.
Anul 1952 luna August ziua 4

FIŞA MATRICOLĂ PENALA

1. Numele BALTHAZAR F Pronumele EUGEN
Porecla
2. Născut în anul 1914 luna Iunie ziua 9 în Comuna Racî.
Raionul Argeş Regiunea Piteşti
3. Fiul lui Fedrich şi al Elena
4. Domiciliat în Comuna Rădăuţi Str. Ştefan cel Mare nr. 16
Raionul Rădăuţi Regiunea Suceava
5. Ocupaţiunea în prezent Preot în trecut Preot
6. Averea deţinut el în prezent Nu are nimic în trecut Nu a avut
7. Ocupaţia soţ ie în prezent / în trecut
8. Averea soţ în prezent în trecut
9. Ocupaţia părinţilor în prezent Tata † Mama casnică în trecut Tata Brigadier Mama
10. Averea părinţilor în prezent Nu are nimic în trecut Nu a avut Casnică
11. Originea socială Muncitorească Studii 8 clase liceu şi 6 ani teologie
12. Cetăţenia Română (dacă este cetăţean strein se va menţiona dacă posedă paşaport)
13. Starea civilă numele soţ copii băieţi / fete
14. Serviciul militar: cg. 1936 gradul / unitatea căreia aparţine Scutit
15. Apartenenţa politică a deţinut el în prezent Nu face politică în trecut Nu a făcut
16. Starea sănătăţii (Ce defecte fizice şi psihice are) Sănătos

SEMNALMENTE: Talia 178 m. fruntea Lată nasul Potrivit gura Potrivită bărbia Ovală
faţa Smeadă ochii Albaştri părul Blond sprâncenele Blonde barba Rade
urechea Mare mustaţa Rade semne particulare Nu are

SITUAŢIA JURIDICĂ:
a) Antecedentele penale: Nu a mai fost condamnat
Dacă este infractor din obicei
b) Prevenit, depus la data de de către cu mandatul de arestare
Nr. /195 pentru fapt art.
Descrierea pe scurt a faptului

Prin ordonanţa definitivă Nr. /195 emisă de
rămâne sub stare de arest până la terminarea judecăţii.
c) Internat, de către D. R. Sec. Pop. Suceava cu ord. Nr. 1137 din 4/8/952
Se mai menţine ca prevenit / internat cu mandat / ordin N-rele

Eşiri provizorii Ridicat de Securitate şi transferat la [illegible] 21.08.953
Reprimiri din eşiri provizorii
Pedepse disciplinare
Punerea Cum a muncit
Eşiri definitive

Fişa matricolă de arestare a pr. Eugen Baltheiser nr. 40/04.08.1952 –faţa documentului.
De remarcat că numele de familie este scris greşit.
Sursa: http://www.crimelecomunismului.ro/ro/fise_detinuti_politici

d) CONDAMNAT — Imatriculat în ziua de — Primit dela

DATA ÎNCEPERII PEDEPSEI

DATA EXPIRĂRII PEDEPSEI

Descrierea pe scurt a faptului:

Descrierea pe scurt a faptului:

Descrierea pe scurt a faptului:

Observațiuni

DIRECTOR

Secretar

Fișa matricolă de arestare a pr. Eugen Baltheiser nr. 40/04.08.1952 – spatele documentului, cu amprenta și semnătura în clar a părintelui. De remarcat că rubricile privind condamnări sunt necompletate.
Sursa: http://www.crimelecomunismului.ro/fise_detinuti_politici

3.6. c339 Suceava
(unitatea)
PENITENCIARUL Botoșani

Categoria penală

FIȘA MATRICOLĂ PENALĂ

1 Botoșani dos. nr. 1641
2 Jilava dos. nr. 21.IV.960
3 Ghiula dos. nr. 23.04.960
4 Oradea dos. nr. 27.5.60
5 GHERLA dos. nr. 18.XII.62
6 PERIPRAVA dos. nr. 1961 963
7 dos. nr.
8 dos. nr.
9 dos. nr.
10 dos. nr.

Numele TONIUC STANISLAV Prenumele ISIDOR
Porecla –
Născut în anul 1912 luna febr. ziua 12 comuna Seletin
Raionul U.R.S.S. regiunea U.R.S.S.
Fiul lui Teodor și al Iulia
Domiciliat în comuna Rădăuți strada Crișan nr. 4 ap. –
Raionul Rădăuți regiunea Suceava
Ocupația: la data arestării contabil în trecut preot catolic
Ultimul loc de muncă instituția (întreprinderea) I.C.R.A. localitatea Rădăuți

Averea deținut la data arestării în trecut
Ocupația soț în prezent în trecut
Averea soț în prezent în trecut
Ocupația părinților în prezent în trecut
Averea părinților în prezent în trecut
Originea socială mic burgheza categoria socială –
Studii (felul școlii) licențiat în teologie și ... specialitatea căpătată preot
Cetățenia română naționalitatea ucraineană limba maternă –
Pașaport nr. nu are emis de –
Starea civilă căsătorit numele soț Iscovici Maura copii: băieți 2 fete 1
Apartenența politică la data arestării fără partid în trecut declară că nu a făcut politică
Serviciul militar: ctg. gradul unitatea căreia aparține

SEMNALMENTE: Talia m. fruntea nasul gura bărbia
fața ochii părul sprâncenele barba
urechile mustața semne particulare corpolența

Starea sănătății

Antecedente penale nu a mai fost judecat și nu a fost condamnat

Prevenit pe baza mandatului de arestare nr. // din emis de
Pentru faptul de art. descrierea pe scurt a faptului
trimis în judecată la data
trecut la condamnați în ziua de cu mandatul nr.

Prevenit pe baza mandatului de arestare nr. din emis de
Pentru faptul de art. descrierea pe scurt a faptului
trimis în judecată la data
trecut la condamnați în ziua de cu mandatul nr.

Impresiunea degetului arătător sting | Semnătura deținut.

Arestat de miliție / securitatea Reg. Suceava
La data 26 aug. 959
Depus în penitenciar ca prevenit / condamnat la data 18 nov. 959

Fișa matricolă penală a părintelui Isidor Toniuc – fața documentului.
Sursa: http://www.crimelecomunismului.ro/ro/fise_detinuti_politici.

Numărul mandatului şi instanţa care l-a emis	Numărul hotărîrii judecătoreşti şi instanţa care a pronunţat-o	Fapta comisă, articolul, codul sau legea în care se încadrează	Durata şi felul pedepsei	Comutări, reduceri, graţieri, adăugiri, contopiri	DATA ÎNCEPERII PEDEPSEI			DATA EXPIRĂRII PEDEPSEI		
					Anul	Luna	Ziua	Anul	Luna	Ziua
1091/59 Trib. Milit. Iaşi	635/59	uneltire 209	8 ani cor.	Decizia 3157 959 [illegible]	959	08	26	967	08	23
								2	13.01.960	

Descrierea pe scurt a faptei:

Descrierea pe scurt a faptei:
[illegible] 67198/02.09.64 comunicat [illegible]

Descrierea pe scurt a faptei:
31505/19.03.960 [illegible] Gherla

Felul ieşirii	Data şi locul ieşirii	Felul şi motivul ieşirii şi locul unde a fost îndrumat condamnatul	Data şi locul primirii
Lib.	28.07.964	graţiat D. 411/964	
dom.	Rădăuţi,	Calea Prieteniei	nr. 22

Domiciliul ales la eliberare: comuna Rădăuţi strada Crişan
Nr. 4 ap. — raionul Rădăuţi regiunea Suceava
Fişa întocmită de G. C. Rădulescu
Verificat şi găsit în conformitate cu actele de deţinere de la dosar.

COMANDANT, Şef grupă evidenţă,

Fişa matricolă penală a părintelui Isidor Toniuc – spatele documentului.
Sursa: http://www.crimelecomunismului.ro/ro/fise_detinuti_politici.

Familia părintelui Eugen Baltheiser împreună cu familia Kropp.
În spate este pr. Baltheiser iar alături de el viitorul preot Iulian Kropp. În dreapta părintelui (în faţă) este sora părintelui Baltheiser, Hildegard, iar în stânga fotografiei este cealaltă soră, Irene Taborski. În faţă este mama părintelui Kropp, în braţe cu sora mai mică, Lucia (stânga) şi *„Frau Mutter"* (dreapta). În spate, lângă viitorul preot Kropp este bunica sa, doamna Füssel.
Sursa foto: colecţia familiei Kropp.

Pr. Eugen Baltheiser la locuinţa sa din Birkendorf (Germania).
Fotografie din data de 24 august 1997.
Sursa foto: colecţia pr. Johann Proschinger OFMConv.

Pr. **Andrei Gherguț** (centru) alături de (de la stânga): pr. **Chelaru**, pr. **Herghelegiu**, pr. **Gaschler**, pr. **Baltheiser**, pr. **Astalosch** și pr. **Iacob Ferenț** reuniți la o sfântă liturghie concelebrată la Rădăuți cu ocazia sărbătoririi a 45 de ani de la hirotonire a preoților: A. Gherguț, N. Gaschler și E. Baltheiser (1984).
Sursa foto: colecția pr. Iosif Doboș

Pr. **Isidor Toniuc** la hramul bisericii din Sadău (Sf. Petru și Paul). La acest hram a fost prezent şi pr. Iosif Doboş.
Sursa foto: colecția pr. Ioan Voloșciuc

Sărbătoarea „Trupul şi sângele Domnului". Procesiune cu Preasfântul Sacrament în jurul bisericii romano-catolice din Rădăuţi. În fotografie pot fi recunoscuţi pr. **Dumitru Pătraşcu** (stânga) şi pr. **Isidor Toniuc** (dreapta).
Sursa foto: colecția pr. Ioan Voloșciuc.

Pr. **Isidor Toniuc** (stânga) împreună cu pr. **Bob** (cel cu geanta) şi fr. **Buzău** (dreapta) la Putna.
Sursa foto: colecția familiei Kropp

Pr. **Johann Proschinger** împreună cu pr. **Gheorghe Vameșiu** (stânga) și pr. **Iosif Doboș** (centru) la Rădăuți. Fotografie din prima perioadă de pastoraţie a pr. Iosif Doboş.
Sursa foto: colecția pr. Proschinger, OFMConv

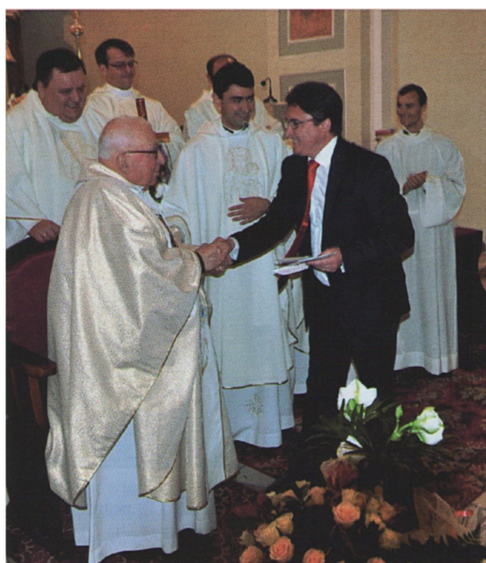
Pr. **I. Mocanu**, pr. **J. Proschinger**, pr. **A. Balint**, pr. **O. Schmegner**, pr. **I. Sabău** şi pr. **A. Budău**
Sursa foto: colecţia pr. Proschinger OFMConv.

Pr. **Johann Proschinger** (dreapta) împreună cu pr. **Otto Schmegner** (stânga) și pr. decan **Iosif Schurgoth** la instalarea sa ca paroh la Suceava (1967).
Sursa foto: colecția pr. Proschinger, OFMConv.

Pr. **Johann Proschinger** la aniversarea celor 60 de ani de preoţie. Suceava 2012.
Sursa foto: revista „Polonus" nr. 11, Suceava, 2012.

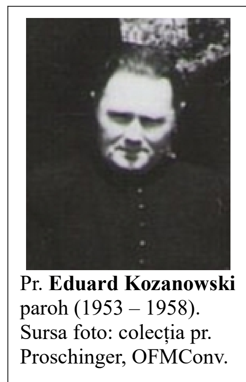

Pr. **Johann Proschinger** la aniversarea celor 60 de ani de preoţie. Suceava, 2012.
Sursa foto: revista „Polonus" nr. 11, Suceava, 2012.

Pr. **Johann Proschinger** la aniversarea celor 60 de ani de preoţie. Suceava 2012.
Sursa foto: revista „Polonus" nr. 11, Suceava, 2012.

Parohia în timpul pastorației pr. Eduard Kozanowski

Pr. **Eduard Kozanowski** paroh (1953 – 1958). Sursa foto: colecția pr. Proschinger, OFMConv.

Din decembrie 1953 vine la Rădăuți în calitate de paroh, părintele Eduard Kozanowski. El s-a născut la Stulpicani (Suceava) în data de 31 mai 1913. A fost hirotonit la București pe data de 8 decembrie 1939. La scurt timp după sosirea sa la Rădăuți, se îmbolnăvește grav și este internat la un spital din București. În perioada cât a lipsit i-a ținut locul pr. Johann Proschinger.

De asemenea, odată cu părintele a venit și familia sa: mama, o mătușă și sora. Întrucât familia sa nu avea unde să locuiască, părintele a cerut ca familia fostului paroh, pr. Eugen Baltheiser, rămasă să locuiască în casa parohială, să plece. Cum familia Baltheiser era îndrăgită de către rădăuţeni, această cerere a fost interpretată ca un act nedrept față de familia fostului paroh greu lovită în acele timpuri. Scandalul atinsese mari dimensiuni încât Vicarul Capitular al Arhiepiscopiei București, canonicul Stanislau Iovanelli, a fost nevoit să se adreseze oficial Ministrului Cultelor pentru liniștirea spiritelor din parohie.

„Rugăm să binevoiți să dispuneți să se atragă atenția cetățeanului Urbanovski Adolf, chiriaș al Parohiei Rădăuți (apartamentul nr. 6, casa anexă) să înceteze cu atitudinea complet nelalocul ei față de paroh și cu instigațiile printre credincioșii din parohie și filiale la care se dedă împreună cu fiul său și fiica sa. De dorit ar fi ca Urbanovski Adolf să fie evacuat din casa parohiei și locuința sa să fie pusă la dispoziția paracliserului parohiei” se arată în respectiva adresă[267].

În urma acestei solicitări, Consiliul Popular din Rădăuți răspunde că nu poate evacua pe respectivul chiriaș din lipsă de spații locative dar i se atrage atenția în mod categoric să înceteze cu această atitudine.

Pentru stingerea animozităţilor, familia Baltheiser eliberează parohia mutânduse într-o cameră din casa familiei Mohr. Iată cum povestește domnul Mohr acest eveniment:

„Într-una din zile, mergând la parohie, „Frau Mutter” îmi spune că părintele [pr. Kozanowski, n.a.] *a cerut ca ei să elibereze camera, dar nu aveau unde să se ducă. Noi aveam două camere: bucătărie, verandă şi încă o cameră, dar care nu era încă terminată (nu avea podele şi nici sobă), am zis: nu-i nimic, veniţi la noi. Şi acum stau şi mă întreb cum am putut eu face asta, fără să mă fi consultat cu părinţii mai întâi. Am căutat o căruța, am strâns lucurile lor şi am venit acasă. Când am oprit la poartă, mama nu înţelegea ce se întâmplă:*

– I-am adus la noi, că n-au unde să stea, iar părintele Kozanowski a cerut insistent ca ei să elibereze spaţiul, i-am explicat eu mamei.

Nu atât parohul, cât mai ales sora lui era cea mai insistentă. Drept care şi-au

267 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuţi, *Adresa Arhiepiscopiei Romano-Catolice București, nr. 1630/13.07.1955 adresată Ministrului Cultelor.*

câştigat oprobriul majorităţii rădăuţenilor.

După ce s-au mutat la noi, „Frau Mutter”, fiind o fire întreprinzătoare, a zis: eu preiau bucătăria! Astfel dorea să ajute în treburile gospodăriei. Ea ştia că mama era croitoreasă şi mai lucra pentru a câştiga bani.

Pentru că la noi stăteau înghesuiţi cu toţii într-o cameră (au stat un an şi ceva), au găsit mai târziu la familia Hantschel o cameră mare, unde au locuit până la eliberarea părintelui Baltheiser din închisoare, când s-au mutat la Roman”[268].

În anul 1953, parohul ortodox din Gura Putnei cere în scris, în repetate rânduri, cedarea bisericii catolice în folosul creștinilor ortodocși din localitate. În fundamentarea cererii sale el spune că în localitate sunt 206 familii cu 817 suflete de creștini ortodocși români, stabiliți aici după plecarea germanilor, iar capela pe care au primit-o spre folosință era neîncăpătoare. Parohul ortodox, pr. George Olariu, într-una din aceste cereri, spune că *„credincioșii romano-catolici, în număr de 11 familii cu 39 de suflete cari au în localitate un locaș de cult, nu-l folosesc acest locaș de cult, căci de la 15.XI.1950 până azi* [noiembrie 1953 – n. a.] *nu s-a liturgisit nicio singură dată de către vreun preot romano-catolic, fiind lăsată în neutilizare, vă rog să binevoiți a interveni la forurile dumneavoastră superioare competente ca să ni se permită vremelnic să ne folosim de această biserică, obligându-ne să nu schimbăm nimic”*[269].

Trebuie să subliniez un fapt interesant în acest caz: este prima situație în care parohiatul ortodox solicită în scris acordul Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți. Creştinii ortodocşi obţine biserica de abia în anul 1969 în timpul părintelui Iosif Krassler.

În cea ce priveşte Voievodeasa, în anul 1954, pr. Eduard Kozanowski obține acordul de la Arhiepiscopia Romano-Catolică din București de a-l numi pe Baumgartner ca intendent al bunurilor mobile și imobile proprietatea bisericii catolice din Voievodeasa. I se permite să locuiască în mod gratuit în fosta casă parohială și să îngrijească cele 40 de prăjini de grădina (unitate de măsură veche, nestandardizată având echivalentul a 6,69 de m). În anul 1972 însă, pr. Krassler încheie un contract de închiriere a spațiului locuit și a grădinii, stabilind de data aceasta o chirie lunară. Acest lucru îl nemulțumește pe intendent, mai ales că i s-a cerut plata chiriei pe ultimii trei ani. Părăseşte casa în toamna anului 1974.

În anul 1955 se fac primele demersuri oficiale în chestiunea recuperării spațiului ocupat din casa parohială din Rădăuți, de Școala Pedagogică Mixtă Rădăuți, care l-a folosit pentru cantină. Parohul face trei rapoarte către Arhiepiscopia Romano-Catolică din București (nr. 35, 41 și 42/1955) în care arată că nevoile parohiale nu au putut fi onorate în mod corespunzător, parohia neavând la dispoziție decât două camere și o bucătărie, spațiu cu totul insuficient dacă avem în vedere că într-o casă parohială este necesar un birou parohial și de o cameră de oaspeți. În baza acestor rapoarte, Arhiepiscopia face la rându-i o adresă către Ministerul Cultelor, personal ministrului, prin care solicită rezol-

268 ŞMID, Ioan. Interviu cu domnul Eduard Mohr, preşedintele de onoare al „Uniunii Germanilor Bucovineni” din Rădăuţi. Producţie proprie, Rădăuţi, decembrie 2011. MP3, 1h 39 minute.

269 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Adresa Parohiei Ortodoxe Române Gura Putnei către Parohia Romano-Catolică Rădăuți, nr. 31/10.11.1953.*

varea favorabilă a chestiunii. Adresa este semnată de vicarul general canonicul Stanislau Iovanelli[270]. Dar răspunsul a fost negativ.

De asemenea, chiar dacă între timp apăruseră legi care reglementau întrucâtva activitatea sfaturilor populare în sensul că puteau închiria spațiile rechiziționate numai după consultarea proprietarului de drept și obligația de a semna contractul de închiriere (Decretul nr. 259/1950), organele locale continuau să dispună după bunul plac de aceste spații. Așa s-a întâmplat cu imobilul din strada Ștefan cel Mare nr. 23 care a fost închiriat fără știrea parohiei, proprietara acestui spațiu, așa cum reiese din adresa nr.31/1955 emisă de Decanatul de Suceava.

În anul 1958, în urma aprobărilor obținute este demolată biserica din lemn din comuna Marginea. Biserica necesita lucrări de reparații încă din anul 1941. După cum aflăm dintr-un raport întocmit la acea dată de monseniorul Johannes Malec: *„biserica din Marginea are pereții de lemn, și cele din nord sunt putrezite”*[271]. Cu acordul Sfatului Popular Marginea, pe acel loc și chiar pe aceeași fundație a fostei biserici (aceasta nefiind demolată ci numai zidurile), un cetățean își construiește casa. În urma sesizării venite din partea parohiei privind ilegalitățile comise de Sfatul Popular, acesta solicită retroactiv încheierea unui contract de vânzare-cumpărare pentru terenul respectiv. În anul 1960, parohia vinde terenul de 600 m^2 pe care a fost biserica[272].

Părintele Eduard Kozanowski era o fire bolnăvicioasă. Avea astm şi vorbea foarte greu. Domnul Mohr îmi povestea că părintele a încercat să urmeze obiceiurile stabilite în parohie de pr. Eugen Baltheiser, dar nu mai era acea relaţie specială, ca de familie. El şi familia lui erau mai distanţi. Fapt ce l-a făcut să fie greu înțeles de către unii parohieni, existând uneori conflicte. De aceea părintele Kozanowski pleacă din Rădăuți în luna august 1958. Familia a rămas să locuiască în continuare într-una din camerele parohiei până la sosirea pr. Krassler la Rădăuţi care, după multe insistenţe, o determină, în octombrie 1959, să elibereze camera ocupată[273].

Pr. Rafael Friedrich
Sursa foto: www.ercis.ro

În perioada august 1958 – aprilie 1959 parohia a fost deservită de preoții din parohiile vecine cât și de părintele Friedrich Rafael – profesor de filozofie creştină şi teologie dogmatică la Institutul Teologic Romano-Catolic *„Sfântul Iosif”* din Iaşi.

Părintele Friedrich s-a născut la 13 ianuarie 1914 în localitatea Colelia, județul Constanța. A studiat în Seminarul arhiepiscopal din București, unde a și fost sfințit ca preot la 29 iunie 1939. A fost profesor și apoi rector al seminarului bucureștean. A fost arestat la 26 iunie 1949

270 Arhiva Parohiei Romano-Catolice Rădăuți, *Adresa Arhiepiscopiei Romano-Catolice București, nr. 1630/13.07.1955.*

271 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Raportul nr. 97/1941 privind starea bisericilor din decanatul Rădăuți după plecarea germanilor.*

272 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Adresa Parohiei, nr. 171/23.09.1965 către Arhiepiscopia Romano-Catolică din București.*

273 Arhiva Parohiei Romano-Catolice Rădăuți, *Comunicare, semnată de ep. Petru Pleşca şi înregistrată cu nr. 19/1959.*

împreună cu PS Anton Durcovici, cu care mergea să administreze sacramentul Mirului în Parohia Popeşti-Leordeni. După ce-l urmase o viaţă întreagă, avându-l ca model, acum l-a urmat pe ultimul său drum, pentru a îndura împreună surghiunul persecuţiei şi martirajul învăţătorului. Părintele Friedrich a petrecut şapte ani de detenţie la Sighet şi în alte închisori. A fost eliberat în anul 1956 și numit profesor la Institutul Romano-Catolic din Iași. A murit la 11 mai 1969 la Iași[274].

În plan politic și social, în România anilor 1950, asistăm la o consolidare a comunismului. Regimul începe să dicteze în orice domeniu, fie el economic, social sau religios. Astfel, în ceea ce privește problemele de cult, comuniștii hotărau cum să se țină liturghiile, la ce oră și pe deasupra și ce trebuiau să spună preoții în predicile lor. Acest amestec îl făceau fie direct, fie prin intermediul superiorilor bisericii. Vă prezint câteva documente descoperite în arhiva parohiei care ilustrează cele afirmate.

Arhiepiscopia Bucureşti-Iaşi
Nr. 1439/10 iulie 1953

Către PAROHIA CATOLICĂ RĂDĂUȚI

Cucernice Părinte,

Aflându-ne în mijlocul muncilor celor mai însemnate pentru bunăstarea țării noastre: recoltarea cerealelor prin care se asigură hrana întregului popor muncitor de la orașe și sate, vă reamintesc datoria cetățenească ce vă revine de a îndemna păstoriții Sfinției Voastre să îndeplinească cu sârguință și dragoste patriotică strângerea la timp și în bune condițiuni a recoltelor, predarea cotelor către Stat, dezmiriștitul ogoarelor, în conformitate cu directivele date de autorități.

Luând contact cu Sfaturile populare veți fixa pe timpul acestor lucrări programul sfintelor slujbe în așa fel, încât să nu stânjenească urgenta și importanta muncă a strângerii recoltei.

Veți raporta de măsurile ce le-ați luat.

Cu salutări în Domnul!
Pro-vicar general
Petru Pleșca

274 In memoriam: Pr. Rafael Friedrich- 37 de ani de la moarte, [on line], www.ercis.ro, 2001-2012, accesat 25 mai 2011, la URL Material documentar: http://www.ercis.ro/actualitate/viata.asp?id=20060531.

Gura Humorului, 14 august 1953
Nr. 540/1953

Către
Parohia romano-catolică Rădăuți

Conform telegramei primite de la București veți lua măsuri ca duminică 23 august 1953, sfintele Liturghii de dimineață să se sfârșească la orele 9.00, liturghia cântată se va transfera pentru după amiază.

Semnează,
Monseniorul Francisc Augustin

Arhiepiscopia Romano-Catolică București-Iași
Nr. 2879/18 august 1959

Cucernice Părinte Paroh,

În vederea participării tuturor cetățenilor la festivitățile ce vor avea loc în toată țara cu prilejul împlinirii a 15 ani de la eliberarea țării noastre, dispunem ca duminică 23 august a.c. Sfintele Liturghii să se termine cel târziu la orele 8.30 dimineața.
Cu salutări în Domnul!

Vicar General — *Provicar General*
Dr. Traian St. Iovanelli — *Pr. Petru Pleșca*

Gura Humorului
19 august 1959

Cucernice Părinte Paroh,

În urma ordinului primit astăzi din partea Împuternicitului Regional al Departamentului Cultelor, veți rosti o cuvântare după sfânta Liturghie, precum vi s-a comunicat în adresa noastră anterioară. De asemenea sfintele Liturghii în duminica 23 august a.c. Le veți termina la orele 8,30 dimineața.
Rog a vă conforma întocmai.
Decan de Suceava
Pr. Schurgoth (semnat indescifrabil)

De asemenea, în corespondența oficială dintre preoții parohi, decani sau conducătorii arhiepiscopiei și organe ale statului, propoziția de încheiere era *„La lupta activă pentru Pace!”*. Iată mai jos un exemplu:

Gura Humorului, la 29 ianuarie 1955

Către
Sfatul Popular al orașului Rădăuți
Întreprinderea Localuri și Locuințe
Rădăuți

Parohia romano-catolică de Rădăuți ne-a comunicat, că Dvs ați închiriat la niște chiriași imobilul din str. Ștefan cel Mare nr. 23, proprietatea Bisericii romano-catolice din Rădăuți, fără ca părintele paroh al Parohiei romano-catolice din Rădăuți să fi fost chemat spre a semna aceste contracte, ca reprezentant al Bisericii romano-catolice din Rădăuți, precum este prevăzut în HCM nr. 1508/1953 și HCM nr. 1509/1953.

Drept aceea vă rugăm să binevoiți a ne comunica răspunsul Dvs la cele de mai sus, ca să-l putem comunica și Arhiepiscopiei noastre din București, precum și Ministerului Cultelor, care este autoritatea noastră tutelară.

La lupta activă pentru Pace!

Decan de Suceava
pr. I. Schurgoth

Hramul Capelei „Sfânta Treime”(1954). Pr. **Eduard Kozanowski** în mijlocul credincioșilor.
Sursa foto: colecția familiei Ambrosius și Georgeta Gaschler.

Primul rând: pr. **Iosif Chachula**, pr. **Otto Schmegner**, pr. **Iosif Schurgoth**, pr. **Iosif Tălmăcel,** pr. **Eduard Kozanowski**.
Rândul al doilea: pr. **Benone Romila**, pr. **Iosif Sabău**, pr. **Francisk Astalosch**, pr. **Iosif Krassler,** pr. **Ioan Simon** și pr. **Johann Proschinger.**
Fotografie realizată cu ocazia hramului de la Suceava în anul 1967.
Sursa foto: colecția pr. Johann Proschinger, OFMConv.

Parohia în timpul pastorației pr. Iosif Krassler

Pr. **Iosif Krassler** – paroh (1959 – 1974).
Sursa foto: colecția Eduard Mohr.

Din 1 mai 1959, în baza decretului de numire nr. 1.669/1959 eliberat de Arhiepiscopia Romano-Catolică București este numit paroh la Rădăuți, părintele Iosif Krassler, venit prin transfer din parohia Focșani, unde a fost, pe rând, vicar parohial și apoi paroh, în perioada 20 decembrie 1951- 30 aprilie 1959. Instalarea oficială s-a făcut în biserica parohială în prezența părintelui decan, pr. Iosif Schurgoth și a fostului paroh, pr. Eduard Kozanowski, în ziua de 20 mai. Decanul a dat citire în fața credincioșilor a decretului de numire.

După instalare, noul paroh începe o serie de reparații la biserica parohială. Este reparat mai întâi acoperișul bisericii *„deoarece apa de ploaie pătrunde în podul bisericii și înmoaie părți din tavan ce amenință a cădea”*[275]. Lucrarea este realizată în regie proprie de către Calancea Filimon din Rădăuți, constructor de meserie. Lucrările de zugrăveală interioară sunt realizate de Rossini Alexandru din Iași, în perioada 3 aprilie – 30 septembrie 1960. Tot el recondiționează și cele două picturi de pe bolta naosului bisericii[276]. Trebuie menționat că cele două picturi sunt și cele mai vechi, ele fiind pictate în anul 1853 de către pictorul Lichter. De asemenea, pe zidurile din dreapta și stânga ale prezbiterului au fost realizate de către doamna Erica Ostrowski, două picturi murale reprezentând *„Sfânta Familie”* și *„Isus pe Cruce”*.

Ea a încercat să refacă şi icoana din altar *„Înălțarea cu trupul şi sufletul la cer a Maicii Domnului”*. Din păcate nu a ieşit aşa cum a dorit părintele Krassler şi atunci parohul a comandat o altă icoană: *„Maica Domnului cu Pruncul Isus în braţe”*. Această icoană a fost sfinţită în anul 1972 și a stat pe altar până la reparaţiile generale desfăşurate în perioada de pastoraţie a pr. dr. Eduard Ferenţ.

Maica Domnului cu Pruncul Isus în braţe. Pictură realizată de Erica Ostrowski. Acum este expusă în holul casei parohiale.
Sursa foto: colecţia autorului

Beneficiind de ajutor financiar din Germania, parohul a reuşit să monteze un sistem de încălzire centrală în biserică. Tot din Germania a adus un injector pe motorină, pe care l-a montat în sacristia din dreapta altarului şi cu care încălzea biserica.

275 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuţi, *Memoriul tehnic privind lucrările de reparaţie în regie proprie a acoperişului.*

276 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuţi, *Proces verbal de recepţie emis de parohie, nr 211/19.12.1963.*

Tot cu ocazia renovării interioare a bisericii a fost făcut și un altar al Sfintei Ana, amplasat lângă ușa laterală de intrare în naos. De asemenea a fost montat un al doilea policandru în naosul bisericii (cel dinspre balcon), donat de doamna Füssel şi familia Kropp.

De asemenea, în anul 1961 au fost cumpărate și sfințite pentru biserica parohială, icoanele reprezentând *Calea Crucii*[277].

Tot din acest an, în urma unei solicitări a parohului adresate Ordinariatului Romano-Catolic din Iași, se aprobă celebrarea sfintelor liturghii și seara în fiecare primă vinere din lună[278].

În anul 1960, creştinii ortodocşi din Dealul Ederii (Lichtenberg) solicită parohiei rădăuțene acordul privind folosirea bisericii din sat. În cerere, se arăta:

„Credincioșii ortodocși români din satul Dealul Ederii n-au locaș de închinare și sunt departe de centrul comunei Clit, la 3 kilometri și nici acolo nu este biserică și serviciile divine se săvârșesc într-o odaie neîncăpătoare din casa parohului. Biserica Romano-Catolică are două locașuri dumnezeiești: în centru și al doilea în satul Dealul Ederii, care este stricată și fără enoriași, neîntrebuințată. Noi, enoriașii ortodocși-români, din sat suntem coloniști, și fiind cu situația materială foarte slabă, nu suntem în stare a construi biserica cu puterile proprii”. Adresa este semnată de preotul ortodox din satul Dealul Ederii, Debren Boris[279]. Creştinii ortodocşi nu primesc acest acord.

Nefiind folosită și nici reparată, biserica se degradează accentuat, astfel că, în anul 1963, era într-o stare avansată de ruină, concretizată prin lipsa acoperişului de pe turn, ceea ce făcea ca apa ploilor să distrugă zidăria, balconul și podurile. Au apărut fisuri longitudinale la nivelul zidăriei, iar turnul se înclinase pronunțat spre șoseaua Rădăuți-Gura Humorului. În urma aprobărilor obținute de parohie, biserica este demolată în anul următor, iar cărămida este luată de Sfatul Popular al comunei Clit, care o refoloseşte pentru construirea grajdurilor gospodăriei agricole colective[280].

Biserica romano-catolică din Dealul Ederii (Lichtenberg).
Sursa foto: colecția parohiei.

Bătrânii din sat povestesc că *„toţi cei care au arătat un zel mai deosebit în acţiunea de demolare şi-au sfârşit viaţa prin morţi tragice”*[281].

Până la repatrierea germanilor din anul 1940, satul Lichtenberg era un sat compact german. Conform datelor recensământului populaţiei din

277 Arhiva Parohiei Romano-Catolice Rădăuți, *Adresa Decanatului Suceava din 3 noiembrie 1961.*

278 Arhiva Parohiei Romano-Catolice Rădăuți, *Adresa Arhiepiscopiei din Bucureşti din 14 aprilie 1961.*

279 Arhiva Parohiei Romano-Catolice Rădăuți, *Adresa Parohiei Ortodoxe-Române din Clit, nr. 40/9.03.1960 adresată Arhiepiscopiei Romano-Catolice din Bucureşti.*

280 Arhiva Parohiei Romano-Catolice Rădăuți, *Adresa Sfatului Popular al comunei Clit din 10/07.1963, adresată Decanatului Romano-Catolic din Suceava.*

281 ILAŞ, Silvestru. Biserica „Naşterea Maicii Domnului“ Clit. În: „Crai Nou” nr. 4094 din 19.01.2006.

1930, aici locuiau 458 de germani, un român şi un rutean[282]. Conform datelor prezentate de Franz Wiszniowski, în cartea sa *Radautz, die deutscheste Stadt des Buchenlandes,* în anul 1934 erau 135 de familii catolice, cu 495 de suflete[283].

În anul 1940 toţi germanii din Lichtenberg au fost strămutaţi.

Biserica a fost construită în anul 1900 şi avea hramul *„Sfântul Martin"* – 11 noiembrie[284].

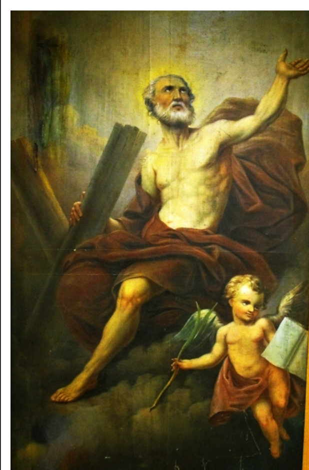

Biserica din Măneuți. Fotografie din anul 1960.
Sursa foto: colecția parohiei.

În anul 1960 pr. Krassler solicită Arhiepiscopiei Romano-Catolice din Bucureşti acordul de demolare şi a bisericii din Măneuți. Dintr-o situație întocmită de pr. Krassler aflăm că, în anul 1954, în urma unei furtuni puternice, învelitoarea din tablă a acoperișului bisericii a fost luată de vânt. Acoperișul din lemn era 70% putred, iar bolta din cărămidă era degradată din cauza ploilor şi a zăpezii care se infiltra prin acoperișul distrus, accentuând astfel procesul de degradare în anii ce au urmat[285]. Cum în localitate nu mai erau decât 2 familii, iar posibilități de reparare a bisericii nu erau, în anul 1963 Arhiepiscopia Romano-Catolică din București aprobă demolarea bisericii[286].

Demolarea se va face efectiv în anul 1966. La acea dată biserica se compunea doar din niște ziduri până deasupra ferestrelor. Cărămida rezultată a fost cedată Consiliului Local din comună, care a construit o școală amplasată exact pe locul bisericii. Tabla de pe acoperișul bisericii a fost adusă la Rădăuți încă din anul 1960 fiind folosită la repararea acoperișului bisericii parohiale.

Icoana, o pictură, ce-l reprezenta pe *„Sfântul Andrei"*, a fost adusă la Rădăuți, unde este și acum, fiind aşezată în holul mare al casei parohiale, iar clopotele bisericii au fost luate de ortodocşi.

Sf. Andrei– icoană aflată pe altarul fostei biserici din Măneuţi (Andrasfalva).
Sursa foto: colecţia autorului.

Tot în anul 1960 este demolată și capela din lemn aflată la intrarea în comuna Putna și care ajunsese în stare

282 Recensământul general al populației României din 29 Decemvrie 1930, vol. II, pag. 434.

283 Franz Wiszniowski, *op.cit.,* p. 103.

284 Arhiva Parohiei Romano-Catolice Rădăuți, *Adresa Parohiei Romano-Catolice din Rădăuţi către Arhiepiscopia Romano-Catolică Bucureşti-Iaşi, nr. 22/9.04.1960.*

285 Arhiva Parohiei Romano-Catolice Rădăuți, *Raport privind starea bisericilor şi a caselor parohiale de pe cuprinsul parohiei întocmit în data de 15 ianuarie 1960 de către pr. Krassler.*

286 Arhiva Parohiei Romano-Catolice Rădăuți, *Adresă emisă în data de 15 martie 1963 de către Arhiepiscopia Bucureşti.*

avansată de degradare, iar fonduri pentru repararea ei din temelii nu erau.

La Dornești, în ciuda a numeroaselor demersuri, creștinii catolici nu erau primiţi în biserică. Neavând unde să se roage, provizoriu situația a fost rezolvată prin amenajarea unei capele în casa familiei Chmilewski. Părintele Iosif Krassler trimite o adresă către Ministerul Cultelor prin care solicită aprobarea amenajării unui altar lateral în biserica, fostă catolică, ocupată samavolnic cu ajutorul statului, de cultul ortodox. Obține un răspuns favorabil și având consimțământul provicarului, monseniorul Petru Pleșca, pr. Iosif Krassler, în înțelegere cu parohul ortodox, pr. Aurel Georgian, reușește în anul 1961 să amenajeze un altar lateral în biserică la care să celebreze sfintele Liturghii pentru catolicii din comună[287].

În data de 1 iulie 1961 are loc o nouă reorganizare a Arhiepiscopiei Romano-Catolice din București, în sensul că se desființează protopopiatele Craiova și Galați. Protopopiatul Suceava rămâne cu sediul la Gura Humorului și cu același protopop (decan)[288].

Tot în anul 1961, la presiunea Sfatului Popular al orașului Rădăuți, parohia se vede pusă în situația de a „vinde” terenul aflat pe strada Ștefan cel Mare, vis-a-vis de biserică, în favoarea Cooperativei *Libertatea*. Această tranzacție s-a realizat în condițiile specifice regimului comunist. Adică, cooperativa *Libertatea „a obținut din partea Sfatului Popular autorizația necesară cumpărării terenului și fără încuviințarea instituției vânzătoare a început construirea complexului”*[289]. Arhiepiscopia trimite o telegramă cooperativei în care specifică faptul că procedura este ilegală și să oprească lucrările de construcție a complexului. Situaţia rămâne neschimbată, iar parohia este obligată să perfecteze actul de vânzare către cooperativa *Libertatea* în data de 5 decembrie 1961 la un preţ modic[290].

În anul 1961 Sfatul Popular al orașului Rădăuți atribuie unității militare de grăniceri din oraș imobilul aflat pe strada Ștefan cel Mare nr. 12, care amenajează aici o casă de cultură. Pentru că unitatea de grăniceri dorea să facă anumite schimbări în structura imobilului, în anul 1962, în urma „insistențelor” Sfatului Popular al orașului Rădăuți, Arhiepiscopia Romano-Catolică București își dă „acordul” ca imobilul din strada Ștefan cel Mare nr. 12 să fie donat statului. În urma acordului primit, în data de 8 mai 1962, Statul se intabulează pe acest imobil în baza Decretului nr. 478 din 1954. În adresa nr. 1665 din 13 aprilie 1962 a Sfatului Popular al Orașului Rădăuți adresată Sfatului Popular al Regiunii Suceava este descris modul cum s-a obținut acest acord: *„Sfatul Popular al orașului Rădăuți* ***a convins conducerea parohiei*** *de a preda acest imobil Sfatului Popular, primind în acest sens aprobarea Arhiepiscopiei Romano-Catolice cu adresa nr. 2001 din 4 aprilie 1962. Parohia Romano-Catolică dorește să ne predea acest imobil de*

287 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuţi, *Proces Verbal întocmit în data de 5 mai 1961.*

288 Arhiva Parohiei Romano-Catolice Rădăuți, *Adresa nr. 4179/20.07.1961 emisă de Arhiepiscopia Bucureşti.*

289 Arhiva Parohiei Romano-Catolice Rădăuți, *Adresa Arhiepiscopiei către Parohia Rădăuți, din 8.11.1961.*

290 Arhiva Parohiei Romano-Catolice Rădăuți, *Contract de vânzare-cumpărare din 5 decembrie 1961.*

urgență întrucât nu are nevoie de el și totodată suportă impozite mari". Adresa este semnată de Plosceac, ca președinte[291]. Realitatea este că Sfatul Popular a forțat acest acord. Imobilul respectiv a fost rechiziționat încă din 1944 și parohia nu s-a putut folosi de el încă de atunci. *Apărarea Patriotică*, iar mai apoi sindicatele, nu au avut niciun interes să întrețină acest spațiu. Astfel s-a ajuns în situația degradării acestui imobil. Profitând de situație, în data de 25 ianuarie 1962, Sfatul Popular emite o adresă către parohie în care se arată că:

„În orașul Rădăuți pe strada Ștefan cel Mare la nr. 12, Dvs dețineți un imobil care nu este întreținut în bune condițiuni și de care Sfatul Popular s-ar folosi pentru unele probleme locale. Față de această situație vă rugăm să binevoiți a interveni la organele Dvs superioare pentru a vă încuviința să ne predați întregul imobil mai sus menționat în baza Decretului nr. 478 din 22 noiembrie 1954, pentru ca Sfatul Popular să-l poată amenaja și să-i dea destinația cuvenită"[292]. Adresa este semnată de Plosceac, ca președinte.

În anul 1963, în urma referatului întocmit de conducătorul Cărții Funciare, Averchie Macovei, din data de 8 noiembrie, cu numărul 125 în arhiva Notariatului de Stat, și invocând Convenția româno-germană din 1940, Statul Român se intabulează pe bisericile și terenurile aferente din Măneuți, Dornești, Țibeni, Satu Mare și Frătăuții Noi. Toate acestea s-au făcut fără ca măcar să fi fost înștiințată parohia sau episcopia. Acest fapt reiese dintr-o adresă emisă de parohul pr. Iosif Krassler către decanat, în data de 16 decembrie 1965. Iată în continuare, conținutul acestei adrese:

„Astăzi a fost pe la noi preotul ortodox din comuna Dornești pr. Georgian și mi-a arătat o adresă către Protopopiatul ortodox din Rădăuți din partea Notariatului de Stat, Cartea Funduară nr. 125/1963, prin care bisericile noastre din Dornești, Țibeni și Voievodeasa sunt trecute în proprietatea statului și predate cultului ortodox. Vă rugăm să binevoiți a aduce la cunoștință Arhiepiscopiei din București acest lucru și totodată binevoiți a ne înștiința și pe noi despre rezultatul primit"[293].

Deci, trecuseră deja doi ani de la această acțiune și autoritățile nu au comunicat aceasta parohiei catolice din Rădăuți. De fapt nici chiar diversele organe locale ale puterii comuniste nu cunoșteau starea reală. Când afirm aceasta mă bazez pe o adresă emisă de parohul pr. dr. Eduard Ferenț către Ordinariatul Romano-Catolic de Iași, în data de 26 iunie 1987. În respectiva adresă se arată că autoritățile financiare aveau pretenția de a se achita impozit imobiliar pentru bisericile din Țibeni, Voievodeasa, Măneuți și Dornești, deși aceste biserici erau deja de foarte mulți ani în posesia cultului ortodox (bineînțeles fără forme legale: contract de vânzare-cumpărare, transfer sau închiriere din partea Episcopiei Romano-Catolice de Iași). Din alt punct de vedere, organele comuniste se foloseau de această situație neclară pentru acțiuni de tracasare a reprezentanților cultului nostru: acțiuni de control financiar în mod succesiv, acțiuni de verificare a legalității lucrări-

291 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuţi, *Adresa Sfatului Popular al orașului Rădăuți, nr. 1665/13.04.1962.*

292 Arhiva Parohiei Romano-Catolice Rădăuți, *Adresa Sfatului Popular al orașului Rădăuți, nr. 371/25.01.1962.*

293 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuţi, *Adresa parohiei adresată Decanatului Suceava, din 16 decembrie 1965.*

lor de reparații, etc[294].

Un alt mod folosit de comunişti pentru a tracasa un preot era şi acela de a-l chema deseori la miliţie sau la securitate, unde i se făceau percheziții corporale și era pus să scrie fel de fel de declarații.

În discuțiile de documentare pe care le-am avut cu părintele Iosif Doboș, Sfinția Sa îmi povestea despre o astfel de acțiune la care a fost supus părintele Krassler. Într-o dimineața a fost chemat la sediul securității din oraș. Aici, primul lucru care i s-a cerut a fost să scoată din buzunare tot ce avea. Bineînțeles că printre lucrurile personale erau și cheile de la parohie, pe care părintele le avea asupra sa. În orele cât a fost reținut la securitate, alți agenți au luat cheile de la parohie și au montat microfoane în parohie. Un astfel de microfon a fost montat şi într-un armoniu vechi care se găsea în camera parohului. După ceva vreme, Victor Băcăuanu, care era dascăl, l-a descoperit întâmplător în timp ce executa o reparație la armoniul respectiv.

Cu toate că problemele administrative dădeau mari bătăi de cap preoților parohi din toată Bucovina, nu numai parohiei rădăuțene, ei s-au preocupat și de cerințele sufletești și spirituale ale credincioșilor. Astfel începând din anul 1967 se celebrau sfintele Liturghii în zilele de lucru și seara, când era o mai mare afluență. De asemenea, în urma unei cereri scrise s-a introdus limba maternă la Sfânta Liturghie. E vorba de limba germană și limba polonă. Decanatul, emite o astfel de cerere către Episcopia Iași în anul 1970 și semnată de pr. Schurgoth, în numele tuturor parohiilor în care erau credincioși de naționalitate germană și polonă. Cererea făcea referire la folosirea textelor aprobate în limba germană și limba polonă, cu excepția canonului, care rămâne tot în limba latină. Cererea a fost aprobată[295].

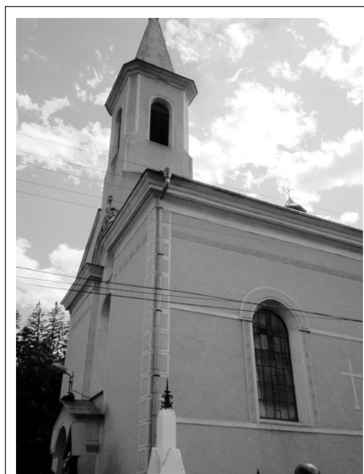
În anul 1964 este demolată vechea capelă aflată în fața bisericii din Voievodeasa. Capela era într-o stare de ruină avansată. O parte din cărămizi au fost folosite pentru renovarea casei parohiale din Voievodeasa, iar 100 de bucăți au fost cedate parohului ortodox din comună pentru construirea unei sobe în biserică[296].

La Gura Putnei, după cum am arătat, creştinii ortodocşi solicitaseră biserica încă din anul 1953. În urma insistențelor și profitând de greutățile administrative ale parohiei catolice, ei obțin în final acordul, atât de la părintele Iosif Krassler cât și de la episcopul Petru Pleşca, pentru folosirea în comun a bisericii din Gura Putnei, bineînțeles fără a se aduce modificări interioare acesteia. Astfel, în prezența protopopului Iftode Miltiade, la 30 iunie 1969 se încheie chiar un proces verbal între pr. Krassler și pr. Isopescu, suplinitor al parohiei ortodoxe Gura Putnei, în care se specifică faptul că biserica romano-catolică din această localitate este dată în folosire parohiei ortodoxe din Gura Putnei ca să oficieze toate slujbele religioase. S-a prevăzut că *„ori de câte ori credincioșii romano-catolici au nevoie de biserică pentru anumite slujbe vor putea oficia fără a fi stingheriți. Consiliul parohial se va îngriji de reparațiile de întreținere și bună conservare a edi-*

294 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuţi, *Adresa, nr. 78/27.06.1987, emisă de parohie către Ordinariatul de Iași.*

295 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuţi, *Cerere cu nr.473/2.07.1970 emisă de Parohia Rădăuți către Monseniorul Petru Pleşca, Episcop de Iași.*

296 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuţi, *Proces Verbal de constatare a demolării capelei încheiat în data de 6.12.1964.*

Biserica din Gura Putnei (Karlsberg). Sursa foto: coleția autorului.

ficiului, fără a face modificări de arhitectură sau înstrăina bunurile bisericii”. La acea dată, anul 1968, biserica era frecventată de circa 60 de persoane romano-catolice din localitate și din împrejurimi, iar cultul ortodox folosea capela catolică, unde încăpeau maxim 12 persoane. Tot în acel an, enoriașii catolici au contribuit material pentru repararea acoperișului bisericii, luat de vânt în urma unei furtuni puternice. Ortodocșii, chiar dacă tot insistau pentru a li se acorda dreptul de a celebra în această biserică, au refuzat să contribuie la reparații[297].

Inventarul bisericii era sărăcăcios şi se compunea dintr-un singur altar din lemn și patru bănci. Altarele laterale, orga, icoanele de la Calea Crucii, clopotele şi băncile au fost luat de credincioșii din Solonețu Nou pentru biserica lor[298]. Germanii au luat cu ei numai icoana mare de pe altar reprezentând *„Neprihănita Zămislire”* şi câteva componente din orgă[299].

Din 2 martie 1969 ortodocșii încep să celebreze serviciul religios în biserica din Gura Putnei. Tot ei instalează lumina electrică în interiorul bisericii, aduc icoane și covoare noi[300].

Dacă inițial au fost de acord să respecte înțelegerea în ceea ce privește nemodificarea interiorului bisericii, între timp ei au încălcat această înțelegere și au montat o catapeteasmă, îndepărtând icoanele catolice.

După cum am afirmat ceva mai devreme, icoana de pe altarul bisericii din Gura Putnei reprezenta *„Neprihănita Zămislire”* şi era inspirată după tabloul *„Inmaculada Concepción”* pictat de Bartolome Murillo şi expus în *Museo del Prado* din Madrid. La plecare, germanii au luat-o odată cu alte lucruri mai valoroase din biserică și din casa parohială. Epopeea acestei icoane este prezentată în numărul 17 al revistei *The Bukovina Society of the Americas,* din martie 2007, în articolul intitulat *The crescent moon - Madonna of Karlsberg* scris de Gertrud Siewi din Tiefenbach (Germania), colaborator al revistei. Pe scurt, povestea sună așa: în anul 1940, când nemții se repatriau, Rosa Witowski, menajera părintelui Franz Łuczko, a propus părintelui să ia și această icoană cu ei. Ajungând ei, împreună cu ceilalți germani din Karlsberg, în Weimar, regiunea Thuringia, fratele menajerei, Josef Witowski, a chemat-o pe ea și pe părintele Franz Łuczko

297 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Raportul nr. 2088/14.11.1968, întocmit de episcopul Petru Pleșca și adresat lui Dumitru Andronic, Împuternicitului Departamentului Cultelor al județului Iași.*

298 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Adresa către Decanatul Romano-Catolic din Iași, nr. 68/29.07.1968.*

299 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Raport asupra situației bisericilor din decanatul de Rădăuţi întocmit de monseniorul Malec la data de 8 februarie 1941.*

300 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Proces verbal încheiat în data de 4 mai 1969 în urma ședinței Consiliului parohial al Parohiei Ortodoxe din Gura Putnei.*

Madona din Karlsberg – reproducere după Murillo.
Sursa foto: Revista *The Bukovina Society of the Americas* , martie 2007.

la el în Hostau (Boemia). La 15 martie 1946, familia Witowski, ca de altfel și ceilalți germani repartizați în Cehoslovacia, au fost izgoniți din această țară. Știind că era interzis a scoate din țară obiecte de artă, Josef Witowski s-a înțeles cu un comisar ceh să-l ajute să treacă peste graniță această icoană și să o lase la familia Guldan din Karlsbachhütte, în apropiere de Weissensulz. Înțelegerea l-a costat pe Josef Witowski 800 de coroane, un costum de haine și căruța. La această familie, icoana a stat depozitată într-o șură. Josef Witowski a luat-o apoi de aici și a dus-o la Rodheim, unde se stabilise temporar cu familia. Demn de amintit este că aici, fiind zonă controlată de soldații americani, erau dese percheziţiile domiciliare, dar Josef Witowski a avut noroc să nu fie percheziționat cât timp a locuit aici. Din Rodheim, familia Witowski s-a mutat apoi la Utphe, iar în noiembrie 1946 s-a stabilit definitiv la Ulfa. Aici icoana a fost încredințată parohului local, pr. Binder, care avea amenajată în casa sa o capelă. După construirea bisericii *Sf. Ștefan* din Oberschmitten, familia Witowski a donat icoana acestei noi biserici. După restaurarea ei de către pictorul Josef Zinner din Oberschmitten și după ce i s-a făcut o ramă frumoasă, pe cheltuiala doamnei Stephanie Moufang, icoana a fost așezată la loc de cinste în biserica *Sf. Ștefan* din Oberschmitten, unde este și astăzi.

În anul 1967, în data de 7 iulie, în baza deciziei nr. 4432/1967 a Arhiepiscopiei Romano-Catolice din București este numit vicar la Rădăuți părintele Petru Gherghel – actualul episcop al diecezei noastre.

Ep. **Petru Gherghel**, vicar parohial în perioada 1967-1970.
Sursa foto: Episcopia Romano-Catolică Iași.

Excelența Sa s-a născut la 28 iunie 1940 în localitatea Gherăeşti, judeţul Neamţ. După terminarea şcolii generale în satul natal, a intrat în Seminarul Catolic din Iaşi. La 29 iunie 1965 a fost hirotonit preot la Alba-Iulia de către episcopul Marton Áron. Primul loc de apostolat a fost Parohia Barticeşti, în care a activat până în 1967, când a fost transferat la Rădăuţi, unde a activat până la data de 1 noiembrie 1970 când a fost numit profesor la Seminarul din Iaşi, iar în martie 1975 a fost numit rector. La 21 februarie 1978 papa Paul al VI-lea l-a numit printr-un decret al Sfintei Congregaţii a Episcopilor „ordinarius ad nutum Sanctae Sedis cum munere administratoris apostolici" al Episcopiei de Iaşi. Instalarea a avut loc la 4 aprilie 1978. În timpul păstoririi ca administrator apostolic (21 februarie 1978 - 14 martie 1990) s-au ridicat numeroase biserici, s-a ridicat moderna clădire a Seminarului din Iaşi, s-au deschis numeroase parohii noi, au fost hirotoniţi aproape 150 de preoţi, au fost trimişi mai mulţi preoţi la studii în străinătate, s-au făcut numeroase

vizite pastorale etc. Revoluţia din 1989 a deschis un orizont nou de reorganizare bisericească şi de propăşire spirituală. Astfel, la 14 martie 1990, papa Ioan Paul al II-lea l-a ales şi l-a numit pe Monseniorul Petru Gherghel episcop de Iaşi. Consacrarea a fost oficiată la Seminarul din Iaşi, la 1 mai acelaşi an, de către cardinalul Angelo Sodano, delegat al papei Ioan Paul al II-lea[301]*. A fost episcopul Diecezei până în anul 2019 când s-a pensionat, rămănând în cadrul Diecezei ca episcop emerit.*

În vara anului 1968 este reparat acoperișul casei parohiale din Rădăuți. Înainte de a se începe lucrările de reparație, pr. Iosif Krassler emite o adresă către Consiliul Popular al orașului Rădăuți, prin care solicită eliberarea spațiului ocupat din casa parohială de cantina de Liceului nr. 2. Cererea este făcută în baza Legii nr. 10 din 1968 care, la articolul nr. 57, prevedea următoarele: *„Comitetele Executive ale Consiliilor Populare nu mai repartizează suprafața locativă în locuințele proprietate obștească”.* I se răspunde invariabil în mod negativ. Motivarea folosită de primărie era că în acel moment nu se dispune de un alt spațiu pentru cantină. Răspunsul dovedește rea credință, întrucât tocmai în acel moment era liber un astfel de spațiu. Cunoscând aceasta, parohia revine cu o altă adresă către primărie, de data aceasta semnată de episcopul de astăzi al Episcopiei Romano-Catolice Iași, Petru Gherghel, care la acea dată era vicar în parohia Rădăuți. În adresă se spunea că *„revenim cu această cerere întrucât suntem informați că imobilul de la nr. 20 din strada Ștefan cel Mare – proprietatea statului – devine liber prin desființarea Școlii de Moașe – spațiu care ar putea fi bine pus la dispoziția cantinei, iar spațiul parohiei ar deveni liber pentru satisfacerea necesităților acestei instituții, așa cum am arătat în celelalte cereri”*[302]. Și acestei cereri i se răspunde negativ, printr-o adresă a Comitetului executiv al Consiliului Popular al orașului Rădăuți, semnată de Cuciureanu Gheorghe, ca președinte.

Demersurilor pentru recuperarea celor 4 camere ocupate de cantina Liceului nr. 2, inițiate de parohie în baza Legii nr. 10 din 1968 i se alătură și Decanatul Romano-Catolic din Iași, prin vocea părintelui Iosif Schurgoth, care prin adresa către Arhiepiscopia București, cu nr. 106 din 1970, expune pe larg problema casei parohiale din Rădăuți, solicitând intervenția monseniorului Augustin Francisc pe lângă autoritățile centrale de partid și de stat pentru ca acestea să dispună organelor din subordine, aplicarea prevederilor acestei legi.

„*Casa parohială în cauză stă în centrul orașului Rădăuți, pe strada principală, iar cantina ocupă camerele frontale și intrarea principală a casei parohiale, care este clădită după un stil vechi bucovinean, și ferestrele care sunt spre strada principală au gratii și prin aceste gratii, stilul și frumusețea casei este, am spune, neluată în considerare, când vara trec prin Rădăuți, și mai ales prin fața bisericii noastre parohiale și a casei parohiale mii de turiști străini, spre mânăstirile Putna și Sucevița, și desigur nu sunt prea edificați când văd că la casa parohială la ferestrele care se află spre strada principală sunt puse gratii.*

Monseniore, asta este realitatea, și întrebăm pe Prea Cucernicia Voastră, oare

301 Episcopii Diecezei, [on line], www.ercis.ro, accesat 21 noiembrie 2011, la URL; http://www.ercis.ro/dieceza/episcopi.asp.

302 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Adresa Parohiei către Consiliul Popular al orașului Rădăuți, nr. 157/16.09.1969.*

nu se poate schimba această situație cu casa parohială din Rădăuți? Noi credem că da, numai dacă forurile noastre superioare de la București își vor spune cuvântul lor despicat în această privință.

Am scris și noi aceste rânduri, pentru că ne doare inima, când vedem că casa parohială romano-catolică din Rădăuți, servește de atâția ani unei cantine școlare, care demult putea să se mute în alte clădiri din orașul Rădăuți"[303].

Arhiepiscopia se adresează și ea la rându-i Departamentului Cultelor cu solicitarea rezolvării legale a acestei probleme. În încheierea adresei, arhiepiscopia arată că *„în prezent orașul Rădăuți, nu mai are greutăți din cauza lipsei de spațiu locativ și de aceia, vă rugăm, să interveniți la Consiliul Popular al orașului Rădăuți, să ia măsuri de evacuare a cantinei din casa parohială, atribuindu-i un alt spațiu, din fondul locativ de stat"*[304]. Demersul rămâne fără rezolvare favorabilă.

Prin Decizia nr. 4722 din 30 iulie 1969 a Arhiepiscopiei Romano-Catolice București, semnată de monseniorul Francisc Augustin, conducătorul acesteia, pr. Iosif Schurgoth este numit în funcția de Protopop de Iași, cu sediul la Gura Humorului. Rămâne paroh de Gura Humorului și decan de Suceava.

Pr. **Iosif Schurgoth**, decan de Suceava (1951-1969) și decan de Iași (1969-1986). Sursa foto: colecția autorului.

Pr. Iosif Schurgoth s-a născut la 15 martie 1905 în comuna Frasin, judeţul Suceava. Între anii 1920 -1922 a urmat cursurile Şcolii Normale din Cernăuţi, iar după aceea pe cele ale Şcolii de Construcţii, tot din Cernăuţi (1922-1923). Între anii 1924-1925 a urmat cursurile Seminarului din Iaşi, iar între anii 1925-1928 pe cele ale Academiei Teologice din Bucureşti. Studiile universitare teologice şi le-a desăvârșit urmând cursurile Facultății de Teologie din Genova (1928-1931). A fost hirotonit la Genova la 19 decembrie 1931. În perioada 13 ianuarie 1933 – 1 noiembrie 1936 activat ca secretar episcopal la Iaşi, iar apoi a fost paroh la Crăsnişoara Veche (1 noiembrie 1936 – 1 iunie 1940), Siret (1 iunie 1940 – 13 mai 1944), delegat cu păstorirea refugiaţilor catolici de rit latin şi a răniţilor pe teritoriul Episcopiei de Alba-Iulia (13 mai 1944 – 6 decembrie 1945), apoi paroh la Gura Humorului (6 decembrie 1945 – 27 septembrie 1986). La 21 mai 1951 a fost numit decan de Suceava, iar de la 1 iulie 1969 decan de Iaşi. A condus decanatul până la 1 ianuarie 1979. A decedat la data de 27 septembrie 1986 și este înmormântat în cimitirul „Eternitatea" din Iași[305].

Începând cu 27 noiembrie 1970, părintele vicar (la acea vreme), Petru Gherghel este transferat la Iași la Institutul Teologic pe post de conferenţiar[306].

303 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Adresa nr. 106/1970 emisă de pr. Schurgoth către Arhiepiscopia Romano - Catolică București-Iași.*

304 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Adresa Arhiepiscopiei București către Departamentul Cultelor, nr. 1750/23.02.1970, semnată de monseniorul Francisc Augustin.*

305 GABOR, Iosif, SIMON, Iosif. *Necrolog.* Editura Presa Bună, Iași, 2001, pag. 200.

306 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Adresa Arhiepiscopiei București către Decanat, nr.*

Până în anul 1972, parohia rămâne fără preot vicar. De la 1 aprilie, ca preot pensionar, vine părintele Silvestru Benchea OFMConv. care stă la Rădăuţi până în luna decembrie a aceluiaşi an. Rămânând din nou fără preot vicar, părintele Iosif Krassler solicită aprobarea Arhiepiscopiei pentru aducerea părintelui pensionar Francisc Cojocea la Voievodeasa, care să locuiască în fosta casă parohială ocupată de cetățeanul Baumgartner *„și care nu aduce niciun folos bisericii, el neplătind chirie”*[307]. În expunerea de motive, parohul spune că *„în Voievodeasa, filială a Parohiei Rădăuți este o casă parohială cu grădină, proprietatea Bisericii. În această casă se află și capela în care se face sf. Liturghie pentru cele 19 familii existente în Voievodeasa.* [...] *Acum vă rog să binevoiți a elibera pentru pr. Francisc Cojocea o adeverință cum că are voie să stea și să locuiască în această casă și să facă totodată sfânta Liturghie pentru acei puțini credincioși de acolo”*[308].

Până la plecarea sa, părintele Iosif Krassler rămâne singur. De abia în anul 1974, vine ca preot pensionar ajutător părintele Francisc Cojocea care a activat la Rădăuţi în perioada 1974-1975. Sfinţia Sa era pensionat din anul 1969.

În perioada cât pr. Iosif Krassler a fost singur şi pentru că nu reuşea să administreze toate filialele, în anul 1973 Ordinariatul Romano-Catolic de Iaşi emite o hotărâre prin care filiala Dorneşti trece înapoi în administrarea Parohiei Romano-Catolice Siret.

La data de 28 martie 1973 apare Legea nr. 5, privind administrarea fondului locativ și reglementarea raporturilor dintre proprietari și chiriași. În condițiile acestei legi parohul solicită familiei Baumgartner, care locuia în casa parohială din Voievodeasa, plata unei chirii. Acțiunea aceasta era justificată și prin faptul că parohia se confrunta cu o lipsă acută de fonduri atât de necesare reparațiilor curente. Dacă inițial chiriașul a fost de acord să plătească chirie, în toamna anului 1974 el se decide să părăsească acest imobil[309].

La Clit, pentru creştinii ortodocşi care s-au stabilit în gospodăriile germanilor strămutaţi în 1940, mica bisericuţă din lemn pe care o aveau din anul 1852 era prea mică. Biserica nouă, aflată în construcţie din anul 1938, nu mai fusese terminată din cauza războiului, iar după instalarea regimului comunist, nu au mai primit avizele necesare continuării construcţiei. Regimul comunist dă ordin ca biserica ortodoxă aflată în construcţie să fie dărâmată, iar cărămida, împreună cu cea rezultată din dărâmarea bisericii din Dealul Ederii, a folosit-o la construcția sediului şi al grajdurilor gospodăriei agricole colective[310].

Pentru a le rezolva problema, comuniştii îi îndeamnă să folosească biserica catolică, care la acea vreme era folosită rar de comunitatea catolică locală. Astfel în anul 1972, creştinii ortodocşi din Clit solicită, printr-o adresă către Arhiepiscopia Bucureşti

181/27.11.1970.

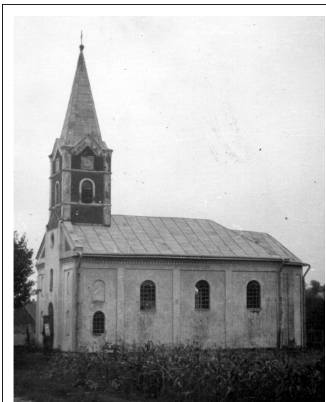
307 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Adresa Parohiei nr.37 din 15.02.1971 către Arhiepiscopia Romano-Catolică București.*

308 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Adresa Parohiei nr.37 din 15.02.1971 către Arhiepiscopia Romano-Catolică București.*

309 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Scrisoarea domnului Baumgartner din 10 octombrie 1973 adresată Arhiepiscopiei București.*

310 ILAŞ, Silvestru. Biserica „Naşterea Maicii Domnului" Clit. În „Crai Nou" nr. 4094 din 19.01.2006.

să li se cedeze biserica romano-catolică din localitate. Ei promit că vor lăsa pe preotul catolic să celebreze din când în când în biserică.

Biserica romano-catolică din Clit.
Fotografie din anul 1960.
Sursa foto: colecția parohiei.

Parohia Romano-Catolică din Rădăuți refuză, într-o primă instanță, să acorde acest drept. Ulterior, este nevoită să cedeze și la 12 decembrie 1972, pr. Schurgoth – decanul de Iași și preotul Bodnar Teodor – inspector eparhial al Mitropoliei Moldovei și Sucevei, încheie o convenție în care sunt specificate condițiile de folosire a bisericii din Clit. Și anume:

- biserica rămâne proprietatea Bisericii Romano-Catolice,
- în interiorul bisericii nu se va face nicio modificare,
- în două duminici din lună, preotul ortodox va trebui să termine serviciul religios până la ora 11.00,
- în cazul unor eventuale reparații, fiecare cult va contribui proporțional cu numărul credincioșilor din comună,
- icoanele nu vor fi date jos de pe pereți,

În finalul documentului se prevedea că, în cazul în care nu vor fi respectate aceste condiții, cultul nostru își rezervă dreptul de a anula prezenta convenție[311].

La cererea credincioşilor ortodocşi, parohia dă în scris aprobarea pentru repararea acoperişului și introducerea instalației electrice. Totuși ei nu au respectat întrutotul prevederile convenției. Astfel, dintr-un raport întocmit de pr. Iosif Krassler și înaintat Arhiepiscopiei Romano-Catolice din București aflăm următoarele:

„Duminică 13 august 1972, când părintele vicar Silvestru Benchea a mers la Clit spre a face Sfânta Liturghie, era duminica rezervată nouă, preotul ortodox a făcut slujba până târziu, după ora 12.00, credincioșii catolici au așteptat în zadar la ușă, și au trebuit să plece până la urmă fără a avea sfânta Liturghie. Ei s-au plâns de acest lucru spunând că ei acum nu mai pot intra în biserica lor. Când îngrijitorul a întrebat pe un credincios ortodox pentru ce lungește preotul așa de mult slujba, a răspuns: voi câțiva nemți mai aveți nevoie de biserică? Toate acestea au produs mare neplăcere între credincioșii catolici”[312].

Nu a fost un caz singular. Iată ce spune parohul în adresa către Decanatul de Iaşi din 26 februarie 1973 în legătură cu ce s-a întâmplat în duminica rezervată cultului nostru din luna februarie din anul 1973 (25 februarie):

„...Când am ajuns duminică la Clit, credincioșii catolici așteptau deja afară, dar preotul nu a terminat nici până la ora 12.30. Credincioșii catolici erau foarte supărați și indispuși pentru aceasta. Neputând aștepta mai mult am plecat la o altă filială. Este deci pentru a doua oară că se întâmplă acest lucru. Vă rugăm să binevoiți a înștiința pe cei

311 Arhiva Parohiei Romano-Catolice Rădăuți, *Convenția încheiată între Protopopiatul Romano-Catolic din Iași și reprezentații Mitropoliei Ortodoxe a Moldovei și Sucevei, la data de 17 iulie 1972.*

312 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Raport către Arhiepiscopia București, nr. 131/16.08.1972.*

în drept, ca să nu se mai repete o astfel de neorânduială. De altfel v-am rugat în numele credincioșilor din Clit ca să avem o duminică liberă pe lună numai pentru noi, să putem celebra la orice oră am dori"[313].

Biserica din Clit (Glitt) a fost construită în anul 1928. Cu un an înainte, familia de învăţători Martin şi Katharina Wittal s-au implicat în strângerea de fonduri, printre germanii bucovineni emigraţi în America, pentru construirea bisericii din Glitt (Clit)[314].

Martin şi Katharina Wittal au fost învăţători, mai întâi la Glitt, iar începând din anul 1928 s-au mutat la Lichtenberg, unde tot învăţători au fost.

Biserica şi şcoala din Lichtenberg (1936).
Sursa foto: colecţia familiei Harmuth Renner. Publicată în „Der Südostdeutsche", nr.7/8 Augsburg, 25. iulie – august 2012.

Întrucât după unirea Bucovinei cu Regatul României, noua administraţie românească a început procesul de românizare a Bucovinei, multe şcoli germane au fost desfiinţate, în locul lor înfiinţându-se şcoli cu predare în limba română. Toţi învăţătorii care nu cunoşteau limba română (sau refuzau să o înveţe) au fost repartizaţi în Vechiul Regat. Aşa s-a întâmplat şi cu familia de învăţători Martin şi Katharina Wittal. În anul 1936 Katharina Wittal, a fost denunţată că preda în limba germană (lucru interzis în acei ani), pentru a evita să fie dată afară din învățământ, s-a pensionat pe caz de boală. Martin Wittal a fost repartizat la o şcoală din nordul Basarabiei. După numai un an şi-a dat demisia din învăţământ şi s-a întors la familia sa care, între timp s-a mutat la Rădăuţi[315].

Pe lângă meseria de învăţător, Martin Wittal era dascăl şi dirijor în biserica din satul Lichtenberg. Împreună cu soţia sa coordona toată activitatea culturală a satului. De asemenea, îngrijea bolnavii sau venea la căpătâiul muribunzilor. În plus, dacă era nevoie, era şi veterinarul satului[316].

Conform recensământului din anul 1930, din 1373 de locuitori câți erau Glitt (Clit) 584 erau germani catolici[317].

În luna iulie 1972, parohia primeşte, ca donație din partea Societății *Caritas* din Freiburg, cărți de rugăciune şi lecționare în limba germană. Și tot în acest an se aprobă

313 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Adresă a Parohiei Romano-Catolice Rădăuți, nr.44/26.02.1973 adresată Decanatului Romano-Catolic de Iași.*
314 RENNER Hartmuth. Das Bukowiner Dorf Lichtenberg in der Erinnerung (Satul bucovinean Lichtemberg, din amintiri). În „Der Südostdeutsche", nr.7/8 Augsburg, 25. iulie – august 2012.
315 *Ibidem.*
316 *Ibidem.*
317 Recensământul general al populației României din 29 Decemvrie 1930, vol. II, pag. 434.

celebrarea sfintelor liturghii și în limba română (pe lângă limbile germană și polonă)[318].

În vara anului 1972 se execută lucrări de reparație a zidurilor exterioare ale bisericii. Din lipsă de fonduri se folosesc materiale de slabă calitate (nisip amestecat cu pământ fără ciment), care la scurt timp au început să se macine, conducând la degradarea tencuielilor[319].

Peste drum de casa parohială, pe strada Ştefan cel Mare la nr. 23, era un imobil aflat tot în proprietatea parohiei, și care a fost rechiziționat în 1950 și închiriat de Sfatul Popular, mai întâi secției financiare, iar apoi diverselor persoane. Acest imobil era o casă compusă din 8 camere și un hol și în care fusese locuința dascălului încă de la începuturile parohiei. În anul 1972, întrucât chiriașul dorea să se mute, parohia a decis să vândă acest imobil, dar Sfatul Popular nu era de acord. Iată cum prezintă acest caz părintele Iosif Krassler, într-o adresă către Arhiepiscopia Romano-Catolică București:

„Din acest imobil se mută un chiriaș la bloc și am fi dorit să nu mai închiriem ci mai degrabă să-l vindem. De la Consiliul Popular s-a răspuns familiei care se mută ca să predea cheia apartamentului la Consiliu înainte de a se muta, altfel nu va primi locuință la bloc. La răspunsul doamnei care se mută, că e proprietatea parohiei care a cerut cheia, i s-a răspuns: nu are ce face, Consiliul are dreptul de a închiria!”[320].

Deci, deși parohia era proprietară de drept, totuși Consiliul Popular hotăra ce se poate face cu proprietățile ei. După intervenția Arhiepiscopiei, parohia vinde acest imobil prin licitarea ofertelor și în anul 1973 se încheie contractul de vânzare-cumpărare către domnul Fundu Ion[321].

În anul 1974, în urma aprobărilor primite atât din partea Arhiepiscopiei Romano-Catolice din București, cât și din partea autorităților locale, biserica din Satu Mare este demolată, iar cărămida rezultată este donată Sfatului Popular al comunei Satu Mare care construiește un dispensar uman[322]. Crucea de pe turnul bisericii este adusă la Rădăuți.

Biserica fusese construită în anul 1867 şi era din cărămidă, cu acoperiș din șindrilă. Dimensiunile ei erau de 15 m lungime, 9 m lățime și 5 m înălțime. Biserica era așezată în centrul comunei pe drumul județean Rădăuți – Satu Mare – Grănicești – Șerbăuți. În raportul despre starea bisericilor din filiale, întocmit de pr. Iosif Krassler în anul 1960, se arăta că *„acoperișul este spart și în mare parte putred. Întrucât apa se infiltrează în interior, aspectul ei este degradat. Are geamuri sparte și lipsă”*[323]. La acea

318 Arhiva Parohiei Romano-Catolice Rădăuți, *Adresa nr. 2583/27.02.1972 a monseniorului Petru Pleşca, ordinarius de Iași, către Parohia Romano-Catolică Rădăuți.*

319 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Adresă către Arhiepiscopia București, nr. 42/13.04.1978.*

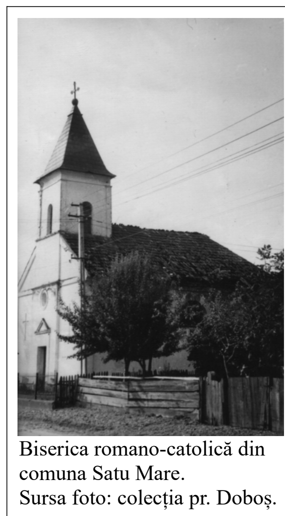
320 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Adresa Parohiei Rădăuți, nr. 164/03.11.1971, către Arhiepiscopia Romano-Catolică Bucureşti.*

321 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Proces Verbal încheiat în urma şedinţei de licitaţie din data de 14 august 1972.*

322 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Adresa Arhiepiscopiei Bucureşti nr. 98/03.06.1973, către Consiliul Popular Satu Mare.*

323 Arhiva Parohiei Romano-Catolice Rădăuți, *Raport privind starea bisericilor din parohie și filiale,*

dată, în sat mai era o singură familie catolică, iar în biserică nu se mai oficiau sfinte Liturghii începând din anul 1940. Din această cauză, nu a mai fost reparată, iar astăzi pe acest loc este amplasată o cruce, spre aducere aminte că în acest loc a fost cândva o biserică.

Biserica romano-catolică din comuna Satu Mare.
Sursa foto: colecția pr. Doboș.

Biserica din Satu Mare a fost zidită la scurt timp după cea luterană, construită în anul 1862. Amândouă bisericile au fost consacrate în anul 1867, în prima duminică după Sfântul Martin[324].

Conform recensământului din anul 1930, la Satu Mare erau 2781 de locuitori, din care 970 erau germani[325]. După religie 622 erau catolici[326].

În anul 1940, germanii din Satu Mare au fost strămutaţi în Füssen/Allgäu, Ursberg şi Niederraunau din districtul Krumbach. Ei au plecat cu două trenuri, via Ungaria. În comună mai rămăseseră doar 10 catolici, număr care era în scădere.

Tracasările din partea autorităților și injustiția de care a avut parte părintele Iosif Krassler, în tot timpul cât a fost paroh la Rădăuți, l-au determinat să renunțe la postul de paroh, dându-și demisia în data de 24 aprilie 1974 și să plece definitiv în Germania Federală, în cursul lunii mai a aceluiași an[327].

Chiar dacă era dezgustat de situaţia din ţară, pr. Iosif Krassler i-a dus dorul. Părintele Johann Proschinger, care l-a vizitat des, îmi spunea:

„Cunoscându-l destul de bine, pot spune că Sfinția Sa nu s-a simțit bine acolo în Germania Federală, în ultimii săi ani din viață. Era prea bătrân ca să se mai poată adapta stilului de viaţă de acolo"[328].

Ștampila și semnătura pr. Iosif Krassler.
Sursa foto: colecţia autorului.

Şi pr. Iosif Doboș mi-a povestit faptul că părintele Krassler era obișnuit cu stilul de muncă din Bucovina, unde parohul are inițiativă și se implică activ în viața parohiei. *„În Germania inițiativa o are întotdeauna comitetul bisericesc. Pentru orice schimbare pe care ar dori-o, parohul trebuie să aibă aprobarea comitetului bisericesc"*[329].

întocmit la 15 ianuarie 1960 de pr. Krassler.

324 ARMBRÜSTER, Christian, *Deutsch-SatulMare – Geschichte eines buchenländischen Pfälzerdorfes,* [s.n.], Karlsruhe/Baden, 1962.

325 Recensământul general al populației României din 29 Decemvrie 1930, vol. II, pag. 358.

326 *Ibidem*, pag. 699.

327 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Decizia nr. 3030/24.04.1974 privind desfacerea contractului de muncă la cerere a pr. Krassler.*

328 ŞMID, Ioan. Interviu cu părintele Johann Proschinger, OFMConv. Producţie proprie, Suceava, octombrie 2011. MP3, 58 minute.

329 ŞMID, Ioan. Interviu cu părintele Iosif Doboş. Producţie proprie, Rădăuţi, octombrie 2011. MP3, 58 minute.

După cum îmi povestea pr. Johann Proschinger, pr. Krassler era o fire care se descuraja uşor. Percheziţiile şi aşa-zisele anchete ale securităţii l-au demoralizat. Nu l-au arestat, din lipsă de probe, dar îi sugerau cu diverse prilejuri că ar fi bine să emigreze.

Referindu-se la părintele Iosif Krassler, domnul Mohr îmi spunea:

„Pr. Krassler nu critica deschis regimul. El era foarte discret în astfel de probleme, dar avea un fel de a fi care atrăgea tineretul şi oamenii. Era foarte iubit de parohieni. Sigur, acest lucru nu plăcea regimului. Şicanele repetate, percheziţiile din parohie, toate acestea l-au adus în situaţia de a spune într-o zi mamei mele: «Es tut mir leid, aber ich muss weg» (Îmi pare rău, dar trebuie să plec!)”[330].

Toţi aceia care l-au cunoscut pe pr. Iosif Krassler îmi povesteau că părintele era un mare amator de excursii organizate cu ocazia hramurilor din filiale sau din parohiile învecinate.

Strada Ștefan cel Mare (fosta Kirchenstraße) cu biserica catolică în anul 1960.
Sursa foto: colecţia familiei Kropp.

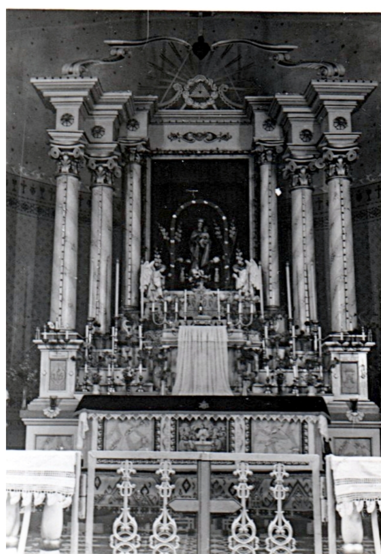
330 ȘMID, Ioan. Interviu cu domnul Eduard Mohr, președintele de onoare al „Uniunii Germanilor Bucovineni” din Rădăuţi. Producţie proprie, Rădăuţi, decembrie 2011. MP3, 1h 39 minute.

Altarul bisericii în perioada sărbătorilor de Crăciun. În fotografie apare şi pr. Iosif Krassler.
Sursa foto: colecția familiei Sârbu.

Cum arăta interiorul bisericii în perioada pascală în timpul pr. Krassler. Altarul lateral făcut cu ocazia Sărbătorii Paştelui era acoperit cu un panou. În noaptea de Ajun, când se intona «Gloria» acest panou era ridicat. Astfel se dădea un plus de emoţie celor prezenţi.
Sursa foto: colecția familiei Sârbu

Altarul în luna mai în timpul părintelui Iosif Krassler
Sursa foto: colecţia familiei Kropp.

Interiorul bisericii din Rădăuţi în anul 1960.
Sursa foto: colecţia familiei Kropp.

Primul altar al bisericii din Rădăuţi.
Fotografie din anul 1960.
Sursa foto: colecţia familiei Kropp.

Assumptio Beatae Virginis Mariae - prima icoană de pe altarul bisericii din Rădăuţi.
Doamna Erica Ostrowski a încercat o reîmprospătare a culorilor picturii. Proiectul însă nu a fost terminat. Privind cu atenţie icoana, se poate observa că piciorul drept al Maicii Domnului nu a mai fost refăcut. Acum este expusă în holul casei parohiale.
Sursa foto: colecţia autorului.

Sfânta Familie – pictură murală realizată de doamna Erica Ostrowski.
Sursa foto: colecţia autorului.

Isus pe Cruce – pictură murală realizată de doamna Erica Ostrowski.
Sursa foto: colecţia autorului.

Altarul Maicii Domnului.
Sursa foto: colecția familiei Kropp

Mormântul Sfânt în Joia Sfântă.
Sursa foto: colecția familiei Kropp

Vechiul altar al „Sf. Anton” aflat în naosul bisericii.
Sursa foto: colecţia familiei Kropp.

Altarul Inimii lui Isus.
Sursa foto: colecţia familiei Kropp.

Pr. **Petru Gherghel** (vicar pe atunci) împreună cu pr. **Iosif Krassler** și Marius Andrușcă la Prima Sfântă Împărtășanie.
Sursa foto: colecția familiei Andrușca

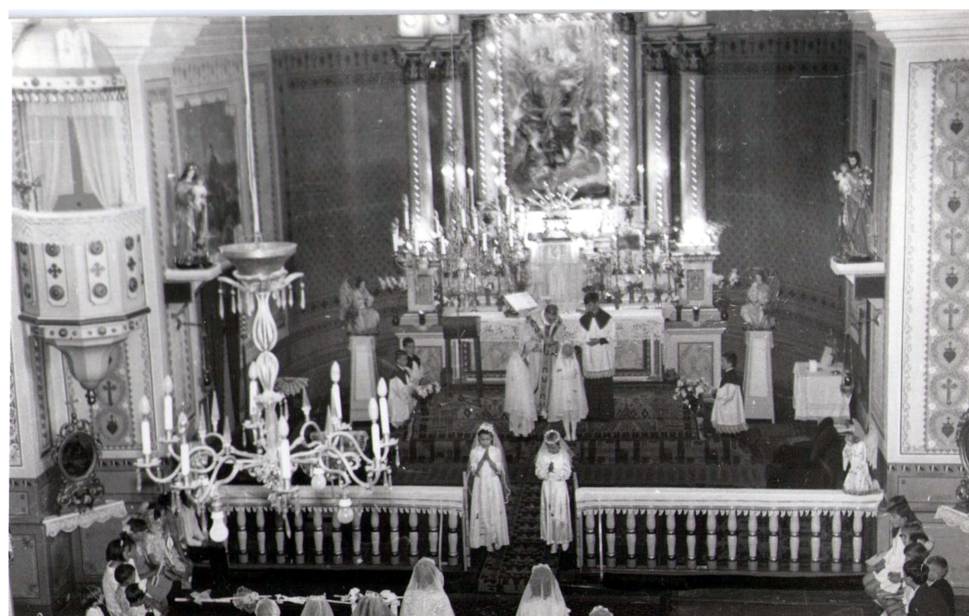
Pr. **Petru Gherghel** (vicar pe atunci) împreună cu pr. **Iosif Krassler** și Ana Sârbu (n. Luther) la Prima Sfântă Împărtășanie.
Sursa foto: colecția familiei Sârbu.

Pr. **Petru Gherghel** (vicar la acea vreme și episcopul de mai târziu al diecezei de Iași) și parohul, pr. **Iosif Krassler,** în mijlocul copiilor de la Prima Sf. Împărtășanie (1970).
Sursa foto: colecția familiei Sârbu.

Pr. **Iosif Krassler** în mijlocul copiilor de la Prima Sf. Împărtășanie (1960).
Sursa foto: colecția parohiei.

Prima Sfântă Împărtăşanie celebrată de pr. Iosif Krassler în anul 1971.
Sursa foto: colecţia familiei Sârbu

Pr. **Iosif Krassler** împreună cu credincioșii din Falcău la hramul acestei biserici.
Sursa foto: colecția familiei Kropp.

Pr. **Iosif Krassler** și pr. **Isidor Toniuc** (ultimii din dreapta) împreună cu credincioșii din Dornești la hramul acestei biserici.
Sursa foto: colecția familiei Kropp.

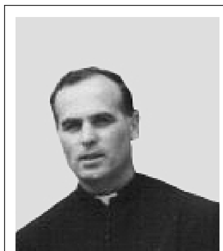
Ceremonia administrării Mirului de către PS **Petru Pleşca** la Rădăuţi în anul 1973.
Sursa foto: colecţia pr. Iosif Doboş.

Pr. **Iosif Krassler** dând ultima binecuvântare în biserica parohială înainte de plecarea sa. Pe spatele acestei fotografii este notată data de 19 mai 1974. A plecat definitiv din Rădăuți în data de 22 mai 1974.
Sursa foto: colecția familiei Kropp.

Parohia în timpul primei perioade de pastorație a pr. Iosif Doboș

După plecarea părintelui Iosif Krassler este numit paroh la Rădăuţi părintele Doboș Iosif, venit prin transfer de la parohia romano-catolică din Iași, prin decizia nr. 3.079 din 26 aprilie 1974[331].

Pr. **Iosif Doboş**, paroh în perioadele1974-1979 și 1990-2006. Sursa foto: colecția autorului.

În parohie a găsit o situaţie dificilă. În filiala Clit creştinii ortodocşi *„cu de la sine putere, au dat jos crucea de pe turnul bisericii și au înlocuit-o cu alta cu lanțuri (stil oriental)"*[332].

Dintr-un raport întocmit de pr. Iosif Doboş în data de 6 iunie 1975 aflăm *„că cei care adună bani pentru lucrări, ca ortodocșii să contribuie, spun tuturor că biserica nu mai este catolică ci este ortodoxă. Creștinii din Clit (catolici) sunt foarte revoltați din această cauză și, deși au trecut cu vederea introducerea a tot felul de icoane în biserică, aceasta nu o mai pot suporta"*[333].

La Clit, problemele cu creştinii ortodocşi au început odată cu acceptarea lor în biserică. Despre aceste şicane am mai scris în această carte.

La Rădăuţi, problema camerelor rechiziţionate de stat de la casa parohială era încă departe de a fi rezolvată. A fost o rază de speranţă în anul 1975 când, odată cu fuzionarea cantinei Liceului nr. 2 (Energetic) cu cantina Liceului Agricol și mutarea acesteia din spațiul ocupat în casa parohială, Arhiepiscopia Romano-Catolica București trimisese o nouă adresă către Consiliul Popular Rădăuți în care solicita conformarea organului local cu prevederile Legii nr. 5 din 1973, care acorda organizațiilor obștești, dreptul de a dispune de proprietățile lor. În respectiva adresă se arăta:

„Niciodată nu ne-am fi putut gândi, că cedând în mod gratuit imobilul din aceeași stradă, nr. 14, Parohia catolică va fi tratată cu atâta indiferență și că strigătele ei, de a se intra în legalitate, să nu fie auzite, ba chiar să se procedeze la modificări structurale de spațiu, fără ca proprietarul să fie întrebat, când este notoriu, că nu se admit modificări de spațiu."[334].

Rezultatul demersului a fost că, în momentul în care pr Iosif Doboș *„cerând conducerii Liceului Energetic să elibereze spațiul de materialele care mai sunt și să predea cheia"* i s-a răspuns *„că spațiul va fi eliberat urgent, dar din dispoziția tovarășului Primar al orașului Rădăuți, cheia se va preda directorului de la Fabrica de Tricotaje Rădăuți."*[335]. Intenția Consiliului Popular era de a se da aceste chei Întreprinderii de Tricotaje Bucovina pentru ca aceasta să amenajeze un magazin de prezentare. Pentru

331 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Proces Verbal de predare-primire din 17 mai 1974.*

332 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Adresa Parohiei, nr. 52/6.06.1975 adresată Arhiepiscopiei Romano-Catolice București.*

333 *Ibidem.*

334 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Adresa Arhiepiscopiei București către Consiliul Popular Rădăuți, nr. 6905/5.12.1975.*

335 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Memoriu nr. 116/29.10.1975, adresat de Parohia Romano-Catolică Primului Secretar al Județului Suceava.*

aceasta se dorea modificarea interiorului prin dărâmarea a trei pereți despărțitori. S-a renunțat la această idee, în schimb a fost redeschisă cantina, așa cum reiese din adresa Consiliului Popular al orașului Rădăuți către parohie, semnată de Cuciureanu Gheorghe, ca președinte[336].

Prin demersurile inițiate, parohul spera că odată cu primirea autorizației de reparații la casa parohială va putea s-o repare pe dea întregul. Planul era ca în cursul anului 1975 să se repare latura de nord a casei, iar în anul 1976 partea sudică ce cuprindea și camerele unde era cantina. În cursul acestor reparaţii a fost mutată centrala termică din biserică (unde ocupa o sacristie) în casa parohială, într-un spațiu special construit în aripa estică a cerdacului dinspre curte. Printr-un canal săpat în curtea bisericii a fost legată la această centrală şi biserica. Cu această ocazie se montează și încălzirea termică în camerele folosite de parohie[337]. În biserică sistemul de calorifere a rămas aşa cum a fost făcut de părintele Iosif Krassler.

Întrucât Consiliul Popular nu a aprobat cedarea camerelor ocupate, pr. Iosif Doboş a executat lucrări de reparaţii numai în camerele disponibile din casa parohială.

Referitor la aceste lucrări, pr. Iosif Doboş mi-a spus:

„Coridorul prin care se iese acum din casă spre biserică, eu încă de atunci l-am pregătit, modificând structura pereților. În această parte a casei erau două camere, iar eu am făcut din ele trei camere, camera din mijloc fiind îngustă, de mărimea unui coridor. Pentru că încă nu primiserăm camerele ocupate și pentru că nu aveam nici autorizație, eu nu puteam să sparg zidul și să fac ușă. În schimb am pregătit structura casei cu gândul că aici va fi odată ieșirea spre biserică. De abia părintele Ferenţ, în momentul în care a primit şi celelalte camere, a spart zidul şi a pus uşa"[338].

Biserica din Rădăuți după renovările pr. Iosif Doboș.
Sursa foto: colecția parohiei.

În anul 1978 se execută reparaţii la zidurile exterioare ale bisericii parohiale. Tencuiala veche a fost îndepărtată și înlocuită cu o tencuială în praf de piatră. Pentru protecția zidurilor de la nivelul solului a fost realizat un trotuar. De asemenea, acoperișul a fost recondiționat, tabla veche fiind foarte groasă a fost vopsită de o echipă de unguri din Miercurea Ciuc. Părintele a fost foarte mulţumit de prestaţia lor, întrucât *„lucrarea făcută de ei a ținut cam douăzeci de ani. Spun asta pentru că tot eu am schimbat învelitoarea acoperișului, dar asta deja când eram la Rădăuți pentru a doua oară"*[339].

336 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Adresa nr. 8512/11.11.1975 a Consiliului Popular al orașului Rădăuți.*

337 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuţi, *Proiect de lucrări de reparaţii la casa parohială din Rădăuţi, nr. 23/8.06.1975.*

338 ŞMID, Ioan. Interviu cu părintele Iosif Doboş. Producţie proprie, Rădăuţi, martie 2012. MP3, 58 minute.

339 *Ibidem.*

Lucrările, executate atunci în regie proprie, s-au ridicat undeva la 200.000 de lei. La acea vreme reprezentau o sumă considerabilă, dacă luăm ca referință salariul de atunci era undeva pe la 1.800 de lei. Pr. Iosif Doboş a pomenit o singură dată la o liturghie de duminică despre aceste cheltuieli, dar a fost plăcut surprins de reacţia comunităţii. Părintele îmi povestea că:

„Lumea a fost foarte darnică în a contribui cu bani. Îmi amintesc că o singură dată, în biserică am spus, că vrem să facem reparații la biserică și că, cine vrea și poate, să contribuie la aceste reparații. Lumea s-a mobilizat și nu am dus grija banilor”[340].

Conform cu deciziile Conciliului Vatican II, sfânta liturghie trebuia celebrată cu fața la popor. În acest sens, părintele Iosif Doboș a modificat configurația treptelor de la altar astfel încât să poată fi amplasată o masă de altar. Modificarea a fost făcută cu câteva luni înainte de plecarea părintelui ca paroh și decan la Iaşi.

În anul 1979 încep o serie de lucrări de reparații şi la biserica din Putna, care s-au întins până în anul 1982. Conform memoriului tehnic întocmit de tehnicianul principal, Lucian Mintici, s-au executat lucrări la acoperiș, atât la învelitoarea din ţiglă, cât și la învelitoarea din tablă a turnului, care a fost vopsit în scop anticoroziv. În ceea ce privește aspectul exterior al clădirii s-au executat lucrări de refacere a tencuielilor și vopsirea streșinilor cu vopsea de ulei[341].

Biserica romano-catolică din Putna (1960).
Sursa foto: colecția parohiei.

Şi pentru că era nevoie de bani pentru finalizarea acestor lucrări, în anul 1979, părintele Iosif Doboş, în numele parohiei vinde casa parohială din Gura Putnei[342]. S-a ţinut cont şi de faptul că, timp de mai bine de 40 de ani nu s-au mai făcut niciun fel de reparații, iar clădirea ajunsese într-o stare avansată de degradare.

Casa parohială era compusă din 6 camere, un antreu și un gang. Zidurile erau din cărămidă iar acoperișul era din tablă. De asemenea în curte mai era un grajd cu două șuri, o bucătărie de vară dotată cu o plită și un cazan, un șopron, un coteț pentru porci și o fântână. De-a lungul timpului casa fusese închiriată diverselor persoane[343].

Biserica din Putna a fost zidită în 1930 și are hramul „*Coborârea Duhului Sfânt*”.

Conform recensământului din anul 1930, din 2.990 de locuitori din Putna, 1.002 erau catolici[344]. Dintre aceştia, 795 erau germani, 159 poloni, 42 cehi şi slovaci şi 6

340 *Ibidem.*

341 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Proiect de reparaţii la clădirea bisericii din Putna, întocmit de ing. Lucian Mintici la data de 21.07.1979.*

342 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Adresa Arhiepiscopiei Bucureşti către Parohia Rădăuţi, nr. 2748/26.05.1979.*

343 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Proces Verbal din 11.09.1942.*

344 Recensământul general al populației României din 29 Decemvrie 1930, vol. II, p. 700.

unguri[345].

După repatrieri şi perioada de război la Putna erau la nivelul anului 1955 erau 39 de familii cu 97 de suflete[346].

La 1 februarie 1979 părintele Iosif Doboş este transferat în Parohia „*Adormirea Maicii Domnului*” din Iași, ca paroh și decan.

La Rădăuți este numit paroh părintele Petru Budău, care însă nu reuşeşte să se acomodeze cu atmosfera bucovineană şi cu faptul că la Rădăuți numărul de credincioşi este redus, în comparaţie cu parohiile din centrul Moldovei. Din această cauză stă până la 1 septembrie a aceluiași an, când este transferat, la cerere, ca paroh în Parohia Pildești.

Cred că este demn să amintesc în finalul acestui capitol că, în anul 1975 este sfinţit preot pr. Henryk Ostrowski, din Soloneţu-Nou. Este primul preot din Bucovina sfinţit în perioada comunistă. La 15 iulie 1975 a avut primiţia în satul său natal. Din păcate, după aproape doi ani de la acest fericit moment, în anul 1977 părintele s-a îmbolnăvit şi a murit în localitatea Prudnik (Polonia), pe când era în vizită la rudele sale.

Interior biserică la plecarea pr Iosif Doboș. Fotografie din anul 1979.
Sursa foto: colecția Eduard Mohr.

345 *Ibidem,* p.358.
346 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuţi, *Tabel statistic cu numărul de credincioşi catolici în anul 1955.*

Fotografie de grup cu seminariştii din anul IV de studii din cadrul Institutului Teologic din Iaşi. 12 mai 1959.
Al doilea din rândul de sus este pr. **Iosif Doboş**, iar al doilea din rândul din mijloc este PS **Petru Gherghel**.
În primul rând: pr. **Anton Bişoc**, pr. **Anton Despinescu**, pr. **Rafael Friedrich**, ep. **Petru Pleşca**, pr. **Gaspar Bachmeier**, pr. **Tocănel**, pr. **Iosif Gherghel** şi pr. **Anton Gabor**.
Sursa foto: colecţia pr. Iosif Doboş.

Copiii de la Prima Sfântă Împărtăşanie împreună cu părintele Iosif Doboş. Fotografie din prima perioadă de pastoraţie a părintelui.
Sursa foto: colecţia pr. Iosif Doboş.

Prima Sfântă Împărtăşanie celebrată de pr. Iosif Doboş în biserica din Putna în prima perioadă de pastoraţie.
Sursa foto: colecţia pr. Iosif Doboş.

Primiţia pr. **Henryk Ostrowski**. Soloneţu-Nou - 15 iulie 1975.
De la stânga începând: pr. **Iacob Ferenţ**, pr. **Isidor Mocanu**, pr. **Cazimir Kotelewici**, pr. **Otto Schmegner**, pr. **Iosif Schurgoth**, pr. **Iosif Sabău**, pr. **Ioan Ciceu** şi pr. **Iosif Doboş**.
Sursa foto: colecţia pr. Iosif Doboş.

Pr. **Henryk Ostrowski**. Originar din Soloneţu-Nou a fost sfinţit la Iaşi la 29 iunie 1975.
Sursa foto: colecţia pr. Iosif Doboş.

Pr. **Iulian-Eugen Kropp** la mormântul pr. **Henryk Ostrowski.** Părintele a murit în localitatea Prudnik (Polonia) în anul 1977. Era în vizită la rudele sale.
Sursa foto: colecţia familiei Kropp.

Altarul în timpul pr. Petru Budău (1979).
Sursa foto: colecţia familiei Sârbu.

Pr. **Petru Budău**. În spate sunt seminariştii Iulian Kropp şi Anton Antonov (Egner).
Sursa foto: colecţia familiei Kropp.

Parohia în timpul pastorației pr. Anton Budău

Din 1 septembrie 1979, la propunerea monseniorului Petru Gherghel, pr. Budău Anton este transferat de la Parohia Schineni la Parohia Rădăuți, prin decizia Arhiepiscopiei București nr. 694 din 1979.

Pr. **Anton Budău** - paroh (1979 – 1983). Sursa foto: colecția autorului.

Noul paroh, fire energică, continuă modernizarea bisericii. Astfel, în anul 1980 este schimbat sistemul de încălzire al bisericii parohiale, societatea *Caritas* donând un încălzitor *Dantherm. S*istemul existent, montat într-un spațiu special amenajat din casa parohială nu era eficient, iarna fiind rece în biserică. Încălzitorul funcționa cu combustibili lichizi (motorină) și ventilarea aerului fierbinte[347].

După numai doi ani acest sistem de încălzire este abandonat pentru că la nivelul întregii țări se punea atunci problema economisirii combustibililor lichizi. Autoritățile au emis o serie de măsuri prin care toate instituțiile trebuiau să treacă pe sisteme care foloseau combustibili solizi, adică lemne sau cărbune. Parohul este nevoit să adapteze centrala termică din casa parohială și s-o treacă pe cărbune.

În cursul anului 1982 se execută lucrări de recondiționare, reparare, intonare și acordaj general la orga bisericii parohiale, model Rieger Gebrüder op 1112. Totodată se execută și lucrări de amenajare a unui spațiu necesar amplasării sistemului motor-ventilator; confecționarea unui tablou cu elemente de protecție și automat de pornire a grupului motor-ventilator; curățarea, spălarea și gresarea sistemului motor-ventilator; confecționarea unei noi aducțiuni de vânt de la ventilator la magazia generală de vânt și închiderea traseului vechi. Aceste lucrări au fost realizate, în baza unui contract, de către echipa de specialiști a profesorului Protos Athanasie[348].

Orga, model Rieger Gebrüder a bisericii din Rădăuți.
Sursa foto: colecția autorului.

În ceea ce priveşte casa parohială, autorităţile locale continuă să refuze retrocedarea celor patru camere rechiziţionate. Chiar dacă, din toamna anului 1980 Liceul nr. 1 eliberează cele patru camere ale casei parohiale ocupate de cantină, iar parohia a făcut imediat o adresă către Consiliul Popular al orașului prin care solicita retrocedarea camerelor respective, acesta refuză solicitarea, repartizând camerele Întreprinderii Comerciale de Stat Mixte Rădăuți (ICSM), care amenajează aici o gogoșerie, începând din data de 1 aprilie[349].

În vara anului 1983 se execută lucrări de racordare a casei parohiale la sistemul

347 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Adresa din 15.09.1980.*
348 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Devizul de lucrări încheiat la 15.07.1982 între Parohia Rădăuți și echipa de reparație a orgii condusă de prof. Atanasie Protos.*
349 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Adresa nr. 309 din 15.04.1981.*

centralizat de apă-canal al orașului.

Tot în anul 1983 biserica din Frătăuții Noi este demolată, întrucât devenise o ruină, iar reparația ei ar fi fost costisitoare și inutilă atâta timp cât în comună și în împrejurimi nu locuia nicio familie catolică[350].

Biserica a fost zidită în anul 1892. Era din cărămidă, cu acoperișul din tablă. Avea dimensiunile de 30 de metri lungime și 12 metri lățime. În raportul privind starea bisericilor din filiale, întocmit de pr. Krassler în anul 1960, se specifică faptul că încă la acea dată starea clădirii era rea, având acoperișul spart și geamuri sparte sau lipsă.

După o lungă perioadă în care din comunitatea noastră nu au mai fost sfinţiţi preoţi, la 29 iunie 1983 la Iaşi, este hirotonit Anton Antonov (Egner). El s-a născut la Sighişoara (Mureş) în data de 5 august 1956. În anul 1973 a absolvit la Rădăuţi (unde se mutase împreună cu părinţii) Școala Generală de 10 clase. A urmat apoi Școala de Cantori din Iași (1977) și Institutul Teologic Romano-Catolic *Sf. Iosif* din Iași, pe care l-a absolvit în anul 1983. Primiţia a avut-o în data de 3 iulie 1983 la Rădăuţi. După moartea tatălui îşi schimbă numele în Egner (după numele de fată al mamei sale).

Pr. **Anton Egner** după ceremonia hirotonirii, Iași 29 iunie 1983.
Sursa foto: colecţia familiei Kropp.

În luna noiembrie 1983, părintele Anton Budău părăsește neaşteptat parohia, ca de altfel și părintele vicar Mareş Iosif. Părintele Budău pleacă în Germania cu intenţia de a rămâne acolo. Nu reușește să se acomodeze și la scurt timp decide să se reîntoarcă în România. După pensionare va lucra timp de 6 ani la Viena (1999-2005).

Amintire de la primiţia pr. **Anton Antonov** (Egner).
Sursa foto: colecţia pr. Iosif Doboş.

Părintele Mareş Iosif a activat în Dieceza de Timişoara până în mai 1988, după care a părăsit România stabilindu-se temporar la Szeged-Csanád în Ungaria. Din 15 ianuarie 1989 se stabileşte în Austria. Din 1995 este paroh la Parohia Vestenthal, iar începând cu 1 septembrie 2011, a primit în administrare şi parohia Weistrach[351]. S-a pensionat la 1 septembrie 2013. Din februarie 2014 a revenit în ţară, la Bacău. A trecut la cele veşnice în dimineaţa zilei de 12 aprilie 2018, în apartamentul din Bacău.

350 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Adresa Arhiepiscopiei Romano-Catolice din Bucureşti din 24.05.1983.*

351 MAREŞ, Iosif, Parohia Romano-Catolică Vestenthal [on line], www.vestenthal.net, accesat 21 ianuarie 2012, la URL: http://www.vestenthal.net/roman.php.

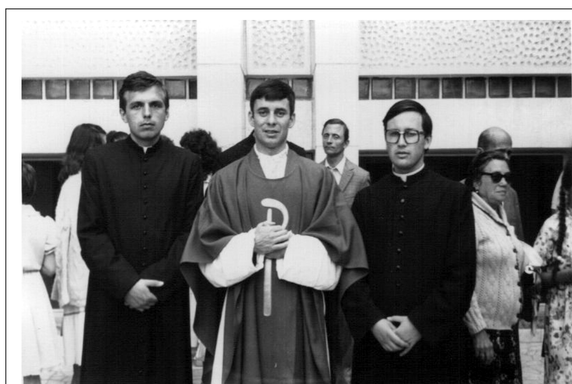
Pr. **Anton Egner** împreună cu pr. **Iancu Baltheiser**, pr. **Anton Budău** şi pr. **Iosif Doboş** după ceremonia hirotonirii de la Iaşi (29 iunie 1983).
Sursa foto: colecţia familiei Kropp.

Pr **Anton Egner** împreună cu preoţi, familia şi prietenii participanţi la primiţie. Rădăuţi, 3 iulie 1983.
Sursa foto: colecţia familiei Kropp.

Pr. **Anton Antonov** (Egner) după ceremonia sfinţirii, alături de mama, pr. **Ioan Simon**, pr. **Iosif Doboş** şi fr. **Buzău.**
Sursa foto: colecţia pr. Iosif Doboş.

Pr. **Anton Egner** împreună cu seminariștii (la vremea aceea) **Ștefan Babiaș** (stânga) și **Iulian Eugen Kropp** (la dreapta), după ceremonia hirotonirii.
Sursa foto: colecția familiei Kropp.

Rădăuţi 3 iulie 1983. Primiţia pr. **Anton Antonov**. Părintele împreună cu fr. Buzău.
Sursa foto: colecţia familiei Kropp.

Altarul în timpul pr. Petru Budău (1979).
Sursa foto: colecţia familiei Sârbu.

Pr **Anton Budău** şi domnul Petru Andruşcă.
Sursa foto: colecţia familiei Andruşcă.

Pr. **Francisk Astalosch** şi seminaristul Iulian-Eugen Kropp.
Sursa foto: colecţia familiei Kropp.

Pr. **Iacob Ferenţ** în timpul unei sf. Liturghii la Rădăuţi.
Sursa foto: colecţia familiei Kropp.

Viața parohiei în timpul pastorației pr. dr. Eduard Ferenț

La Rădăuţi administrarea parohiei este preluată de decanul de Iași, pr Doboş Iosif, până la sosirea prin transfer de la Parohia Somușca a părintelui dr. Eduard Ferenţ, începând cu data de 1 ianuarie 1984[352].

Prof. dr. pr. **Eduard Ferenț** – paroh (1984 – 1990)
Fotografie realizată în casa parohială din Rădăuți în perioada de pastorație.
Sursa foro: colecția familiei Petru și Hanelore Andrușca.

Într-o discuție de documentare, Sfinția Sa îmi povestea de un moment întâmplat în prima zi de ședere la Rădăuți, de care își amintește întotdeauna cu drag:
„Era în ultima zi din an [1983, n.a.] *şi venise la parohie o doamnă cu o fetiţă de mână care, când m-a văzut, a exclamat: mămico! Iaca avem din nou parohul nostru!”*[353].

La vremea aceea pr. dr. Eduard Ferenţ era printre puținele personalități publice care și-au exprimat fățiș părerea și atitudinea față de regimul comunist și acțiunile sale, dezavuându-le. Aş da două exemple:

- pe când era rector al Seminarului Romano-Catolic din Iaşi a refuzat să trimită Departamentului Cultelor lista cu datele elevilor admiși la Seminar, pe motiv că Securitatea ar întocmi dosare de urmărire;
- în tot timpul cât a fost rector, a refuzat ca portretul Secretarului General al Partidului Comunist Român, Nicolae Ceaușescu, să fie amplasat pe perete în seminar. Nicolae Ceaușescu era conducătorul Republicii Socialiste România (așa era numită România în acele timpuri).

Într-o discuție de documentare, părintele îmi povestea că:

„Odată, lipsind mai multe ore din Seminar, la întoarcere am găsit imaginea lui Ceauşescu expusă pe perete, în rectorat. Imediat l-am dat jos. Numai stema României am acceptat-o pe perete. Şi asta numai în cancelaria profesorilor”[354].

De asemenea, părintele a cultivat relații strânse cu reprezentanții Bisericii Greco-Catolice desființate de regimul comunist. Pe vremea când era rector la Seminar a permis preotului greco-catolic Pantelimon Aștilean (hirotonit în clandestinitate) să țină exerciții spirituale studenților, deși Biserica Greco-Catolică fusese desființată de regim încă din anul 1948[355].

Pe lângă aceste acțiuni, părintele a avut curajul de a refuza chiar și directivele secretarului de partid de la Iaşi, care era pe atunci conducătorul județului.

„În anul 1980 pe când eram rector la Seminar, m-au înscris ca reprezentatul

352 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Decizia, nr. 4282 din 22 decembrie 1983, emisă de Arhiepiscopia Bucureşti.*

353 ŞMID, Ioan. Interviu cu părintele dr. Eduard Ferenţ. Producţie proprie, Voievodeasa, septembrie 2011. MP3, 49 minute.

354 *Ibidem.*

355 *Ibidem.*

clerului catolic la congresul Frontului Unităţii Socialiste ce urma a se desfăşura la Bucureşti. Cu o zi înainte, secretarul judeţului Iaşi, tovarăşul Gheorghe Zaharia îmi dă telefon, zicându-mi:

- Tovarăşe Ferenţ, vi s-a scos biletul de avion ca mâine să ajungeţi la Bucureşti unde veţi reprezenta clerul catolic din Moldova şi Seminarul la congresul F.U.S.

- Tovarăşe primsecretar, cum puteţi să mă numiţi fără ca măcar să mă întrebaţi?

- Tovarăşe! De 26 de ani de când sunt în partid, nimeni nu mi-a refuzat sarcina partidului.

- Vi se refuză acum, tovarăşe primsecretar. Şi am închis telefonul. Şi nu m-am dus la Bucureşti.

Imediat am plecat din Seminar. Ştiam că vor trimite miliţia şi securitatea după mine. Am luat maşina şi am plecat din Iaşi. Aveam intenţia să ajung acasă la mama, care era bolnavă. Era în noaptea aia o zăpadă şi un frig, ceva de speriat! Când să ies din Iaşi, miliţia mă opreşte. Ăştia mă arestează acum, mi-am zis eu. Culmea e că miliţienii ăia de la circulaţie nu cunoşteau încă situaţia mea.

- Unde vă duceţi pe aşa o vreme?

- Uite, mă duc la mama, că e bolnavă şi vrea să vin la ea, i-am răspuns eu.

- Păi fiţi atent cum circulaţi, că este zăpada cam mare şi să nu aveţi probleme, mi-au zis ei, făcându-mi semn că pot să plec. În viaţa mea nu am mai transpirat aşa, ca în acel moment!”[356]

Dar „fapta” pentru care regimul comunist a considerat că este deja prea mult și a decis înlăturarea sa din funcția de rector al Seminarului este următoarea:

„În data de 6 ianuarie 1982, fericitul papă Ioan Paul al II-lea l-a consacrat la Roma pe preotul greco-catolic Traian Crişan, ca episcop. Imediat, patriarhul Iustin al Bisericii Ortodoxe Române, împreună cu Departamentul Cultelor au publicat în ziarul «România Liberă» o scrisoare în care condamnau actul papei, considerându-l un amestec în treburile interne ale Bisericii Ortodoxe Române. Eu eram în acel timp rector al Seminarului Romano-Catolic din Iaşi şi tocmai în acea perioadă făceam rugăciuni pentru unirea creştinilor (era în perioada de rugăciuni 8-25 ianuarie). La predică am luat atitudine în public, în capela seminarului unde făceam aceste rugăciuni, susţinând că nu este adevărat că papa se amestecă în treburile Bisericii Ortodoxe. A doua zi [27 ianuarie 1982, n.a.] *primesc telefon să mă prezint la Departamentul Cultelor. Am plecat noaptea următoare şi m-am prezentat la Departamentul Cultelor din Bucureşti. Aici, 18 persoane m-au judecat, acuzându-mă: că sunt împotriva ţării, că sunt spionul Vaticanului şi că-l apăr pe papa care a reactivat Biserica Greco-Catolică, care în 1948 se autodesfiinţase, afirmau ei.*

- Mie, ca preot catolic, să nu-mi cereţi să spun altceva, decât adevărul, am replicat eu. Biserica Greco-Catolică nu a fost desfiinţată în 1948. Argumentul îl dă chiar telegrama dumneavoastră în care vorbiţi de reactivarea Bisericii Greco-Catolice. Păi, dacă este moartă şi nu mai există, ce mai reactivaţi, am replicat eu.

Acest argument, pur şi simplu i-a enervat la culme. În 24 de ore m-au schimbat

356 *Ibidem.*

din funcţia de rector al Seminarului ieşean, trimiţându-mă la Somuşca, un loc izolat fără gară, fără poştă, etc. Când am ajuns cu maşina la Bacău (apucasem să-mi i-au doar plapuma şi nişte cărţi), un echipaj de miliţieni şi securişti m-au oprit, m-au scos forţat din maşină şi mi-au percheziţionat maşina. Securistul, care era la costum şi cravată m-a întrebat, mai mult rânjind:

– *Ştii unde-i Somuşca?*
– *Dacă un orb a nimerit unde-i Galaţiul, am să găsesc şi eu Somuşca, i-am răspuns calm.”*[357]

În continuare, părintele își amintește *„că i s-a spus atunci, că asta e doar «mâna caldă»... Mă aşteptam şi la «mâna rece», adică la închisoare”*[358].

Părintele nu a mai fost arestat, dar a fost izolat şi trimis ca paroh la Somuşca (1982-1984). Perioada aceea a fost un fel de domiciliu forțat. Acolo era supravegheat zi şi noapte[359].

De atunci începând, Securitatea îi sugera cu diverse prilejuri, că ar fi mai bine dacă ar pleca din țară, considerându-l indezirabil pentru noua orânduire socială. Iată cum povestește Sfinția Sa acest lucru:

„*Pe vremea când eram paroh la Rădăuţi şi fiind în toiul lucrărilor de renovare a bisericii, m-am gândit să plec la Roma pentru a găsi surse de finanţare a acelor lucrări. În vremea aceea puteau pleca numai persoanele pentru care Securitatea Statului îşi dădea acordul. Am mers la sediul Securităţii din Suceava. Acolo, doi securişti înarmaţi cu pistoale Kalaşnikov, m-au purtat prin nişte coridoare întunecoase menite să mă intimideze. În acele momente mă gândeam că mă închid. Eu fac cerere de eliberare a unui paşaport, iar ei mă bagă la închisoare! Într-un final ajungem într-un birou al unui şef de pe acolo. El începe cu înjurăturile, făcându-mă în fel şi chip:*

- Tu, spionul Vaticanului, duşmanul poporului, vrei să-ţi dăm paşaport?

Mi-au semnat totuşi dosarul pe care l-am întocmit şi în care îmi justificam intenţia de a pleca la Roma. Ei se gândeau că după atâta batjocură îndurată, nu am să mă mai întorc. Când, după o lună m-am întors în ţară, a venit la mine la parohie securistul care mi-a semnat dosarul şi mi-a zis:

- Te felicit! Te-am înjurat, te-am jignit şi batjocorât şi tu, totuşi, te-ai reîntors!

În acel moment am vrut să-i dau un pix personalizat.

- Nu-mi trebuie nimic de la tine, mi-a replicat el la gestul meu”[360].

Revenind la problemele parohiei, trebuie amintit faptul că în februarie 1984, creştinii ortodocși din Clit îi adresează parohului o cerere prin care solicită aprobarea de a monta un iconostas în biserica noastră din acea filială. După consultarea monseniorului Petru Gherghel, ordinarius de Iași, pr. dr. Eduard Ferenț comunică Protopopiatului Ortodox din Rădăuți că nu le este aprobată această solicitare[361].

357 *Ibidem.*
358 *Ibidem.*
359 *Ibidem.*
360 *Ibidem.*
361 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Adresa parohiei nr. 24/23.02.1984 către Ordinariatul Romano-Catolic Iaşi.*

În ceea ce privește problema casei parohiale din Rădăuți, în data de 11 septembrie 1986, parohul emite o nouă adresă către Consiliul Popular al orașului Rădăuți, prin care solicită (oare pentru a câta oară?) retrocedarea celor patru camere ocupate abuziv. De data aceasta se primește un răspuns halucinant:

„Consiliul n-a preluat camerele acum patruzeci de ani. Ele au fost primite și folosite, atât de Liceul de fete, cât și de ICSM Rădăuți. E de competența lor rezolvarea cererii. ***Noi nu avem nimic împotrivă pentru redobândirea lor****”*[362].

Asta după ce, ani la rând, primăria a refuzat cu dușmănie rezolvarea acestei probleme. Astfel, în data de 5 martie 1987, I.C.S.M-ul (Întreprinderea Comercială de Stat Mixtă) desființează gogoșeria, eliberând spațiul[363].

Imediat casa parohială intră în reparații capitale. Conform autorizației emise în 10 martie 1987, au fost desființate scările și ușa de la stradă. În locul ușii a fost montat un geam și a fost refăcută tencuiala exterioară a casei. S-a realizat, de asemenea o nouă intrare la casa parohială, intrare orientată spre biserică. În interior a fost trasă apa potabilă de la conducta principală a orașului dinspre strada Ștefan cel Mare; a fost refăcut coridorul și camerele redobândite; gangul dinspre curtea interioară a fost zidit și transformat în cancelarie și magazie; a fost reparat și înălțat gardul de fier dinspre Școala Generală nr. 4; a fost înălțat un nou coș termic înalt de 10 m; instalațiile termice din biserica parohială au fost revizuite în totalitate și alte lucrări mai mărunte[364].

Legat de lucrările de ridicare a coșului termic, părintele paroh dr. Eduard Ferenţ îmi povestea despre emoțiile pe care le-a avut, întrucât la acea vreme nu erau aprobate lucrări de anvergură în parohii și biserici.

„Murise soţia primarului Frunză, iar eu în acele zile tocmai urma să montez coşul metalic al centralei termice. Eram cu o macara în curtea parohiei când tocmai trecea cortegiul funerar prin faţa bisericii. Cum în acea vreme nu erau aprobate lucrări de anvergură la obiective religioase, mi-am zis: tocmai m-a văzut şi primarul! Mâine, sigur voi fi chemat să dau explicaţii. Dar nu s-a întâmplat nimic din toate acestea”[365].

Sala de cateheză amenajată în fosta clădire a grădiniței germane.
Sursa foto: colecția autorului.

De asemenea, în urma eliberării imobilului din curtea parohiei, ocupat de un ceasornicar, părintele dr. Ferenț creează aici o sală de cateheză, prin schimbarea completă a interiorului.

362 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Adresa Consiliului Popular al orașului Rădăuți din data de 11.09.1986.*

363 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Adresa ICSM Rădăuţi, nr.2660/5.03.1987 adresată Arhiepiscopiei Bucureşti.*

364 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Proces Verbal încheiat în urma şedinţei de Consiliu parohial din 1.04.1987.*

365 ȘMID, Ioan. Interviu cu părintele dr. Eduard Ferenţ. Producţie proprie, Voievodeasa, septembrie 2011. MP3, 49 minute.

La acea dată, eram unica parohie din Bucovina care dispunea de un astfel de mijloc de cateheză[366].

Bineînțeles *„că în decursul tuturor acestor lucrări, parohia a fost controlată succesiv de Consiliul Popular Rădăuți, de organele întreprinderilor cu care s-a lucrat și de secția financiară a județului Suceava. Au fost verificate de foarte multe ori devizele de lucrări, actele justificative, plata la zi a impozitelor, etc”*[367].

Tot legat de perioada lucrărilor, părintele mi-a mai povestit o întâmplare deosebită, care l-a făcut să transpire *„așa cum mi s-a mai întâmplat o dată pe vremea când eram rector la Seminar”*[368]. Iată întâmplarea:

„În perioada renovărilor de la Rădăuţi aveam mare nevoie de fier-beton pentru structura de rezistenţă a balconului de la cor. Cum atunci nu se putea cumpăra în mod legal acest material, cu mari eforturi am făcut rost de fier. Într-o dimineaţă, tractorul cu remorca plină cu fier-beton a tras pe străduţa dintre Şcoala Generală şi clădirea parohiei şi l-a descărcat acolo. Bineînţeles că a făcut zgomot mare, zgomot care i-a atras atenţia unui miliţian, care a venit direct spre tractor. Eu eram în reverendă. Când l-am văzut, mi-am zis că acum mă arestează şi pe mine şi pe aceşti oameni binevoitori. Am transpirat în acea dimineaţă răcoroasă, de eram tot ud pe spate. În acele secunde m-am rugat: «Sfinte Iosife, ia-l de aici!» Nici până azi nu am înţeles ce a fost. Am văzut numai cum miliţianul a întors motocicleta şi a plecat. A rămas şi tractorul şi fierul. Pe urmă l-am pus în structura balconului. Nimeni nu a mai venit să mă întrebe ceva în legătură cu fierul acela.

Acelea au fost unele dintre momentele tragice care nu am cum să le uit toată viaţa mea!”[369].

În anul 1988 în biserica parohială sunt executate lucrări de reparații de mare amploare. Cu acest prilej a fost modificat și interiorul bisericii. Astfel:

- a fost reconstruit corul prin coborârea acestuia cu 40 de centim și turnarea unei plăci armate. Se urmărea redarea formei romane a întregului corp;
- în pavimentul bisericii au fost săpate canale termice în care au fost montate țevile sistemului de încălzire al bisericii;
- au fost construite uși interioare noi de acces în biserică, din stejar;
- de jur împrejurul interiorului bisericii a fost montat un lambriu din lemn de stejar, înalt de 1,60 m;
- au fost înlocuite băncile;
- prezbiterul a fost modificat prin turnarea unei plăci din beton armat și îmbrăcat în marmură. Altarul principal din lemn, care era realmente putred și degradat, a fost demontat. Urma a fi construit un altar din marmură în stil roman. Au fost,

366 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Proces verbal încheiat în urma ședinței Consiliului parohial din 1 aprilie 1987.*

367 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Adresa nr. 78/27.06.1987 emisă de parohie către Ordinariatul de Iași.*

368 ŞMID, Ioan. Interviu cu părintele dr. Eduard Ferenţ. Producţie proprie, Voievodeasa, septembrie 2011. MP3, 49 minute.

369 *Ibidem.*

de asemenea, construite pupitrul, baptisteriul și altarul din marmură de Simeria;
- a fost demontat amvonul putred;
- în aulă a fost construit un covor din marmură reprezentând dinamica istoriei mântuirii;
- banca pentru Sfânta Împărtășanie a fost demolată, orientând totul spre popor;
- altarul lateral al Sfintei Fecioare Maria și cel al Inimii lui Isus au fost modificate prin demontarea treptelor și îngustarea meselor celor două altare;
- altarele laterale al Sfântului Anton și al Sfintei Ana au fost desființate. Altarul în care era așezată statuia Sf. Anton a fost pus în locul altarului Inimii lui Isus. Statuia Sf. Anton a fost așezată în capela cu același nume de la intrarea în biserică, pe dreapta.

Lucrările au fost executate conform planurilor întocmite de arhitectul Gheorghe Heres și profesorul ing. Gheorghe Păuleț[370].

Aceste lucrări de modificare interioară a bisericii au deranjat o parte din membrii comunității germane. Acest fapt a fost cunoscut și de părintele dr. Eduard Ferenț care, în darea de seamă de la ședința Comitetului parohial, menționa următoarele:

„Unii credincioși vor rămâne pasivi ori chiar indispuși de noile lucrări. Nu trebuie să ne lăsăm influențați nici descurajați de atitudinea lor. Ceea ce facem, facem

Membrii comitetului parohial împreună cu pr. dr **Eduard Ferenț**
De la stânga la dreapta: Iosif Grosaru, Mihai Olinici, Anton Cheiner, Cazimir Preissler (primul rând).
Petru Andrușca, Ioan Kropp, Tadeus Smid, Tadeus Twardowski (al doilea rând).
Sursa foto: colecția familiei Andrușca.

370 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Dare de seamă în ședința Consiliului parohial din 29 septembrie 1987.*

pentru Dumnezeu și pentru edificarea spirituală și umană a Comunității noastre”[371].

Într-o discuție ulterioară pe marginea acestei probleme, părintele a mai adăugat:

„Prin aceste modificări interioare am urmărit conformarea bisericii cerințelor aprobate de Conciliul II Vatican. Centrul bisericii trebuie să fie Altarul, și acesta trebuie să fie unic, pentru că noi celebrăm aici Misterul Unic al Mântuirii. Simplitatea bisericii pune în valoare mai mare centrul, tabernacolul. Desigur, altarele laterale reprezintă o parte a istoriei bisericii și ele trebuiesc conservate, dacă sunt frumoase”[372].

Mulți au considerat că altarul principal avea o valoare arhitectonică și istorică în același timp, el fiind încă cel de la zidirea bisericii. Domnul Mohr, reprezentant de marcă al comunității germane rădăuțene, consideră că acest altar putea fi restaurat. Într-o discuție de documentare, Domnia Sa mi-a mărturisit, cu durere în suflet, că *„azi, biserica noastră nu mai aparține niciunui stil arhitectural”*[373].

Răspunzând acestei păreri, în interviul de documentare, pr. dr. Eduard Ferenț îmi spunea că:

„Referitor la vechiul altar, susțin că el era putred pentru că, după ce l-am scos afară ca să-l curăț, nu am mai avut ce să montez la loc, s-a destrămat complet. Materialele din care era confecționat erau plăci din PFL [plăci fibro-lemnoase, n.a.] *și ghips”*[374].

La plecarea pr. dr. Eduard Ferenț mai rămăsese neterminat altarul principal. Provizoriu, a fost amplasată Crucea cu Mântuitorul răstignit (luată de pe peretele lateral dreapta din biserică). Este o cruce la care credincioşii din Rădăuţi ţin foarte mult.

În anul 1985 parohul solicită aprobarea Arhiepiscopiei Catolice din București pentru execuția unor lucrări urgente de reparații la casa parohială din Voievodeasa, care se prezenta într-o stare avansată de degradare. Sunt consolidate zidurile, iar în interior se modifică structura interioară a casei pentru a face loc unei capele încăpătoare pentru familiile catolice din comună[375].

În anul 1987, pr. dr. Eduard Ferenț clarifică situația tuturor posesiunilor Bisericii Romano-Catolice din cuprinsul Parohiei Rădăuți[376]. Redau în continuare această situație:

- la Rădăuți erau în proprietatea Bisericii Romano-Catolice și intabulate pe aceasta următoarele: clădirea bisericii; casa parohială; curtea, grădina împreună cu construcțiile aferente.
- la Gura Putnei erau în proprietatea Bisericii Romano-Catolice şi intabulate pe aceasta: clădirea bisericii din Gura Putnei; grădina cu terenul arabil de lângă

371 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Dare de seamă în ședința Comitetului parohial din 29 septembrie 1987.*

372 ȘMID, Ioan. Interviu cu părintele dr. Eduard Ferenţ. Producţie proprie, Voievodeasa, septembrie 2011. MP3, 49 minute.

373 Idem. Interviu cu domnul Eduard Mohr, președintele de onoare al „Uniunii Germanilor Bucovineni” din Rădăuţi. Producţie proprie, Rădăuţi, decembrie 2011. MP3, 1h 39 minute.

374 Idem. Interviu cu părintele dr. Eduard Ferenţ. Producţie proprie, Voievodeasa, septembrie 2011. MP3, 49 minute.

375 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Adresa parohiei nr. 30/12.04.1985 adresată Sfatului Popular Suceviţa.*

376 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Adresa parohiei, nr. 117/12.12.1987 adresată Ordinariatului de Iași.*

casa parohială și una din parcelele de fânaț.

- la Clit erau în proprietatea Bisericii Romano-Catolice și intabulate pe aceasta: clădirea bisericii; o parcelă de fânaț.

În ceea ce privește situația proprietăților Bisericii Romano-Catolice rechiziționate de Statul Român și intabulate pe acesta, sau bunuri neintabulate pe Biserica Romano-Catolică, situația este următoarea:

- la Voievodeasa, atât biserica cât și casa parohială erau trecute în proprietatea statului, începând din 29 decembrie 1963, conform Deciziei nr. 34 a Sfatului Popular al comunei Sucevița. De asemenea erau trecute în proprietatea statului grădina, terenul arabil și o parcelă de fânaț;
- la Dornești, atât biserica cât și casa parohială împreună cu ograda erau trecute în proprietatea statului începând din 28 decembrie 1963, conform Deciziei nr. 37 a Sfatului Popular al comunei Dornești;
- la Țibeni, biserica era trecută în proprietatea statului începând din 27 decembrie 1963, conform Deciziei nr. 45 a Sfatului Popular al comunei Satu Mare. De asemenea erau trecute în proprietatea statului ograda bisericii cu casa parohială, cimitirul din localitate și terenul agricol deținut compus din arătură, grădină și fânaț;
- la Măneuți, clădirea bisericii aflate în ruină era trecută în proprietatea statului începând din 8 ianuarie 1964, conform Deciziei nr. 1 a Sfatului Popular al comunei Frătăuții Vechi. De asemenea și parcela constând din teren arabil, cât și parcela constând din pășune erau intabulate pe Statul Român;
- la Gura Putnei, parcelele reprezentând celelalte terenuri arabile, fânețe cât și cimitirul au fost trecute în proprietatea statului;
- la Putna, biserica figura ca fiind proprietatea statului;
- la Falcău, atât biserica cât cimitirul figura ca fiind în proprietatea statului;
- la Rădăuți, Capela *Sfânta Treime* de pe strada Horia nr. 67 cât și Capela *Sfântul Rochus* de pe strada Ștefan cel Mare nr. 109 nu mai figurau ca fiind intabulate pe Biserica Romano-Catolică din Rădăuți.

După cum reiese din referatul întocmit de pr. dr. Eduard Ferenț, *„intabularea imobilelor și terenurilor aparținând Bisericii Romano-Catolice Rădăuți pe Statul Român se găsește la Notariatul de Stat al Raionului Rădăuți per 1963, Dosar Acte Tabulare 101-159 file. Procedura juridică este compusă din:*

- *adresa nr. 24917/1.11.1963 Dosar 64/J.1963 a Sfatului Popular al Raionului Rădăuți către Notariatul de Stat Rădăuți cu rugămintea ca în baza Convenției româno-germane din 1940 să se dispună intabularea pe Statul Român;*
- *un referat scris de mână pe o simplă foaie de hârtie și fără niciun sigiliu, întocmit de conducătorul Cărții Funciare Macovei Averchie și în care sunt prezentate parcelele supuse intabulării;*
- *încheierea Notariatului raionului Rădăuți nr. 125/1963 din 10 ianuarie 1964 prin care se admite intabularea bunurilor amintite;*
- *deciziile Sfaturilor Populare pe raza cărora se aflau aceste bunuri și care trec*

în proprietatea Statului Român pe baza Convenției româno-germane din 1940”[377].

Ceea ce vreau să mai remarc este că aceste proceduri juridice s-au făcut fără știrea organelor locale ale Bisericii Romano-Catolice. De aceea bisericile și terenurile din Măneuți, Dornești, Țibeni, Satu Mare, Voievodeasa, Putna, Gura Putnei apăreau încă în inventarul Bisericii Romano-Catolice deși erau administrare de Biserica Ortodoxă Română.

În data de 29 iunie 1986 este sfinţit preot Iulian Eugen Kropp, un alt fiu al comunităţii noastre. S-a născut la 29 aprilie 1960 la Rădăuţi. A absolvit în anul 1975 Școala generală de 8 clase la Rădăuți. A urmat două clase la Liceul *Eudoxiu Hurmuzachi* din Rădăuți (1976-1977), apoi a continuat la Școala de Cantori din Iași, pe care a absolvit-o în anul 1979. Cursurile Institutului Teologic din Iași le-a absolvit în anul 1986. A fost sfințit la Iași, de către arhiepiscopul Ioan Robu, iar la 6 iulie 1986 are primiția la Rădăuţi.

Amintire de la primiţia pr. **Iulian-Eugen Kropp.**
Sursa foto: colecţia familiei Kropp.

La această bucurie a comunității noastre a participat și monseniorul Petru Gherghel[378].

Până la plecarea pr. dr. Eduard Ferenţ, prin dispoziția monseniorului Petru Gherghel – Ordinarius de Iași, începând din luna octombrie 1986, în fiecare duminică a început să se celebreze o sfântă Liturghie și în limba germană, după vechile tradiții din parohie[379].

De asemenea, în anul 1987 în funcția de organist al comunității noastre este angajat Vincențiu Gherghelaș [380]. Victor Băcăuanu care ocupase această funcție emigrase în Germania împreună cu întreaga familie.

În decembrie 1989 regimul comunist este răsturnat de la putere.

377 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Adresa nr. 117/12.12.1987 către Arhiepiscopia Romano-Catolică din București.*

378 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Raport întocmit în urma consfătuirii parohiale din 1.04.1987.*

379 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Adresa Ordinariatului Romano-Catolic nr. 0545/14.10.1986, semnată de mons. Petru Gherghel.*

380 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Raportul, nr. 100, întocmit în urma consfătuirii parohiale din 29.09.1987.*

Interiorul bisericii după renovările făcute de pr. dr. Eduard Ferenţ.
Sursa foto: colecția autorului.

Balconul corului după renovările făcute de pr. dr. Eduard Ferenț.
Sursa foto: colecția autorului.

Altarul Inimii lui Isus, după renovările făcute de pr. dr. Ferenţ. Sursa foto: colecția autorului.

Altarul Maicii Domnului, după renovările făcute de pr. dr. Ferenţ. Sursa foto: colecția autorului.

Altarul Sf. Anton din capelă, după renovările făcute de pr. dr. Ferenţ. Sursa foto: colecția autorului.

Pr. dr. **Eduard Ferenț** în mijlocul credincioșilor, la plecarea sa din Rădăuți (1990). Sursa foto: colecția familiei Kropp.

Sfânta Liturghie de mulţumire pentru cei 45 de ani de preoţie a preoţilor: **Andrei Gherguţ** (centru), **Norbert Gaschler** (stânga) şi **Eugen Baltheiser** (dreapta). Anul 1984.
Sursa foto: colecţia familiei Kropp.

Pr. dr. **Eduard Ferenţ** împreună cu tinerii din parohie. În dreapta părintelui este Ambrosius Gaschler, iar în stânga este Victor Băcăuanu.
Sursa foto: colecţia familiei Sârbu.

Fotografie de grup cu preoţii care activau în parohiile din Bucovina. Fotografia este din perioada 1985-1987 şi a fost făcută cu ocazia hramului bisericii din Suceava.
Primul rând: pr. **Dumitru Pătraşcu**, PS **Petru Gherghel** şi pr. **Johann Proschinger.**
Al doilea rând: pr. **Dumitru Gabor**, pr. **Silvestru Bejan**, pr. **Iosif Sabău**, pr. **Ioan Farţade**, pr. **Iosif Simon**, pr. **Dumitru Pascal** şi pr. **Albert Petru**.
Rândul al treilea: pr. **Iosif Aenăşoaie**, pr. **Ioan Pîrţac** şi pr. dr. **Eduard Ferenţ**.
Sursa foto: colecţia pr. Iosif Doboş.

Pr. **Isidor Iacovici** (vicar la Rădăuţi) împreună cu credincioşii parohiei.
Sursa foto: colecţia familiei Sârbu.

Iaşi 29 iunie 1986. Pr. **Iulian-Eugen Kropp** alături de pr. **Iosif Doboş,** pr. **Francisk Astalosch,** părinţi şi prieteni.
Sursa foto: colecţia familiei Andruşca.

Pr. **Iulian Eugen Kropp**, în procesiune spre biserică (6 iulie 1986).
Sursa foto: colecţia familiei Kropp.

Pr. **Iulian Eugen Kropp.** Prima Sfântă Liturghie – 6 iulie 1986.
Sursa foto: colecţia familiei Sârbu.

Moment de la Primiţia pr. Julian Eugen Kropp. Binecuvântarea de preot nou sfinţit dată celorlalţi preoţi.
Sursa foto: colecţia familiei Kropp.

Moment de la Primiţia pr. Julian Eugen Kropp. Binecuvântarea de preot nou sfinţit dată părinţilor, bunicii şi sorei.
Sursa foto: colecţia familiei Sârbu.

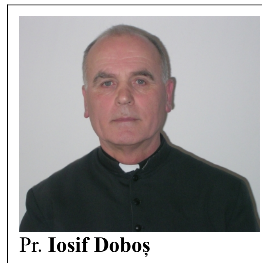
Moment de la Primiţia pr. Julian Eugen Kropp. Părintele își ia rămas bun de la părinţi.
Sursa foto: colecţia familiei Kropp.

Pr. **Iulian Eugen Kropp**, împreună cu familia şi prietenii, pe treptele parohiei (6 iulie 1986).
Sursa foto: colecţia familiei Sârbu.

Capitolul VI - Parohia Romano-Catolică din Rădăuți după căderea regimului comunist

A doua perioadă de pastorație a părintelui Iosif Doboș

Pr. **Iosif Doboș**

Odată cu prăbușirea regimului totalitar opresiunea asupra bisericii încetează.

După preluarea puterii, noul regim de la București emite o serie de hotărâri și legi prin care anulează legile comuniste care îngrădeau libertatea religioasă din România. Astfel, prin Decretul-lege nr. 9 din 31 decembrie 1989 Consiliul Frontului Salvării Naționale a abrogat decretul nr. 358 din 1 decembrie 1948, care desființa Biserica Greco-Catolică din România.

De asemenea, prin noua Lege a învățământului (Legea nr. 84 din 24 iulie 1995), obiectul „Religia" este reinclus ca disciplină şcolară în planurile cadru ale învățământului primar, gimnazial, liceal și profesional.

În plan diplomatic, la 15 mai 1990 România şi Sfântul Scaun au hotărât reluarea relaţiilor diplomatice, iar Palatul Nunțiaturii a fost retrocedat Sfântului Scaun.

Relaţiile bilaterale au continuat să se dezvolte, iar acest lucru a făcut posibil ca în zilele de 7, 8 și 9 mai 1999 România să fie vizitată pentru prima oară de fericitul papă Ioan Paul al II-lea, care a fost întâmpinat de oficialitățile statutului, de reprezentanții Bisericii Catolice în teritoriu, precum și de patriarhul ortodox al României de atunci, PF Teoctist. În inimile tuturor a răsunat apelul emoţionant al mulţimii din Piaţa Izvor, din 9 mai 1999: *Unitate, Unitate!*

Vizita a avut și un impact ecumenic fără precedent pentru țara noastră. Atmosfera de la Bucuresti, din data de 9 mai, a fost una de neuitat. Cei doi întâistătători, Fericitul Papa Ioan Paul al II-lea si PF Teoctist, rugându-se pentru prima data în istorie împreuna, mulțimi de oameni scandând în cor *unitate* și, totodată, o liniște solemnă. Această vizită a fost şi este considerată unanim drept unul dintre cele mai importante evenimente ecumenice din ultimul secol.

În plan legislativ, în anul 2001 este votată Legea nr. 10/2001 privind regimul juridic general de restituire a bunurilor care au aparținut cultelor religioase și care fusese reglementat prin Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 94/2000, iar în anul 2002 apare Legea nr. 501/2002 privind retrocedările imobilelor aparținând cultelor și care completează Legea nr. 10.

Trebuie menționat faptul că atât Guvernul cât și Parlamentul, în primii ani ai democrației nu erau încântați de principiul „restitutio in integrum", iar aceste legi și amendările lor ulterioare s-au făcut doar la presiune externă. România își exprimase dorința de a adera la Uniunea Europeană (România a trimis solicitarea de a deveni membru pe 22 iunie 1995) și atunci a fost obligată să implementeze și să respecte principiul proprie

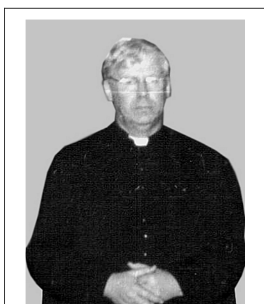
tății. Aderarea României la Uniunea Europeană a avut loc pe 1 ianuarie 2007.

În ceea ce privește Dieceza de Iași, aceasta se desprinde juridic de Arhiepiscopia Romano-Catolică de București, fiindu-i recunoscută autonomia de către stat. Începe procesul de reorganizare și revitalizare al diecezei. Astfel, la data de 14 martie 1990, papa Ioan Paul al II-lea l-a ales și l-a numit pe monseniorul Petru Gherghel ca episcop de Iași. Consacrarea a fost oficiată la Seminarul Romano-Catolic din Iași, la 1 mai același an, de către cardinalul Angelo Sodano, delegat al papei Ioan Paul al II-lea, asistat de către IPS Ioan Robu, arhiepiscop și mitropolit romano-catolic de București și de PS Reinhard Lettmann, episcop de Münster (Germania).

PS Petru Gherghel și-a ales ca motto al stemei episcopale versetul *Ut omnes unum sint!* (Ca toți să fie una).

De asemenea, la data de 1 decembrie 1990 este reînființat, pe lângă celelalte decanate și Decanatul de Suceava sub denumirea de Decanatul de Bucovina, iar decan este numit pr. Dumitru Pătrașcu (1.12.1990 - 16.03.2005, după ce a fost reconfirmat la 1.10.1996).

Decanatul reînființat cuprindea următoarele 12 parohii: Botoșani, Cacica, Câmpulung Moldovenesc, Fălticeni, Gura Humorului, Poiana Micului, Rădăuți, Siret, Solonețu Nou, Stulpicani-Cârlibaba, Suceava și Vatra Dornei. La 1 iulie 1995, prin decret episcopal și Moara primește statutul de parohie, desprinzându-se de Parohia Suceava a cărei filială a fost. După o reorganizare a Diecezei din anul 2003, Decanatul de Bucovina cuprinde următoarele parohii: Botoșani, Cacica, Câmpulung Moldovenesc, Fălticeni, Gura Humorului, Moara, Poiana Micului, Rădăuți, Siret, Solonețu Nou, Suceava și Vatra Dornei.

Pr. **Dumitru Pătraşcu**
Sursa foto: colecţia pr. Iosif Doboş

Părintele Dumitru Pătraşcu s-a născut la 11 aprilie 1937 la Buruieneşti, judeţul Neamţ. A fost sfinţit preot la 21 aprilie 1963, la Alba-Iulia, de către episcopul Marton Aron. A predat la Facultatea de Teologie pentru Laici la Suceava, a ţinut exerciţii spirituale pentru tineri şi seminarişti. A făcut parte din Comisia de Pregătire a Sinodului Diecezan în anul 2001, din Comisia Centrală a Sinodului în anul 2002, a contribuit la pregătirea temei «Prezenţa laicilor în Biserică şi în societate» din cadrul schemei pentru lineamenta şi a fost moderator la una dintre sesiuni la 25 noiembrie 2004. A fost membru al Consiliului Prezbiteral (1990-2005) şi consultant diecezan (2000-2005). În urma unui infarct, în seara zilei de 23 decembrie 2007, a trecut la cele veşnice. Împlinise 70 de ani şi în ultimul timp era pensionar la Valea Seacă.

A fost cunoscut ca un bun predicator, ţinând misiuni populare în multe parohii. De asemenea, era recunoscut prin spiritul său deschis şi bine dispus. Înzestrat cu talent poet, a scris poezii, unele dintre ele publicându-le în revista «Lumina creştinului»[381].

381 CADAR, Cornel. A trecut la Domnul pr. Dumitru Patraşcu [on line], www.ercis.ro, 2001-2012, accesat 14 ianuarie 2012, la URL: http://www.ercis.ro/actualitate/viata.asp?id=20071281.

Pe plan local, la 18 octombrie 1990 pr. dr. Eduard Ferenț este transferat la Institutul Teologic *Sf. Iosif* din Iaşi ca profesor. În locul rămas vacant a fost numit paroh, prin transfer din Parohia Romano-Catolică *Adormirea Maicii Domnului* din Iași, pr. Iosif Doboş, începând cu 1 octombrie.

Venind pentru a doua oară ca paroh și cunoscând în detaliu istoria parohiei noastre, părintele începe o luptă titanică de restabilire a dreptului de proprietate asupra tuturor imobilelor și terenurilor de orice natură, care aparținuseră Bisericii Romano-Catolice din jurisdicția Parohiei Catolice din Rădăuți până la instaurarea regimului comunist. În acest sens, în anul 1991 imediat după adoptarea Legii nr. 18 din 1991 (Legea fondului funciar), Episcopia Romano-Catolică din Iași îl delegă ca reprezentant legal în toate procesele intentate Statului Român în chestiunea retrocedărilor. Au fost recuperate, în urma unor procese lungi, pe lângă terenurile agricole și bisericile cât și imobilele care au fost în proprietatea Bisericii Romano-Catolice de pe întreg teritoriu al parohiei. Mă refer aici la terenurile agricole și grădinile deținute în Rădăuți, Măneuți, Satu Mare, Țibeni, Frătăuții Noi, Gura Putnei, Straja, Vicov, Voievodeasa, Horodnic, Dealul Ederii și Clit. În continuare mă voi opri asupra celor mai importante procese câștigate.

În 27 aprilie 1995 este recuperată biserica şi casa parohială din Voievodeasa. Biserica intră în reparații generale. A fost schimbat acoperișul și a fost refăcută tencuiala din exterior. În interiorul bisericii a fost refăcut altarul principal cât și cele laterale. S-au construit bănci noi și a fost montată o centrală termică pe lemn. Grație parohului pr. Doboş Iosif şi a implicării părintelui dr. Eduard Ferenţ, a efortului financiar al enoriașilor, în special al familiei Ioan şi Elena Zaremba, lucrările au fost încheiate în anul 2005. La 3 iulie a fost celebrată ceremonia de sfințire a bisericii de către episcopul Petru Gherghel avându-i alături pe toți preoții parohi din Bucovina[382].

Biserica din Voievodeasa înainte de modernizare (1995).
Sursa foto: colecţia parohiei.

După sfinţirea bisericii, lucrările de modernizare şi de restaurare a acesteia au continuat sub coordonarea părintelui profesor dr. Eduard Ferenţ, care a îndrăgit Voievodeasa încă din vremea când era paroh la Rădăuţi.

Părintele Iosif Doboş îmi povestea că la un moment dat creştinii ortodocşi au demontat vechiul altar catolic şi au montat în loc o catapeteasmă. Mulţi ani mai târziu, la cererea părintelui Silvestru Benchea, care a fost vicar la Rădăuţi, şi care începând de la 1 decembrie 1972 fusese numit paroh la Pustiana, judeţul Bacău, vechiul altar al bisericii din Fürstenthal, a fost donat de către pr. Iosif Krassler bisericii din Pustiana[383].

Legat de acest subiect, domnul Andrei Borto, administratorul sitului Parohiei

382 Sfinţirea bisericii renovate din Voievodeasa - 3 iulie 2005 [on line], www.radauti.cnet.ro, 2006-2012, accesat 25 octombrie 2011, la URL: http://www.radauti.cnet.ro/Evenimente.html.

383 ŞMID, Ioan. Interviu cu părintele Iosif Doboş. Producţie proprie, Rădăuţi, martie 2012. MP3, 58 minute.

Romano-Catolice *Sfântul Ştefan rege* Pustiana, îmi scria într-un e-mail că, ajungând la Pustiana, structura altarului a suferit unele mici modificări, dar în ansamblu rămânând conformă cu originalul până în anul 2011 când suferă modificări majore. Atunci i-au fost îndepărtate o pereche de coloane din cele trei perechi, șirurile de beculețe de pe coloanele rămase și structura care susținea pictura altarului, aceasta din urmă fiind pictată direct pe peretele bisericii.

Altarul bisericii din Pustiana, județul Bacău.
Fotografia este din anul 2010.
Sursa foto: colecția personală Andrei Borto.

După ce părintele paroh Iosif Răchiteanu a construit noul altar în biserica parohială din Rădăuţi, statuile reprezentându-i pe sfinţii Petru şi Paul, amplasate de pr. Iosif Doboş de o parte şi de alta a altarului provizoriu, au fost aduse în biserica din Voievodeasa.

Mai multe amănunte despre toate lucrările de renovare ale acestei biserici, precum şi fotografii le găsiţi în **Capitolul XII – Parohia din Fürstenthal (Voievodeasa).**

Tot în această perioadă este recuperată și biserica din Țibeni, împreună cu casa parohială. Casa parohială, fost sediu de C.A.P., era într-o stare jalnică. Întrucât la Țibeni mai locuia o singură familie de catolici, biserica a fost lăsată, în urma încheierii unei convenții, pe mai departe în folosul parohiei ortodoxe din sat, care și până atunci a avut grijă de biserică. Credincioşii ortodocşi au acoperit-o cu tablă, au împrejmuit-o, au reparat tencuiala exterioară și au modificat interiorul, adaptându-l necesităților lor. Casa parohială a fost vândută, iar terenul agricol a fost arendat. Cimitirul a fost și el trecut în proprietatea Bisericii Catolice.

La Măneuți a fost recuperată casa parohială, tot fost sediu de C.A.P. Fiind într-o stare jalnică a fost vândută unui localnic care, ca o ironie a sorții, a deschis o crâșmă în ea, deși rugămintea verbală a pr. Iosif Doboș a fost ca să nu se deschidă astfel de localuri. Terenul agricol, după retrocedare a fost și el vândut localnicilor. Cimitirul a fost și el recuperat și cedat ortodocșilor din sat.

La Frătăuții Noi pe terenul unde a fost cândva clădirea bisericii și casa parohială şi care este acum domeniu public este amplasat căminul cultural. O parte din terenul dobândit a fost înstrăinat. Cimitirul care, în momentul redobândirii nu mai avea decât un singur monument (restul fiind furate în decursul anilor), a fost încredințat spre administrare parohiei ortodoxe din localitate, la cererea lor în anul 2009[384].

384 Arhiva Parohiei Romano-catolice din Rădăuţi, *Adresa parohiei, nr. 10/1.04.2009 adresată Ep. Iaşi.*

La Satu Mare pe locul unde a fost biserica a fost pusă o cruce mare care să amintească faptul că acolo a fost cândva o biserică romano-catolică. Cimitirul, la ora actuală nu este întreţinut.

La Clit, după anul 1990 credincioșii ortodocși au plecat singuri din biserica noastră. Cum C.A.P.-urile au fost desființate, ei și-au luat înapoi cărămizile pe care le cumpăraseră și au zidit biserica chiar pe fundația pe care o turnaseră în anul 1950. După eliberarea bisericii noastre, pr. Iosif Doboș a angajat zugravi care au văruit-o în interior și exterior. A fost recuperat de asemenea și cimitirul aflat vis-a-vis de biserică. Dacă la Clit cimitirul este îngrijit de cele câteva familii catolice din această filială, în Dealul Ederii în schimb cimitirul este în paragină, aici nemaifiind nimeni care să-l îngrijească.

Pe locul fostei biserici a fost amplasată de către pr. Iosif Doboș o cruce, dar care în anul 2011 nu mai exista.

La Rădăuți, tot în urma unor procese lungi, a fost recuperat imobilul de pe strada Ștefan cel Mare nr.12 (alături de biserică). Unitatea militară care deținea acest imobil l-a predat în data de 11 decembrie 1997[385]. Cele două clădiri intră într-un proces de restaurare din temelii. În baza proiectului aprobat, clădirea dinspre strada Ştefan cel Mare este mansardată şi i se schimbă învelitoarea acoperișului. În interior se montează instalația termică proprie iar pereții sunt izolați termic. În anul 2001 se încheie lucrările de renovare și aici se mută, la etajul I, grădinița *Sfânta Maria*. La parterul clădirii au fost amenajate săli de curs pentru orele de religie ale elevilor. Fosta sală de cinema (clădirea din spate) este transformată într-o modernă sală de spectacole folosită atât de tinerii din parohie, cât și de copiii care sunt la grădiniță.

Din anul 2005 în această clădire au fost amenajate la etaj, în locul grădiniței săli de curs atât pentru orele de religie, cât și pentru întâlnirile tematice, săptămânale ale tinerilor din asociația *Acțiunea Catolică*.

În spațiul aflat la parterul imobilului a funcționat până în anul 2005 sediul societății de lectură *Katholischer Leseverein,* reînfiinţată în aprilie 1990.

În anul 1998 germanii din Rădăuți redobândesc sediul lor din strada Ion Nistor (fosta Adolf Marin) nr.1 unde a fost sediul *Uniunii Culturale Germane din Bucovina* până în anul 1940, iar în perioada comunistă aici funcționând cinematograful *Flacăra* şi din anul 2005 se mută în acest imobil.

La ora actuală, pentru a putea susține cheltuielile imobilului de pe strada Ştefan cel Mare, parohia a închiriat parterul unor societăți comerciale.

În anul 2003 este recuperat imobilul de pe strada Ion Nistor (fosta Adolf Marin) nr. 2. După cum am mai scris, aici a funcționat în perioada interbelică Gimnaziul romano-catolic. Odată cu plecarea germanilor, gimnaziul a fost desființat și rechiziționat de Stat în baza Legii nr. 439/1945 și atribuit Gimnaziului Comercial de Băieți. În interviul de documentare, părintele Iosif Doboş îmi spunea:

„În privința retrocedării clădirii fostului gimnaziu, aici un rol hotărâtor l-a avut

385 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți, *Proces Verbal de predare a imobilului de către unitatea militară încheiat la data de 11.12.1997.*

Sediul Grădiniţei cu Program Normal „Sfânta Maria". În perioada interbelică aici a funcţionat Gimnaziul privat german.
Sursa foto: colecţia grădiniţei „Sfânta Maria".

primarul Frunză care a dorit să cedeze această clădire, deși ea aparținea Liceului nr. 2 (astăzi, Colegiul Tehnic), care avea aici atelierele mecanice. La momentul retrocedării încă nu era în vigoare legea privind retrocedarea unor clădiri de interes public.

Pentru că eu eram prins cu renovarea clădirii de lângă biserică și nu mai aveam nici bani și nici puterea de a începe încă o renovare, am încheiat prin Episcopie un act de uzucapiune cu surorile de la Congregatio Jesu pentru imobilul din strada Ion Nistor. Prin acest act congregația a intrat în posesia acestui imobil în condițiile Codului Civil care reglementează această formă de obținere a proprietății și a putut investi pentru adaptarea lui cerințelor de funcționare a unei grădinițe moderne"[386].

Chiar din acel an congregaţia demarează lucrări de renovare capitală, consolidare, recompartimentare şi modernizare a clădirii. Lucrările sunt terminate până la deschiderea anului școlar 2005/2006. Astfel grădinița se mută în acest sediu nou, mult mai încăpător pentru activitățile curente ale grădiniței.

Într-o atmosferă caldă, sărbătorească, în data de 24 mai 2007 a avut loc sfințirea de către PS Petru Gherghel, episcopul Diecezei noastre, a noului sediu. La acest eveniment au participat: sr. Mechtild Meckl, Superioara Generală a Congregaţiei, sr. Ecaterina Ciobanu, Provinciala Congregaţiei din Bucureşti, pr. Iosif Răchiteanu, parohul comunității noastre, pr. Cristian Diac, vicarul parohiei noastre din acel timp, pr. Iosif Doboş, pr. Nicolae Voloşciuc, paroh al comunității greco-catolice din Rădăuţi şi vicar general al greco-catolicilor ucraineni din România, mai mulţi preoţi parohi din comunităţile catolice vecine, primarul orașului, domnul Mihai Frunză şi foarte mulţi credincioşi.

386 ȘMID, Ioan. Interviu cu părintele Iosif Doboș. Producţie proprie, Rădăuţi, martie 2012. MP3, 58 minute.

Moment din timpul sfintei Liturghii de sfinţire a noului sediu al grădiniţei (2007).
Sursa foto: colecţia autorului.

Tăierea panglicii de către PS **Petru Gherghel** – episcop de Iaşi, sr. **Mechtild Meckl** - Superioara Generală a Congregaţiei şi **Mihai Frunză** – primarul oraşului.
Sursa foto: colecția autorului.

PS **Petru Gherghel**, sr. **Mechtild Meckl** şi sr. **Ecaterina Ciobanu**.
Sursa foto: colecția autorului.

Moment din timpul spectacolului realizat de copiii grădiniţei.
Sursa foto: colecția autorului.

Congregatio JESU, filiala Rădăuţi

Pentru că tot am pomenit de ordinul călugăresc *Congregatio Jesu,* cred că ar fi interesant de aflat şi cum a ajuns acest ordin la Rădăuţi.

În anul 1992 PS Petru Gherghel a avut inițiativa și dorința de a aduce în dieceză congregația surorilor IBMV, iar părintele Doboș Iosif i-a invitat să deschidă un centru și la Rădăuți. În anul 1995 parohul a adresat invitația oficială superioarei de atunci a ordinului, sr. Benedicta. Iată cum povesteşte pr. Iosif Doboş acest demers:

„Chiar imediat după ce Ordinele au primit dreptul prin lege să deschidă centre în România, eu m-am dus la București la sediul Congregatio Jesu (fosta IBMV) și le-am propus să vină și în nord, în Bucovina. Bineînțeles că la început au primit propunerea cu reținere. Eu doream să vină de la această congregaţie pentru că această congregaţie mai păstra tradiția studiului limbii germane. Pentru a reuși să o conving pe superioara lor, sr. Benedicta, am apelat și la monseniorul Alois Fechet, vicar episcopal, responsabil pe dieceză cu activitatea și viața consacrată, care m-a sprijinit în acest proiect. Sora Benedicta a trimis toamna două surori la Rădăuți care aveau misiunea de a vedea ce ar putea face aici și ce condiții sunt”[387].

După discuţiile avute în cadrul Consiliului Provincial al IBMV, apoi cu Generalatul, se promite un acord în deschiderea unei Case în Rădăuţi. Consiliul Provincial propune atunci ca responsabilă pentru filiala din Rădăuţi pe sora Johanna Bereşoaie. Aceasta împreună cu încă o soră vor forma primul nucleu al IBMV în Rădăuţi. Sosirea surorilor în Rădăuţi are loc la data de 15 septembrie 1995. Inițial ele stau într-un apartament al parohiei, oferit de pr. Doboș. Primele surori şi-au început activitatea la data de 23 septembrie 1995, lucrând la parohie, biserică, vizitând bolnavii şi bătrânii.

Între timp, cu ajutorul parohului se caută o casă pentru un sediu al IBMV în Rădăuţi. La data de 5 mai 1996, se întocmesc actele pentru cumpărarea casei de pe str. Petru Rareş nr. 10. Clădirea este renovată și adaptată cerinţelor unui sediu de congregaţie.

Gard în gard cu noul sediu al congregaţiei, dar cu intrarea dinspre strada Oltea Doamna, era proprietatea doamnei Ionescu, proprietate compusă dintr-o casă şi o grădină mare. Doamna Ionescu, bolnavă fiind, a hotărât să cedeze proprietatea ei parohiei, în schimb, după moartea ei, biserica să aibă grijă de ginerele ei, bolnav şi el, şi de nepotul ei.

La câteva luni după această hotărâre, doamna Ionescu moare. Se întâmpla aceasta tocmai când surorile cumpăraseră casa în care urma să fie noul sediu. Cum intenţia surorilor care au venit la Rădăuţi era să deschidă o grădiniţă, parohul, profitând de un concurs favorabil de împrejurări, a reuşit să aranjeze un schimb de locuinţe. Părintele Iosif Doboş povesteşte:

„Datorită situaţiei, destul de delicată, m-am rugat bunului Dumnezeu ca să-mi dea gândul cel bun. Într-unul din blocurile învecinate tocmai se eliberase un apartament destul de bun. M-am gândit să-i propun domnului Culcer un schimb. Am mers aca-

387 *Ibidem.*

să la el și i-am propus să vină și să vadă acest apartament. Dacă îi va plăcea, parohia poate să-l cumpere pentru el și fiul său, iar el să lase casa congregaţiei. Şi acum mai țin minte ce mi-a spus după ce a văzut apartamentul:

- Părinte, nici nu stau pe gânduri, aici e ca la hotel!

Bineînțeles aveau două camere, bucătărie, baie, apă curentă, iar la casă aveau apă de la o pompă din curte și toaleta tot în curte”[388].

Chiar de la începutul lunii august 1996 încep lucrările de adaptare a imobilului cerințelor funcționării unei grădinițe, care și-a început activitatea pe 1 octombrie același an. Pe 18 octombrie 1996 centrul de la Rădăuți este vizitat de Superioara Generală a ordinului. Deschiderea oficială a avut loc la data de 24 mai 1997 de către PSS Petru Gherghel, prezenţi fiind monseniorul Alois Fechet, monseniorul Ilie Sociu, preoţi de la parohiile vecine, sr. Benedicta – Superioara Provincială de atunci, sr. Renata şi sr. Isabela din partea Consiliului Superioarei Generale de atunci, alte 35 de surori şi mulţi credincioşi din parohie, desigur fiind prezenţi şi copiii de la grădiniţă.

Sediul *Congregatio Jesu* - filiala Rădăuţi, a suferit o a doua renovare, cu mansardarea clădirii existente, în anul 2003-2004, pe atunci responsabilă fiind sr. Veronica.

Pe parcursul anilor numărul surorilor din filiala Rădăuţi creşte și datorită diversificării activității lor. Având un stil aparte în a face educația copiilor, punându-se mult accentul pe valorile morale și spirituale, grădinița se dovedește a fi un proiect câștigător. An de an sunt solicitate un număr din ce în ce mai mare de locuri. Timp de 5 ani grădinița a funcționat în sediul inițial. În anul 2001 activitatea grădiniței se mută în imobilul proaspăt renovat de pe strada Ștefan cel Mare nr. 12. Acesta a fost un sediu provizoriu.

După ce a fost redobândită clădirea fostului gimnaziu catolic și modernizată, sediul grădiniței *Sfânta Maria* se mută definitiv aici. De la început și până în anul 2011 (când a fost scrisă această carte) responsabilele grădiniței au fost sr. Veronica şi sr. Amadeea.

Casa cumpărată de surorile Congregației lui Isus, înainte de adaptarea ei pentru necesitățile congregației (1996).
Sursa foto: colecția autorului.

Sediul Congregației lui Isus după renovarea din anii 2003-2004.
Sursa foto: colecția autorului.

388 *Ibidem.*

Moment de la Sfânta Liturghie de sfințire a sediului „Congregatio Jesu" – 24 mai 1997.
Sursa foto: colecţia autorului.

De la stânga: sr. Melita, sr. Johanna, sr. Bonifaţia, sr. Isabela, sr. Renata, sr. Clarita, sr, Hildegard şi sr. Veronica.
Fotografie realizată în anul 1997 cu ocazia deschiderii filialei din Rădăuţi.
Sursa foto: colecţia autorului.

* * *

Cu scopul de a cunoaște puțin acest ordin călugăresc catolic care funcționează la Rădăuți, voi prezenta câteva date istorice.

Congregatio Jesu este de fapt institutul apostolic fondat de Maria Ward la începutul secolului al XVII-lea şi recunoscut de Biserică în anul 1877 sub numele de *Institutum Beatae Mariae Virginis* (IBMV). De la mijlocul secolului al XVIII-lea şi până la sfârşitul secolului al XIX-lea, numele Mariei Ward nu a putut fi asociat cu cel al Institutului din motive de prudenţă. Abia în anul 1978, Congregaţia Mariei Ward a obţinut, cu acordul Societăţii lui Isus, aprobarea pentru Constituţiile iezuiţilor, pe care ea le-a cerut încă din anul 1621. Numele de *Congregatio Jesu* face parte din revelaţia originală avută în anul 1611 de Maria Ward:

„Ia aceleaşi lucruri de la Societatea lui Isus”[389].

Maria Ward

Maria Ward, una dintre fiicele nobilei familii Ward, s-a născut la 23 ianuarie 1585. Deşi trăind în miezul persecuţiei împotriva catolicilor, în timpul domniei reginei Elisabeta I, familia Ward îşi păstrează credinţa şi fidelitatea faţă de Sfântul Părinte de la Roma, ca Succesor al lui Petru. Maria, încă din fragedă copilărie, îşi descoperă vocaţia prin povestirile bunicii sale. Este întemniţată pentru credinţa sa şi pentru că i-a ajutat pe preoţi şi pe credincioşii catolici. Ca tânără care simte o chemare la viaţa religioasă, părăseşte în clandestinitate Anglia şi fondează în Flandra o mănăstire de clarise, iar mai apoi în anul 1609 fondează prima casă a Institutului numit astăzi Congregatio Jesu, prin care îşi propunea la început să educe tinerele engleze venite pe continent şi tinerele fete sărace pentru a deveni mame creştine pentru Biserica de mâine[390].

Scopul fondatoarei Institutului *Sfânta Maria*, Maria Ward, era slujirea credinţei, mai ales prin educarea tinerilor, dar şi prin ajutor în activitatea socială şi caritativă, prin activitate pastorală. Ea s-a angajat în lupta pentru emanciparea femeii, dorind să-i restituie demnitatea, să-i formeze capacitatea de a-și asuma responsabilități proprii în societate şi în Biserică.

După fondarea primei case de la Saint Omer din Flandra, Maria Ward a fondat numeroase case în funcţie de contextul local şi de necesităţile pe care le întâlnea. Astfel, putem aminti de casele din Londra, Liège, Trier, Koln, Roma, Napoli, Perugia, München, Viena, Bratislava şi York, în care surorile se ocupau de educaţia tinerelor fete, apărarea şi răspândirea credinţei, şi vizitarea celor bolnavi şi săraci. În acelaşi timp însă, acuzaţiile împotriva ei şi a operei sale deveneau tot mai ameninţătoare, culminând cu decretarea din partea Sfântului Oficiu la 5 decembrie 1630 ca Maria Ward să fie închisă, şi cu bula Papei Urban al VIII-lea *Pastoralis Romani Pontificis*, din data de 13 ianuarie 1631, în care „iezuitele engleze” erau acuzate că *„au sfidat Dreptul canonic al Bisericii*

389 HANGANU, Ecaterina. Congregatio Jesu – 400 de ani [on-line], http://lumea.catholica.ro, februarie 2009, accesat 10 ianuarie 2011, la URL: http://lumea.catholica.ro/2009/02/congregatio-jesu-400-de-ani.

390 *Ibidem.*

şi şi-au permis să fondeze un nou ordin călugăresc sub conducerea unei Superioare Generale în mâinile căreia depun voturile de castitate, sărăcie şi ascultare. De asemenea, că poartă astfel de haine încât se poate vedea clar că sunt haine călugăreşti şi au îndrăznit să facă activităţi care sunt nepotrivite cu sexul lor slab. Toate acestea sunt făcute fără clauzură şi fără vreo aprobare din partea Sfântului Scaun. Aceste persoane au nesocotit avertismentele oficiale şi au făcut afirmaţii contrare cu învăţătura dreaptă a Bisericii"[391].

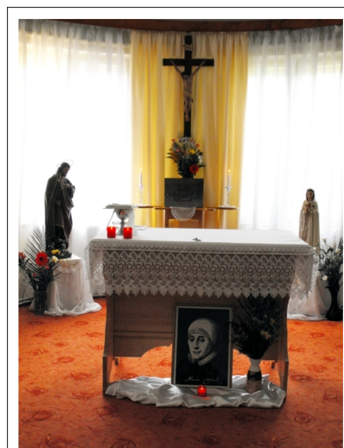
În urma acestor acuzaţii de erezie, casele urmau să fie închise iar Maria Ward a fost arestată de inchiziţie şi închisă într-o celulă din Mănăstirea Anger. După 9 luni de suferinţă a fost eliberată şi a făcut a treia călătorie la Roma unde s-a aruncat la picioarele Sfântului Părinte şi a afirmat că nu este şi nu a fost niciodată eretică; a primit un răspuns mângâietor: *„Credem, credem aceasta!"* Acuzaţia de erezie împotriva Mariei căzuse şi Papa îi lăuda public sfinţenia, dar rămânea implacabil în refuzul său de a-i recunoaşte congregaţia, iar ea rămânea sub umbra Inchiziţiei. Acesta este principalul motiv pentru care numele Mariei Ward nu a fost asociat cu cel al Institutului fondat de urmaşele ei fidele, până la sfârşitul secolului al XIX-lea. Astăzi Congregatio Jesu este prezentă prin cele peste 1850 de surori în 21 de ţări, având generalatul la Roma şi trăind după Constituţiile Sfântului Ignaţiu de Loyola[392].

Maria Ward a trecut la cele veşnice la 30 ianuarie 1645, la York, în patria ei, cu speranţa că *„Dumnezeu are pentru toate timpul său"*. Pentru ca în Biserică să poată apărea noutatea, Maria a oferit totul: onoare, libertate, viaţă.

În anul 1852, Barbu Ştirbei, domnul Ţării Româneşti, apelează insistent la surorile ordinului din München, ca să întemeieze o şcoală de fete în Bucureşti, capitala ţării. Astfel, în 1852, sosesc primele surori ale Mariei Ward, la cererea episcopului de Bucureşti - Angelo Parsi. Iniţialului grup german de călugăriţe i s-au alăturat mai multe fete din ţară, care au îmbrăţişat acest stil de viaţă, de slujire a oamenilor prin educaţie. Ele deschid şcoli la Bucureşti, Brăila, Craiova şi Turnu Severin. Timp de aproape un secol, până în 1948, şcolile au fost conduse neîntrerupt şi cu mare succes de călugăriţele ordinului, şcoala din Bucureşti fiind cel mai vechi liceu de fete din Principate.

Din păcate, această muncă minunată a fost brusc şi dramatic încheiată. În august 1948, toate şcolile, institutele şi spitalele catolice din România au fost închise şi confiscate de către regimul comunist.

După răsturnarea regimului comunist în decembrie 1989, Institutul cunoaşte o veritabilă renaştere în România, o înflorire, multe fete intrând cu entuziasm în Congregaţie spre a-şi dedica întreaga viaţă slujirii lui Dumnezeu în Biserică, prin slujirea aproapelui.

Congregatio Jesu – filiala Rădăuţi.
Altarul capelei (2011).
Sursa foto: colecția autorului.

391 *Ibidem.*
392 *Ibidem.*

La data de 3 ianuarie 2005, de sărbătoarea „Numele lui Isus”, IBMV din România preia denumirea *Congregatio Jesu*, iar sărbătoarea amintită devine Ziua Congregatiei lui Isus.

În afară de grădiniță, la Rădăuţi, congregația a mai deschis în septembrie 2001 şi un centru pentru ajutorarea copiilor proveniți din familii dezorganizate și aflați în dificultate. De acest centru s-au ocupat, chiar de la demararea lui două surori: sr. Iolanda şi sr. Felicitas (în perioada 2007 - 2008). În aprilie 2005 este constituită fundaţia *Family for Family – Familie pentru familie*, cu statut şi cod fiscal propriu. La acest proiect participă şi asociaţia italiană *Help for Family*, constituită din multe familii din Italia care susțin financiar acest proiect, alături de multe societăți comerciale locale. Sunt sprijiniţi în special minorii din familiile aflate în dificultate, dar desigur şi întreaga lor familie. În imobilul din strada Oltea Doamna, care din 2001 a fost eliberat de grădiniță și a fost adaptat nevoilor centrului, vin copiii ca să-şi facă lecţiile şi să servească cina gratuită. Li se asigură şi pacheţele cu mâncare pentru şcoală. De asemenea sunt vizitate și familiile la domiciliul lor şi, dacă este cazul, se programează şi se supraveghează procesul de deratizare/dezinsecţie a locuinţelor familiilor cuprinse în proiect. Din 4 iulie 2008 fundaţia *Family for Family – Familie pentru familie* a devenit *Asociația I.S.E.A - Casa Geppetto*. Tot din anul 2008 de acest proiect răspund sr. Ștefania (ca responsabilă) și sr. Luiza. Începând din septembrie 2011 responsabilă de proiect este din nou sr. Felicitas.

Din activitatea centrului.
Sursa foto: colecţia „Congregatio Jesu”.

Centrul de asistență socială de zi **„**Geppetto”, coordonat de surorile „Congregației lui Isus”**.**
Fotografie din anul 2012.
Sursa foto: colecția autorului.

Din activitatea centrului.
Sursa foto: colecţia „Congregatio Jesu”.

* * *

După răsturnarea regimului comunist, parohia rădăuţeană stabileşte relaţii de întrajutorare cu Parohia Romano-Catolică din Heiligenstadt din Germania. Comunitatea catolică de acolo s-a mobilizat an de an şi în ajunul marilor sărbători a trimis, și mai trimite, ajutoare credincioşilor din parohia rădăuţeană. Părintele Iosif Doboș îmi povestea cum au fost stabilite aceste relații. Primul contact a fost stabilit cu doi ani înainte de răsturnarea regimului comunist.

„*Cu ocazia unei vizite în DDR* [Deutsche Demokratische Republik, numele oficial al Germaniei de Est în perioada comunistă, n. a.]*, la o întâlnire de preoți, l-am cunoscut pe Gerhard Stöber, un preot din Dieceza de Erfurt. Din discuții, el mă întreabă la un moment dat cum ar putea să ne ajute pe noi cei din România, pentru că înțelesese el că este mare sărăcie.*

- Nu ne puteți ajuta în niciun fel pentru că singurul lucru care vine acum în România sunt banii, dar bani nu prea aveți nici voi cei din DDR.

Discuția a avut loc cam cu 2 ani înainte de revoluție. În momentul în care am fost numit paroh la Rădăuți, la nici un an de la numire, am plecat în Germania. Ei erau acum reunificați. Am plecat deci în anul 1991, în luna septembrie, imediat după hram. Am mers direct la Erfurt la el. Pentru că era chiar hramul și pelerinajul catedralei, care se ține de fiecare dată în a treia duminică din septembrie, hotelurile erau toate ocupate. La unul din hoteluri mi s-a propus să fiu cazat la un particular, la țară, cam la 10 km de oraș. Cum era deja seara și eram obosit de la drum am acceptat. Cum la acea vreme nu erau încă GPS-uri, m-am mai rătăcit pe acolo, dar într-un final am ajuns la acel cetățean. Dimineața m-am întors la Erfurt, la catedrală, unde am concelebrat. Atunci nu l-am văzut printre preoți. Mai târziu am aflat că el era responsabil cu organizarea ceremoniilor de hram. L-am văzut doar după masă când a participat și el la procesiune. Ca să nu-l pierd m-am ținut după el. După procesiune am apucat să schimb câteva vorbe și am stabilit și ora când să ne întâlnim și să stăm de vorbă în tihnă.

La ora stabilită ne-am întâlnit și atunci i-am spus:

– *Acum poți să ne ajuți.*
– *Sigur, nu am uitat discuția aceea. Să vedem ce pot face pentru voi.*

La acea discuție am stabilit ce se poate trimite în România, cum să fie pachetele, ce anume era cel mai necesar pentru oamenii de aici și alte chestiuni din acestea. Am întocmit și o listă cu cele necesare, listă pe care el a împărțit-o la toți preoții din Heiligenstadt. Aceasta este o zonă compact catolică din Dieceza de Erfurt. Sunt cam 100.000 de catolici, mai mult de jumătate din numărul total al catolicilor din această dieceză. Zona aceea a Germaniei este locuită mai mult de reformați.

Este interesant de menționat că în timpul reformei lui Luther, a fost mare tulburare socială. Și pentru a se ajunge la pace s-a hotărât ca religia conducătorului local să fie și religia supușilor. Cum la Heiligenstadt principe era un episcop catolic, regiunea a rămas catolică până în zilele noastre.

Revenind la subiect, trebuie să adaug faptul că ei s-au organizat și la începutul lui decembrie a sosit primul transport de ajutoare la Rădăuți. Cam la doi ani după ce a

demarat acest program, a venit în vizită la noi și acest preot. Legătura aceasta a fost extinsă și la nivel de dieceze. La pelerinajul lor din a treia duminică din septembrie, episcopul de acolo invita de fiecare dată și un episcop dintr-o țară mai săracă, care era invitat să țină și o predică după procesiunea de după amiază. Pentru aceasta primea un ajutor pentru dieceza sa.

La vreo 4-5 ani după stabilirea relației, pr. Stöber mă întreabă dacă episcopul nostru știe nemțește.

– *Bineînțeles că știe, i-am răspuns eu.*

Atunci i-au lansat și episcopului nostru invitația de a participa. În acel an am mers și eu împreună cu pr. Babiaș. Am mers separat, nu împreună cu episcopul. Noi, după hram am mai rămas la cei care ne trimiteau ajutoarele"[393].

***

Paralel cu rezolvarea problemelor patrimoniale ale parohiei, pr. Doboș demarează și o serie de lucrări de renovare interioară a casei parohiale. A fost recompartimentată, s-a montat parchet de lemn în camere, tavanele au fost coborâte iar biroul parohial a fost instalat într-o cameră cu acces indirect prin intermediul unui hol ce dă spre intrarea în casa parohială dinspre curtea bisericii. Această intrare devine intrarea principală în casă. Lucrările au fost terminate de părintele Iosif Răchiteanu.

Biserica din Rădăuți (2011).
Sursa foto: colecția autorului.

În ce privește biserica parohială, în interior nu se mai fac lucrări cât timp a fost paroh pr. Doboş. În schimb în exterior, în anul 2004 a fost schimbată învelitoarea acoperişului, întrucât vechea tablă era ruginită şi găurită pe alocuri. La aceste lucrări cea mai mare contribuție a avut-o doamna Glass care, încă din timpul vieții, a donat casa bisericii, iar după moartea ei parohul a vândut-o și cu banii obținuți a acoperit biserica. De asemenea au fost schimbate şi ferestrele bisericii.

În vara anului 2001, de sărbătoarea Trupul și Sângele Domnului (Joia Verde), părintele Iosif Doboș organizează o procesiune prin oraş, la care au participat preoți parohi din parohiile vecine și foarte mulți credincioși. A fost o sărbătoare mai deosebită întrucât cu această ocazie a fost marcată și împlinirea a 60 de ani de când majoritatea catolicilor de origine germană şi maghiară au emigrat din Bucovina.

La această procesiune au participat şi peste 200 de persoane venite special din Germania.

Tot în anul 2001, la 1 iulie este consemnată primiția părintelui Marius Stanislav Bucevschi, născut în Rădăuți în anul 1976, la 24 iunie. După terminarea studiilor teologice la Lublin (Polonia), a fost sfințit preot la Roman de către episcopul Petru Gherghel

393 ȘMID, Ioan. Interviu cu părintele Iosif Doboş. Producţie proprie, Rădăuţi, martie 2012. MP3, 58 minute.

la data de 29 iunie 2001.

Părintele şi-a completat studiile teologice cu susţinerea unui master la Institutul Teologic Kul-Lublin (Polonia).

În perioada 8-22 iunie 2004, bustul aurit şi relicva conţinând fragmente din trupului sfântului Anton au fost aduse din Italia într-un pelerinaj pe teritoriul Diecezei de Iaşi. Relicvele au putut fi venerate și de către credincioșii din Rădăuți în perioada 18-19 iunie 2004. Bustul aurit și relicva au fost purtate în procesiune pe străzile oraşului şi la ea au participat, preoţi din parohiile învecinate, oficialităţile oraşului şi foarte mulţi credincioşi, atât catolici, cât şi ortodocşi. Trebuie să menţionez că parohia noastră a fost singura din decanatul de Bucovina în care a poposit relicva Sf. Anton. În noaptea dintre 18 şi 19 iunie, când biserica a rămas deschisă până la ora 4.00 dimineaţa, prin faţa relicvei au trecut peste 10.000 de persoane. Au fost două zile de mare sărbătoare.

Biserica din filiala Falcău intră și ea într-un program de reparații capitale, începând din primăvara anului 2006 și finalizate în toamna anului 2007. Boemo-germanii care se stabiliseră pe valea Sucevei și-au construit aici o bisericuță din lemn încă din anul 1875. În anul 1915 bisericuța este redimensionată pentru a face față numărului mare de germani catolici stabiliți aici. Până la emigrarea germanilor, biserica din Falcău era filială a Parohiei din Karslberg (Gura Putnei), iar după emigrare ea devine filială a Parohiei Rădăuți. Cele câteva familii rămase au avut grijă de biserică în limitele materiale ale acelor vremuri. De-abia în 2006 biserica intră în renovare din temelii, sub directa supraveghere a pr. Iosif Doboş şi cu sprijinul financiar al multor familii stabilite în Germania. Pe plan local nu trebuie uitate familiile Radu şi Hedwiga Maximiuc din Falcău şi Ionel şi Elena Zaremba din Voievodeasa, care a donat lemnul necesar. Biserica are 17 m lungime, 5 m lăţime, 4 m înălţime în interior şi 12 m înălţime la turn, capacitatea spațiului de cult fiind de aproximativ 60 de locuri.

La data de 19 iunie 2009, PS Episcopul Petru Gherghel, în cadrul unei sfinte Liturghii, sfințește altarul și biserica[394].

Începând din anul 2005, în baza unei iniţiative lăudabile, Catedrala Ortodoxă din Rădăuți, în colaborare cu Primăria şi Casa Municipală de Cultură organizează, în ajunul marilor sărbători ale creştinătății (Naşterea Domnului – Crăciunul și Învierea Domnului – Paștele), concerte de muzică religioasă la care sunt invitate și coruri de la celelalte biserici din oraș sau din împrejurimi. Din partea parohiei noastre, de câte ori au fost invitaţi, au participat Corul Uniunii Germanilor din Rădăuţi *Liedertafel* şi Corul copiilor şi tinerilor. Dar această inițiativă nu a durat mult întrucât, începând din decembrie 2008, pe fondul unei răciri a relațiilor interconfesionale venite din partea Bisericii Ortodoxe Române, organizatorii au decis să nu mai invite corurile romano-catolice și greco-catolice la aceste concerte, limitându-se doar la corurile proprii.

394 IMBREA, Emanuel. Falcău - Sfinţirea bisericii şi dedicarea altarului [on-line], www.radauti.cnet.ro, 19 iunie 2009, accesat 14 iunie 2010, la URL: http://www.radauti.cnet.ro/Evenimente/Falcău-sfintirea şi dedicarea altarului.

Pentru a salva această inițiativă și pentru a-i da continuitate, începând din 2009, Casa Municipală de Cultură din Rădăuți organizează Concert de Crăciun (numit sugestiv Feeria Crăciunului) și Concert de Paști (numit sugestiv La poalele Crucii) invitând corurile de la toate cultele din oraș și din împrejurimi.

Sărbătoarea „Trupul și Sângele Domnului – Joia Verde” 2001. Altar în fața Primăriei.
Sursa foto: colecția autorului.

Sărbătoarea „Trupul și Sângele Domnului – Joia Verde”. Procesiunea prin oraș (2001).
Sursa foto: colecția autorului.

Trupul și Sângele Domnului (Joia Verde) – Procesiune cu Preasfântul Sacrament prin oraș (2001).
Sursa foto: colecția autorului.

Sărbătoarea „Trupul şi Sângele Domnului – Joia Verde”. Procesiunea prin oraş (2001).
Sursa foto: colecţia autorului.

Trupul și Sângele Domnului (Joia Verde) – Procesiune prin oraș (2001). În fotografie: corul „Liedertafel" al Forumului German din Rădăuți.
Sursa foto: colecția autorului.

Falcău 2009. Preasfințitul întâmpinat cu pâine și sare de credincioșii locali. În fotografie familia Radu și Hedwiga Maximiuc.
Sursa foto: colecția autorului.

Ep. **Petru Gherghel**, pr. **Iosif Doboş** şi pr. **Iosif Răchiteanu**.
Sursa foto: colecţia autorului.

PS **Petru Gherghel** prezidând Sf. Liturghie de sfințire a bisericii din Falcău (2009).
De la stânga: pr. Cristian Diac, pr. Johann Proschinger, mons. Ioan Voloșciuc, pr. Alois Farțadi, pr. Lucian Păuleț, pr. Iosif Doboș, pr. Iosif Răchiteanu, pr. Ioan Tamaș și pr. Anton Bișoc.
Sursa foto: colecţia autorului.

Moment din timpul Sfintei Liturghii de sfinţire a bisericii.
Sursa foto: colecţia autorului.

Biserica din Falcău după renovare (2009).
Sursa foto: colecţia autorului.

Altarul bisericii din Falcău.
Sursa foto: colecţia autorului.

Capela din Falkeu (Falcău).
Fotografie din anul 1930.
Sursa foto: colecţia Alexandru Cernețchi.

PS **Petru Gherghel**, alături de alți preoți întâmpinând Moaștele Sf. Anton.
Sursa foto: colecția autorului.

În procesiune prin oraş cu Moaştele Sf. Anton.
Sursa foto: colecția autorului.

Primirea oficială a Moaștelor Sf. Anton în fața primăriei.
Sursa foto: colecția autorului.

Procesiune prin oraș cu Moaștele Sf. Anton.
Sursa foto: colecția autorului.

Amintire de la primiţia pr. Marius Bucevschi.
Sursa foto: colecţia familiei Bucevschi.

Lublin. Sfinţire întru diacon a studentului Marius Bucevschi.
Sursa foto: colecţia familiei Bucevschi.
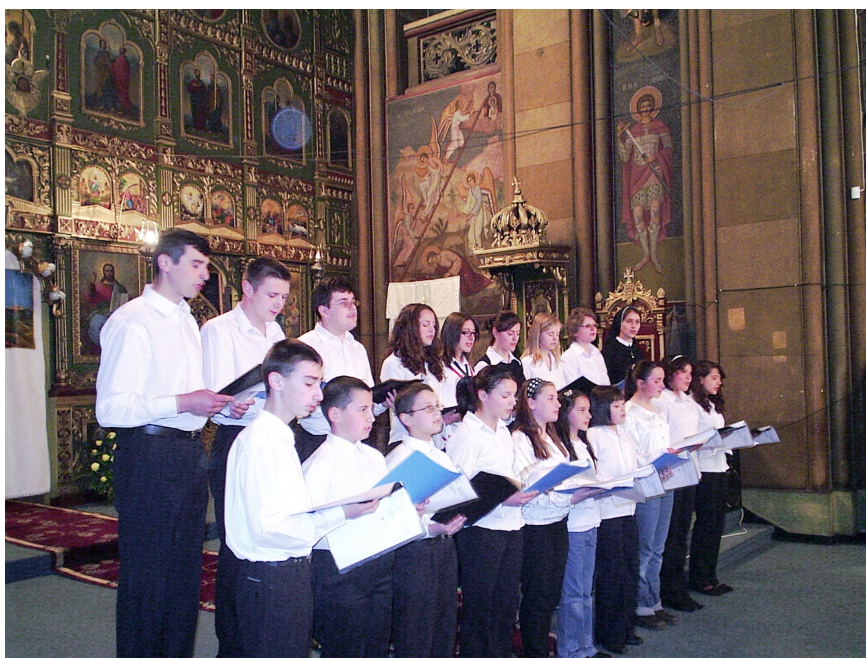

Moment din cadrul ceremoniei de sfințire. Roman 29 iunie 2001.
Sursa foto: colecția pr. Marius Bucevschi.

Moment de la prima Sfântă Liturghie celebrată de pr Marius în biserica natală.
Sursa foto: colecția pr. Marius Bucevschi.

Pr. **Marius Bucevschi** alături de părinţi şi cei doi unchi în biserica Seminarului din Kul-Lublin.
Sursa foto: colecţia familiei Bucevschi.

Corul german „Liedertafel” în concert la Catedrala Ortodoxă din Rădăuți.
Sursa foto: colecția autorului.

Corul tineretului din cadrul parohiei în concert la Catedrala Ortodoxă din Rădăuți.
Sursa foto: colecția autorului.

Parohul, pr. **Iosif Doboş** şi vicarul, pr. **Eugen Lucaci**, împreună cu un grup de credincioşi în holul parohiei.
Sursa foto: colecţia autorului.

Pr. **Iosif Doboş** (dreapta), pr. **Robert Măţău** (stânga) şi pr. **Marius Bucevschi** (2001).
Sursa foto: colecţia autorului

Pr. **Iosif Doboş** şi pr. **Mihail Farcaş** (2005)
Sursa foto: colecţia autorului

Viața parohiei în perioada de pastorație a părintelui Iosif Răchiteanu

Pr. **Iosif Răchiteanu**

La 1 septembrie 2006 pr. Iosif Doboş se pensionează, dar la solicitarea episcopului Petru Gherghel, îndeplineşte funcția de administrator al Parohiei din Vatra Dornei până la 1 septembrie 2009. În locul pr. Iosif Doboş este numit ca paroh pr. Iosif Răchiteanu, venit prin transfer din parohia Vaslui. Sfinţia Sa s-a născut în anul 1961 în localitatea Răchiteni, județul Iași, și a fost hirotonit în anul 1988 la Iași.

Pr. Iosif Răchiteanu termină lucrările începute în interiorul casei parohiale și de asemenea în decursul a doi ani (2007-2008), amenajează curtea parohiei și curtea bisericii, în baza unui proiect aprobat și finanțat de guvern. Cu această ocazie, este amplasată în curtea bisericii, cu fața spre biserică, o statuie a Maicii Domnului. Modelul a fost creat după chipul Sfintei Fecioare de pe medalia miraculoasă încredinţată sorei Ecaterina Labouré în timpul apariţiilor din anul 1830 în capela *Fiicele Carităţii ale Sf. Vincenţiu de Paul*. A fost sfințită de către pr. decan Ștefan Babiaş, cu ocazia hramului bisericii din anul 2008.

Legat de părintele decan Ştefan Babiaş, trebuie să spun că în dimineața zilei de 21 martie 2010, în timp ce se pregătea să celebreze sfânta Liturghie de la ora 8.00 în biserica din Suceava, în urma unui infarct, trece la cele veșnice. Pentru o scurtă perioadă este numit paroh și decan pr. Iosif Doboș (1 mai – 1 octombrie 2010), după care este numit, prin decizie episcopală, pr. Iosif Păuleț.

În perioada 10 – 12 martie 2007, PS Petru Gherghel face o vizită canonică în parohia noastră. Păstorul diecezei noastre a venit însoţit de părintele Isidor Mocanu - penitentiarus magnus şi de părintele Lucian Păuleţ – cancelarius. La sosire, a fost întâmpinat de părintele paroh Iosif Răchiteanu, părintele vicar Cristian Diac, monseniorul Nicolae Voloşciuc - paroh al comunităţii greco-catolice din Rădăuţi, părintele Anton Bişoc - pensionar, şi de numeroşii credincioşi veniţi în număr mare la acest eveniment. Din partea administraţiei locale a fost prezent primarul municipiului, domnul Mihai Frunză, care a ţinut să-l salute personal pe episcop.

Motto-ul sub care s-a desfăşurat această vizită a fost „Înaintați cu curaj în larg”. Păstorul diecezei a vizitat și filialele Voievodeasa, Putna și Clit.

În întâlnirile pe care le-a avut, atât cu credincioşii din filialele vizitate, cât şi cu cei din Rădăuţi, Sfinţia Sa a arătat că, în timpurile pe care le trăim este necesar să fim uniţi în jurul Bisericii, să avem mereu în memorie jertfa înaintaşilor noştri, fie preoţi care au slujit această comunitate, fie simpli enoriaşi care, prin munca lor, au căutat să păstreze în bună stare tot ceea ce aparţine Bisericii.

După hramul bisericii parohiale, în luna septembrie 2008, încep lucrările de construire a noului altar principal, așa cum era el prevăzut în proiectul întocmit de arhitectul

Hereș, încă de pe vremea părintelui dr. Eduard Ferenț și care, după plecarea sa nu a mai fost continuat, întrucât părintele Doboș a fost ocupat cu procesele de recuperare a patrimoniului Bisericii Romano-Catolice de pe teritoriul parohiei noastre. Lucrările la altarul principal au fost realizate în regie proprie.

Pe 8 aprilie 2009, cu câteva zile înainte de sărbătoarea *Învierea Domnului*, a fost montată și piesa principală a altarului: icoana în mozaic a Maicii Domnului. Întrucât hramul bisericii este *Naşterea Sf. Fecioare Maria,* părintele, negăsind icoană cu această temă, a propus artiștilor de la firma *Art Georgies,* adaptarea unei icoane reprezentând-o pe Sfânta Fecioară cu pruncul Isus, așezată pe un tron, care la rându-i este așezat pe globul pământesc. Icoana în mozaic a fost realizată și montată tot de către societatea *Art Georgies* din Iași, specializată în astfel de lucrări.

În anul 2013, când am scris această carte, altarul nu era încă finalizat, fiind montată doar icoana şi o parte din globul pământesc.

În anul 2010 a fost reparat vechiul ceas din turnul bisericii. Ceasul din turnul bisericii catolice a fost și este un simbol al Rădăuţiului. Întrucât vechiul ceas mecanic s-a uzat în timp, parohul a decis să-l repare prin montarea unui nou mecanism electronic de acționare. Dacă a trecut ceva timp în care ceasul bisericii nu se mai auzea, de acum se aude din nou la fiecare oră şi de asemenea la orele 7.00, 12.00 şi 20.00 intonează, la rugăciunea Angelus, *Ave Maria* de Lourdes - dimineaţa, de Schubert - la 12.00 şi de Fatima – seara. Ceremonia de sfințire a avut loc în data de 25 iulie 2010.

Alături de vechiul clopot tradițional al bisericii este montat și un clopot electronic, având mai multe semnale acustice.

În ultimii ani, părintele Iosif Răchiteanu, a iniţiat şi o serie de activităţi sociale, legate de diferite sărbători religioase, aniversări şi nu numai. Astfel, Ziua Internaţională a Persoanelor Vârstnice, înscrisă în calendar în dreptul datei de 1 octombrie, este marcată începând din anul 2009 și la Rădăuți printr-o sfântă Liturghie dedicată special acestor persoane, urmată de fiecare dată de o agapă frățească. De asemenea, începând din anul 2009 în ultima zi a lunii rozariului are loc o priveghere mariană la lumina lumânărilor, când se recită rozariul în mod solemn.

La 19 octombrie 2008, pr. Anton Bişoc a sărbătorit împlinirea a 60 de ani de când a fost hirotonit preot. Acest eveniment deosebit a fost marcat printr-o sfântă Liturghie de mulţumire.

În vara anului 2011 (duminică, 10 iulie), în cadrul sfintei Liturghii, părintele paroh Iosif Răchiteanu şi-a serbat ziua de naştere, el împlinind atunci 50 de ani de viaţă. Cu această ocazie, părintele a ţinut să-i aibă alături şi pe preoţii pensionari care, ca o coincidenţă, au aniversat cifre rotunde de viaţă, şi care locuiesc în parohia noastră sau în localități vecine orașului și care ajută ori de câte ori este nevoie. A fost o liturghie de mulțumire lui Dumnezeu, pentru darul vieții și pentru darul preoției.
Cred că este necesar să-i pomenim în această carte pe acești preoți:

- Pr. **Anton Bişoc**, 90 de ani. Născut la 10 septembrie 1921 la Mogoşeşti-Siret, hirotonit la Gherăeşti, la 17 octombrie 1948, de către PS Marcu Glaser. La vremea scrierii acestei cărţi locuia la Voievodeasa;
- Pr. **Ioan Tamaș**, 70 de ani. Născut la 23 martie 1941 la Izvoarele, judeţul Iaşi şi

hirotonit la Iași în anul 1965. La vremea scrierii acestei cărţi locuia la Solca;

- Pr. **Iosif Doboș**, 70 de ani. Născut în data de 9 decembrie la Răchiteni, judeţul Iaşi și hirotonit pe 29 iunie 1965 la Alba Iulia de către episcopul Márton Áron. La vremea scrierii acestei cărţi locuia la Rădăuţi.

Întrucât anii 2010 – 2012 au fost declarați, la nivel de dieceză, anii Sfintei Familii, începând din anul 2010, părintele Iosif Răchiteanu a avut inițiativa organizării la nivelul parohiei, a unei sărbători a familiilor care în anul respectiv au sărbătorit o cifră rotundă de când sunt căsătoriți. Aceasta s-a desfășurat în sărbătoarea Sfintei Familii, în anul 2010, în a doua zi de Crăciun, în anul 2011 şi chiar în sărbătoarea Sf. Familii, în anul 2012. După consultarea registrelor, părintele a întocmit o listă a celor sărbătoriți, pe care a citit-o la sfânta Liturghie, iar la sfârșit le-a înmânat o diplomă și o iconiță.

Anul Familiei, dedicat aprofundării rolului familiei şi Căsătoriei creştine în Biserică şi în societate, a fost însoţit şi de *Peregrinatio Mariae* - pelerinajul veneratei imagini a Maicii Domnului de la Cacica în parohiile diecezei. Pe parcursul a trei ani s-a dorit ca această icoană să poposească în toate comunităţile diecezei.

Astfel în perioada 12 – 15 iunie 2011, cu bucurie dar şi cu mare emoţie, comunitatea din Rădăuţi a primit în mijlocul ei icoana miraculoasă a Maicii Domnului de la Cacica. Au fost trei zile de intense rugăciuni, mai ales că a coincis și cu misiunile populare care au avut ca scop aprofundarea credinţei şi convertirea personală, familială şi comunitară. Aceste misiuni au fost ținute de pr. Alois Moraru. Icoana Maicii Domnului a fost purtată și în procesiune pe străzile orașului.

Altarul bisericii așa cum arăta la venirea ca paroh a pr. Iosif Răchiteanu. Fotografie din 2007.
Sursa foto: colecţia personală a autorului

Curtea bisericii din Rădăuţi înainte de modernizare (2007).
Sursa foto: colecţia pr. Iosif Răchiteanu

Curtea bisericii din Rădăuţi în timpul lucrărilor de modernizare.
Sursa foto: colecţia pr. Iosif Răchiteanu

Curtea bisericii din Rădăuţi după programul de reabilitare (2010).
Sursa foto: colecția autorului.

Statuia Maicii Domnului, sfințită în anul 2008, cu ocazia hramului bisericii.
Sursa foto: colecția autorului.

Pr. Anton Bişoc alături de pr. Iosif Răchiteanu, pr. Emanuel Imbrea şi ministranţi. Fotografie realizată în anul 2008 cu ocazia împlinirii a 60 de ani de la hirotonire.
Sursa foto: colecţia autorului.

Pr. **Anton Bişoc** la 90 de ani.
Fotografie din anul 2011.
Sursa foto: colecția autorului.

Sfânta Liturghie de mulțumire pentru darul vieții, pentru darul preoției (10 iulie 2011).
De la stânga: pr. **Ioan Tamaş**, pr. **Iosif Răchiteanu**, pr. **Iosif Doboş**, pr. **Anton Bişoc.**
Sursa foto: colecția autorului.

Vizita pastorala a PS **Petru Gherghel** în Parohia Rădăuți. De la stânga: pr. Lucian Păuleț, pr. Iosif Răchiteanu, mons. Ioan Voloșciuc și pr. Cristian Diac. Sursa foto: colecția autorului.

Vizita pastorală a PS **Petru Gherghel** în Parohia Rădăuți, filiala Putna.
Pr. Răchiteanu (stânga) și pr. Isidor Mocanu (dreapta).
Sursa foto: colecția autorului.

Vizita pastorală a PS **Petru Gherghel** în Parohia Rădăuţi, filiala Voievodeasa.
De la stânga: pr. Anton Bişoc, pr. Iosif Răchiteanu, pr. Lucian Păuleţ şi pr. Cristian Diac.
Sursa foto: colecţia autorului.

Vizita pastorală a PS **Petru Gherghel** în Parohia Rădăuţi, filiala Clit.
Sursa foto: colecţia autorului.

Biserica din Rădăuţi – lucrările noului altar: soclul.
Sursa foto: colecţia pr. Iosif Răchiteanu.

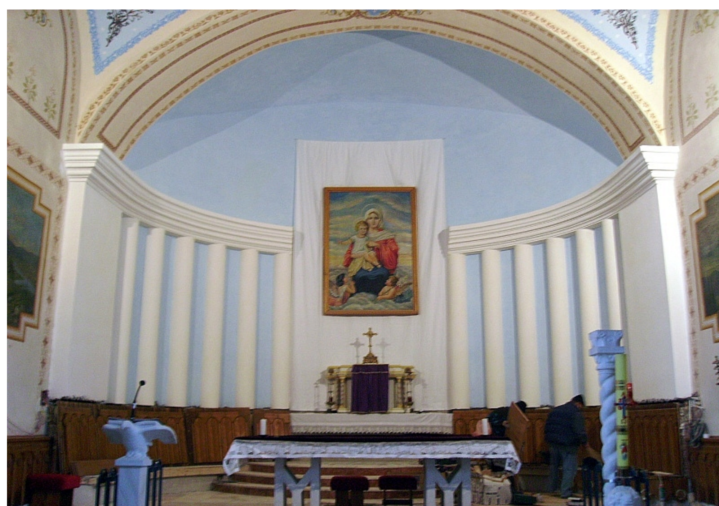
Biserica din Rădăuţi – lucrările noului altar: coloanele.
Sursa foto: colecţia pr. Iosif Răchiteanu.

Biserica din Rădăuţi – lucrările noului altar: cornișa
Sursa foto: colecţia pr. Iosif Răchiteanu.

Biserica din Rădăuţi – lucrările noului altar: bolta.
Sursa foto: colectia pr. Iosif Răchiteanu.

Biserica din Rădăuţi. Altarul înaintea montării icoanei în mozaic.
Sursa foto: colecţia pr. Iosif Răchiteanu.

Altarul bisericii parohiale. Fotografie din anul 2011.
Sursa foto: colecția autorului.

Interiorul bisericii. Fotografie din anul 2012.
Sursa foto: colecția autorului.

Sfânta Fecioara Maria. Statuie aflată în naosul bisericii.
Sursa foto: colecţia autorului.

Sfântul Iosif. Statuie aflată în naosul bisericii.
Sursa foto: colecţia autorului.

Crucea cu Mântuitorul aflată pe peretele din dreapta al naosului.
Sursa foto: colecţia autorului.

Crucea cu Mântuitorul aflată în pronaosul bisericii din Rădăuţi.
Sursa foto: colecţia autorului.

Sfântul Anton. Statuie aflată în naosul bisericii.
Sursa foto: colecţia autorului.

Sfânta Ana. Statuie aflată în naosul bisericii. Înainte de renovarea bisericii de către pr. E. Ferenţ, lângă uşa laterală a naosului era un mic altar al Sfintei Ana.
Sursa foto: colecţia autorului.

Goblen lucrat şi donat de Felicia Mironovici (16 ianuarie 1976).
Sursa foto: colecţia autorului.

În fiecare an, de Crăciun este amenajată o iesle în dreptul uşii laterale a bisericii.
Sursa foto: colecţia autorului.

Peregrinatio Mariae la Rădăuţi (12-15 iunie 2012).
PS **Aurel Percă** împreună cu preoții concelebranți: pr. **Iosif Păuleț**, pr. **Iosif Răchiteanu**, pr. **Iulian Ceobanu**, pr. **Iulian Kropp**, pr. **Alois Moraru**, pr. **Cristian Pal**, pr. **Iosif Doboș**, pr. **Marius Bucevschi**, pr. **Valentin Cochior**, pr. **Irinel Iosub**, pr. **Iosif Gherghelaș** și pr. **Gabriel Bucur.**
Sursa foto: colecția autorului.

Peregrinatio Mariae la Rădăuți 12 – 15 iunie 2011.
Sursa foto: colecția autorului.

Peregrinatio Mariae la Rădăuţi – iunie 2011: ceremonia primirii. De la stânga: pr. **Iosif Răchiteanu**, pr. **Romuald Bulai**, pr. **Paul Agu**, pr. **Iosif Doboş**, pr. **Alois Moraru** şi pr. **Valentin Cochior**.
Sursa foto: colecţia autorului.

Peregrinatio Mariae la Rădăuţi – iunie 2011: priveghere mariană.
Sursa foto: colecţia autorului.

Peregrinatio Mariae la Rădăuţi – iunie 2011: adoraţie mariană împreună cu preoţii şi creştinii greco-catolici. De la stânga: pr. Iosif Răchiteanu, mons. Ioan Voloşciuc, pr. Iulian-Eugen Kropp, pr. Ioan Voloşciuc şi lector Corneliu Voloşciuc.
Sursa foto: colecţia autorului.

Peregrinatio Mariae la Rădăuţi – iunie 2011: procesiunea pe străzile oraşului.
Sursa foto: colecţia autorului.

Peregrinatio Mariae la Rădăuţi – iunie 2011: în procesiune la biserica greco-catolică.
Sursa foto: colecţia autorului.

Ziua Persoanelor Vârstnice. Fotografie din anul 2010.
Sursa foto: colecția autorului.

Priveghere mariană. Fotografie din anul 2009.
Sursa foto: colecția autorului.

Priveghere mariană. Fotografie din anul 2010.
Sursa foto: colecția autorului.

Sfințirea alimentelor în ajunul sărbătorii Paștelui. Fotografie din 2012.
Sursa foto: colecția autorului.

În procesiune cu lumânarea pascală până la cimitir. Fotografie din anul 2012.
Sursa foto: colecția autorului.

După sfânta Liturghie din Noaptea Învierii, cu lumânarea pascală se merge în procesiune până la cimitir. Fotografie din anul 2011.
Sursă foto: colecţia autorului.

Sărbătoarea **Naşterea Domnului**. Altarul bisericii parohiale. Fotografie din anul 2011.
Sursa foto: colecţia autorului.

Pr. Iosif Răchiteanu a inaugurat obiceiul de a monta de Crăciun o iesle în curtea bisericii. Fotografie din anul 2010.
Sursa foto: colecţia autorului.

Concert de Crăciun susţinut de tinerii din parohie. Fotografie din anul 2010.
Sursa foto: colecţia autorului.

Sărbătoarea familiilor jubilante în anul 2012.
Sursa foto: colecția autorului.

Capitolul VII - Evoluţia numărului de creştini romano-catolici în parohia Rădăuţi în cei 200 de ani de existenţă a sa

După câştigarea ţinutului Galiţiei în urma primei împărţiri a Poloniei din 1772 şi pentru a realiza o legătură directă între Transilvania şi Galiţia, împăratul Joseph al-II-lea al Austriei şi-a propus achiziţionarea teritoriului de nord-vest a Moldovei aflată din anul 1769 sub ocupaţie ţaristă. Chiar dacă prin pacea de la Kuciuk Kainargi din 16 iulie 1774 Moldova revine Turciei, Curtea de la Viena, profitând de bunele relaţii cu Ecaterina a II-a a Rusiei, obţine permisiunea feldmareşalului Romanţov – comandantul trupelor ţariste staţionate pe teritoriul Bucovinei, de a anexa acest teritoriu. La 31 august 1774 sub comanda generalului baron Gabriel von Splény-Mihaldy, două regimente de cavalerie şi cinci steaguri de infanterie au pătruns în Bucovina, luând locul trupelor ţariste care s-au retras. Ulterior, prin Convenţia din 7 mai 1775, Turcia recunoaşte această anexare de către Imperiul Austriac[395].

Conform raportului întocmit de generalul Splény, în anul 1775 populaţia totală a Bucovinei număra 17.047 de familii[396]. Conform profesorului Keith Hitchins de la Universitatea din Illinois (SUA), în anul 1774 populaţia Bucovinei era de aproximativ 75.000 de locuitori[397]. Nu existau şosele iar oamenii locuiau în bordeie făcute din nuiele împletite, unse cu lut şi pe jumătate îngropate în pământ. Nu se ştia de geamuri la ferestre şi de grajduri pentru animale[398].

Aceeaşi situaţie era şi la Rădăuţi. Primul paroh nota în cronica sa că, atunci când a venit la Rădăuţi, *„singura casă cum trebuie din Rădăuţi este reşedinţa episcopului ortodox”*[399].

Satul Rădăuţi, numit de austrieci până în anul 1789 Mănăstirea Rădăuţi, era un sat mănăstiresc aflat pe moşia episcopiei ortodoxe şi administrat de aceasta. Terenul pe care se afla era o mlaştină acoperită cu stufăriş, înconjurat de păduri seculare la est, nord şi vest. Populaţia Rădăuţiului de atunci era alcătuită din:

- episcopul ortodox Dosoftei Herescul;
- 7 popi mireni, 10 călugări şi 6 călugăriţe;
- câteva zeci de familii de ţigani robi care erau proprietatea episcopiei ortodoxe;
- 132 de familii de iobagi moldoveni.

În data de 2 martie 1786, când s-a făcut un recensământ al tuturor locuitorilor romano-catolici din Bucovina, în Rădăuţi nu se afla niciun catolic. Tot în acel an se deschide la Rădăuţi un oficiu fiscal administrat de un funcţionar austriac. Deşi nu i se cunoaşte numele, autorul cărţii *Radautz, die deutscheste Stadt des Buchenlandes,* Franz

395 Academia Română. Centrul de studii „Bucovina” Rădăuţi, *Bucovina în primele descrieri geografice, istorice, economice şi demografice,* Grigorovici Radu (ed.), Editura Academiei Române, Bucureşti, 1998, p. 23-25.

396 *Ibidem*, p. 205.

397 HITCHINS, Keith. *The Romanians 1774-1866.* Editura Clarendon. Oxford, 1996, p. 226.

398 WISZNIOWSKI, Franz, *op.cit.*, p. 286.

399 *Ibidem,* p. 286.

Wiszniowski îl consideră a fi primul locuitor german din Rădăuţi, întrucât în primii ani de administrare austriacă, funcţionarii din administraţie erau exclusiv germani.

În urma înfiinţării la Rădăuţi a Direcţiei Bunurilor, a fost numit director reformatul Franz Pauli. Tot conform aceluiaşi autor, acest Franz Pauli este primul locuitor german al Rădăuţiului cunoscut cu numele.

Documentele vorbesc de primele familii catolice care s-au stabilit la Rădăuţi, abia după anul 1792 când se înfiinţează Direcţia Domeniului Rădăuţi şi este adusă herghelia de la Văşcăuţi. Franz Wiszniowski afirmă că atunci s-au stabilit la Rădăuţi primele 20 de familii catolice.

Din jurnalul de călătorie al împăratului Francisc I, aflăm că în Rădăuţi, în anul 1817, erau 388 de catolici. Acest număr sporea an de an datorită afluxului de populaţie boemo-germană. Reamintesc aici un fapt pe care l-am expus deja în această lucrare: până spre mijlocul secolului al XIX-lea au fost valuri de imigranți care s-au stabilit în împrejurimile Rădăuţiului. Unii dintre aceşti imigranţi, găsindu-şi un rost în Rădăuţi, au decis să se stabilească aici.

În anul 1818 erau în Rădăuţi 1.000 de credincioși catolici.

În anul zidirii bisericii (1825) erau 1823 de catolici, dintre care 1.039 în Rădăuţi.

În anul 1828 erau în Rădăuţi 1.526 de catolici, iar în toată parohia 2.263.

În anul 1829 erau în Rădăuţi 1.446 de catolici, iar în toată parohia 2.450[400].

În anul 1830 erau în Rădăuţi 1.345 de catolici, iar în toată parohia 2.487.

În anul 1831 erau în Rădăuţi 1.357 de catolici, iar în toată parohia 2.514[401].

În anul 1869, pe întreg teritoriul imperiului austriac, s-a introdus recensământul general al populaţiei, clădirilor, animalelor şi care trebuia să se facă din 10 în 10 ani la 31 decembrie. Potrivit datelor culese în teritoriu, în anul 1880, erau în Rădăuţi 2.766 de catolici, iar în toată parohia 3.118.

La 31 decembrie 1890 erau în toată parohia 4.295 catolici, iar în oraș 4070.

La 31 decembrie 1900 erau în toată parohia 4.437 catolici din care, după limba vorbită: 4.141 germani, 284 poloni şi 12 maghiari[402].

La ultimul recensământ din perioada austriacă, făcut la 31 decembrie 1910, erau 5.088 catolici din care, după limba vorbită: 4.637 germani, 354 poloni, 68 slovaci, 29 maghiari[403].

Din perioada interbelică nu prea avem date statistice privind numărul de credincioşi romano-catolici, întrucât arhivele parohiilor germane din Bucovina, din perioada 1785 – 1940, au fost predate comandamentului german de repatriere din anul 1940. Am găsit totuşi în arhiva parohiei rădăuţene un tabel, întocmit de părintele Eduard Kozanowski în anul 1955, pe când era paroh al acestei comunităţi, cu situaţia statistică din anul 1930.

400 *Ibidem*, p. 82-83.
401 *Ibidem,* p. 83.
402 *Ibidem,* p. 86.
403 *Ibidem,* p. 86.

Tabel statistic cu numărul de credincioşi catolici în anul 1930. Tabel întocmit de pr. Eduard Kozanowski.

Nr. art.	Denumirea localităţii	Numărul de familii	Numărul de suflete
1	Rădăuţi	1.260	4.868
2	Putna	248	1.030
3	Gura Putnei	385	1.630
4	Falcău- Brodina	Nu se cunoaşte	
5	Dorneşti	1.035	5.359
6	Clit	164	641
7	Dealul Ederii	135	495
8	Voievodeasa	415	2.900
9	Marginea	45	201
10	Frătăuţii Noi	21	238
11	Măneuţi	600	2.700
12	Satu Mare	79	339
13	Ţibeni	817	3.518

La 29 decembrie 1930 are loc primul recensământ oficial al populaţiei României Mari. În tabelul următor sunt prezentate datele referitoare la populaţia romano-catolică care trăia în Rădăuţi şi în localitățile învecinate (care astăzi sunt filiale ale parohiei rădăuţene).

Tabel statistic cu numărul de credincioşi catolici în anul 1930, conform Recensământului din 1930[404]

Nr. art.	Denumirea localităţii	Numărul de catolici
1	Brodina-Falcău	482
2	Bădeuţi	42
3	Bilca	66
4	Clit	588
5	Dealul Ederii	488
6	Dorneşti	4693
7	Frătăuţii Noi	326
8	Frătăuţii Vechi	233
9	Gura Putnei	1530
10	Horodnic de Sus	120

404 Recensământul general al populației României din 29 Decemvrie 1930, vol. II, pp. 699, 700, 738.

11	Horodnic de Jos	20
12	Marginea	180
13	Măneuţi	1959
14	Milişăuţi	26
15	Putna	1002
16	Rădăuţi	4400
17	Satu Mare	622
18	Straja	145
19	Suceviţa	53
20	Ţibeni	3099
21	Vicovu de Sus	253
22	Vicovu de Jos	130
23	Voievodeasa	1826
24	Volovăţ	37

După cum am mai scris, începând cu 1 ianuarie 1907 este înfiinţat decanatul de Rădăuţi, care la nivelul anului 1934 număra 34.102 de romano-catolici.

Tabel cu numărul de creştini catolici la nivelul decanatului Rădăuţi în anul 1934[405].

Nr. art.	**Numele parohiei cu filialele sale**	**Numărul de suflete**
1	Rădăuţi cu filialele: Satu Mare şi Gălăneşti	5.896
2	Althütte (Huta Veche)	3.400
3	Andrásfalva (Măneuţi) cu filiala Frătăuţii Noi	3.060
4	Augustendorf cu filialele: Davideni, Dunaveţ şi Laureanca	2.944
5	Fürstenthal (Voievodeasa) cu filiala Marginea	2.225
6	Hadikfalva (Dorneşti)	5.393
7	Istensegits (Ţibeni) cu filiala Iacobeşti	3.177
8	Kaczyka (Cacica)	1.607
9	Karlsberg (Gura Putnei) cu filialele: Falcău, Putna, Seletin şi Vicovul de Sus	3.500
10	Soloneţu Nou cu filiala Pleşa	1.490
11	Solca, cu filialele: Arbore, Glitt (Clit) şi Lichtenberg (Dealul Ederii)	1.410

405 WISZNIOWSKI, Franz*, op.cit.*, p. 103.

La 22 octombrie 1940 a fost semnată convenţia româno-germană privitoare la repatrierea populaţiei de origine germană din Bucovina. Procesul de repatriere s-a încheiat în data de 5 decembrie 1940, odată cu plecarea ultimului transport de repatriaţi. Imediat după plecarea germanilor, în ianuarie 1941, Episcopia Romano-Catolică din Iaşi a cerut monseniorului Johannes Malec – paroh şi decan de Rădăuţi, să întocmească un raport privind situaţia parohiilor din care se repatriaseră germanii. Episcopia dorea să ştie câţi germani catolici au mai rămas şi dacă aceste parohii mai pot funcţiona. Iată cum se prezenta situaţia:

Tabel cu numărul de credincioşi romano-catolici rămaşi după repatrierea din 1940.

Nr. art.	Numele parohiei	Numele filialei	Nr. de suflete	Observaţii
1	Parohia Rădăuţi	Rădăuţi	455	Numărul în creştere
		Satu Mare	10	
		Bădeuţi	1	
		Milişăuţi	1	
2	Parohia Măneuţi	Măneuţi	2.200	Maghiarii încă nu plecaseră
		Frătăuţii Vechi	5	
		Frătăuţii Noi	1	
3	Parohia Gura Putnei	Gura Putnei	1	
		Putna	5	Familii polone
		Vicovul de Sus	37	
4	Parohia Voievodeasa	Voievodeasa	7	
		Suceviţa	13	
		Marginea	3	
		Horodnic	1	
5	Parohia Solca	Dealul Ederii	0	
		Clit	2	
		Arbore	14	

În ceea ce priveşte parohiile Măneuţi, Dorneşti şi Ţibeni, acestea au rămas intacte, fiind formate din unguri[406]. Parohiile ungureşti au fost desfiinţate în vara anului 1941, odată cu plecarea ungurilor din Bucovina.

Dintr-un tablou statistic din 27 ianuarie 1943, reiese că, teritorial, parohia cuprindea următoarele localităţi: Rădăuți, Satu Mare, Țibeni, Grănicești, Milișăuți, Burla,

406 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuţi, *Tabel statistic întocmit de monseniorul Johannes Malec.*

Iazlovăț, Volovăț, Marginea, Voievodeasa, Sucevița, Gura Putnei, Putna, Vicovul de Jos, Vicovul de Sus, Straja, Falcău, Brodina, Sadău, Nisipitu, Seletin, Măneuți, Frătăuți Vechi, Frătăuți Noi și Costișa. Numărul total de familii era 420 – 1.140 de suflete[407].

Pe 2 octombrie 1943, Episcopia Romano-Catolică de Iași, printr-un act publicat în Monitorul Oficial nr. 231, reorganizează parohiile din Bucovina. Sunt desființate oficial parohiile Dornești, Măneuți, Gura Putnei, Voievodeasa, Solca și Țibeni. Fosta parohie Dornești este transformată în filială a Parohiei Siret, Solca devine filială a Parohiei Solonețu Nou, iar Gura Putnei, Voievodeasa, Măneuți și Țibeni, devin filiale ale Parohiei Rădăuți. Această organizare rămâne valabilă până în anul 1951.

În anul 1951 are loc o nouă reorganizare a parohiilor şi decanatelor, parohiei rădăuţene revenindu-i următoarele filiale: Putna, Gura Putnei, Falcău, Dorneşti, Clit, Dealul Ederii, Voievodeasa, Marginea, Frătăuţii Noi, Măneuţi, Satu Mare şi Ţibeni.

Situaţia cu numărul de credincioşi din parohie la nivelul anului 1955 o aflăm dintr-un tabel statistic întocmit de pr. Eduard Kozanowski[408].

Tabel statistic cu numărul de credincioşi catolici în anul 1955. Tabel întocmit de pr. Kozanowski.

Nr. art.	**Denumirea localităţii**	**Numărul de familii**	**Numărul de suflete**	**Botezuri**	**Cununii**	**Înmormântări**
1	Rădăuţi	296	754	13	8	20
2	Putna	39	97	2	1	-
3	Gura Putnei	10	31	-	-	-
4	Falcău-Brodina	32	86	2	-	-
5	Dorneşti	34	107	1	1	-
6	Clit	19	57	-	-	-
7	Dealul Ederii	6	22	-	-	-
8	Voievodeasa	11	46	3	1	-
9	Marginea	2	5	-	-	-
10	Frătăuţii Noi	5	23	1	-	-
11	Măneuţi	2	7	-	-	-
12	Satu Mare	1	2	-	-	-
13	Ţibeni	Lipsesc datele				

407 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuţi, *Situaţia teritorială a Parohiei Rădăuţi, întocmită de monseniorul Malec.*

408 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuţi, *Tabel statistic cu numărul de credincioşi catolici în anul 1955.*

Începând din perioada în care era paroh pr. Eduard Kozanowski şi continuând până la răsturnarea de la putere a regimului comunist din decembrie 1989, observăm o scădere constantă a numărului de credincioşi catolici din filialele parohiei. La nivelul oraşului Rădăuţi, în toată această perioadă înregistrăm fluctuaţii, dar pe ansamblu tendinţa este de creştere. Acest lucru se explică prin faptul că, Rădăuţiul, fiind oraş şi având potenţial economic, a absorbit familii întregi catolice venite din satele din jurul său, sate care erau fie filiale, fie aparţineau altor parohii. În sprijinul acestei afirmaţii pot exemplifica satul Vicşani, comuna Muşeniţa, care este filială a Siretului, de unde familii întregi poloneze au decis, în deceniul opt al secolului trecut, să se stabilească în Rădăuţi, contribuind la menţinerea numărului total de credincioşi al parohiei, compensând astfel familiile germane care, începând tot din deceniul opt al secolului trecut, au început să emigreze masiv în Germania. Raportându-ne la întreaga parohie, putem afirma că a existat o creştere a numărului de credincioşi în perioada analizată.

După cum îmi spunea pr. Iosif Doboş, până în deceniul al optulea al secolului trecut, legăturile dintre nemţii din România şi cei din Germania erau rupte. Nu erau permise vizite.

De asemenea, trebuie să mai menţionez şi faptul că, mulţi nemţi care au fost întorşi cu forţa în 1945, nu s-au mai înregistrat la biserică ca enoriaşi, de frică să nu fie şi ei persecutaţi de organele de represiune ale statului comunist. S-au înscris în evidenţele parohiei abia după căderea regimului comunist, motivaţi şi de faptul că acest lucru le facilita în acei ani accesul la viză, pentru a putea călători în Germania.

În continuare, vă prezint tabele statistice cu evoluţia numărului de creştini catolici aflaţi pe teritoriul parohiei până la căderea regimului comunist. Fac menţiunea că datele din următoarele tabele au fost extrase din situaţiile statistice anuale întocmite de parohi şi care se află în arhiva parohiei.

Tabel statistic cu numărul de credincioşi catolici întocmit de pr. Iosif Krassler în anul 1960.

Nr. art.	Denumirea localităţii	Numărul de familii	Numărul de suflete	Observaţii
1	Rădăuţi	300	975	
2	Putna	45	126	Împreună cu filiala Gura Putnei
3	Falcău	32	88	
4	Voievodeasa	15	54	
5	Clit	27	105	Împreună cu filiala Dealul Ederii
6	Dorneşti	34	108	Împreună cu filiala Ţibeni

Tabel statistic cu numărul de credincioşi catolici întocmit de pr. Iosif Krassler în anul 1961.

Nr. art.	Denumirea localităţii	Numărul de familii	Numărul de suflete	Observaţii
1	Rădăuţi	305	820	
2	Putna	37	110	Împreună cu filiala Gura Putnei
3	Falcău	32	80	Împreună cu filiala Brodina
4	Voievodeasa	15	54	
5	Clit	21	76	Împreună cu filiala Delul Ederii
6	Dorneşti	30	100	Împreună cu filiala Ţibeni

Următoarele tabele oferă şi date despre bisericile, casele parohiale şi cimitire aflate în administrarea parohiei.

Tabel statistic cu numărul de credincioşi catolici, biserici şi case parohiale întocmit de pr. I. Krassler la 30.06.1963

Nr. art.	Denumirea localităţii	Numărul de familii	Numărul de suflete	Biserică în administrare	Casă parohială	Cimitir în administrare
1	Rădăuţi	320	882	Da	Da	-
2	Putna	27	87	Da	-	-
3	Falcău	14	31	Da	-	-
4	Brodina	10	19	-	-	-
5	Gura Putnei	5	19	Da	Da	-
6	Voievodeasa	18	63	-	Da	-
7	Clit	14	52	Da	-	-
8	Dealul Ederii	4	11	Da	-	Da
9	Dorneşti	27	78	-	-	-
10	Ţibeni	7	21	-	-	Da
11	Satu Mare	2	5	Da	-	-
12	Măneuţi	2	6	Da	-	-

Tabel statistic cu numărul de credincioşi catolici, biserici şi case parohiale întocmit de pr. I. Krassler în anul 1965.

Nr. art.	Denumirea localităţii	Numărul de familii	Numărul de suflete	Biserică în administrare	Casă parohială	Cimitir în administrare
1	Rădăuţi	331	895	Da	Da	-
2	Putna	26	84	Da	-	-
3	Falcău	14	32	Da	-	-
4	Brodina	10	20	-	-	-
5	Gura Putnei	5	18	Da	Da	-
6	Voievodeasa	19	65	-	Da	-
7	Clit	15	53	Da	-	-
8	Dealul Ederii	3	10	Da	-	Da
9	Dorneşti	27	79	-	-	-
10	Ţibeni	6	20	-	-	Da
11	Satu Mare	2	6	Da	-	-
12	Măneuţi	2	6	Da	-	-

Tabel statistic cu numărul de credincioşi catolici, biserici şi case parohiale întocmit de pr. I. Krassler în anul 1967.

Nr. art.	Denumirea localităţii	Numărul de familii	Numărul de suflete	Biserică în administrare	Casă parohială	Cimitir în administrare
1	Rădăuţi	336	872	Da	Da	-
2	Putna	24	76	Da	-	-
3	Falcău	13	30	Da	-	-
4	Brodina	12	22	-	-	-
5	Gura Putnei	8	20	Da	Da	Da
6	Voievodeasa	18	65	-	Da	-
7	Clit	12	45	Da	-	-
8	Dealul Ederii	4	10	-	-	Da
9	Dorneşti	26	75	-	-	-
10	Ţibeni	8	20	-	-	Da
11	Satu Mare	2	5	Da	-	-
12	Măneuţi	2	6	-	-	-

Tabel statistic cu numărul de credincioşi catolici, biserici şi case parohiale întocmit de pr. I. Krassler în anul 1970.

Nr. art.	Denumirea localităţii	Numărul de familii	Numărul de suflete	Biserică în administrare	Casă parohială	Cimitir în administrare
1	Rădăuţi	320	790	Da	Da	-
2	Putna	24	70	Da	-	-
3	Falcău	19	53	Da	-	-
4	Brodina	13	24	-	-	-
5	Gura Putnei	8	20	-	Da	Da
6	Voievodeasa	18	70	-	Da	-
7	Clit	14	40	Da	-	-
8	Dorneşti	26	75	-	-	-
9	Ţibeni	7	22	-	-	Da
10	Satu Mare	2	5	Da	-	-
11	Măneuţi	2	6	-	-	-

Tabel statistic cu numărul de credincioşi catolici şi biserici în administrare întocmit de pr. I. Krassler în anul 1973.

Nr. art.	Denumirea localităţii	Numărul de familii	Numărul de suflete	Biserică în administrare
1	Rădăuţi	300	680	Da
2	Putna	25	68	Da
3	Falcău	20	54	Da
4	Brodina	12	23	-
5	Gura Putnei	7	22	-
6	Voievodeasa	19	75	-
7	Clit	6	18	Da
8	Dorneşti	27	77	-
9	Ţibeni	6	18	-
10	Satu Mare	2	5	Da
11	Măneuţi	2	6	-

Tabel statistic cu numărul de credincioşi şi biserici în administrare întocmit de pr. I. Doboş pentru anul 1978.

Nr. art.	Denumirea localităţii	Numărul de familii	Numărul de suflete	Biserică în administrare
1	Rădăuţi	335	750	Da
2	Putna	21	60	Da
3	Falcău	20	31	Da
4	Brodina	10	23	-
5	Gura Putnei	6	15	-
6	Voievodeasa	20	79	-
7	Clit	4	13	Da
8	Dorneşti	28	77	-
9	Ţibeni	6	15	-
10	Satu Mare	2	5	-

Tabel statistic cu numărul de credincioşi catolici întocmit de pr. dr. E. Ferenţ pentru anul 1984.

Nr. art.	Denumirea localităţii	Numărul de familii	Numărul de suflete
1	Rădăuţi	346	825
2	Putna	20	48
3	Falcău	10	24
4	Brodina	2	9
5	Gura Putnei	6	15
6	Voievodeasa	18	83
7	Clit	4	8

La sfârşitul anului 1984, în registrele de evidenţă botezuri, cununii şi înmormântări, la nivelul întregii parohii, apărea următoarea situaţie: botezuri în număr de 18; cununii în număr de 10; înmormântări în număr de 16.

Tabel statistic cu numărul de credincioşi catolici întocmit de pr. I. Doboş pentru anul 1995.

Nr. art.	Denumirea localităţii	Numărul de familii	Numărul de suflete
1	Rădăuţi	333	728
2	Putna	25	43
3	Falcău	15	23
4	Brodina	3	3
5	Gura Putnei	4	11
6	Voievodeasa	16	72
7	Clit	4	8
8	Ţibeni	2	2
9	Horodnic	4	7

După căderea regimului comunist şi degradarea climatului economic şi social al României, foarte multe familii catolice (sau mixte) au rămas fără un loc de muncă şi astfel au fost nevoiţi să plece la muncă în străinătate. Alte familii catolice, care cunoşteau limba germană şi aveau rude în Germania, au emigrat pur şi simplu.

De asemenea, în această perioadă asistăm atât la un val de revenire în sânul bisericii a catolicilor care nu figurau în registrele parohiei ca enoriaşi, cât şi la un val de convertiri la credinţa catolică a membrilor familiilor mixte (soţ/soţie: român/română), pentru a putea emigra mai uşor în Germania. În tabelul de mai jos observăm această creştere a numărului.

Tabel statistic cu numărul de credincioşi catolici întocmit de pr. I. Doboş pentru anul 2000.

Nr. art.	Denumirea localităţii	Numărul de familii	Numărul de suflete
1	Rădăuţi	442	959
2	Putna	26	41
3	Falcău	20	38
4	Gălăneşti	4	11
5	Gura Putnei	7	17
6	Voievodeasa	23	56
7	Clit	12	25
8	Ţibeni	4	6
9	Horodnic	4	8
10	Diverse localităţi aflate pe o rază de 6 km de Rădăuţi	19	40

La nivelul parohiei, în anul 2000 au fost: botezuri: 14; cununii: 5; înmormântări: 11.

Tabel statistic cu numărul de credincioşi catolici întocmit de pr. I. Doboş pentru anul 2005.

Nr. art.	Denumirea localităţii	Numărul de familii	Numărul de suflete
1	Rădăuţi	388	902
2	Putna	21	42
3	Falcău	18	30
4	Gălăneşti	4	12
5	Gura Putnei	5	14
6	Voievodeasa	22	50
7	Clit	11	27
8	Ţibeni	2	3
9	Diverse localităţi aflate pe o rază de 6 km de Rădăuţi	13	27

La nivelul parohiei, în anul 2005 au fost: botezuri: 10; cununii: 6; înmormântări: 15.

Tabel statistic cu numărul de credincioşi catolici întocmit de pr. I. Răchiteanu pentru anul 2010.

Nr. art.	Denumirea localităţii	Numărul de familii	Numărul de suflete
1	Rădăuţi	368	815
2	Putna	28	41
3	Falcău	14	25
4	Gălăneşti	4	12
5	Gura Putnei	5	14
6	Voievodeasa	18	37
7	Clit	13	17
8	Diverse localităţi aflate pe o rază de 6 km de Rădăuţi	11	20

La nivelul parohiei, în anul 2010 au fost: botezuri: 15; cununii: 3; înmormântări: 13.

Tabel statistic cu numărul de credincioşi catolici întocmit de pr. I. Răchiteanu pentru anul 2012.

Nr. art.	Denumirea localităţii	Numărul de familii	Numărul de suflete
1	Rădăuţi	354	726
2	Putna	25	48
3	Falcău	14	27
4	Voievodeasa	18	32
5	Clit	13	21
6	Diverse localităţi aflate pe teritoriul Parohiei Rădăuţi	13	24

La nivelul parohiei, în anul 2012 au fost: botezuri: 6; cununii: 4; înmormântări: 18.

La aceste date ar trebui să mai adaug faptul că, tot la nivelul parohiei, mai sunt în evidenţă 73 de familii stabilite în străinătate. Aceste familii nu au solicitat scoaterea din evidenţele parohiei, ele păstrând legătura.

Tabel statistic cu numărul de credincioși catolici întocmit de pr. Eduard Soare pentru anul 2021

Nr. art.	Localitatea	Numărul de familii	Numărul de suflete
1	Rădăuți	255	672
2	Putna	16	28
3	Falcău	13	23
4	Clit	8	15

Pe total, parohia noastră numără 292 de familii (întregi și jumătăți) cu 738 de suflete.

Trebuie menționat faptul că, începând cu data de 1 iulie 2017, filiala Voievodeasa iese de sub jurisdicția parohiei din Rădăuți și reactivată ca Parohia Romano-Catolică Voievodeasa.

Tabel statistic pentru anul 2022

Nr. art.	Localitatea	Numărul de familii	Numărul de suflete
1	Rădăuți	260	730
2	Putna	16	28
3	Falcău	13	25
4	Clit	7	15
	Total	*296*	*798*

Capitolul VIII - Preoţii care au activat în parohia Rădăuţi ca parohi

Datele din acest capitol le-am cules din diferite surse, pe cele mai importante le-am menţionat la subsol, iar altele le-am aflat prin discuţie directă cu preoţii în cauză.

1. Pr. **Joseph Sattfeld** - paroh: aprilie 1818 - 14 noiembrie 1851.
   Născut la Karpfen - Komitatul Sohl-Ungaria este fiul lui Franz şi al Elisabetei. A fost preot în dieceza Neu-Sohl. A fost primul paroh al noii parohii rădăuţene. A construit actuala biserică. A trecut la cele veşnice la 14 noiembrie 1851 şi a fost înmormântat în cimitirul din Rădăuţi[409].

2. Pr. **Clemens Horvath** - administrator: 15 noiembrie 1851 – 27 martie 1852.
   S-a născut în 1817 şi a fost hirotonit în anul 1841. A fost un timp vicar la Cernăuţi după care a fost numit administrator al parohiei în perioada 15 noiembrie 1851 – 27 martie 1852[410].

3. Pr. **Johann Zukiewicz** - paroh: 28 martie 1852 – 17 mai 1878.
   S-a născut la 16 februarie 1808 la Tarnopol (Galiţia- Ucraina de azi). Şi-a făcut studiile teologice la Viena unde a şi fost sfinţit preot în anul 1833. Până în anul 1849 a fost catihet la Şcoala primară din Cernăuţi, după care a fost transferat la Lemberg ca profesor de religie. Prin Decretul nr. 8186 din 9 martie 1852, guvernul galiţian îl numeşte paroh la Rădăuţi. Consistoriul Metropolitan din Lemberg l-a instalat oficial la 28 martie 1852. În anul 1856 a fost numit vicedecan al Bucovinei şi comisar pentru chestiunile referitoare la căsătorii. În data de 29 octombrie 1875 a fost numit membru al Consiliului Şcolar din districtul Rădăuţi. A trecut la cele veşnice la Rădăuţi pe 17 mai 1878[411].

4. Pr. **Kazimir Michalkowski** - administrator: 24 mai 1878 – 14 decembrie 1879
   A fost vicar la Rădăuţi, iar când parohul pr. Johann Zukiewicz a decedat a fost numit administrator al parohiei în perioada 24 mai 1878 – 14 decembrie 1879, după care a fost transferat ca paroh la Solca[412].

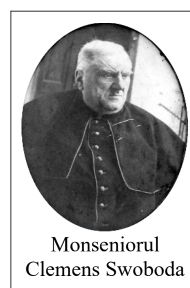
409 WISZNIOWSKI, Franz*, op.cit.*, p. 93.
410 *Ibidem,* p. 96.
411 *Ibidem,* p. 93.
412 *Ibidem,* p. 96.

5. Pr. **Eduard Niestenberger** - paroh: 5 decembrie 1879 – 22 ianuarie 1903.
S-a născut la Tarnopol (Galiţia - Ucraina) în anul 1829. A fost hirotonit în anul 1852 la Lemberg. Până în luna ianuarie 1856 a fost capelan local la Luisenthal. Din 30 ianuarie şi până în noiembrie a aceluiași an a fost vicar la Rădăuţi şi administrator al parohiei Solca, după care, până în 5 mai 1875 a fost numai administrator în parohia din Solca. Din 5 mai 1875 este numit paroh la Solca. În data de 15 decembrie 1877 este numit decan interimar de Suceava. Din 5 decembrie 1879 este transferat la Rădăuţi ca paroh. În anul 1880 este numit decan plin de Suceava. Din decembrie 1895 devine membru în Consiliul Şcolar al districtului Rădăuţi. Tot în anul 1895 este numit Canonic al Capitlului Metropolitan din Lemberg (capitlu - colegiu de preoţi căruia îi revine obligaţia de a celebra funcţiunile solemne într-o catedrală şi de a dezbate problemele referitoare la comunitatea lor). În anul 1899 este decorat de către împăratul Francisc Iosif I cu Crucea de Cavaler al Ordinului Francisc Iosif. A trecut la cele veşnice la Rădăuţi, la data de 22 ianuarie 1903[413].

Pr. Eduard Niestenberger

6. Pr. **Karl Nicolaus Morosiewicz** - administrator: 23 ianuarie 1903 – 17 mai 1904.
Biografia sa este prezentată la poziţia nr. 11.

7. Monseniorul **Clemens Swoboda** - paroh: 18 mai 1904 – 9 iunie 1921.
S-a născut la 16 mai 1853 în localitatea Gran (Ungaria). Tatăl său era medic militar. A absolvit liceul în Cernăuţi iar studiile teologice la Lemberg. A fost sfinţit preot în data de 30 iulie 1876 la Lemberg. Este numit vicar la Cozmeni (Bucovina, azi Ucraina) în data de 20 august 1876. Pe 27 octombrie 1876 este transferat ca vicar la Gura Humorului, iar la 2 decembrie acelaşi an ca vicar din nou la Cozmeni. La 20 septembrie 1879 este transferat vicar la Suceava, iar în anul 1880 ca vicar la Siret. În data de 8 noiembrie 1883 a fost numit capelan la Zastavna (Bucovina, azi Ucraina). Începând cu data de 1 iulie 1889 devine paroh la Gura Humorului. În anul 1902 este numit decan la Suceava. Tot în acest an este decorat de împăratul Francisc Iosif cu Crucea de Cavaler al Ordinului Francisc Iosif, iar papa Leon al XIII-lea l-a decorat cu Crucea de Onoare *Pro Ecclesia et Pontifice*. La propunerea preşedintelui ducatului Bucovina, adresată Consistoriului Metropolitan din Lemberg în data de 20 august 1903, a fost numit paroh la Rădăuţi începând cu data de 18

Monseniorul Clemens Swoboda

413 *Ibidem,* p. 94.

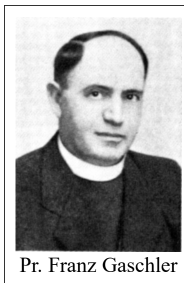
mai 1904. Instalarea oficială a fost în data de 5 iunie 1904. În acelaşi an Consistoriul Metropolitan l-a numit membru în Consiliul Şcolar al districtului Rădăuţi. În data de 14 mai 1905 papa Pius al X-lea l-a numit *Praelatus domesticus* şi i-a acordat titlul de *monsenior*. Începând cu 1 ianuarie 1907 este numit decan al noului decanat de Rădăuţi. La 9 septembrie 1907 arhiepiscopul de Lemberg, Józef Bilczewski l-a numit membru în *Consilium a vigilantia* şi cenzor pentru toate scrierile religioase la care trebuia să acorde viza de *imprimatur*. După moartea vicarului general al Bucovinei, pr. Jozef Schmidt, a fost numit de către Administratorul Apostolic al Bucovinei paroh la Cernăuţi şi vicar general al Bucovinei începând cu data de 9 iunie 1921. Ocupă efectiv postul începând cu data de 21 noiembrie 1921.

Tot în această perioadă primeşte din partea papei titlul de preot infulat.

Şi regele României, Ferdinand I l-a decorat cu Crucea de Comandor al Coroanei României.

Greu bolnav, demisionează din funcţii în august 1924. Trece la cele veşnice în data de 31 ianuarie 1928. Ca o dovadă a faptului că în activitatea sa monseniorul a căutat să dezvolte şi să menţină legături strânse cu reprezentanţii Bisericii Ortodoxe Române și care l-au apreciat pentru aceasta, la funerarii a participat şi Nectarie Cotlarciuc, episcop şi mitropolit al Bucovinei, care a păşit primul după sicriu. A fost înmormântat la Cernăuţi[414].

8. Pr. **Franz Gaschler** – administrator: 21 noiembrie 1921 – 30 aprilie 1922.
   S-a născut la 13 iunie 1887 la Arbore, judeţul Suceava. A fost sfinţit preot la 6 octombrie 1915 la Lemberg.
   A fost vicar la Rădăuţi. După plecarea monseniorului Swoboda la Cernăuţi este numit administrator al parohiei în perioada 21 noiembrie 1921 – 30 aprilie 1922.
   După moartea parohului pr. Josef Myketiuk a fost numit pentru a doua oară administrator al parohiei (16 mai 1923 - 2 noiembrie 1924). Între 1929-1937 a fost paroh la Vatra Dornei, iar din anul 1937 şi până la repatrierea sa în Germania a fost paroh la Solca. A decedat la 30 iunie 1966 ca vicar la Fritzlar, dieceza de Fulda (Germania).[415].

Pr. Franz Gaschler

414 *Ibidem,* p. 94.

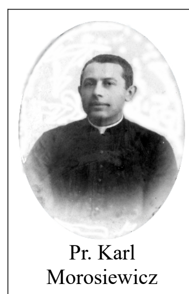
415 GASCHLER, Norbert, Die Umsiedlung der Buchenlanddeutschen im Spätherbst 1940 und ihre Folgen für die Katholiken und ihre Priester aus Bessarabien, der Bukowina und der Dobrudscha. În „Analele Bucovinei”, anul XVII, nr. 1, Ed. Academiei Române, Bucureşti. 2010, p. 323.

9. Pr. **Josef Myketiuk** - paroh: 1 mai 1922 – 15 mai 1923. S-a născut la 17 septembrie 1851 în Kolomyja (Galiţia, azi Ucraina). A urmat cursurile liceale la Cernăuţi, iar cursurile teologice la Lemberg. Este sfinţit preot, tot la Lemberg, la data de 8 august 1875. Este numit vicar (sau cooperator, cum erau numiţi atunci preoţii vicari) la Stryj (Galiţia, azi Ucraina) începând cu 19 august 1875, iar la 30 noiembrie acelaşi an este transferat pe acelaşi post în Suceava. La 6 martie 1879 este transferat ca vicar la Rădăuţi. În data de 14 decembrie 1879 este numit profesor suplinitor pentru religie la liceul din Rădăuţi, iar de la 1 ianuarie 1886 devine profesor titular de religie. Începând din 22 februarie 1889 devine profesor de gradul VIII. La 7 aprilie 1890 este numit consilier onorific al Consistoriului Metropolitan din Lemberg. Apreciat fiind pentru activitatea sa, în anul 1905 a fost avansat profesor de grad VII. Din 1907 devine cenzor pentru scrierile religioase cu drept de viză *imprimatur.* În 18 ianuarie 1911 la o serbare şcolară, a primit de la prefectul judeţului Rădăuţi, dr. Prokopowicz, Crucea de Cavaler al ordinului Francisc Iosif acordată de împărat. La 17 august 1912 se pensionează la cerere. La 1 mai 1922 este numit paroh la Rădăuţi. La scurt timp după vizita nunţiului apostolic la Rădăuţi (12-14 iulie 1922) părintele se îmbolnăveşte grav şi trece la cele veşnice la 15 mai 1923. Este înmormântat în cimitirul din Rădăuţi[416].

Pr. Josef Myketiuk

10. Pr. **Franz Gaschler** - administrator: 16 mai 1923 – 2 noiembrie 1924.

11. Pr. **Karl Nicolaus Morosiewicz** - paroh: 3 noiembrie 1924 – 29 septembrie 1929.
S-a născut la 23 ianuarie 1871 la Suceava. A studiat teologia şi a fost hirotonit la Lemberg în data de 14 iulie 1895. Pe 7 august 1895 este numit vicar la Gura Humorului şi în acelaşi an în data de 24 noiembrie este transferat la Rădăuţi. După decesul parohului Niestenberger este însărcinat cu administrarea parohiei până la numirea monseniorului Swoboda ca paroh la Rădăuţi. Este transferat apoi la 29 iulie 1904 ca vicar la Hadikfalva (Dorneşti) cu sediul la Rădăuţi. La propunerea preşedintelui Bucovinei, Consistoriul Metropolitan din Lemberg îl numeşte paroh la Gura Humorului şi delegat în Consiliul Şcolar din Gura Humorului. În luna octombrie 1924 autorităţile locale humorene îi acordă titlul de *Cetăţean de onoare al oraşului*. La 20 octombrie 1924 Consistoriul Metropolitan îl numeşte paroh la Rădăuţi. În data de 3 noiembrie a fost instalarea oficială. La 17 iulie 1925 părintele îşi serbează cei 30 de ani de preoţie şi cu această ocazie primeşte decizia de decan al Deca-

Pr. Karl Morosiewicz

416 WISZNIOWSKI, Franz*, op.cit.*, p. 95.

natului Rădăuţi. Anul următor în decembrie, Administratorul Apostolic pentru Bucovina, arhiepiscopul Boleslaw Twardowski îl numeşte consilier onorific al Consistoriului Metropolitan din Lemberg. În 1929 parohul se îmbolnăveşte grav şi pleacă la Cernăuţi pentru tratament unde a şi murit la 29 septembrie 1929. A fost înmormântat în cimitirul din Cernăuţi[417].

12. Pr. **Otto Schmegner** - administrator: 30 septembrie 1929 – 12 iulie 1931.
    S-a născut la 16 iulie 1894 la Câmpulung Moldovenesc. Este sfinţit în anul 1924. A fost vicar la Rădăuţi în perioada 1927 - 1929. Întrucât părintele Morosiewicz a decedat este numit administrator al parohiei pe perioada 30 septembrie 1929 – 12 iulie 1931. După această dată a fost pentru scurt timp administrator la Fürstenthal (Voievodeasa), apoi este mutat ca administrator la Stulpicani (1932 – 1934). Din 1934 devine paroh la Suceava unde rămâne până la pensionare (1967). Emigrează apoi în Germania unde moare la 29 octombrie 1978 la Gössenheim. A fost înmormântat la Suceava.

Pr. Otto Schmegner

13. Pr. **Karl Schüttler** - paroh: iulie 1931 - decembrie 1940.
    S-a născut la 1 ianuarie 1882 la Iţcani (Suceava). A absolvit şcoala medie la Suceava, iar teologia a studiat-o la Lemberg. A fost sfinţit la Lemberg la 29 iunie 1905. La 15 noiembrie 1905 este numit vicar la Rădăuţi şi apoi transferat în 22 iulie 1907 ca vicar la Cernăuţi. În anul 1911 este numit profesor de religie la liceul real din Gura Humorului, iar la 8 noiembrie 1912 este transferat ca profesor de religie la liceul din Rădăuţi. În perioada Primului Război Mondial a activat ca preot militar. După război, s-a întors la Rădăuţi unde şi-a continuat activitatea de profesor. În anul 1919 a fost unul din întemeietorii gimnaziului real romano-catolic din Rădăuţi şi, temporar, directorul acestuia. În octombrie 1924 este numit paroh la Gura Humorului, iar în 1928 este transferat la Suceava tot ca paroh şi numit în scurt timp şi decan de Suceava. În vara anului 1931 este numit prin transfer paroh la Rădăuţi. Până în decembrie 1940, când s-a repatriat în Germania, a desfăşurat o intensă activitate bisericească şi naţional-germană. Papa Pius al XII-lea l-a numit consilier personal. De această avansare a aflat mult mai târziu pe când era deja în Austria. S-a îmbolnăvit de congestie pulmonară şi a trecut la cele veşnice la 13 mai 1944 în localitatea Klein-Schweinbart (Austria)[418].

Pr. Karl Schüttler

417 *Ibidem,* p. 95.
418 *Ibidem,* p. 96.

14. Pr. **Petru Demşa** - administrator: decembrie 1940 - ianuarie 1941. S-a născut la 4 februarie 1914 la Cleja, judeţul Bacău. A fost sfinţit la 18 martie 1939 la Roma. În anul 1941 emigrează în Ungaria, unde a şi decedat.

15. Monseniorul **Ioannes Malec** - paroh: ianuarie 1941 - mai 1944.
Era de origine cehă, cunoscător al limbilor: cehă, maghiară, germană, poloneză şi română. În primăvara anului 1944 emigrează în Germania.

Monseniorul Ioannes Malec

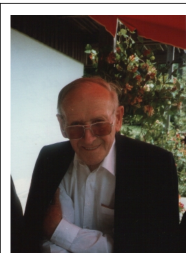
În perioada mai 1944 - ianuarie 1945, parohia a fost deservită atât de preoţi din parohiile vecine, cât și de părintele greco-catolic Isidor Toniuc.

16. Pr. **Anton Trifaş** - paroh: ianuarie 1945 - august 1946.
S-a născut în ziua de 21 octombrie 1906 la Horleşti. A studiat în seminariile din Iaşi şi Bucureşti, iar apoi la Colegiul *Bringole-Salle* din Genova, unde a fost sfinţit preot la 21 mai 1932. La 20 august 1946 a fost transferat și numit rector al Seminarului din Iaşi. La scurt timp după numirea sa, la 3 august 1948, apare Decretul nr. 175 privind reforma generală a învăţământului, când Seminarul diecezan a fost nevoit să-şi înceteze activitatea iar toţi seminariștii au plecat acasă, clădirea de pe Copou fiind naționalizată. În perioada *vacanţei Seminarului de la Iaşi*, părintele Trifaş a fost arestat la 24 august 1948, împreună cu alți preoți și anchetat în legătură cu găzduirea în clădirea seminarului din strada Colonel Langa, timp de 30 de zile, a prizonierului german Willi Seife care evadase în 1945 din lagărul de lângă Universitatea *Cuza Vodă* din Iași. A fost condamnat în mai multe rânduri şi închis la Galata şi Aiud. După eliberare a activat la Iaşi şi Oituz. La 3 octombrie 1956, în baza adresei Ministerului Cultelor nr. 15519, ca răspuns la adresa Arhiepiscopiei de Bucureşti nr. 1668 din 28 iunie 1956, s-a deschis la Iaşi Secţia Română a Institutului Teologic Romano-Catolic de Grad Universitar Alba-Iulia şi s-a retrocedat clădirea de pe Copou. Sub conducerea părintelui Trifaş „seminarul era plin până la refuz" şi l-a condus până în anul 1967. El a fost numit de către seminarişti *doctor practicus*, deoarece s-a remarcat prin spiritul său de muncă şi organizare, restaurând aproape întreg edificiul institutului şi dotându-l cu cele necesare pentru studiu, cazare şi masă. Trebuie să mai menţio-

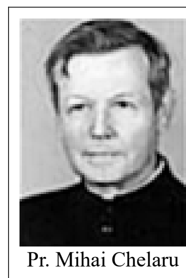

Pr. Anton Trifaș

năm că, la începutul anului 1965, a fost propus noul *Regulament al Institutului Teologic Romano-Catolic de grad Universitar din Republica Socialistă România*, iar la sfârşitul anului 1965 s-a obţinut din partea Sacrei Congregatio de Seminariis et Studiorum Universitatibus afilierea, *quadriennium et ad experimentum*, a Institutului Teologic Romano-Catolic Alba-Iulia, Secţia Română, Iaşi, la Pontificia Universitas Lateranensis. În anul 1967, preotul Anton Trifaş s-a pensionat. Boala îl doboară şi moare la 29 februarie 1968. A fost înmormântat în cimitirul din Horleşti[419].

17. Pr. **Eugen Baltheiser** - paroh: 20 august 1946 – 4 august 1952.
    S-a născut la 9 iunie 1914 în comuna Arefu, județul Argeş. Tatăl său, Friedrich, era brigadier şi era originar din Nürenberg, iar mama, Elena, era casnică şi era din Cernăuţi. În anul 1928 intră în Seminarul diecezan din Iaşi, iar apoi este trimis la studii la Münster şi Paderborn în Germania. A fost sfințit preot la 5 mai 1940 în Paderborn. Emigrează cu pașaport românesc în Germania la sfârșitul anului 1940, dar la solicitarea episcopului Mihai Robu decide în anul următor să se întoarcă în țară și să preia spiritual pe toţi credincioşii catolici din Bucovina de Sud, regiune rămasă fără preoți. A activat ca paroh de Gura Humorului, şi cu delegație pentru alte două parohii vacante: Câmpulung Moldovenesc și Fălticeni. Din august 1946 este numit paroh la Rădăuţi. În anul 1952, la 4 august, este arestat de securitate şi închis până în anul 1956. După eliberare este numit paroh la Roman (1956-1973). După pensionare emigrează în Germania stabilindu-se ca preot pensionar la Freiburg. A decedat şi a fost înmormântat la Birkendorf (Germania) la 10 februarie 1998[420].

Pr. Eugen Baltheiser

18. Pr. **Mihai Chelaru** - ianuarie 1953 - noiembrie 1953.
    S-a născut pe 25 noiembrie 1914 la Barticeşti (Neamţ). A fost hirotonit la 24 iunie 1939 la Iaşi.
    A activat ca vicar la Tămăşeni (1 august 1939 - 1 septembrie 1940), Oţeleni (1 septembrie 1940 - 15 martie 1941), Văleni (15 martie 1941 - 1 mai 1941), Iaşi (1 mai 1941 - 17 decembrie 1942), Oituz (17 decembrie 1942 - 25 aprilie 1943). A fost paroh la Bârgăoani (25 aprilie 1943 - 1 iulie 1947), Tămăşeni (1 iulie 1947 - 1 ianuarie 1953). După plecarea din Rădăuţi a fost vicar la Prăjești (1 decembrie 1953 - 1 decembrie 1956), paroh la Bălușești (1 decembrie 1956 - 1 ianuarie 1969), Frumoasa (1 ianuarie 1969 - 1 august 1971),

Pr. Mihai Chelaru

419 DOBOŞ, Dănuţ, Figuri ilustre. Pr. Anton Trifaş. În „Lumina Creştinului", serie nouă, Anul XIX, nr. 2, Iaşi, 2008.

420 GABOR, Iosif, SIMON, Ioan, *Necrolog: Misionari si Preoti Autohtoni : Diecezani si Franciscani, Clerici si Frati Calugari Care Au Lucrat in Moldova Pe Teritoriul Actual Al Diecezei De Iasi : 1600-2000*, Ed. Presa Bună, Iaşi, 2001, p. 48.

Nisiporeşti (1 august 1971 - 31 decembrie 1975). La 1 ianuarie 1976 s-a pensionat pentru limită de vârstă și a activat ca preot pensionar la Pildești (10 ianuarie 1976 - 30 ianuarie 1977), Gherăeşti (30 iunie 1977 - 30 iunie 1979), Răchiteni (30 iunie 1979 - 30 iunie 1982), Adjudeni (30 iunie 1982 - 31 decembrie 1985) și Roman (1 ianuarie 1986 -30 martie 2001). A decedat la 30 martie 2001 şi a fost înmormântat la Barticeşti[421].

19. Pr. **Eduard Kozanowski** - paroh: decembrie 1953 - august 1958.
S-a născut la 31 mai 1913 la Stulpicani (Suceava). A fost hirotonit la 8 decembrie 1939 la Bucureşti. A fost paroh la Popești-Leordeni (1943-1947). După ce a plecat de la Rădăuți a fost numit paroh la Vatra Dornei (1959-1969). A decedat la 29 aprilie 1995 la Câmpulung Moldovenesc unde a şi fost înmormântat.

Pr. Eduard Kozanowski

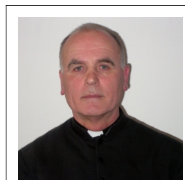
În perioada august 1958 - aprilie 1959, parohia a fost deservită de preoţi din parohiile vecine.

20. Pr. I**osif Krassler** OFMConv. - paroh: aprilie 1959 - mai 1974.
S-a născut la 7 iulie 1910 la Rădăuţi. A intrat în Seminarul din Hălăucești în anul 1926. În anul 1932 a depus profesiunea religioasă temporară, iar trei ani mai târziu pe cea perpetuă. Studiile de filozofie și teologie le-a absolvit în cadrul Academiei teologice franciscane *Sfântul Bonaventura* din Luizi -Călugăra, unde a și fost hirotonit preot în data de 4 aprilie 1937. A activat apoi ca director al Seminarului din Hălăucești desființat de comuniști în data de 3 august 1948, iar după aceea vicar parohial la Bacău și Focșani. Devine pentru prima dată paroh la Focșani, unde activează până în anul 1959.
În anul 1974 demisionează din funcţia de paroh la Rădăuţi şi emigrează în Germania Federală. A trecut la cele veşnice la 28 noiembrie 1989, fiind înmormântat la Oberzell-am-Main, lângă Würtzburg[422].

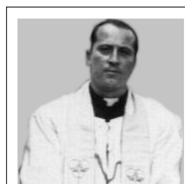

Pr. Iosif Krassler

421 *A trecut la Domnul pr. Mihai Chelaru* în „Lumina Creştinului", serie nouă, Anul XII, nr. 5, Iaşi, 2001.
422 Necrolog pr. Iosif Krassler OFMConv, [on line], www.ofmconv.ro, 2006-2012, accesat la 20 ianuarie 2012 la URL: www.ofmconv.ro/necrolog.

21. Pr. **Iosif Doboş** - paroh: mai 1974 - februarie 1979.
Părintele Iosif Doboș s-a născut în data de 9 decembrie 1941 la Răchiteni, județul Iași. Școala primară de 7 clase o face la Butea. Din 1955 este admis la Școala de Cantori, iar din data de 15 septembrie 1959 intră la Seminarul Teologic din Iași, iar pe 29 iunie 1965 este sfințit preot la Alba Iulia de către episcopul Márton Áron. Urmează o perioadă de 3 ani în care așteaptă aprobarea numirii de către Ministerul Cultelor ca vicar la Parohia *Adormirea Maicii Domnului* din Iași (1965 – 1968). Activează ca vicar la Iași în perioada 1 decembrie 1968 – 26 aprilie 1974. Din aprilie 1974 și până în data de 1 februarie 1979 a fost pentru prima oară paroh în parohia noastră. Din februarie 1979 și până în data de 1 octombrie 1990 a fost paroh și decan de Iași, iar de la acea dată și până în data de 31 august 2006 a fost pentru a doua oară paroh în Rădăuți. Din septembrie 2006, timp de doi ani a fost administrator parohial la Vatra Dornei. Din septembrie 2008 figurează ca pensionar la noi la parohie îndeplinind și funcția de consilier economic la Episcopia de Iași și pe aceea de consilier episcopal. În perioada 1 mai – 1 septembrie 2010 a deținut temporar și funcția de paroh de Suceava și decan de Bucovina, în urma decesului neașteptat al parohului și decanului pr. Babiaș Ștefan.

Pr. Iosif Doboş

22. Pr. **Petru Budău** - paroh: 1 februarie 1979 - 1 septembrie 1979.
Părintele Petru Budău s-a născut la 16 ianuarie 1941 la Tămășeni, județul Neamț. În anul 1958 intră la Institutul Teologic din Iași și este sfințit preot în data de 26 iunie 1966 la Alba Iulia, de către episcopul Márton Áron. Un an și ceva este fără numire oficială, după care o lungă perioadă a fost vicar în Parohia Hălăucești (1 martie 1968 – 20 ianuarie 1979). După plecarea din Rădăuți a fost timp de 27 de ani paroh la Pildești. De la 1 septembrie 2006 s-a pensionat, stabilindu-se la Bacău.

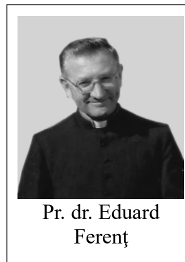

Pr. Petru Budău

23. Pr. **Anton Budău** - paroh: septembrie 1979 - octombrie 1983.
Părintele Anton Budău s-a născut la 11 mai 1930 la Valea Seacă, județul Bacău. Școala generală de 5 clase a urmat-o în sat iar liceul l-a absolvit la Iași în anul 1948. Urmează cursurile Institutului Teologic din Iași și este sfințit preot în data de 18 octombrie 1959 la Alba Iulia de către episcopul Márton Áron. Până la numirea sa ca paroh la Rădăuți, a activat ca vicar în Parohia Oituz (1959-1963), vicar în Parohia Hălăucești (1963-1968), paroh în Parohia Satu Nou (1968-1972) și paroh în Parohia Schineni (1972-1979). Fiind paroh la Rădăuți, părăsește parohia plecând în Germania.

Pr. Anton Budău

Revine în scurt timp în țară și este numit paroh la Corhana (1984-1988) și apoi la Tuta (1988-1999). De la 1 septembrie 1999 se pensionează și pleacă la Viena ca paroh (1999-2005). A activat ca preot pensionar la Bucuresti, în parohia „Sfânta Fecioară Maria Regină" (Cioplea).

24. Pr. dr. **Eduard Ferenţ** - paroh: ianuarie 1984 - octombrie 1990.

Pr. dr. Eduard Ferenţ

Pr. dr. Eduard Ferenţ s-a născut la 4 iunie 1938 în Dărmăneşti, județul Bacău. A absolvit cursurile Institutul Teologic din Iaşi şi a fost hirotonit preot la 8 decembrie 1961. Între 1961-1975 a activat ca profesor de ştiinţe filosofice şi teologice la acelaşi Institut. La 1 septembrie 1972 i s-a încredinţat pentru prima dată conducerea Seminarului diecezan în calitate de rector. În această perioadă, părintele Ferenţ s-a străduit să ridice calitatea învăţământului filozofic şi teologic, a lansat ideea măririi clădirii seminarului, s-a îngrijit de amenajarea unui teren de sport, a facilitat, printr-un curs teologic fără frecvenţă, obţinerea diplomelor de bacalaureat pentru preoţii hirotoniţi între 1948 şi 1959 la Alba-Iulia, a lansat ideea organizării şi inventarierii arhivei Seminarului diecezan etc.

În anul 1975, părintele Ferenţ a fost trimis la Roma pentru specializare, unde a obţinut licenţa în liturgică la Colegiul *Sfântul Anselm* (1977) şi doctoratul în teologie dogmatică la Universitatea *Urbaniana* (1979). Întors în ţară, i s-a încredinţat pentru a doua oară conducerea Seminarului diecezan şi, în acelaşi timp, dificila muncă de a termina clădirea seminarului, începută în anul 1977 în urma cutremurului din luna martie. Părintele Ferenţ a ştiut să le inspire seminariştilor un puternic zel intelectual. În acest sens, a realizat un *Jurnal al seminarului din Iaşi*, a sistematizat şi îmbogăţit biblioteca, a elaborat noul *Regulament de funcţionare* a Seminarului diecezan şi *Ratio studiorum* adaptat după normele Conciliului al II-lea din Vatican, şi a fondat revista *Drumuri deschise*.

La data de 28 ianuarie 1982 este demis din funcția de rector al Seminarului în urma unor diferende cu autoritățile comuniste. Este trimis ca paroh în Parohia Somușca (1982 – 1983).

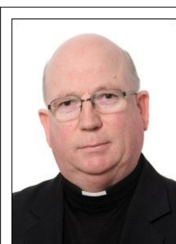
Din 1 ianuarie 1984 este numit paroh la Rădăuți până în anul 1990, luna octombrie, când este transferat din nou la Institutul Teologic din Iași în calitate de profesor.

25. Pr. **Iosif Doboş** - octombrie 1990 - august 2006

26. Pr. **Iosif Răchiteanu** – paroh: 1 septembrie 2006 – 31 august 2015. S-a născut în anul 1961, în localitatea Răchiteni, județul Iași. A absolvit cursurile Institutului Teologic Romano-Catolic *Sf. Iosif* din Iaşi în anul 1988, fiind hirotonit preot în acelaşi an (29 iunie 1988) de către episcopul Ioan Robu. A activat ca vicar la Cleja (1 august 1988 - 1 august 1989), Gherăeşti (1 august 1989 - 1 februarie 1992), Chişinău - Republica Moldova (1 februarie 1992 - 1 septembrie 1993), Bălţi şi Stârcea - Republica Moldova (1 septembrie 1993 - 15 noiembrie 1996), prefect şi profesor la Seminarul din Iaşi (15 noiembrie 1996 - 1 decembrie 2005), paroh la Vaslui (1 decembrie 2005 - 1 septembrie 2006).

Pr. Iosif Răchiteanu

27. Pr. **Aurel Iștoc** – paroh: 1 septembrie 2015 – 31 august 2021. S-a născut la data de 18 iunie 1954 la Gherăeşti, judeţul Neamţ. A fost hirotonit la data de 29 iunie 1983 la Iaşi. A activat ca vicar la Roman (1 august 1983 - 31august 1985), Săbăoani (1septembrie 1985-1 martie 1990) şi Iaşi (1 martie 1990 - 31 august 1990). A activat ca paroh la Săbăoani (1 septembrie 1990 - 30 noiembrie 1999) şi Adjudeni (18 mai 2003 - 31 august 2015). În perioada 1 decembrie 1999 - 17 mai 2003 a activat ca spiritual la seminarul diecezan. De la 1 septembrie, câteva luni, a activat ca preot pensionar la Bacău, iar de la începutul anului 2022 a fost numit paroh la Parohia Voievodeasa. La data de 28 ianuarie 2023 a decedat răpus de o boală grea. A fost înmormântat la Gherăești.

Pr. Aurel Iștoc

28. Pr. **Eduard Soare** – paroh de la 1 septembrie 2021. S-a născut la 24 octombrie 1975 în Focşani – Vrancea. A fost sfinţit preot la 29 iunie 2001 de către PS Petru Gherghel. A activat ca vicar la Mărgineni (1 august 2001 – 16 iunie 2003), profesor la Seminarul Liceal „Sfântul Iosif" din Bacău (1 septembrie 2001 – 30 iunie 2003). A urmat studii postuniversitare la Institutul Pontifical de Muzică Sacră din Roma (2003-2008) și la Universitatea Pontificală Saleziană din Roma (2008-2009). În perioada 2009 - 2021 a fost profesor, formator și vicerector la Institutul Teologic Romano-Catolic din Iași.

Pr. Eduard Soare

Capitolul IX - Preoţii vicari care au activat în Parohia Rădăuţi

Datele din acest capitol le-am cules din diferite surse, pe cele mai importante le-am menţionat la subsol, iar altele le-am aflat prin discuţie directă cu preoţii în cauză.

Paroh pr. Joseph Sattfeld

1. Pr. **Paul Nagy** - este primul vicar al parohiei. Perioada în care a activat: 11 martie 1826 – 14 octombrie 1828.

2. Pr. **Joseph Szabo** - vicar în perioada: 14 octombrie 1828 – 12 octombrie 1830. S-a născut în anul 1797 în Pakas, comitatul Szalad (Ungaria).

3. Pr. **Martin Serwinsky** - vicar în perioada: 12 octombrie 1830 – 1832. S-a născut în anul 1804 în Pekelnik, comitatul Arva (Ungaria).

4. Pr. **Wendelin Moniak** - vicar între anii 1832 - 1834. S-a născut în 1803 în localitatea Feldö (Zubritza), comitatul Arva (Ungaria). Începând din 12 august 1834 vicarul locuia în parohia maghiară Andrásfalva (Măneuţi).

5. Pr. **Anton Tornay** – vicar în perioada: 1836 -1842. S-a născut în 1812 în localitatea Iglö (Ungaria). A fost sfinţit preot în 1836. A devenit vicar parohial pentru Rădăuţi cu sediul la Măneuţi după transferul pr Moniak. A murit la 6 august 1876 ca paroh la Hadikfalva (Dorneşti).

6. Pr. **Alois Rainhardt** – vicar în perioada: 29 noiembrie 1843 – 26 noiembrie 1846. S-a născut în anul 1817 şi sfinţit preot în anul 1842. Începând cu data de 26 noiembrie 1846 a fost transferat ca vicar la Cernăuţi. A murit în data de 21 februarie 1899 ca paroh la Sokal (Galiţia, azi Ucraina).

7. Pr. **Johann Romankiewicz** – vicar în perioada: 21 noiembrie 1847 – 20 octombrie 1850. S-a născut în 1812 la Althütte (Huta Veche) şi sfinţit preot în anul 1846. După perioada de vicariat la Rădăuţi a fost transferat la Sniatyn (Galiţia, azi Ucraina). A murit la data de 9 octombrie 1866 în comuna sa natală, Althütte (Huta Veche) fiind capelan local emerit.

8. Pr. **Mihael Padlewski** – vicar în perioada: sfârşitul anului 1850 – 27 octombrie 1851.
   S-a născut în anul 1820. A fost sfinţit în anul 1846.

9. Pr. **Miron Ştefan Bodnarescul** – vicar în perioada: 29 octombrie 1851 – ianuarie 1855.
   S-a născut în anul 1822 şi a fost sfinţit în 1849. Făcea parte din Ordinul Minoriţilor şi era un român ortodox convertit din comuna Marginea. În ianuarie 1855 a fost transferat la Kolomyja (Galiţia, azi Ucraina). Mai târziu a fost profesor de teologie morală şi drept canonic la Universitatea din Lemberg. A murit la 5 mai 1885.

Paroh pr. Johann Zukiewicz

1. Pr. **Vinzenz Mikiska** – vicar în perioada: 28 martie 1855 – 10 ianuarie 1856.
   S-a născut în anul 1796 şi a fost sfinţit în 1826. Din ianuarie 1856 este transferat la Luisenthal (la 10 km de Pojorâta) pe post de capelan local.

2. Pr. **Eduard Niestenberger –** vicar în perioada : mai 1856 – noiembrie 1856.
   Este parohul de mai târziu. Din noiembrie 1856 a fost numit capelan administrativ la Solca.

3. Pr. **Nikolaus Martini** – vicar în perioada: 24 noiembrie 1856 – 28 februarie 1859.
   S-a născut în anul 1833 şi a fost sfinţit în 1856. Din februarie 1859 a fost transferat la Kozlow în Galiţia (azi Ucraina).

4. Pr. **Blasius Zawislak** – vicar în perioada: 1 martie 1859 – 14 martie 1864.
   S-a născut în anul 1824 şi a fost sfințit în anul 1859. Parohul pr. Zukiewicz îl descrie ca fiind apropiat de popor, totuşi deprimat şi mereu surescitat. Avea obiceiul să predice cu ochii închişi şi nu îndreptat cu faţa spre popor ci într-o parte spre statuia Sf. Nicolae. Datorită unor ticuri verbale era greu înţeles de interlocutori. Astfel, preşedintele Bucovinei, Wenzel cavaler de Martina, aflat într-o vizită la Rădăuţi, ascultând cum predică pr. Zawislak, l-a întrebat pe prefectul de district Pitey în ce limbă vorbeşte, iar prefectul i-a răspuns că în limba germană cum nu a mai auzit-o în viaţa sa. În martie 1864 a fost transferat la Horodenka (Galiţia, azi Ucraina). A murit la 22 mai 1883, fiind capelan local în localitatea Zastavna (Galiţia, azi Ucraina)[423].

423 WISZNIOWSKI, Franz*, op.cit.*, p. 98.

5. Pr. **Adalbert Grochowski –** vicar în perioada: 14 martie 1864 – 11 noiembrie 1864.
   S-a născut în anul 1826 şi a fost sfinţit în anul 1861. Întrucât a fost capul revoltei polonezilor din Kolomyia (Galiţia) şi a fost transferat disciplinar la Rădăuţi, unde a fost pus sub supravegherea comandantului militar, generalul von Boxberg. La 11 noiembrie al aceluiași, a fost transferat ca vicar la Storojineţ.

   A urmat o perioadă de 3 ani în care parohia a rămas fără vicar în ciuda numeroaselor intervenţii făcute de parohul pr. Zukiewicz.

6. Pr. **Josef Scharnagel** – vicar în perioada: noiembrie 1867 – august 1868.
   S-a născut în anul 1827 şi a fost sfinţit în anul 1853. Era vicar parohial la Siret când a fost transferat ca vicar la Rădăuţi. În vara anului 1868, a fost numit profesor de religie la Suceava, unde a şi murit la 10 martie 1891.

7. Pr. **Leo Huminski** - cavaler de Gozdaw. A fost vicar în perioada: 1868 – ianuarie 1869.
   S-a născut în anul 1834 şi a fost sfinţit în anul 1857. Era vicar parohial în Kamionka-Strumilowa (Galiţia, azi Ucraina) când a fost transferat ca vicar la Rădăuţi. După un an a fost transferat la Gura Humorului. A decedat la 20 mai 1889.

8. Pr. K**azimir Michalkowski -** vicar în perioada: octombrie 1869 – 24 mai 1878.
   S-a născut în anul 1853 şi a fost sfinţit în anul 1859. Era vicar la Buszcze (Galiţia, azi Ucraina) când fost transferat ca vicar la Rădăuţi. La 24 mai 1878 a fost numit administrator parohial la Rădăuţi până în data de 14 decembrie 1879.

<u>Paroh pr. Eduard Niestenberger</u>

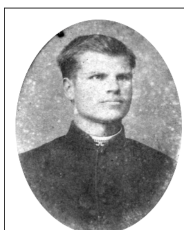
1. Pr. **Josef Myketiuk** – vicar în perioada: 6 martie 1879 – 18 august 1883.
   Este parohul de mai târziu. A fost transferat de la Suceava unde era vicar. A fost numit profesor suplinitor la gimnaziul din Rădăuţi în data de 14 decembrie 1879. Pe 18 august 1883 a fost dispensat de atribuțiile de vicar.

2. Pr. **Theofil Gdowski** – vicar în perioada: 18 august 1883 – 23 ianuarie 1884.
   S-a născut în anul 1854 şi a fost sfinţit în anul 1879. Era vicar la Grzymalow (Galiţia, azi Ucraina) când a fost transferat ca vicar la Rădăuţi. În ianuarie 1884 a fost transferat la Gura Humorului.

3. Pr. **Leopold Niedzielski –** vicar în perioada: 23 ianuarie 1884 – 22 septembrie 1884.

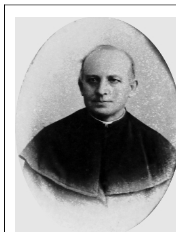
S-a născut în anul 1856 şi a fost sfinţit în anul 1882. Era vicar la Gura Humorului când a fost transferat ca vicar la Rădăuţi. În acelaşi an a fost transferat la Buczacz în Galiţia (azi Ucraina).

4. Pr. **Josef Pelc** – vicar în perioada: 18 august 1884 – 4 octombrie 1884.
   S-a născut în anul 1858 şi sfinţit în data de 27 iulie 1884. În acelaşi an a fost transferat la Brody în Galiţia (azi Ucraina).

Pr. Josef Pelc

5. Pr. **Michael Czechowski** – vicar în perioada: 4 octombrie 1884 – 8 august 1885.
   S-a născut în anul 1858 şi a fost sfinţit în data de 27 iulie 1884. Era vicar la Brody (Galiţia, azi Ucraina) când a fost transferat ca vicar la Rădăuţi. A fost transferat apoi la Gura Humorului.

Pr. Michael Czechowski

6. Pr. **Josef Wolf** – vicar în perioada: 8 august 1885 – 2 aprilie 1890.
   S-a născut în anul 1859 şi sfinţit în data de 26 iulie 1885. A fost transferat apoi la Cernăuţi, ca vicar (1890-1892). Mai târziu devine paroh la Suceava şi profesor de religie la Liceul din Suceava (1892-1925). A decedat și a fost înmormântat la Suceava.

Pr. Josef Wolf

7. Pr. **Alexander Opolski** – vicar în perioada: 16 mai 1890 – august 1890.
   S-a născut în anul 1861 şi sfinţit în data de 24 iulie 1887. În august, acelaşi an, a fost numit catehet la Cernăuţi.

Pr. Alexander Opolski

8. Pr. **Hieronymus Hordynski** – vicar în perioada: 14 august 1890 – 26 octombrie 1894.

S-a născut în anul 1864 şi a fost sfinţit în data de 20 iulie 1890. A fost transferat în 1894 ca vicar la Zastavna (Galiţia, azi Ucraina). Cât a activat la Rădăuţi a avut o perioadă lungă în care a fost în concediu de boală (1891 – 1893). După Rădăuți a fost numit vicar la Gura Humorului. A murit în data de 18 decembrie 1901.

9. Pr. **Stephan Romanski** – vicar în perioada: 22 aprilie 1891 – 11 noiembrie 1895.
   S-a născut în anul 1862 şi a fost sfinţit preot în data de 25 iulie 1886. A fost transferat de la Câmpulung unde era vicar, la Rădăuţi tot ca vicar, în locul vicarului pr. Hordynski aflat în concediu prelungit de boală. În noiembrie 1895 a fost transferat la Toporow (Galiţia, azi Ucraina).

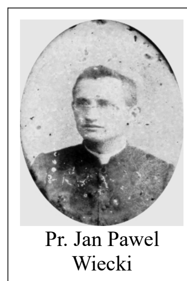

Pr Stephan Romanski

10. Pr. **Johann Zukowski** – vicar în perioada: 6 august 1895 – 24 noiembrie 1895.
    S-a născut în anul 1870 şi a fost sfinţit în anul 1893. A fost numit prefect al Seminarului Teologic din Lemberg în data de 24 noiembrie 1895. În ultimii ani din viaţă a fost şi profesor la Universitatea din Lemberg. A decedat la 23 iunie 1911 la Lemberg.

11. Pr. **Karl Morosiewicz** – vicar în perioada: 24 noiembrie 1895 – 29 iunie 1904.
    Este parohul de mai târziu. A fost transferat ca vicar de la Gura Humorului la Rădăuţi. La 29 iunie 1904 a fost numit vicar la Hadikfalva (Dorneşti), cu reşedinţa la Rădăuţi, iar în decembrie 1904 a fost numit paroh de Gura Humorului. După moartea parohului din Rădăuţi, a fost numit administrator al parohiei.

<u>**Paroh monseniorul Clemens Swoboda**</u>

1. Pr. **Jan Paweł Wiecki**, cavaler de Leliwa – vicar în perioada: noiembrie 1902 – 15 noiembrie 1905.
   S-a născut în anul 1878 şi a fost sfinţit în anul 1901. A fost transferat de la Suceava ca vicar la Rădăuţi în 1902. După noiembrie 1905 a fost catihet la Şcoala primară de 6 clase (băieţi) din strada Bisericii (actuala Ştefan cel Mare) până în data de 20 august 1913 când a fost transferat în Kolomya (Galiţia, azi Ucraina).

Pr. Jan Pawel Wiecki

2. Pr. **Karl Schüttler** - vicar în perioada: 15 noiembrie 1905 – 22 iunie 1907.
   Este parohul de mai târziu.

3. Pr. **Stanislaus Woloszczak** - vicar în perioada: 22 iunie 1907 – 20 iulie 1908. S-a născut în anul 1881 şi sfinţit preot în data de 6 decembrie 1903. Era vicar la Cernăuţi când a fost transferat ca vicar la Rădăuţi. În anul 1908 a fost transferat vicar la Hadikfalva (Dorneşti).

4. Pr. **Leon Borowski** - vicar în perioada: 20 iulie 1908 - 20 septembrie 1909. S-a născut în anul 1879 şi a fost sfinţit în data de 2 iulie 1905. Era vicar la Suceava când a fost transferat la Rădăuţi. De la Rădăuţi a fost transferat la Horodenka (Galiţia, azi Ucraina).

5. Pr. **Emil Welisch** – vicar în perioada: 4 august 1909 – 8 noiembrie 1911.
   S-a născut în anul 1884 în satul Bori de lângă Gura Humorului. Este nepotul colonistului Sebastian Wellisch cofondatorul satului Bori. După şcoala primară armeano-catolică făcută la Gura Humorului a urmat studiile teologice ale Facultăţii Teologice din Lemberg. A fost sfinţit în anul 1909. Primiţia şi-a celebrat-o în biserica *Sfânta Treime* din Gura Humorului. După perioada de vicariat de la Rădăuţi, în noiembrie 1911 a fost transferat la Cernăuţi tot ca vicar. În perioada Primului Război Mondial a fost numit administrator parohial la Cernăuţi.

Pr. Emil Welisch

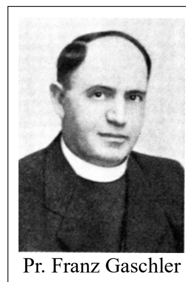
   După unirea Bucovinei cu regatul României, pr. Emil Welisch este numit ca reprezentant al clerului din Bucovina în Comitetul Executiv al Consiliului German din Bucovina *(Deutscher Volksrad)*. Acest consiliu avea ca scop păstrarea identităţii germanilor din Bucovina.
   În perioada interbelică a fost profesor de religie la Şcoala de băieţi *(Knabenschule)* din Cernăuţi. Pe lângă activitatea didactică, în anul 1919 el a mai deschis şi administrat orfelinatul *Josefinum* unde erau internaţi şi educaţi copiii rămaşi orfani după Primul Război Mondial. Pr. Emil Welisch se ocupa cu strângerea de fonduri necesare funcţionării orfelinatului.
   Până la strămutarea germanilor din anul 1940 pr. Emil Welisch a mai fost administrator parohial la Hliboca (Adâncata).
   Imediat după ce a ajuns în Germania, pr. Emil Welisch a fost internat pentru scurt timp într-un lagăr de muncă. Motivul detenţiei nu-l cunoşteau nici măcar rudele. Mulţi ani mai târziu părintele, întrebat fiind de motivul detenţiei, a răspuns scurt: *„Trebuia să scap de morţi! Nu mă întrebaţi mai multe!”*
   După această experienţă, pr. Emil Welisch a devenit mai puţin comunicativ. A fost numit paroh la Klodzko (Polonia). Faptul că cunoştea foarte bine limba polonă şi având relaţii excelente cu enoriaşii polonezi din această parohie, părintele nu a fost expulzat de autorităţile poloneze de după război. A fost paroh la Kładzko până la în 1954 când a murit răpus de mai multe boli[424].

424 WELISCH, Sophie, Reverend Emil Welisch remembered , [on line],

6. Pr. **Ladislaus Zak** – vicar în perioada: 8 noiembrie 1911 – 10 august 1912.
   S-a născut în anul 1884 şi a fost sfinţit în anul 1909. Era vicar la Trembowla (Galiţia, azi Ucraina) când a fost transferat la Radauti. De aici a fost transferat la Sadagura (azi în Ucraina).

7. Pr. **Joseph Krukurka** - vicar în perioada: 10 august 1912 – 1 octombrie 1915.
   S-a născut în anul 1886 şi a fost sfinţit în data de 30 iulie 1912.

8. Pr. **Franz Gaschler** - vicar în perioadele: 1 octombrie 1915 - iunie 1921 şi 1 mai 1922 - 15 mai 1923.

Pr. Franz Gaschler

<u>Paroh pr. Josef Myketiuk</u>

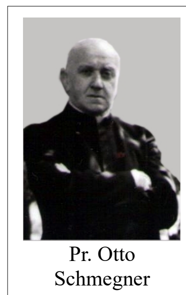
1. Pr. **Franz Gaschler** - vicar în perioada: 1 mai 1922 – 15 mai 1923.
   După moartea parohului Myketiuk a devenit administrator al parohiei până la data de 3 noiembrie 1924.

<u>Paroh pr. Karl Morosiewicz</u>

1. Pr. **August Zoladkowski** - vicar în perioada: noiembrie 1924 - iunie 1926.
   S-a născut în anul 1900 şi a fost sfinţit pe 13 iulie 1924. A fost apoi transferat ca paroh la Siret.

2. Pr. **Wilhelm Schuhmacher** - vicar în perioada: noiembrie 1924 - septembrie 1927.
   A fost sfinţit în anul 1920.

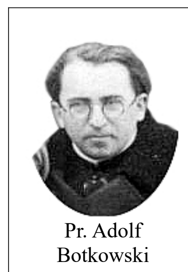
3. Pr. **Otto Schmegner** - vicar în perioada: septembrie 1927 – 29 septembrie 1929.
   S-a născut 16 iulie 1894 la Câmpulung Moldovenesc. Este sfinţit în anul 1924. După moartea parohului pr. Morosiewicz a fost numit administrator al parohiei până în luna iulie 1931. După această dată a fost pentru scurt timp administrator la Fürstenthal (Voievodeasa), apoi este mutat ca administrator la Stulpicani (1932 – 1934). Din 1934 devine paroh la Suceava unde rămâne până la pensionare (1967). Emigrează apoi în Germania unde moare la 29 octombrie 1978 la Gössenheim. A fost înmormântat la Suceava.

Pr. Otto Schmegner

www.bukovinasociety.org/Newsletters.html, 1991-2011, accesat 20 decembrie 2012 la URL: http://www.bukovinasociety.org/Newsletters/Buko-NL-2003-1-Mar.pdf.

Paroh pr. Karl Schüttler

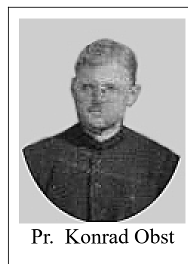
1. Pr. **Adolf Botkowski** - vicar în perioada: octombrie 1931 – 1 aprilie 1933.
   S-a născut la 3 aprilie 1913 în localitatea Józseffalva (Vornicenii Mari). A fost sfinţit la data de 19 iulie 1931 la Viena. Din aprilie 1933 și până la mijlocul anului 1934 a fost vicar la Câmpulung Moldovenesc, apoi vicar la Cernăuți (1934-1935). În perioada 1935-1937 a fost paroh la Solca, iar din anul 1937 a fost paroh la Vatra Dornei. În decembrie 1940 s-a repatriat în Germania..

   Pr. Adolf Botkowski

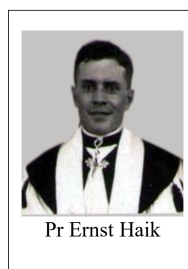
   Ultimii ani din viaţă a trăit la Viena. A decedat la 3 martie 1983 ca paroh de Wien-Ottakring. A fost înmormântat la Dortmund (Germania).

2. Pr. **Wilhelm Oyen –** vicar în perioada: aprilie - noiembrie 1933.
   S-a născut în anul 1890 şi a fost sfinţit în anul 1917.

3. Pr. **Konrad Obst** - vicar în perioada: octombrie 1933 – 15 octombrie 1934.
   S-a născut la data de 15 decembrie 1903 la Ostrowo. A fost sfinţit la 6 iunie 1933 la Paderborn (Germania) pentru dieceza de Iaşi.
   După perioada de vicariat de la Rădăuţi a fost transferat la Câmpulung Moldovenesc. În anul 1940 când s-a repatriat în Germania era vicar la Arbore. A decedat la 15 octombrie 1972 la Oberellenbach (Germania).

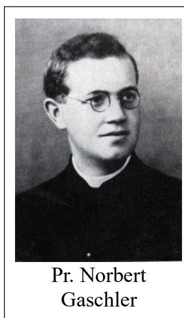

   Pr. Konrad Obst

4. Pr. **Ernst Haik** - vicar în perioada: octombrie 1934 -1 august 1939.
   S-a născut la Iacobeni în data de 7 iulie 1908. A absolvit Institutul Teologic Romano-Catolic *Sf. Iosif* din Iași, după care a fost bursier la Facultatea de Teologie din Trier. A fost sfinţit în data de 17 martie 1934 la Trier. După perioada de vicariat de la Rădăuţi, începând de la 1 august 1939 şi până la sfârşitul anului 1940 a fost paroh la Vama (parohie nou înființată). A fost repatriat în Germania în anul 1940.

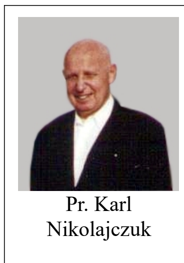

   Pr Ernst Haik

   În anul 1955 Sfântul Scaun îi încredinţează conducerea Misiunii Catolice Române în Germania. Printre altele a trimis 35 de autoturisme „Volkswagen” în România ca ajutor pentru parohiile sărace.
   În anul 1967 primeşte din partea Sfântului Scaun titlul de monsenior.
   A decedat în data de 11 martie 1980 la Oberstaufen (Germania).

5. Pr. **Norbert Gaschler** - vicar în perioada:1 august 1939 - 5 decembrie 1940, când s-a repatriat. S-a născut la 6 august 1915 la Frătăuții Vechi, în colonia germană înființată în acest sat în 1787. Şcoala primară o face în satul natal, după care urmează două clase la Gimnaziul real din Rădăuți. În anul 1930 este admis la Seminarul Teologic din Iaşi și în anul 1939 pe 24 iunie este sfințit preot la Iași. Din 1 august 1939 și până în anul 1940 activează ca vicar în parohia Rădăuți. În decembrie 1940 este repatriat în Germania. Din 18 decembrie 1941 până la 1 aprilie 1942, a lucrat în diferite parohii din Oberschesien (Polonia de azi). La 1 aprilie 1946 a fost numit vicar parohial la Miesbrunn (Germania). La 16 august 1950 a fost „expositus” în Sussenbach, Austria. Începând cu 1 mai 1958 a fost încardinat în Dieceza de Regensburg, Germania, şi cu aceeaşi dată a fost numit paroh în Rieden. În 1969 se pensionează şi a fost eliberat din funcţii de răspundere; a activat ajutând în diferite parohii din Regensburg. A locuit mai întâi în Casa de pensionari *Inima lui Isus* și apoi în Casa de bătrâni (seniori) *Sf Emmerau*, ambele din Regensburg. În anul 2006 la 2 noiembrie a încetat din viață în localitatea Regensburg.
În timpul vieţii sale a ajutat foarte mult preoţii din România. Aş aminti numai că în anul 1955 a trimis în România 35 de autoturisme „Volkswagen”. De asemenea Parohia Romano-Catolică din Rădăuţi a fost mult ajutată financiar.
De la Sfinţia sa avem foarte multe date despre preoţii originari din Bucovina, care s-au repatriat în Germania în anul 1940. De asemenea părintele a publicat studii istorice ale unor parohii bucovinene, de a căror date m-am folosit la întocmirea unor capitole din această carte. Aş enumera doar câteva din aceste studii: *Das Röm. Kath. Bistum Sereth* (Episcopia Romano-Catolică Siret), *Zwei Jubiläen der röm.-kath. Kirche in der Bukowina* (Două secole de existenţă a Bisericii Romano-Catolice în Bucovina), *Die Umsiedlung der Buchenlanddeutschen im Spätherbst 1940 und ihre Folgen für die Katholiken und ihre Priester aus Bessarabien, der Bukowina und der Dobrudscha* (Strămutarea germanilor bucovineni în toamna târzie a anului 1940 şi urmările ei pentru catolici şi preoţii lor din Basarabia, Bucovina şi Dobrogea) sau *Chronik der römisch-katholischen Pfarrei Sereth* (Cronica Parohiei Romano-Catolice din Siret)

Pr. Norbert Gaschler

6. Pr. **Karl Nikolajczuk** - vicar în perioada: 1 octombrie 1939 – 15 iunie 1940.
S-a născut pe 26 ianuarie 1917 în Bockfließ lângă Viena şi a fost sfinţit pe 29 septembrie 1939 la Iaşi. A activat la Rădăuţi ca al doilea vicar. Începând cu 15 iunie 1940 este numit vicar la Câmpulung Moldovenesc. Este repatriat în Germania în decembrie 1940.
Moare la 14 februarie 2006 ca preot emerit la Wetzelsberg (Bavaria - Germania).

Pr. Karl Nikolajczuk

7. Pr. **Wilhelm Stadniczuk** - vicar în perioada: 1 iulie 1940 – 5 decembrie 1940.
   S-a născut în data de 15 septembrie 1916 la Rădăuţi. Studiile teologice le-a urmat la Iaşi. A fost sfinţit în data de 24 iunie 1939 la Iaşi. A fost repartizat ca vicar şi profesor de religie la Cernăuţi. După ocuparea Cernăuţiului de către ruşi s-a refugiat şi a fost transferat la Rădăuţi ca vicar până la repatrierea sa din decembrie 1940. În Germania a fost arestat de Gestapo în martie 1941 şi a fost închis în lagărul de la Dachau pentru patru ani şi jumătate. În mai 1945 a fost eliberat.
   A decedat la data de 7 noiembrie 1985 şi a fost înmormântat în localitatea Gebensbach, arhidieceza München (Germania).

Pr. Wilhelm Stadniczuk

Paroh pr. Iosif Krassler

1. Pr. **Ioan Sociu** - vicar în perioada: 15 decembrie 1959 – 15 februarie1960.
   S-a născut la 18 iunie 1933 la Luizi-Călugăra, judeţul Bacău. Şcoala primară a făcut-o la Luizi-Călugăra, după care a urmat cursurile Liceului Seminarial din cadrul Seminarului Franciscan din Hălăuceşti. Institutul Teologic din Alba Iulia l-a absolvit în anul 1957. A fost sfinţit preot la 18 octombrie 1959 la Alba Iulia de către episcopul Marton Aron. După Rădăuţi a fost vicar la Prăjeşti (15 februarie 1960 - 30 noiembrie 1962), vicar detaşat la Fundu Răcăciuni (1 decembrie 1962 - 28 februarie 1963), Răchiteni (1 martie 1963 - 15 aprilie 1963), vicar la Bacău (16 aprilie 1963 - 15 mai 1964), Iaşi (16 mai 1964 - 30 noiembrie 1966). A fost paroh la Nicolae Bălcescu (1 decembrie 1966 - 31 ianuarie 2007). A decedat la 31 ianuarie 2007 la Bacău Parohia *Sfânta Cruce* şi a fost înmormântat la Nicolae Bălcescu, unde a activat 40 de ani[425].

Pr. Ioan Sociu

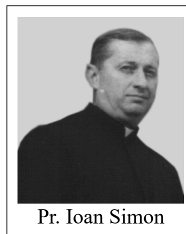
2. Pr. **Ioan Farţade** - vicar în perioada: august 1960 - martie 1964.
   S-a născut la Luizi-Călugăra la 23 august 1930. A intrat în Seminarul din Hălăuceşti, unde a urmat cursurile seminariale şi liceul teoretic din Bacău. Studiile teologice le-a făcut la Alba-Iulia şi Iaşi. A urmat şi doi ani de matematică-fizică. A făcut noviciatul în secret, profesiunea simplă la 4 octombrie 1954, iar cea solemnă la 4 septembrie 1958 şi a fost hirotonit preot la 5 octombrie 1958 la Alba-Iulia. A funcţionat ca vicar parohial la Brăjeşti (15 decembrie 1958 - 1 iunie 1959), Brăila (1 iunie 1959- 1 ianuarie

Pr. Ioan Farțade

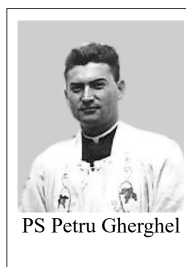
425 CADAR, Cornel, A trecut la Domnul pr. Ioan Sociu, [on line], www.ercis.ro, 2001-2012, accesat la 16 ianuarie 2012 la URL: http://www.ercis.ro/actualitate/viata.asp?id=20070169.

1960) şi Rădăuţi. Ca paroh a fost doar la Botoşani (1 octombrie 1964 - 4 iulie 1986). A murit la Botoşani şi a fost înmormântat în cimitirul din satul natal[426].

3. Pr. **Ioan Simon** - vicar în perioada: 1 octombrie 1964 – 1 iulie 1967.
S-a născut la 21 martie 1938, la Sagna. Cursurile primare şi clasa a V-a le-a făcut în satul natal, iar clasele VI-IX le-a urmat la Roman. După clasa a IV-a, timp de cinci ani, a întrerupt studiile. În anii 1955-1957 a fost dascăl la Roman, el făcând cursuri de pian cu pr. Rujanschi. În vara anului 1957, la absolvirea clasei a IX-a, a dat examen de admitere la Seminarul din Iaşi, unde a urmat cursurile teologice până în 1964. A fost sfinţit preot la 29 iunie 1964 la Alba-Iulia, de către episcopul Márton Áron. La 1 octombrie 1964, a fost numit vicar la Rădăuţi, iar la 1 iulie 1967, vicar de Barticeşti. De la 1 ianuarie 1969 a fost paroh de Gaidar - Coman. În perioada cât a activat la Coman, a fost numit în Comisia Liturgică a Diecezei de Iaşi. La 1 aprilie 1981 a fost numit paroh de Tămăşeni, unde a activat până în decembrie 1987, când a plecat în Germania. La 1 februarie 1988 a fost numit în funcţia de *pastor principal cu drepturi de vicarius paroecialis*. Zece ani mai târziu a fost încardinat în Dieceza de München şi Freising, funcţionând ca paroh la Waldkraiburg. La 1 ianuarie 2006 s-a pensionat la limită de vârstă, dar a continuat să lucreze ca paroh. La 23 iulie 2010, a trecut la cele veşnice, într-un spital din Pfarrkirchen (Germania). A fost înmormântat la Sagna[427].

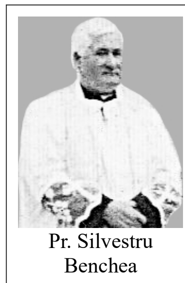

Pr. Ioan Simon

4. PS **Petru Gherghel** - vicar în perioada: 2 iulie 1967 – 1 noiembrie 1970.
Născut la Gherăeşti, la 28 iunie 1940, este sfinţit preot la Alba Iulia la 29 iunie 1965. Pe 21 februarie 1978, papa Paul al VI-lea l-a numit printr-un decret al Sfintei Congregaţii a Episcopilor *ordinarius ad nutum Sanctae Sedis cum munere administratoris apostolicis* al Episcopiei de Iaşi. Papa Ioan Paul al II-lea l-a ales şi l-a numit *episcop de Iaşi* la data de 14 martie 1990 şi este instalat oficial la 1 mai 1990. A fost păstorul diecezei până în anul 2019.

PS Petru Gherghel

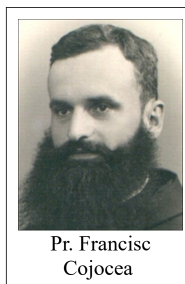
426 GABOR, Iosif, SIMON, Ioan, *op.cit.*, p. 145.
427 A trecut la Domnul pr. Ioan Simon [on line], www.ercis.ro, 2001-2012, accesat la 16 ianuarie 2012, la URL: http://www.ercis.ro/actualitate/viata.asp?id=20100763.

5. Pr. **Silvestru Benchea** OFMConv- vicar în perioada: 1 aprilie 1972 - 1 decembrie 1972.
   S-a născut la 22 martie 1926 la Fundu Răcăciuni, judeţul Bacău. Şcoala generală a urmat-o la Fundu Răcăciuni, iar liceul la Seminarul Franciscan din Hălăuceşti. A terminat Institutul Teologic din Alba Iulia în anul 1957 şi a fost hirotonit preot la 5 octombrie 1958 de către episcopul Márton Áron. A activat ca vicar la Craiova (8 decembrie 1958 - 31 mai 1962), Valea Seacă (1 iunie 1962 - 28 iunie 1962), Luizi-Călugăra (29 iunie 1962 - 3 mai 1964), Sârbi (4 mai 1964 - 8 decembrie 1968), Pustiana (9 decembrie 1968 - 7 octombrie 1969). A fost paroh la Adjudeni (7 octombrie 1969 - 1 aprilie 1972), paroh la Pustiana (1 decembrie 1972 - 1 septembrie 1990), Prăjeşti (1 septembrie 1990 - 8 mai 1998). A decedat la 8 mai 1998 la Prăjeşti unde a şi fost înmormântat[428].

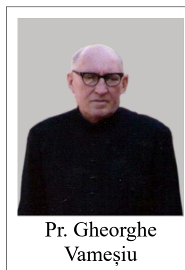

Pr. Silvestru Benchea

Paroh pr. Iosif Doboş - în perioada 1974 – 1979

1. Pr. **Francisc Cojocea** OFMConv - pensionar - a activat în perioada 1974 - 1975.
   S-a născut pe 2 mai 1907 la Fărcăşeni. În anul 1920 a intrat în Seminarul franciscan din Hălăuceşti. Studiile superioare le-a absolvit la Assisi şi Cracovia şi a fost hirotonit preot la Osimo (Italia) pe 21 mai 1932. Întors în ţară a fost numit vicar la Săbăoani (1932-1935), apoi paroh la Buruieneşti (1935-1938), paroh la Hălăuceşti (1938-1939), paroh din nou la Buruieneşti (1939-1942), paroh la Huşi (1942-1952), paroh la Berzunţi (1952-1953), paroh la Fărcăşeni (1953-1957), paroh la Adjudeni (1957-1969). În anul 1969 s-a pensionat şi s-a stabilit în casa din Huşi, unde a murit în anul 1985. A fost înmormântat în cavoul propriu din cimitirul din Huşi[429].

Pr. Francisc Cojocea

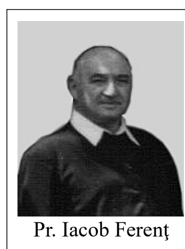
2. Pr. **Gheorghe Vameşiu** OFMConv, pensionar, a activat între anii 1975 – 1978.
   S-a născut la Moardaş, judeţul Sibiu, la 6 iulie 1912. Era greco-catolic şi liceul teoretic 1-a făcut la Blaj în perioada 1922-1929. A intrat în Seminarul franciscan în anul 1934. Profesiunea simplă a făcut-o la 4 octombrie 1935 la Săbăoani, iar cea solemnă, la 4 octombrie 1938. Studiile filozofice şi teologice le-a făcut la Luizi-Călugăra. A fost hirotonit preot în ritul oriental la 8 noiembrie 1938, la Blaj. Între 1 ianuarie 1939 şi 30 octombrie 1948 a fost administrator parohial la Gruilung, judeţul Bihor.

Pr. Gheorghe Vameșiu

428 GABOR, Iosif, SIMON, Ioan, *op.cit.*, p. 110.
429 Necrolog, [on line], www.ofmconv.ro, 2006-2012, accesat la 20 ianuarie 2012 la URL: www.ofmconv.ro/necrolog.

După interzicerea cultului greco-catolic a fost funcţionar administrativ la I.L.L. Câmpina (1949-1951). A fost arestat în lotul cu Nunţiatura din Bucureşti şi condamnat pe viaţă. A executat 15 ani până la eliberarea prin graţierea din 1964. De la 1 octombrie 1968 a fost îngrijitor la Parohia Mărgineni-Bacău. De la 1 mai 1970 la 1 aprilie 1974 a fost funcţionar administrativ la Parohia Iaşi. La 1 aprilie 1974 s-a pensionat şi a rămas un timp în Parohia Iaşi. A venit apoi la Rădăuţi, dar când a paralizat parţial a revenit la Iaşi, fiind îngrijit la Institutul Teologic. A murit la 15 februarie 1992 şi a fost înmormântat în cimitirul *Eternitatea* din Iaşi[430].

Paroh pr. Petru Budău

Pr. Iacob Ferenț

1. Pr. **Iacob Ferenţ,** pensionar, a activat în perioada februarie - septembrie 1979.
   S-a născut la 2 decembrie 1916 la Dărmăneşti, judeţul Bacău. A intrat în Seminarul din Iaşi, unde a urmat cursurile seminariale şi superioare. Din cauza vârstei nu a fost hirotonit preot cu colegii săi la 24 iunie 1939, ci la 13 august 1939. A activat ca vicar parohial la Cleja (1 septembrie 1939 - 1 septembrie 1940), Văleni (1 septembrie 1940 - 14 octombrie 1940), Vorniceni (14 octombrie 1940 - 1 iunie 1941) - şi Grozeşti-Oituz (1 iunie 1941 - 10 decembrie 1942). A fost apoi secretar episcopal Iaşi (10 decembrie 1942 - 30 mai 1944), apoi iar vicar la Dărmăneşti (30 mai 1944 - 20 noiembrie 1945), secretar episcopal Iaşi (20 noiembrie 1945 - 12 decembrie 1949), vicar la Focşani (12 decembrie 1949- 14 iunie 1950) şi Butea (14 iunie 1950- 1 iunie 1951). A fost numit paroh la Butea (1 iunie 1951 - 1 decembrie 1956), Iugani (1 decembrie 1956 - 15 iunie 1962) şi Hălăuceşti (15 iunie 1962 -11 februarie 1979). Pensionându-se s-a retras mai întâi la Rădăuţi, iar de la 15 septembrie 1979 s-a retras la Pildeşti unde a murit la 3 mai 1988[431].

Paroh pr. Anton Budău

Pr. Iosif Mareș

1. Pr. **Mareş Iosif** – vicar, fără numire, în perioada: 1982 - 1983.
   S-a născut la 2 ianuarie 1950 la Faraoani, judeţul Bacău. A fost sfinţit preot la 24 iunie 1975 la Iaşi de către episcopul Petru Pleşca. A activat ca vicar şi paroh în Dieceza de Iaşi (1975-1984): Prăjeşti, Focuri, Rădăuţi, Roman; vicar şi paroh în Dieceza de Timişoara (1984 - 9 mai 1988): Giarmata, Lugoj, paroh de Bacova, Niţchidorf şi Buziaş, paroh de Lovrin, Biled şi Şandra; preot colaborator în Dieceza de Szeged-Csanád din

430 GABOR, Iosif, SIMON, Ioan, *op.cit.*, p. 52.
431 *Ibidem*, p. 108.

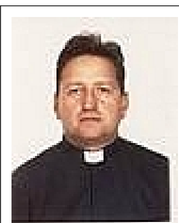
Ungaria (10 mai 1988 - 10 ianuarie 1989); capelan la Tulln an der Donau în Dieceza de St. Pölten, Austria (13 ianuarie 1989 - 31 iulie 1989); paroh la Lichtenau im Waldviertel (1 august 1989 - 31 august 1995); consilier spiritual (din 2010) şi paroh la biserica sanctuar din Vestenthal, Dieceza St. Pölten, Austria (1 septembrie 1995 - 31 august 2013), paroh la Weistrach (1 septembrie 2011 - 31 august 2013). Cât a activat în Austria a obţinut cetăţenia ţării respective. S-a pensionat la 1 septembrie 2013. Din februarie 2014 a revenit în ţară, la Bacău. A trecut la cele veşnice în dimineaţa zilei de 12 aprilie 2018, în apartamentul din Bacău, unde locuia în ultimul timp.

Paroh pr. dr. Eduard Ferenţ

1. Pr. **Isidor Iacovici** - vicar în perioada: 1 august 1984 – 31 august 1985.
   S-a născut la data de 9 aprilie 1958 la Mărgineni. Şcoala generală o face la Mărgineni, iar studiile liceale la Liceul Seminarial din Iaşi. Institutul Teologic Romano-Catolic *Sfântul Iosif* din Iaşi îl absolvă în anul 1984. A fost sfinţit preot la 29 iunie 1984 la Iaşi de către episcopul Balint Lajos. A făcut studii postuniversitare la Facultatea Pontificală *Teresianum* din Roma, obţinând licenţa în teologie spirituală. A activat ca vicar la Piatra Neamţ (31 august 1985 - 8 septembrie 1987), Prăjeşti (8 septembrie 1987 - 21 noiembrie 1989). A fost paroh la Vizantea (21 noiembrie 1989 - 1 octombrie 1991), Paşcani (1 octombrie 1991 - 27 iunie 1999), Iaşi în Parohia *Sfânta Tereza* (27 iunie 1999 - 27 iunie 2004). Din 1 iunie 2004 a fost numit paroh pentru emigranţii români din Roma.

Pr. Isidor Iacovici

2. Pr. **Alois Hîrja** - vicar în perioada: 1 octombrie 1985 – 31 iulie 1986.
   S-a născut la 12 iulie 1959 la Hălăuceşti - Iaşi. Şcoala generală o face la Hălăuceşti, iar studiile liceale le-a început la Liceul *C. Negruzzi* din Iaşi şi le-a finalizat la Şcoala de Cantori din Iaşi în anul 1976. Institutul Teologic Romano-Catolic *Sfântul Iosif* din Iaşi îl absolvă în anul 1984. A făcut studii postuniversitare la Universitatea *Alexandru Ioan Cuza* şi Universitatea Pontificală Saleziană din Roma. Are doctoratul în ştiinţele educaţiei, pastoraţia tinerilor, didactica religiei şi cateheză. A fost sfinţit preot la 29 iunie 1984 la Iaşi de către episcopul Balint Lajos. A activat ca vicar la Focşani (1 august 1984 - 31 iulie 1985), Adjudeni (1 august 1986 - 1 august 1988), Mărgineni (1 august 1988 - 14 martie 1991). A fost paroh la Ploscuţeni (15 martie

Pr. Alois Hîrja

1991 - 6 octombrie 1993), apoi din nou vicar la Cleja (7 octombrie 1993 - 1 octombrie 1994), paroh la Bălţaţi (2 octombrie 1994 - 31 iulie 2003), doctorand la Roma (1 august 2003 - 31 decembrie 2006), preot colaborator la Iaşi *Sfântul Anton de Padova* (1 ianuarie 2007 - 1 septembrie 2007). Din septembrie 2007 este administrator parohial la Valea Lupului.

3. Pr. **Ştefan Babiaş** - vicar în perioada: 1 august 1986 – 31 iulie 1988.
   S-a născut la 29 aprilie 1960 la Vicşani (lângă Siret), judeţul Suceava. După clasele primare făcute la Vicşani, a absolvit şcoala generală la Rădăuţi, după care a urmat la Iaşi Şcoala de Cantori. Institutul Teologic din Iaşi l-a absolvit în anul 1986. A fost sfinţit preot la 29 iunie 1986 de către episcopul Ioan Robu. A activat ca vicar la Rădăuţi şi Iugani (1 august 1988 – 31 iulie 1989). A fost numit paroh la Soloneţu Nou (1 august 1989 - 31 august 1996), Gura Humorului (1 septembrie 1996 - 31 august 2006) şi Suceava (1 septembrie 2006 - 21 martie 2010). La 15 martie 2005 a fost numit decan de Bucovina şi membru al Consiliului Prezbiteral.
   A decedat la 21 martie 2010 în urma unui infarct. A fost înmormântat la Siret.

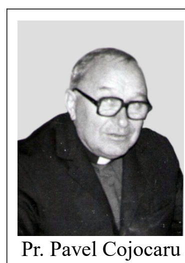

Pr. Ştefan Babiaş

4. Pr. **Eugen Lucaci** - vicar în perioada: 1 august 1988 – 10 februarie 1992.
   S-a născut la 22 august 1960 la Butea, judeţul Iaşi. Şcoala generală o face la Butea, iar liceul la Târgu Frumos. A absolvit Institutul Teologic Romano-Catolic *Sfântul Iosif* din Iaşi în anul 1986 şi a fost sfinţit preot la 29 iunie 1986 la Iaşi de către episcopul Ioan Robu. A activat ca vicar la Focşani (1 august 1986 - 31 iulie 1988), iar după Rădăuţi a fost numit paroh la Siret (11 februarie 1992 - 31 august 1993), Dărmăneşti (1 august 1993 - 31 august 2007) şi Oituz din1 septembrie 2007.

Pr. Eugen Lucaci

<u>Paroh pr. Iosif Doboş</u> - <u>în perioada 1990 – 2006</u>

1. Pr. **Pavel Cojocaru** - pensionar – vicar în perioada: 1 august 1992 – 31 iulie 1996.
   S-a născut la 31 decembrie 1930 la Doljeşti, judeţul Neamţ. Şcoala generală a urmat-o la Doljeşti. Gimnaziul l-a urmat la Hălăuceşti şi apoi la Bucureşti Şcoala de Cantori (în anul 1950). A urmat Institutul Teologic din Iaşi absolvindu-l în anul 1958. A fost sfinţit preot la 1 iunie 1958 în catedrala din Alba-Iulia de către episcopul Márton Áron. A activat ca vicar la

Pr. Pavel Cojocaru

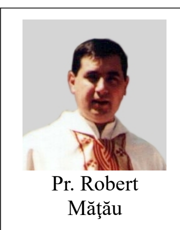
Oneşti (15 octombrie 1958 – 1 noiembrie 1960), Bacău (1 noiembrie 1960 – 1 aprilie 1963). A fost numit paroh la Răchiteni (1 aprilie 1963 – 1 iunie 1976). Într-un accident de tren la 1 ianuarie 1976 i-a fost amputată o treime din gamba piciorului stâng. A fost vicar la Nicolae Bălcescu (1 iunie 1976 – 1 octombrie 1977), Piatra Neamţ (1 octombrie 1977 – 1 iunie 1980). După pensionare a activat la Oţeleni (1 iunie 1980 – 1noiembrie 1982), vicar la Răducăneni (1 noiembrie 1982 – 1 mai 1983), Cireşoaia şi Gherăeşti (1 mai 1983 – 1 septembrie 1985), vicar şi consilier episcopal la Iaşi (1 septembrie 1985 – 1 august 1992). După Rădăuţi s-a stabilit la Botoşani unde a şi decedat (21 iulie 2007)[432].

2. Pr. **Petre Chelaru** - vicar în perioada: 1 august 1996 – 31 iulie 1999.
   S-a născut la 31 martie 1969 la Pildeşti, judeţul Neamţ. A absolvit învăţământul primar şi gimnazial la Şcoala Generală din Pildeşti, treapta întâi de liceu la Roman, după care a urmat treapta a doua la Şcoala de Cantori din Iaşi. Institutul Teologic Romano-Catolic *Sfântul Iosif* din Iaşi l-a absolvit în anul 1996. A făcut trei ani de studii la Seminarul Diecezan din Malaga, Spania. A urmat studii postuniversitare la Facultatea de Teologie (SJ) din Granada, Spania, unde a obţinut licenţa în teologie cu specializarea în teologie pastorală. A fost sfinţit preot la 24 iunie 1996 la Iaşi de către episcopul Petru Gherghel. După perioada de vicariat la Rădăuţi a fost numit paroh la Schineni (1 august 1999 - 11 august 2001), vicar şi capelan pentru românii din Spania la Parohia *San Manuel* din Mijas-Costa, Spania (11 septembrie 2001 - 31 iulie 2006), vicar la Tomeşti (august 2006), iar din septembrie 2006 este profesor la clasele de liceu cu profil teologic din cadrul Şcolii Normale *Vasile Lupu* din Iaşi.

Pr. Petre Chelaru

3. Pr. **Cristian Diac** senior - vicar în perioada: 1 august 1999 – 31 iulie 2000.
   Actualmente locuieşte în Germania nemaifiind preot.

4. Pr. **Robert Măţău** - vicar în perioada: martie 2001 – 31 iulie 2001.
   S-a născut la 1 octombrie 1968 la Oneşti - Bacău. Şcoala generală o face la Oneşti, iar studiile liceale la Liceul *Grigore Moisil* din Oneşti. A urmat apoi studiile teologice la Facultatea de Teologie din cadrul Universităţii *Babeş-Bolyai* din Cluj Napoca. Au urmat apoi o serie de studii postuniversitare în Austria, şi în Marea Britanie. A fost sfinţit preot la 1 septembrie 1991 la Satu Mare. A activat ca vicar la Focşani (aprilie 1997 - ianuarie 1998), Adjudeni (februarie 1998 - august 1998). Din august 1998 şi până în mai 1999 a fost student la

Pr. Robert Măţău

432 A trecut la Domnul pr. Pavel Cojocaru [on line], www.ercis.ro 2001-2012, accesat la 16 ianuarie 2012, la URL: http://www.ercis.ro/actualitate/viata.asp?id=20071275.

Language and Catechical Institute din Gaming (Austria), după care este numit vicar la Bacău în Parohia *Sfântul Nicolae* (iunie 1999 - martie 2001). Este numit paroh la Schineni (12 august 2001 - 12 august 2006), iar începând din 12 august 2006 este capelan şi responsabil cu pastoraţia românilor din Marea Britanie în Parohia *Ss. Sebastian şi Pancras* din Kingsbury, Londra, Dieceza de Westminster.

5. Pr. **Vasilică Pană** - vicar în perioada: 1 august 2001 – 31 iulie 2002.
   S-a născut la 10 august 1974 la Tg Ocna, judeţul Bacău. În septembrie 1992 a intrat la Seminarul din Iaşi. A fost sfinţit preot la 29 iunie 1999 la Iaşi de către episcopul Petru Gherghel. A activat ca vicar la Săbăoani (1 august 1999 - 1 august 2001), Focşani (1 august 2002 - 1 august 2003), iar începând din 1 august 2003 este capelan la Emsdetten, Germania.

Pr. Vasilică Pană

6. Pr. **Mihail Farcaş** - vicar în perioada: 1 august 2002 – 31 iulie 2005.
   S-a născut la 28 mai 1971 la Săbăoani, judeţul Neamţ. Şcoala generală o face la Săbăoani, iar liceul la Roman. Absolvă Institutul Teologic Romano-Catolic *Sfântul Iosif* din Iaşi în anul 2002. A urmat şi studii universitare la Facultatea de Fizică din cadrul Universităţii *Alexandru Ioan Cuza* din Iaşi. A fost sfinţit preot la 29 iunie 2002 la Iaşi de către arhiepiscopul Ioan Robu.
   A activat ca vicar la Roman în Parohia *Inima Neprihănită a Mariei* (1 august 2002 - 8 august 2002), Roman în Parohia *Sfânta Tereza a Pruncului Isus* (1 august 2005 - 31 iulie 2007). A fost numit paroh la Arini (1 septembrie 2007 - 31 august 2009). În perioada 2009 - 2012 s-a aflat în Italia la studii, iar din octombrie 2012 este profesor de catehetică la Institutul Teologic Romano-Catolic *Sfântul Iosif* din Iaşi şi în acelaşi timp preot colaborator în Parohia Răducăneni.

Pr. Mihail Farcaş

7. Pr. **Anton Lucaci** - vicar în perioada: 1 august 2005 – 31 iulie 2006.
   S-a născut la 8 iulie 1976 la Sagna. A fost hirotonit la 29 iunie 2002 la Iaşi. Începând din august 2006 este în pastoraţie în Parohia *St. Bonifatius* din Riedstadt-Goddelau, Dieceza de Augsburg (Germania).

Pr. Anton Lucaci

8. Pr. **Cristian Diac** - vicar în perioada: 1 august 2006 – 31 iulie 2007.
   S-a născut la 19 februarie 1981 la Valea Seacă. Şcoala generală a urmat-o la Valea Seacă, iar liceul la Seminarul Liceal *Sfântul Iosif* Bacău. A fost sfinţit preot la 29 iunie 2006 la Iaşi de către episcopul Petru Gherghel.
   După Rădăuţi a activat ca vicar în Parohia Catedralei Romano–Catolice din Iasi în perioada 1 august 2007 – 31 iulie 2010. Din 1 septembrie 2010 se află în pastoraţie în Parohia *Sfântul Leopold* din Graz (Austria).

Pr. Cristian Diac

Paroh pr. Iosif Răchiteanu

1. Pr. **Emanuel Imbrea** - vicar în perioada: 1 august 2007 – 31 iulie 2009.
   S-a născut la 26 aprilie 1982 la Roman. După şcoala generală urmată în satul Săbăoani, a absolvit Liceul Seminarial din Bacău în anul 2000, iar Institutul Teologic Romano-Catolic *Sfântul Iosif* din Iaşi în anul 2007. A fost sfinţit preot la 24 iunie 2007 la Iaşi de către episcopul Petru Gherghel. A activat ca vicar la Rădăuţi (1 august 2007 - 31 iulie 2009), Roman, în Parohia *Fericitul Ieremia Valahul* (1 august 2009 - 1 august 2011), capelan pentru spitalele din Roman (1 septembrie 2009 - 1 august 2011). În anul 2011 (începând cu data de 1 august) era vicar la Parohia Oituz.

Pr. Emanuel Imbrea

2. Pr. **Richard Toth** - venit prin transfer de la Barticesti. A activat ca vicar în perioada 15 august 2009 – 20 februarie 2010.
   S-a născut la 1 ianuarie 1977 la Tg Ocna. A fost sfinţit preot la 24 iunie 2007 la Iaşi. A activat ca vicar în parohia Barticeşti în perioada 1 august 2007 – 14 august 2009. După Rădăuţi a fost numit paroh la Parohia Romano-Catolică *Numele Preasfintei Fecioare* din Pralea, jud. Bacău.

Pr. Richard Toth

3. Pr. **Paul Agu** - venit prin transfer de la Bacău. A fost vicar în perioada 1 august 2010 – 15 octombrie 2011.
   După terminarea cursurilor gimnaziale din Roman, în anul 1994 este primit la Seminarul Liceal *Sf. Iosif* din Bacău pe care îl încheie în anul 1998. În acelaşi an merge la Institutul Teologic *Sf. Iosif* din Iaşi unde continuă pregătirea pentru Sfânta Preoţie prin studii şi activitate social-pastorală. Este sfinţit pre-

Pr. Paul Agu

ot în anul 2005 în catedrala din Iaşi de către episcopul Petru Gherghel. În perioada 1 august 2005 - 31 iulie 2007 a activat ca vicar parohial în parohia *Sf. Maria, Regină* din Tămăşeni, jud. Neamţ, iar în perioada 1 august 2007- 31 iulie 2010 a activat ca vicar parohial în parohia *Fericitul Ieremia* din Bacău.
Începând cu 16 octombrie 2011 a fost transferat ca vicar în parohia Focşani.

Pr. Alin-Cătălin Butnaru

4. Pr. **Alin-Cătălin Butnaru** – vicar în perioada: 1 august 2012 – 31 iulie 2015.
S-a născut la 30 aprilie 1985, în Parohia Romano-Catolică *Sfânta Fecioară Maria, Regină* din Tămăşeni. În perioada 1992-2000, a urmat cursurile gimnaziale la Şcoala Generală cu clasele I-VIII din satul natal, Tămăşeni. Între anii 2000-2002, a urmat cursurile Liceului seminarial din Bacău, iar din 2002-2004, cursurile de la Grupul Şcolar *Vasile Sav* din Roman, cu profilul matematică-informatică. După terminarea liceului, timp de un an (2004-2005), a frecventat cursurile Facultăţii de Economie şi Administrarea Afacerilor din cadrul Universităţii *Alexandru Ioan Cuza* din Iaşi. Din anul 2005, a frecventat cursurile Institutului Teologic Romano-Catolic *Sfântul Iosif* din Iaşi, pe care l-a absolvit în anul 2012. În cadrul curricumului de studii al Institutului Teologic Romano-Catolic *Sfântul Iosif*, în anul pastoral (2009-2010), ca seminarist, a avut o experienţă misionară în Parohia Romano-Catolică *Sfântul Bartolomeu* din Palestina (Ecuador – America Latină). A fost sfinţit preot la 29 iunie 2012, la Iaşi, prin impunerea mâinilor episcopului Petru Gherghel.

<u>Paroh pr. Aurel Iștoc</u>

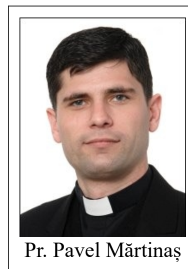
1. Pr. **Cristinel Gal** – vicar în perioada 1 septembrie 2015 – 31 august 2016.
   S-a născut la data de 3 noiembrie 1982 la Pildești. A fost hirotonit la data de 24 iunie 2008 la Iași. A fost vicar la Adjudeni (1 august 2008-31 iulie 2011) și Suceava (1 august 2011-31 august 2015). De la 1 septembrie 2016 a fost numit paroh la Gherăeştii Noi - *„Sfânta Fecioară Maria, Regina Lunii Mai”*.

Pr. Cristinel Gal

2. Pr. **Cosmin Alexandru Cimpoeșu** – vicar în perioada: 1 august 2016 – 31 iulie 2018.
   S-a născut la Bacău la data de 21 septembrie 1990. În anul 2009, tot la Bacău, a absolvit Seminarul Mic. În anul 2016, la Iași, a absolvit Institutul Teologic Romano-Catolic, iar la data de 24 iunie a fost hirotonit preot prin impunerea mâinilor PS Petru Gherghel, episcopul diecezei noastre. După perioada de vicariat la Rădăuți a fost trimis misionar în Coasta de Fildeș.

Pr. Cosmin Alexandru Cimpoeșu

3. Pr. **Pavel Mărtinaș** – vicar în perioada: 1 august 2018 – 31 iulie 2021.
   S-a născut la Răducăneni, județul Iași, la data de 1 mai 1988. În anul 2014, la Iași, a absolvit Institutul Teologic Romano-Catolic Sfântul Iosif, iar la data de 24 iunie a fost hirotonit preot prin impunerea mâinilor PS Petru Gherghel. A activat ca: vicar la Parohia *„Adormirea Maicii Domnului”* Pildești (1 august 2014 - 31 iulie 2017), vicar la Parohia *„Sf Anton de Padova”* Iasi (1 august 2017 - 31 iulie 2018).

Pr. Pavel Mărtinaș

<u>Paroh pr. Eduard Soare</u>

1. Pr. **Ionuț-Lucian Minac** – vicar începând cu 1 august 2021.
   S-a născut la data de 6 ianuarie 1995 la Piatra Neamț, în Parohia *„Sfântul Iosif Muncitorul”*. În anul 2021 a terminat Institutul Teologic „Sfântul Iosif” din Iași. A fost sfințit la data de 24 iunie 2021 prin impunerea mâinilor PS Iosif Păuleț.

Pr. Ionuț-Lucian Minac

Capitolul X - Preoţii originari din Parohia Rădăuţi

Preoţii hirotoniţi, originari din parohia Rădăuţi, sau care au locuit pe teritoriul parohiei până la hirotonire, sunt:

1. Fraţii pr. **Francisk şi Jósef Łuczko**

   Pr. **Francisk Łuczko** s-a născut la 2 septembrie 1874 la Rădăuţi. În anul 1893 a absolvit liceul la Cernăuţi, iar în anul 1893 a absolvit Facultatea de Drept din Lemberg după care a urmat cursurile Facultăţii de Teologie, tot din Lemberg. A fost sfinţit la 9 iulie 1899 la Lemberg. Din datele oferite de domnul profesor dr. Jan Bujak din Kraków am aflat că până în anul 1905 a fost vicar în parohia Karlsberg (Gura Putnei), după care, între anii 1905-1906 a fost profesor de religie. În perioada 1906-1908 a îndeplinit funcţia de administrator în Parohia Hadikfalva (Dorneşti), iar din anul 1908 şi până în anul 1910 a fost paroh la Karlsberg (Gura Putnei), după care a fost numit paroh la Hadikfalva (Dorneşti). La data de 7 aprilie 1909 a fost distins cu titlul de *Expositorio canonicali.* Din 1930 și până în anul 1940 a fost din nou paroh la Karlsberg (Gura Putnei). În decembrie 1940 este repatriat în Germania. A decedat la Jodbow (Polonia) la 13 mai 1949.

   Pr. Francisk Łuczko

   Pr. **Jósef Łuczko** s-a născut la data de 28 decembrie 1875. În anul 1894 a absolvit cursurile Facultăţii de Teologie din Lemberg. A fost sfinţit la 9 iulie 1899 la Lemberg, iar primiţia a avut-o la data de 16 iulie 1899 împreună cu fratele său Francisk. A fost catehet la gimnaziul din Siret, iar din septembrie 1910 a fost numit profesor la Gimnaziul nr. 3 din Cernăuţi. În ultimii ani, înainte de a se repatria în Germania în anul 1940, a primit titlul de monsenior şi a fost numit vicar general al Bucovinei. După repatriere, a fost paroh pentru scurt timp (1945) la Różanka, decanatul Międzylesie (Polonia), iar în perioada septembrie 1945 – noiembrie 1946 a fost vicar în Parohia *Sf. Ioan Botezătorul* din Międzyrzeczu (Polonia). A decedat la 6 martie 1953 la Kostowice, lângă Varşovia.

   Pr. Jósef Łuczko

2. Pr. **Josef Roth**

   S-a născut în decembrie 1870 la Rădăuţi. A fost sfinţit la Lemberg în anul 1900. În anul 1940 s-a repatriat în Germania. A decedat în anul 1944 în Polonia.

3. Pr. **Hans Bojescu**

   S-a născut la Rădăuţi în anul 1897. A fost sfinţit la Lemberg în anul 1923. A decedat la data de 3 martie 1970 în SUA.

4. Pr. **Emil Häusler**
   S-a născut în anul 1890 în Rădăuţi. Liceul l-a urmat la Rădăuţi, iar studiile teologice la Lemberg. A fost sfinţit preot la Lemberg la 10 august 1915 şi în acelaşi an la 22 august a oficiat prima sa slujbă. Din luna noiembrie 1929 a fost paroh la Siret unde a murit în data de 8 aprilie 1935. Este înmormântat în cimitirul din Siret.
5. Pr. **Rudolf Dombrowski**
   A fost sfinţit în luna iulie 1909 la Lemberg. A avut primiţia în biserica din Rădăuţi la data de 22 iulie 1909. La 4 august a fost numit vicar în parohia Zimnawoda. Înainte de a ajunge la post, a plecat spre Lemberg unde a murit la 23 septembrie 1909. Transportat la Rădăuţi, trupul neînsufleţit a fost înmormântat în cimitirul catolic, lângă mormântul parohului pr. Eduard Niestenberger.

Pr. Rudolf Dombrowski

6. Pr. **August Żołądkowski**
   S-a născut în luna august 1900, la Rădăuţi. A absolvit liceul tot la Rădăuţi în anul 1920. Studiile teologice le-a făcut la Lemberg. A fost sfinţit pe 13 iulie 1924 la Lemberg. Şi-a oficiat prima liturghie la 13 iulie 1924. În perioada 1924 - 1925 a fost profesor de religie romano-catolică la Liceul real *Eudoxiu Hurmuzachi* după care a fost o perioadă vicar tot la Rădăuţi (noiembrie 1924 - iunie 1926). În anul 1926 a fost numit paroh la Molodia, iar din anul 1935 a fost transferat ca paroh la Siret unde a activat până în anul 1938.

7. Pr. **Rudolf Stadler** OFMConv.
   S-a născut la Rădăuţi la data de 10 mai 1902. A fost sfinţit la 22 mai 1932 la Osimo, Italia. Primiţia a avut-o la 31 iulie 1932, la Rădăuţi. Până la repatrierea sa din anul 1940 în Germania a lucrat în Parohia Paşcani.

8. Pr. **Josef Hanus**
   S-a născut la 13 septembrie 1903, la Rădăuţi. Şcoala generală şi gimnaziul le-a urmat la Rădăuţi. Studiile teologice le-a urmat la Facultatea de Teologie din Lemberg şi la Institutul Teologic din Timişoara. A fost sfinţit la 31 martie 1931 la Timişoara. A avut primiţia la 28 iunie 1931 la Rădăuţi. A fost vicar la Althütte (Huta Veche, azi în Ucraina), iar din anul 1935 era paroh la Ciudei, lângă Storojineţ (azi în Ucraina). S-a strămutat în Germania în anul 1940. A decedat la 12 octombrie 1973 la Sinzing, dieceza de Augsburg (Germania).

9. Pr. **Kurt Bensch**
   S-a născut la 23 septembrie 1905 la Zastawna, dar a locuit la Rădăuţi. Studiile teologice le-a urmat la Lemberg. A fost sfinţit la Lemberg la 26 iunie 1931. A

avut primiţia la 5 iulie 1931 la Rădăuţi. În anul 1940 când s-a repatriat în Germania era paroh la Poiana Micului, judeţul Suceava. A decedat la 19 iulie 1983 în localitatea Berchtesgaden, Bavaria (Germania).

10. Pr. **Emil Kendelbacher**
S-a născut la 28 ianuarie 1908 în Rădăuţi şi a fost hirotonit la 29 iunie 1938. A fost paroh la Pitesti (1948 – 1951), vicar substitut şi paroh la Catedrala *Sf Iosif* din Bucureşti (1960-1980).
A decedat la 10 ianuarie 1980 în Bucureşti.

11. Pr. **Leopold Hohenecker**
S-a născut la 2 ianuarie 1909, la Rădăuţi. A fost hirotonit la Timişoara la 25 februarie 1945. În anul 1951 fost pentru câteva luni vicar la Drobeta Turnu Severin, iar apoi paroh la Vatra Dornei (1951-1959) şi la Craiova (1965-1984). La data de 9 ianuarie 1959 este arestat de securitate (pe când era paroh la Vatra Dornei) şi dus la Suceava pentru cercetări. Tribunalul Militar Iaşi îl condamnă la 5 ani de închisoare pentru „uneltire”. A fost închis în penitenciarele din Botoşani, Jilava, Gherla şi Giurgeni. Ultima parte a pedepsei a ispăşit-o în penitenciarul din Jilava de unde a fost eliberat în data de 7 ianuarie 1964. După eliberare, câteva luni a stat tot la Vatra Dornei, după care a fost numit paroh la Craiova, de unde s-a pensionat pentru limită de vârstă. A decedat la 11 iulie 1992 în Bucureşti.

12. Pr. **Carol Kozlowski**
S-a născut la 12 ianuarie 1909 la Rădăuţi. A fost hirotonit la 24 iunie 1934 la Bucureşti.
Era paroh la Câmpulung Muscel când, la data de 21 mai 1950, este arestat de securitate şi după câteva luni de anchetă, în anul 1951 este condamnat de Tribunalul Militar Bucureşti la 15 ani de detenţie pentru „apartenenţă la organizaţie subversivă”. Ulterior i se reduce perioada de detenţie la 10 ani.
De asemenea, tot în anul 1951, într-un alt dosar întocmit de securitate, este condamnat de Tribunalul Câmpulung Muscel la 30 de ani de detenţie pentru „port de armă fără autorizaţie”.
În anul 1955 i se rejudecă dosarul şi ultima pedeapsă este contopită în cea de 10 ani de detenţie. A fost eliberat la data de 17 mai 1963 din penitenciarul Gherla. A mai stat închis şi în penitenciarele din Aiud şi Ocnele Mari. După eliberare a fost paroh la Ploieşti. A decedat la 21 aprilie 1979 în Bucureşi.

13. Pr. **Johann Gertel**
S-a născut la data de 3 februarie 1910, la Rădăuţi. A fost sfinţit la 22 mai 1932 la Bucureşti. Primiţia a avut-o la 25 septembrie 1932, la Rădăuţi.

14. Pr. **Albert Stadler** OFMConv.

S-a născut la 17 martie 1911 la Rădăuţi. A fost sfinţit la 16 decembrie 1934 la Osimo. A fost preot militar în timpul celui de al Doilea Război Mondial. A căzut în anul 1941 pe frontul din Rusia ca soldat Wehrmacht.

15. Pr. **Iosif Krassler** OFMConv.
S-a născut la 7 iulie 1910, la Rădăuţi. În anul 1926 este admis la Seminarul franciscan din Hălăuceşti. În anul 1932 a depus profesiunea religioasă temporară, iar în anul 1935 cea perpetuă. A absolvit studiile de filozofie şi teologie la Luizi-Călugăra, unde a fost hirotonit la 4 aprilie 1937. A făcut primiţia la 30 mai 1937 la Rădăuţi. A activat apoi o perioadă ca director al Seminarului de la Hălăuceşti. După ce regimul comunist a desfiinţat toate organizaţiile bisericeşti, Seminarul fiind închis, a fost numit vicar parohial la Bacău. Începând din 20 decembrie 1951 este transferat ca vicar la Focşani, unde este numit ulterior paroh. În data de 1 mai 1959 este numit paroh la Rădăuţi. La 20 mai, este instalat oficial. În anul 1974, la cerere, a fost eliberat din funcţie. A emigrat în Germania unde a decedat la 28 noiembrie 1989, fiind înmormântat la Oberzell-am- Main, lângă Würtzburg (Germania).

Pr. Iosif Krassler

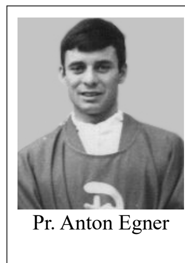
16. Pr. **Wilhelm Stadniczuk**
S-a născut la 15 septembrie 1916, la Rădăuţi. Studiile teologice le-a absolvit la Iaşi. A fost hirotonit la Iaşi la 24 iunie 1939. A fost repartizat ca vicar şi profesor de religie la Cernăuţi. După ocuparea Cernăuţiului de către ruşi s-a refugiat şi a fost transferat la Rădăuţi ca vicar până la repatrierea sa din decembrie 1940. În Germania a fost arestat de Gestapo în martie 1941 şi a fost închis în lagărul de la Dachau pentru patru ani şi jumătate. În mai 1945 a fost eliberat. A decedat la 7 noiembrie 1985 la Gebensbach, arhidieceza München (Germania).

17. Pr. **Johann Proschinger** OFMConv.
S-a născut la 2 ianuarie 1925 la Fălticeni. A absolvit Şcoala generală de 6 clase din Rădăuți (1937). Urmează apoi cursurile Seminarului Liceal Franciscan din Hălăuceşti (1943). În anul 1952 absolvă studiile teologice la Institutul Teologic din Alba Iulia şi a fost sfinţit preot la 26 octombrie 1952 de catre PS Alexandru Cisar. A activat ca vicar la Oţeleni (1952-1955), Galaţi (1955-1956), Siret (1956), Huşi (1956-1957) şi Hălăuceşti (1957-1960). A fost paroh la Cotnari (1960-1967), Suceava (1967-1990), Hălăuceşti (1990-1991) şi Galaţi (1991-2000). Din anul 2000 este preot emerit la Suceava. La 28 octombrie 2012 a sărbătorit la Suceava 60 de ani de la hirotonire.

Pr. Johann Proschinger

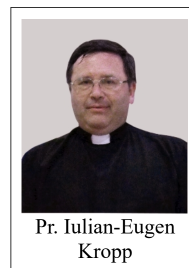
18. Pr. **Anton Egner (Antonov)**

S-a născut la 5 august 1956, la Sighişoara. În anul 1973 a absolvit Școala Generală de 10 clase la Rădăuți (unde se mutase împreună cu părinţii), iar în anul 1977 Școala de Cantori din Iași. A urmat apoi cursurile Institutului Teologic Romano-Catolic *Sf. Iosif* din Iași pe care le-a terminat în anul 1983. A fost sfințit preot la 29 iunie 1983, la Iași, de către episcopul Jakab Antal. Primiţia a avut-o în data de 2 iulie 1983 la Rădăuţi. A activat ca vicar la Săbăoani (1983-1985), Cleja (1985-1986) și Barticești (1986-1990). A fost paroh la Fălticeni (1990-1996), Vatra Dornei (1996-2007), fără numire la Parohia *Sf. Cruce* din Bacău (2007 - 31 august 2009). Din anul 2012 este paroh la Ciugheș (de la 1 septembrie 2009).

Pr. Anton Egner

19. Pr. **Iulian-Eugen Kropp**

S-a născut la 29 aprilie 1960 la Rădăuţi. A absolvit în anul 1975 Școala generală de 8 clase la Rădăuți. A urmat două clase la Liceul *Eudoxiu Hurmuzachi* din Rădăuți (1976-1977), apoi a continuat la Școala de Cantori din Iași, pe care a absolvit-o în anul 1979. Cursurile Institutului Teologic din Iași le-a absolvit în anul 1986. A fost sfințit preot la 29 iunie 1986, la Iași, de către arhiepiscopul Ioan Robu. A activat ca vicar la Suceava (1 august - 31 august 1986), Pildești (1 septembrie 1986 - 19 august 1987) și din nou la Suceava (20 august - 31 decembrie 1987). A fost paroh la Siret (1 ianuarie 1988 - 10 februarie 1992), preot colaborator la Chișinău, Republica Moldova (11 februarie - aprilie 1992), Bălți, Republica Moldova (mai 1992 - 31 iulie 1993). Din 1993 se reîntoarce în ţară şi este numit paroh la Ciugheș (1 august 1993 - 30 aprilie 1996), Cacica (1 mai 1996 - 16 august 2001), Solonețu Nou (16 august 2001 - 31 iulie 2005), Târgu Frumos (1 august 2005 – 1 septembrie 2010), Răducăneni (1 septembrie 2010 – 31 august 2021), Mircești (începând cu 1 septembrie 2021).

Pr. Iulian-Eugen Kropp

20. Pr. **Marius Stanislav Bucevski**

S-a născut la 24 iunie 1976, la Rădăuţi. A absolvit școala gimnazială la Rădăuți în anul 1990. Liceul Seminarial din Bacău l-a absolvit în anul 1995. A urmat apoi cursurile Institutului Teologic din Kul-Lublin (Polonia). A fost sfințit preot la 29 iunie 2001, la Roman, de către episcopul Petru Gherghel. A urmat apoi studii postuniversitare tot la Kul-Lublin, unde a obținut masteratul în teologie. A activat ca vicar la Suceava (1 august 2001 - 1 august 2003), apoi paroh la Poiana Micului (1 septembrie 2003 - 1 iulie 2005). Din anul 2005 și până în anul 2012 a fost paroh la Solonețu Nou.

Pr. Marius Stanislav Bucevschi

21. Pr. **Michail-Iulian Echert.**

Pr. Michail-Iulian Echert

Născut la Rădăuți la data de 4 iulie 1993. A absolvit școala gimnazială în anul 2008. După absolvirea studiilor liceale, pasionat de istorie, a dat concurs de admitere la Facultatea de Istorie din cadrul Universității din București, dar, după numai un an, și-a dat seama că nu acesta era drumul pe care și-l dorea. Renunță și în anul 2013 se înscrie la concursul de admitere la Institutul Teologic Romano-Catolic *„Sfântul Iosif”* din Iași. Este admis primul pe listă. Termină studiile în anul 2020 și este hirotonit preot de către episcopul Iosif Păuleț, la Iași, la data de 8 septembrie 2020. Activează ca vicar la Parohia Romano-Catolică „Sfântul Nicolae” din Bacău până în anul 2022 când pleacă la Roma, la studii, la Universitatea Pontificală Gregoriană, Facultatea de Istorie și bunuri culturale ale bisericii.

DOSAR ÎNTOCMIT DE: Secția M.A.I. Suceava
(unitatea)

CATEGORIA PENALĂ CR   Nr. MATRICOL 2/960

PENITENCIARUL Jilava

FIȘA MATRICOLA PENALA

LOCUL ȘI DATA TRANSFERĂRII	
Botoșani	05.04.960
Jilava	29.11.60
Gherla	13.I.961
Jilava	16.V.962
Gherla	5.X.962
Giurgeni	14.V.63
JILAVA	18.08.63

Numele HOHENECKER pronumele LEOPOLD
porecla
Născut în anul 1909 luna 01 ziua 2
comuna Rădăuți raionul Rădăuți reg. Suceava
fiu lui Ioan și al Silvia
Domiciliat în com. Vatra-Dornei strada I. V. Stalin
nr. 17 raionul Vatra-Dornei regiunea Suceava
Ocupația la data arestării preot
Ocupația în trecut idem
Ultimul loc de muncă Parohia Romano-Catolică
Localitatea Vatra Dornei
Averea la data arestării nu posedă
Averea în trecut idem
Ocupația părinților în prezent decedați
Ocupația părinților în trecut grefier
Originea socială mic burghez categ. socială
Studii Fac. teologie specialitatea
Cetățenia română naționalitatea germană
Starea civilă necăsătorit numele soț
Copii: băeți — fete —
Apartenența politică la data arest. neîncadrat
Apartenența politică în trecut idem
Serviciul militar: ctg. gradul
Unitatea căreia aparține Ef. Corpul 1 Craiova

ANTECEDENTE PENALE

Semnătura deținutului și amprenta

Arestat de: Secția MAI Suceava
La data de: 9.I.1959
Depus ca: Prev./Cond. la data: 2.3.1960

Fișa întocmită de:
Comandant (stampila)
Șef Gr. evidență

Tip. M.A.I. — c. 01960

Fișa matricolă penală nr. 2/1960 întocmită de Secția MAI Suceava părintelui **Leopold Hohenecker** în momentul arestării sale din data de 9 ianuarie 1959 la Vatra Dornei. Fața documentului.
Din acest document mai aflăm că pe perioada detenției a stat închis în mai multe închisori: Botoșani, Jilava, Gherla și Giurgeni.
Sursa: http://www.crimelecomunismului.ro/ro/fise_detinuti_politici.

PENITENCIARUL Aiud

Nr. dosarului personal 100

1. O. Mari 464/53
2. Aiud 20/56
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.

Anul 1952 luna ... ziua ...

FIȘA MATRICOLĂ PENALĂ

1. Numele COZLOWSKI C. Pronumele CAROL
Porecla
2. Născut în anul 1909 luna Ian. ziua 12 în Comuna Rădăuți
Raionul Rădăuți Regiunea Suceava
3. Fiu lui Cozmir (+) și al Maria (+)
4. Domiciliat în Comuna C.L. Muscel Str. N. Vodă Nr. 130
Raionul C.L. Muscel Regiunea Pitești
5. Ocupațiunea la data arestării preot în trecut idem
6. Averea deținut ... la data arestării fără în trecut fără
7. Ocupația soț ... în prezent / în trecut /
8. Averea soț ... în prezent ... în trecut ...
9. Ocupația părinților în prezent decedați în trecut funcț.
10. Averea părinților în prezent — în trecut fără
11. Origina socială săraci Studii
12. Cetățenia Română (dacă este cetățean străin se va menționa dacă posedă pașaport).
13. Starea civilă necăsătorit numele soț ... copii băieți fete
14. Serviciul militar: ctg. 1931 gradul Cpt. unitatea căreia aparține C.M. Roman
15. Apartenența politică a deținut ... la data arestării ... în trecut ...
16. Starea sănătății (Ce defecte fizice și psihice are) ...

SEMNALMENTE: Talia 170 m. fruntea lată nasul potrivit gura mijl. bărbia ovală
fața prelungă ochii albaștri părul — sprâncenele castanii barba rasă
urechea ovale mustața rade semne particulare n/are

SITUAȚIA JURIDICĂ:
a) Antecedentele penale declară că n-a mai fost condamnat
Dacă este infractor din obicei ...
b) Prevenit, depus la data de ... de către ... cu mandatul de arestare
Nr. ... /195 ... pentru fapt ... art. ...
Descrierea pe scurt a faptului ...
Prin ordonanța definitivă Nr. ... /195 ... emisă de ...
... rămas sub stare de arest până la terminarea judecății.
c) Internat, de către ... cu ord. Nr. ...
Se mai menține ca prevenit/internat cu mandat/ordin N-rele ...
Ieșiri provizorii ...
Reprimiri din ieșiri provizorii ...
Pedepse disciplinare ...
Purtarea ... Cum a muncit ...
Ieșiri definitive ...

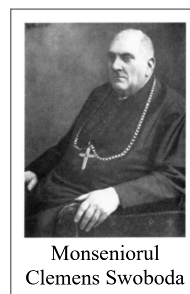
Fișa matricolă penală nr. 100/1952 întocmită de penitenciarul Aiud părintelui **Carol Kozlowski**. Fața documentului.
Din document aflăm că a fost arestat la Câmpulung Muscel unde era paroh. A fost încarcerat la Aiud, Gherla și Ocnele Mari.
Sursa: http://www.crimelecomunismului.ro/ro/fise_detinuti_politici.

Capitolul XI - Preoţii care au condus Decanatul de Rădăuţi

După cum am mai scris, în anul 1906 Consistoriul Metropolitan din Lemberg propune înfiinţarea Decanatului de Rădăuţi, iar Ministerul Cultelor şi Învăţământului aprobă această cerere şi în data de 11 septembrie 1906 emite hotărârea nr. 19.933 de înfiinţare a decanatului începând cu data de 1 ianuarie 1907.

În cei 34 de ani de existenţă, decanatul de Rădăuţi a fost condus de următorii preoţi:

- Monseniorul **Clemens Swoboda** (paroh de Rădăuţi).
  Perioada: ianuarie 1907 - august 1924.
  Biografia la pagina 235.

Monseniorul Clemens Swoboda

- Pr.**Karl Morosiewicz** (paroh de Rădăuţi).
  Perioada: iulie 1925 - septembrie 1929.
  Biografia la pagina 237.

Pr. Karl Morosiewicz

- Pr. **Anton Sebesteny** (paroh de Dorneşti).
  Perioada: ianuarie 1930 - mai 1941.
  Biografia la pagina 64.

Pr. Anton Sebesteny

Capitolul XII - Parohia din Fürstenthal (Voievodeasa)

Am considerat necesar să mă opresc puţin mai mult asupra acestei comunităţi din două motive: - după căderea regimului comunist din România – decembrie 1989 - comunitatea din Voievodeasa a cunoscut cea mai puternică renaştere, şi în perioada de documentare am găsit multe date cu referinţă directă la parohia aceasta şi ar fi fost păcat să nu fac o sinteză.

După cum am mai afirmat în această carte, comunitatea din Fürstenthal (Voievodeasa) s-a format în perioada 1803-1808, când primele 48 de familii bohemo-germane din regiunea Prachin (azi, în Cehia) au ajuns în această vale odată cu deschiderea fabricii de sticlă. Ulterior, prin anii 1835 - 1850 comunitatea s-a dezvoltat accentuat prin venirea de noi imigranţi, ajungându-se la un număr de circa 450 de familii. Epidemia de holeră din anul 1866 a decimat o zecime din populaţia zonei[433].

Primii colonişti au primit din partea administraţiei materiale de construcţie pentru case şi anexe gospodăreşti şi 6 prăjini de teren pe care au trebuit să-l desţelenească. Josef Wild, în articolul *Die deutsch-böhmische Siedlung Fürstenthal* (Fürstenthal – aşezare bohemo-germană), descrie gospodăriile germane ca fiind compuse dintr-o bucătărie şi o cameră, despărţite de un hol. Camera era şi dormitor şi sufragerie. În bucătărie era un cuptor cu plită la care se gătea mâncare. Lângă casă, lipit de zidul exterior era un alt cuptor din cărămidă, mult mai mare, în care se cocea săptămânal pâine. Sub acelaşi acoperiş, în continuarea casei era grajdul pentru animale şi şura, astfel că iarna sau când era vreme rea, gospodarii nu trebuiau să meargă în grajd prin zăpadă sau ploaie. Exista de asemenea şi un pod mare în care erau păstrate proviziile de cereale[434].

O caracteristică a zonei erau casele mici chiar dacă cele mai multe dintre familii erau numeroase. În anul 1831 în Voievodeasa erau 505 catolici.

Ca o paranteză, vreau să mai adaug că aveau un sistem interesant prin care era ales primarul localităţii. Acelaşi Josef Wild spune că cei care doreau să fie primari, se înscriau pe o listă şi în ziua stabilită se aşezau pe o bancă amplasată într-un loc public, de regulă în faţa bisericii. Gospodarii localităţii treceau pe rând prin faţa candidaților și-și exprimau părerea. La urmă cel care primea cele mai multe păreri laudative era ales primar. Procedeu asemănător era şi la alegerea judecătorului[435].

Înainte de a fi construită actuala biserică, în Fürstenthal exista o capelă din lemn care a fost edificată în anul 1822, aşa cum rezultă dintr-o inscripţie aflată pe monumentul ce aminteşte de vechea biserică şi care este amplasat în faţa actualei biserici. Textul inscripţiei este următorul:

433 HAGEMAN, Rebecca. Fürstenthal, [on-line], www.bukovinasociety.org, 19 septembrie 2003, accesat 23 ianuarie 2011, la URL: http://www.bukovinasociety.org/hageman-rebecca-bfest-2003-furstenthal.html.

434 WILD, Josef. *Fürstenthal: eine deutsch-böhmische Gemeinde in der Bukowina*. Editura Landsmannschaft der Buchenlanddeutschen, München, 1981, p.12.

435 *Ibidem.*

„Momentum altaris ecllesiae veteris ligneae aedificatae anno 1822, obolitae anno 1865”
(Monumentul vechii biserici edificate în anul 1822 și dărâmate în anul 1865).

Totuşi din raportul întocmit de PS Ankwicz în urma vizitei apostolice la Fürstenthal din 1820, este notat faptul că preotul local din Cacica ținea aici slujbele. Înseamnă că şi înainte de 1822 mai exista o capelă. Pr. Norbert Gaschler, în articolul său intitulat *Schule, Kirche und Priester in Fürstenthal* (Şcoli, biserici şi preoţi în Fürstenthal), publicat de Josef Wild în cartea sa *Fürstenthal: eine deutsch-böhmische Gemeinde in der Bukowina* (Fürstenthal: un sat bohemo-german din Bucovina), presupune că în anul 1822 fie această capelă a fost mărită, fie a fost construită o alta nouă, tot din lemn.

Zidirea noii biserici a început în anii 1830 [conform însemnărilor de pe spatele unei fotografii vechi a bisericii din localitate, n.a.] şi a fost terminată până în anul 1867 pentru că în acel an arhiepiscopul de Lemberg, Lukas von Baraniecki a oficiat Mirul în biserică, cu ocazia vizitei pastorale, deşi sfinţită a fost de abia în anul 1887 de către episcopul Kozielko Puzyna, cu ocazia vizitei sale pastorale efectuate în zilele de 28 şi 29 august[436].

Ca şi existenţă juridică, Parohia Romano-Catolică din Fürstenthal îşi are începutul în anul 1821 când, la data de 19 aprilie a fost emis un decret imperial prin care Parohia Romano-Catolică din Oberwikow (Vicovul de Sus) a fost împărţită în două parohii mai mici: Parohia Romano-Catolică din Karlsberg şi Parohia Romano-Catolică din Fürstenthal. Parohia din Vicovul de Sus a fost creată în data de 27 iunie 1811, tot printr-un decret imperial[437].

Până în anul 1828 noua parohie a fost deservită de capelanul local din Andreasfalva, pr. Narzissus Lindemann, iar apoi de capelanul local din Cacica, pr. Jakob Bogdanowicz[438]. După acest an în Fürstenthal au slujit următorii preoţi[439]:

- Părintele iezuit John P. Guillemaint a slujit aici începând din anul 1828 şi până în anul 1839;
- La 29 septembrie 1839 este numit capelan local părintele Anton Bereznicki care rămâne aici până în 14 august 1843, după care este numit capelan de Gura Humorului. Din august 1843 și până în anul 1844, parohia este deservită în continuare de pr. Anton Bereznicki capelan la Gura Humorului de această dată;
- Din anul 1844 este numit capelan local pr. Ignaz Seidel. El s-a născut în anul 1808 și a fost hirotonit în anul 1834. Locul nașterii nu este cunoscut. În luna iulie a anului 1884 părintele îşi serbează 50 de ani de preoţie. Două luni mai târziu, pe 20 septembrie 1884 pr. Ignaz Seidel moare în vârstă de 77 de ani, fiind înmormântat în cimitirul local. A slujit această comunitate timp de 41 de ani. Este singurul capelan înmormântat în Fürstenthal. Întrucât în perioada 1864 – 1867 parohia din Rădăuţi nu a avut un preot vicar, iar parohul rădăuţean, pr. Zukiewicz, fiind şi

436 GASCHLER, Norbert, Schule, Kirche und Priester in Fürstenthal, În *Fürstenthal: eine deutsch-böhmische Gemeinde in der Bukowina*, Josef Wild (ed), Ed. Landsmannschaft der Buchenlanddeutschen, München 1981, p. 21.
437 *Ibidem,* p. 23.
438 *Ibidem,* p. 21.
439 *Ibidem,* pp. 23-27.

decan de Suceava (cu sediul la Rădăuţi) a fost mult ajutat de pr. Ignaz Seidel. În timpul lui s-a construit actuala biserică. Din păcate pr. Ignaz Seidel nu a mai apucat să vadă sfinţită biserica. Acest frumos eveniment având loc în anul 1887 (28-29 august). A fost sfinţită de către episcopul Kozielko Puzyna;

– Pe 22 septembrie 1884 este numit administrator al parohiei, preotul maghiar Jozef Kubassek. La sfârşitul anului el este numit paroh de Hadikfalva (Dorneşti), unde şi moare în anul 1919;

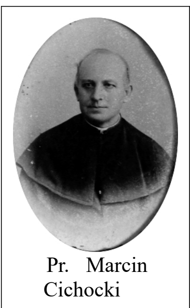

Pr. Jozef Kubassek

– Tot pentru o scurtă perioadă, mai exact până pe 10 octombrie 1885, este numit administrator al parohiei pr. Andreas Zoles. De la acea dată el este numit paroh la Poiana Micului;

– Pe 10 octombrie 1885 este numit paroh pr. Thomas Madej. El s-a născut în anul 1845 și a fost hiroronit în anul 1874. Am zis paroh întrucât, cu ocazia sfinţirii bisericii, a primit şi numirea de paroh. Parohia avea atunci 1.288 de suflete;

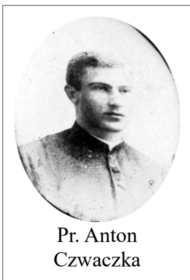
– Pe 26 octombrie 1894 pr. Thomas Madej este numit paroh la Felizienthal (Galiția, azi Ucraina). Pr Adalbert Tokacz este numit, pentru o scurtă perioadă, administrator al parohiei;

– În anul 1895 este numit al doilea paroh, pr. Marcin Cichocki. El s-a născut în 1858 și a fost hirotonit în anul 1884; – Pe 10 aprilie 1900 pr. Michael Czechowski demisionează și părăsește parohia. Pe o perioadă de 5 luni de parohie va răspunde vicarul parohiei Gura Humorului, pr. Hieronymus Hordynski;

Pr. Marcin Cichocki

– Pe 15 februarie 1901 este numit al treilea paroh, pr. Anton Czwaczka. El s-a născut în 1872 și a fost hirotonit în 1897;

– La sfârșitul lui septembrie 1909, pr. Czwaczka părăsește Fürstenthalul, iar in locul lui vine pr. Stanisław Woloszczak. El s-a născut în anul 1881 și a fost hirotonit în anul 1903. Mai întâi este numit ca administrator parohial iar apoi din 20 mai 1910, ca paroh;

Pr. Anton Czwaczka

– Din 1 septembrie 1913 pr. Stanisław Woloszczak este numit paroh la Cozmeni (Ucraina), iar în locul lui este numit administrator pr. dr. Julius Josef Weber, preot din Dieceza de Iasi;

– Din 1916 pr. dr. Julius Josef Weber pleacă la Vatra Dornei, iar în locul lui vine pr. Josef Ettmayr originar din Bavaria, născut în anul 1887 și sfintit în anul 1906. Pr. Josef Ettmayr a fost vicar la Câmpulung Moldovenesc începând din 1 august 1910. Din 12 august 1913 el este numit paroh la nou înființata parohie Vatra Dornei. În anul 1916 se face rocada între pr. dr. Julius Josef Weber şi pr. Josef Ettmayr. Vizita nuntiului apostolic Marmagi, pr. Josef Ettmayr a prins-o ca administrator la Voievodeasa (1922). În anul 1924 este numit vicar la Câmpulung, cu reşedinţa la Vatra Dornei. Ulterior este numit paroh la Stulpicani;

– În anul 1924 pr. Johann Hable este numit administrator al parohiei. Pr. Johann Hable era primul paroh bucovinean din Fürstenthal. Născut la Poiana Micului în

anul 1887, a fost sfințit în anul 1913 la Viena. În anul 1920 el s-a întors în Bucovina ca paroh la Luisenthal. La Fürstenthal el a fost al cincelea și ultimul paroh în sens canonic (1924 -1931). În anul 1931 el devine paroh de Solca apoi, după numai un an pleacă definitiv la Viena unde și moare la 31 ianuarie 1958;
- Pentru câteva luni pr. Otto Schmegner este numit administrator al parohiei. În acelaşi an (1931) el este numit administrator la Stulpicani, iar pr. Josef Ettmayr se reîntoarce la Fürstenthal. În anul 1936 pr. Ettmayr se reîntoarce în Bavaria în Dieceza de Regensburg. Moare în data de 25 februarie 1959 la Straubing, Dieceza de Regensburg. Părintele a rămas în memoria celor din Voievodeasa prin faptul ca era talentat muzician și excelent predicator;
- Din anul 1936 şi până la repatrierea germanilor (1940) pr. Eduard Szell a fost numit ca administrator al parohiei. În anul 1940, după ce plecaseră credincioșii germani, pr Szell se reîntoarce în Transilvania natală. A mai făcut o vizită la Fürstenthal în anul 1945, asta doar pentru a-și revedea încă odată vechea parohie.

La data de 22 iunie 1938 este sfinţită noua orgă construită de firma Weber & Kuczebinski din Cernăuți. Este ultimul eveniment notabil din viaţa acestei comunităţi înaintea strămutării[440].

După semnarea la 22 octombrie 1940 a convenţiei româno-germană privitoare la repatrierea populaţiei de origine germană din Bucovina de Sud şi Dobrogea, la Bucureşti a fost înfiinţat Biroul de Repatriere - *Deutsche Abwicklungsstelle* – DAS, cu sarcina de a organiza transportul populaţiei germane[441]. Din Fürstenthal au fost organizate cinci transporturi, ultimul fiind cel din 7 decembrie 1940. Au plecat 489 de familii cu 2.391 de suflete: 978 de maturi şi 1.413 copii. Îmbarcarea în vagoane s-a făcut din staţia Rădăuţi. De aici au ajuns în lagărele de refugiaţi din tot cuprinsul Bavariei unde, după ce au fost naturalizaţi (au primit cetățenie germană) au fost repartizaţi în regiunile Poloniei ocupate de naziști, unde Hitler a inițiat o puternică politică de germanizare forțată.

Conform situaţiei întocmite de monseniorul Johannes Malec, în anul 1941 în fosta parohie Fürstenthal mai rămăseseră 23 de suflete, dintre care numai 7 în Fürstenthal. În acel moment se punea problema desfiinţării parohiei, lucru propus şi de monseniorul Malec în raportul său privind situaţia parohiilor părăsite de germani[442].

Pe 2 octombrie 1943, Episcopia Romano-Catolică de Iaşi, printr-un act publicat în Monitorul Oficial nr. 231, reorganizează parohiile din Bucovina. Printre altele, parohia Fürstenthal încetează să mai existe oficial, fiind transformată în filială a parohiei Rădăuţi.

În anul 1946 biserica este ocupată de către ortodocși fără niciun fel de acte sau aprobări din partea Episcopiei Iaşi. Tot în acel an se rechiziționează și casa parohială compusă din şase camere, cu ziduri din cărămidă și acoperiș din tablă. Sfatul Popular al comunei Sucevița de care aparținea Fürstenthal (acum numită Voievodeasa) a împărțit-o în două: jumătate a fost atribuită parohiei ortodoxe iar cealaltă jumătate familiei Baum-

440 *Ibidem,* p. 27.
441 WISZNIOWSKI, Franz, *op.cit.*, p. 304.
442 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuţi, *Adresa Episcopiei Iași, nr. 46/14.01.1941.*

gartner care se reîntorsese din Germania.

Întrucât familiile catolice rămase în sat nu aveau acces în biserica lor, în timpul părintelui dr. Eduard Ferenţ a fost amenajată o capelă în fosta casă parohială, eliberată între timp de familia Baumgartner.

Creştinii ortodocşi, după ce au ocupat biserica, transformă interiorul acesteia scoţând vechiul altar şi punând în loc o catapeteasmă. De asemenea şi icoanele catolice au fost date jos de pe pereţi. După cum am menţionat într-unul din capitolele anterioare, altarul a fost salvat de pr. Silvestru Benchea care l-a luat la Pustiana, iar statuile sfinţilor Petru şi Paul au fost aduse la Rădăuţi.

Conform Deciziei nr. 34 a Sfatului Popular al comunei Sucevița, începând din 29 decembrie 1963, atât biserica cât și casa parohială erau trecute în proprietatea statului. De asemenea sunt trecute în proprietatea statului grădina, terenul arabil și o parcelă de fânaț[443].

Până în decembrie 1989 familiile catolice de aici nu aveau acces în propria lor biserică, aceasta fiind ocupată de cultul ortodox. Liturghiile se ţineau într-o capelă amenajată în fosta casă parohială de părintele dr. Eduard Ferenţ, pe când era paroh la Rădăuţi (1.01.1984 – 18.10.1990).

După răsturnarea regimului totalitar, părintele Iosif Doboş, care fusese numit pentru a doua oară paroh la Rădăuţi, demarează procedurile de redobândire pe cale juridică a clădirii bisericii. Aceste procese durează câţiva ani. De abia la 27 aprilie 1995 este recuperată biserica și casa parohială. Biserica intră în renovare generală, lucrările încheindu-se în anul 2005, când este sfinţită de către PS Petru Gherghel.

Din anul 2005 şi până în anul 2011 biserica a continuat să fie modernizată, părintele Eduard Ferenţ, profesor la Institutul Teologic din Iaşi, un mare iubitor al acestor locuri, implicându-se total în acest proces de readucere a bisericii la starea ei iniţială. Bineînțeles, o face ajutat fiind şi material de credincioşii filialei, dintre care se remarcă în special familia Ionel şi Lenuţa Zaremba.

În interiorul bisericii toate picturile au fost restaurate şi conservate iar la ferestre au fost montate vitralii executate la Iaşi şi care prezintă, fiecare în parte, toţi patronii bisericilor învecinate. Pe lângă aceste vitralii, mai sunt încă două, unul cu chipul arhiepiscopului Josef Weber- fiu al satului, iar celălalt cu chipul preotului Joseph Ettmayr – parohul cel mai îndrăgit de credincioşii din Fürstenthal.

În ceea ce priveşte altarul central, acesta a fost refăcut în stilul altarului lateral al Maicii Domnului. De asemenea, a fost pus un lambriu de lemn, au fost făcute bănci noi şi a fost montată gresie nouă.

În exterior, bisericii i s-a pus un nou acoperiş, iar la intrarea bisericii au fost făcute două mozaicuri aurite reprezentându-i pe sfinţii Petru şi Paul, patronii bisericii.

În curtea bisericii, în afară de monumentul ce aminteşte de vechea biserică din lemn, la ideea părintelui Eduard Ferenţ, familia Ionel şi Lenuţa Zaremba au construit un memorial ce aminteşte de Sinodul Diecezan (2001 - 2004), în partea dinspre stradă. Pe această parte este executată în mozaic o icoană reprezentând-o pe Maica Domnului –

443 Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuţi, *Adresa parohiei, nr. 117/12.12.1987 adresată Ordinariatului de Iași.*

Mama Providenţei Divine. Dedesubt este scris „*Memorialul Sinodului Diecezan 8.12.2001 – 8.12.2004”* semnat E. F. [Eduard Ferenţ – n. a.]. Pe partea dinspre biserică este executată, tot în mozaic, o icoană reprezentându-l pe Isus Răscumpărătorul, iar dedesubt este scris „*Comunitatea catolică din Fürstenthal/Voievodeasa recunoscătoare,* mai jos scrie *Donator Familia Zaremba Ionel şi Lenuţa. Anul Domnului 2007”.*

Tot pr. dr. Eduard Ferenţ a coordonat şi condus lucrările noii capele mortuale din cimitirul catolic din Voievodeasa, dedicată învierii Domnului: „Sacellum resurrectionis”. Capela este dotată cu vitralii şi bine concepută din punct de vedere teologic şi arhitectonic. A fost inaugurată cu ocazia aniversării a celor 50 de ani de la desfăşurarea Conciliului al doilea din Vatican, în timpul Anului credinţei (2012-2013)[444].

Biserica din Fürstenthal în anul 1960.
Sursa foto: colecţia parohiei.

Biserica din Fürstenthal în anul 2012.
Sursa foto: colecţia pr. Iosif Doboş.

444 ŞMID, Ioan. Interviu cu părintele dr. Eduard Ferenţ. Producţie proprie, Voievodeasa, septembrie 2011. MP3, 49 minute.

Sfințirea bisericii din Voievodeasa de către PS **Petru Gherghel** (3 iulie 2005).
De la stânga: pr **Anton Egner**, pr. **Iulian Kropp**, mons. **Grigore Duma**, pr. **Iosif** Doboș (paroh la Rădăuți la acea vreme), pr. **Ștefan** Babiaș (decan de Suceava), pr. **Marius Bucevschi** și mons. **Ioan Voloșciuc** (vicar general al greco-catolicilor ucraineni din România).
Sursa foto: colecția autorului.

Moment de la ceremonia sfințirii bisericii (3 iulie 2005).
Sursa foto: colecția autorului.

Interiorul bisericii din Voievodeasa. Fotografie din anul 2012.
Sursa foto: colecţia pr. Iosif Doboş.

Adormirea Maicii Domnului – vitraliu (2011).
Sursa foto: colecţia autorului.

Coborârea Duhului Sfânt – vitraliu.
Sursa foto: colecţia autorului.

Crucea din lemn de chiparos.
Sursa foto: colecţia autorului.

Biserica din Voievodeasa. Frescă exterioară poleită cu aur (2011).
Sursa foto: colecţia autorului.

Biserica din Voievodeasa. **Cina cea de taină**.
Pictură murală. Fotografie din anul 2011.
Sursa foto: colecţia autorului.

Biserica din Voievodeasa. **Amvonul**.
Sursa foto: colecţia autorului.

Biserica din Voievodeasa. **Isus bunul păstor.**
Pictură murală semnată F. MINK Cudin 1927. Fotografie din 2011.
Sursa foto: colecţia personală.

Sf Familie – vitraliu (2011).
Sursa foto: colecţia autorului.

Buna-Vestire – vitraliu (2011).
Sursa foto: colecţia autorului.

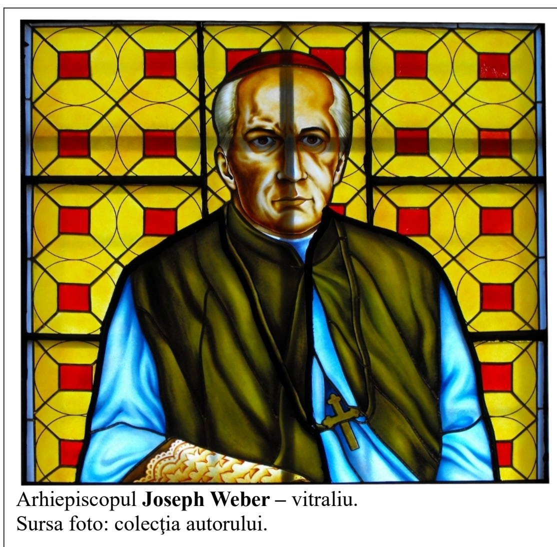
Sf. Arhanghel Mihail– vitraliu.
Sursa foto: colecţia autorului.

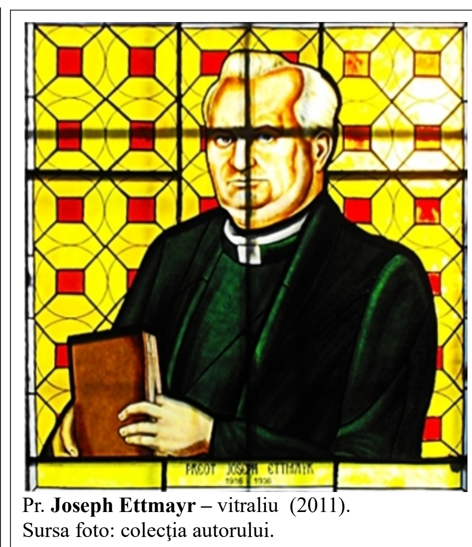
Isus Răscumpărătorul – mozaic. (2007).
Sursa foto: colecția autorului.

Maica Domnului – Mama Providenţei Divine – mozaic. (2007).
Sursa foto: colecția autorului.

Arhiepiscopul **Joseph Weber** – vitraliu.
Sursa foto: colecţia autorului.

Pr. **Joseph Ettmayr** – vitraliu (2011).
Sursa foto: colecţia autorului.

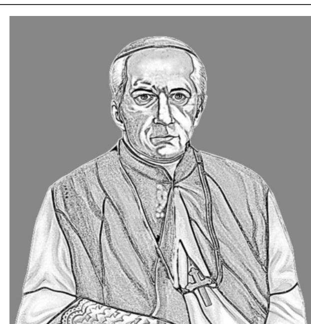

Monumentul vechii biserici din Fürstenthal (Voievodea-sa).
Sursa foto: colecția autorului.

Sfântă Liturghie concelebrată la Voievodeasa (2011).
Concelebranți: pr. Iulian Kropp, pr. Iosif Păuleț (decan de Suceava), pr. Iosif Răchiteanu și pr. dr. Eduard Ferenț.
Sursa foto: colecția autorului.

Biserica din Voievodeasa. Altarul bisericii. Fotografie din anul 2011.
Sursa foto: colecţia autorului.

Capitolul XIII - Arhiepiscopul Joseph Weber

PS **Joseph Weber**.
Grafică computerizată realizată de autor după vitraliul din biserica din Voievodeasa (Fürstenthal).
Sursa: colecţia autorului.

Studiind istoria acestor locuri am considerat ca, în finalul acestei cărți să prezint biografia arhiepiscopului Josef Weber, fiu al comunităţii din Fürstenthal. Chiar dacă au trecut aproape 100 de ani de la moartea sa, şi chiar dacă *„în anul 1940 Fürstenthal aproape că încetase să mai existe"* - aşa cum scria pr. Norbert Gaschler în articolul de studii *Dr. Josef Weber – Titular-Erzbischof*, publicat în cartea lui Josef Wild, *Fürstenthal: eine deutsch-böhmische Gemeinde in der Bukowina*, în anul 1981 la München, amintirea Sfinţiei Sale nu a murit.

PS Joseph Weber s-a născut în data de 12 iunie 1846 la Fürstenthal şi fost botezat în aceeași zi în capela din lemn a satului. Era al şaptelea copil al familiei tâmplarului Franz și al soției acestuia Christina, născută Dörndorfer. Bunicul său, Michael Weber era din Stubenbach, districtul Prachin (azi în Cehia). A venit în Bucovina în anul 1806, stabilindu-se la Karlsberg (Gura Putnei), el fiind de meserie pădurar. În anul 1811 Michael Weber îşi schimbă ocupaţia devenind agricultor, el primind din partea Administraţiei Domeniale Frătăuţi dreptul de şedere în Karlsberg. Nu se cunoaşte anul în care bunicul său împreună cu familia a decis să părăsească satul Karlsberg stabilindu-se în Fürstenthal. Tatăl episcopului, Franz, s-a născut în data de 7 mai 1806 la Karslberg şi s-a căsătorit cu Christina în data de 12 mai 1831 la Fürstenthal. Spre deosebire de bunicul Michael, tatăl episcopului era tâmplar[445].

Pe când arhiepiscopul Weber avea 11 ani, la Fürstenthal vine în vizită pastorală episcopul de Lemberg, Lukas von Baraniecki. Aceasta se întâmpla în anul 1857. Întrucât la vremea aceea chipul unui episcop era rar văzut, ministrantul Joseph a fost atât de impresionat încât le-a spus părinţilor că şi el doreşte să devină episcop cândva[446].

O altă sursă relatează că Joseph Weber, ministrant fiind, a fost întrebat de episcopul Lukas von Baraniecki ce voia să ajungă când va fi mare, el i-ar fi răspuns cu toată sinceritatea: *„Vreau să ajung episcop"*. Şi a ajuns arhiepiscop[447].

A fost un apropiat al parohului local Ignaz Seidel, care l-a îndrăgit foarte mult. Întrucât tânărul Joseph şi-a exprimat dorinţa să devină preot, pr. Ignaz Seidel l-a ajutat să ajungă la Seminarul mic din Lemberg. Acel seminar a fost fondat în anul 1842 de către episcopul Franz von Paula Pistek (Pischtek). Întrucât părinții săi nu erau într-atât de

445 GASCHLER, Norbert, „Dr. Josef Weber – Titular Erzbischof, der bedeutendste Sohn Fürstenthals", în Josef Wild (ed.), *Fürstenthal: eine deutsch-böhmische Gemeinde in der Bukowina*. Ed. Landsmannschaft der Buchenlanddeutschen, München 1981, p. 40.

446 *Ibidem,* p. 41.

447 ŞMID, Ioan. Interviu cu părintele dr. Eduard Ferenţ. Producţie proprie, Voievodeasa, septembrie 2011. MP3, 49 minute.

bogați încât să poată suporta cheltuielile legate de studiile tânărului, parohul local l-a ajutat să obțină o bursă de 100 de florini de la Ministerul Culturii și Educației pe o perioadă de 4 ani. Bursa aceea se acorda tuturor tinerilor din Bucovina care doreau să studieze teologia. Fiind talentat și foarte muncitor, după terminarea anilor de studiu din cadrul Seminarului mic, episcopul Franz Xaver Wierzchleyski îl trimite să-și continue studiile la Roma în perioada 1869-1873. Obține și doctoratul în aceeași perioadă. La 7 iunie 1873, la Roma este sfințit preot. Avea 27 de ani[448].

În timpul studiilor de la Roma, a fost cazat în imobilul Colegiului Pontifical Polonez care era administrat de rezurecționiști. Acest ordin a avut o mare influenţă asupra personalităţii tânărului preot, marcându-i deciziile ulterioare.

După sfinţire este numit vicar în parohia *Sf Martin* din Lemberg. În anul 1876 devine prefect la Seminarul mic din Lemberg, iar un an mai târziu (din februarie 1877) devine asistent în cadrul Universității de Teologie din Lemberg și spiritual al Seminarului mic. Din septembrie 1884 devine rectorul Seminarului mic din Lemberg[449].

La 16 iunie 1894 devine Înalt Prelat al Papei în Galiția, iar din 3 martie 1895 devine canonic al catedralei din Lemberg și rector al Seminarului.

În anul 1892 episcopul Kozelko Puzyna este numit arhiepiscop de Kraków (Cracovia), iar postul de episcop auxiliar din Lemberg devine vacant. Legislaţia nescrisă spunea că la acest post pot aspira doar reprezentanţii de vază ai clerului polonez. Nimeni nu-şi închipuia că poate fi numit un episcop nemembru al clerului polonez. La acea vreme catolicii din Bucovina reprezentau 12% din totalul catolicilor arhidiecezei de Lemberg şi cu toate acestea arhiepiscopul Seweryn Morawski a propus atât papei cât și împăratului ca episcop auxiliar să fie numit dr. pr. Joseph Weber[450].

Pe 2 decembrie 1895 este numit episcop de Temnus. Ceremonia solemnă a consacrării s-a desfăşurat în data de 29 decembrie 1895 în catedrala episcopală din Lemberg[451]. Din păcate părinții lui nu au mai putut lua parte la marea sa bucurie de pe acest pământ, mama decedând la câțiva ani după primiția sa, la data de 20 august 1876, iar tatăl decedând la data de 21 decembrie 1878.

La 6 luni după numirea şi consacrarea sa ca episcop, vizitează parohia sa natală unde administrează sacramentul Mirului la 134 de copii. Chiar dacă venea rar în satul natal, PS Weber avea rezervată o cameră în casa părintească, locuită acum de fratele său. Camera era mobilată cu patru fotolii și o masă din lemn masiv.

Profitând de faptul că se afla acasă a vizitat şi cimitirul. Reculegându-se la mormântul părinților, apropiații povesteau că PS Weber ar fi rostit: *„Când am spus că, atunci când voi fi mare vreau să fiu episcop, voi ați zâmbit"*[452]. De asemenea s-a recules și la mormântul parohului și mentorul său, părintele Ignaz Seidel.

Pe 15 aprilie 1898 este numit episcop auxiliar al Arhiepiscopiei Lemberg, iar din 15 aprilie 1901 este numit arhiepiscop de Darni-Derna.[453].

448 GASCHLER, Norbert, *op.cit*, în *loc.cit*. p. 42.
449 *Ibidem*, p. 43.
450 *Ibidem*, p. 45.
451 *Ibidem*, p. 45.
452 *Ibidem*, p. 45.
453 *Ibidem,* p. 46.

Pe 17 iunie 1898, în calitatea sa de episcop auxiliar de Lemberg, a vizitat parohia Radautz (Rădăuți), iar două zile mai târziu parohia Fürstenthal unde a administrat sacramentul mirului la 259 de copii. Ulterior a mai vizitat parohiile din Karlsberg, Poiana Micului şi parohiile ungureşti Istensegits (Ţibeni) și Józseffalva (Vornicenii Mari)[454].

Odată cu numirea episcopului Joseph Weber ca episcop auxiliar de Lemberg, așteptările celor aproximativ 50.000 de germani catolici erau mari. Cu ocazia vizitei sale canonice la Cernăuți din data de 7 iunie 1898, Asociația Germanilor Catolici i-au înmânat un memorandum în care îi cereau implicarea în numeroasele probleme existente în parohiile germane în care preoţii parohi erau polonezi. Germanii își doreau să aibă preoți germani în parohiile unde erau majoritari. Ce raporturi erau între cei doi episcopi de Lemberg nu se cunoaşte, documentele vremii arată totuşi că nu s-a schimbat mare lucru. E adevărat că atunci când au fost sfințiți primii preoți originari din Bucovina (e vorba de frații Luczko), ei au fost angajaţi în parohii bucovinene[455].

Pe data de 2 mai 1900 arhiepiscopul Seweryn Morawski moare. La 17 decembrie 1900 este ales un nou arhiepiscop: Józef Bilczewski, iar pe 20 ianuarie 1901 este consacrat[456].

Arhiepiscopul Joseph Weber a încredinţat pastoraţia parohiei Cacica preoţilor ressurectionişti şi a dispus, îndrumat şi sprijinit zidirea actualei biserici, începută în luna iulie 1903 şi sfinţită la 16 octombrie 1904. La 15 august 1903 a fost sfinţită piatra de temelie de însuşi PS Weber. De asemenea a cerut ca toate parohiile din Bucovina să participe la pelerinajul de la Cacica, din fiecare an de 15 august. De asemenea a cerut ca toate parohiile bucovinene, care aveau ca hram sărbătoarea *Adormirea Maicii Domnului* să şi-l schimbe[457].

În anul 1905 face o ultimă vizită canonică în Bucovina, printre alte parohii vizitând şi parohia natală, unde a administrat sacramentul Mirului la 123 de copii.

În anul următor, la 26 mai, PS Joseph Weber renunţă la funcţia de arhiepiscop auxiliar de Lemberg, iar la 24 iunie 1906 intră oficial în Congregaţia *Învierea Domnului*, cunoscută şi sub numele de Congregaţia Ressurectioniştilor. Avea 60 de ani și 33 de ani de preoție. După o perioadă de 7 luni de noviciat și cu acordul papei, în data de 2 februarie 1907 depune votul perpetuu[458].

Congregaţia *Învierea Domnului* este o comunitate religioasă compusă din preoţi, diaconi şi călugări care slujesc în parohiile din Australia, Austria, Bolivia, Brazilia, Bulgaria, Israel, Canada, Polonia, Slovacia, Ucraina, USA, Italia şi Insulele Bermude. Casa Generală este la Roma.

Această congregaţie îşi are originile în Franţa secolului al XIX-lea. Mai exact la data 17 februarie 1836, la Paris, laicul Bogdan Jański împreună cu pr. Petru Semenenki şi pr. Hieronim Kajsiewicz deschide prima casă de rugăciuni. În data de 2 iulie 1840, fondatorul Bogdan Jański a murit, dar ceilalţi doi preoţi au decis să continue activitatea. În duminica Paştelui a anului 1842 pr. Petru Semenenki, pr. Hieronim Kajsiewicz îm-

454 *Ibidem*, p. 46.
455 *Ibidem*, p. 46.
456 *Ibidem*, p. 46.
457 *Ibidem,* p. 46.
458 *Ibidem*, p. 46.

preună cu încă alţi 5 confraţi au depus primele voturi de credinţă în Catacombele *Sf. Sebastian* din Roma. Ei au fost inspiraţi să se dedice Mântuitorului Înviat şi să se numească *Fraţii Învierii*[459].

După revolta înăbușită a polonezilor din anul 1830, foarte mulţi polonezi au emigrat în Franţa. Aceşti emigranţi aveau o mare nevoie de renaştere spirituală şi morală, iar această Congregaţie tocmai răspundea acestor nevoi de reînnoire a propriei lor vieţi religioase şi chiar să se sacrifice pentru Dumnezeu şi pentru alţii. Primii fraţi s-au ocupat cu tipărirea cărţilor de rugăciuni, predici, cântece, informând cu regularitate pe Sfântul Părinte despre persecuţiile la care era supusă Biserica în diverse zone ale lumii.

În anul 1857 papa Pius al XII-lea a încredințat spre administrarea Congregaţiei sanctuarul marian din Mentorelli de lângă Roma. Tot în acest an fraţii încep misiunea lor şi pe tărâm american, la Ontario în Canada, iar ceva mai târziu şi în Stalele Unite.

Şi fericitul papă Ioan Paul al II-lea a fost un apropiat al acestei Congregaţii. Pe 29 octombrie 1978, la două săptămâni după alegerea sa ca papă, fericitul Ioan Paul al II-lea face prima sa vizită oficială la sanctuarul Maicii Domnului din Mentorelli pentru a se ruga şi închina pontificatul său Mamei Cereşti. Acest sanctuar era unul îndrăgit de sfântul Părinte care venea aici în fiecare an[460].

În vara anului 1906, după renunţarea la funcţia de arhiepiscop, PS Joseph Weber mai face o călătorie la Fürstenthal. Era o vizită de adio. Și-a luat rămas bun de la familie, de la prieteni, de la cunoscuți, de la biserica dragă lui, de la satul lui de munte. Nu avea să mai revină niciodată pe aceste meleaguri.

Faptul că a renunțat la o asemenea poziție și a preferat să intre în viața monahală a trezit multe întrebări. Chiar și părintele Norbert Gaschler, studiind activitatea episcopului Weber și-a pus această întrebare: ce motive a avut să facă acest gest? Un posibil răspuns i l-a dat părintele Otto Schmegner care a studiat teologia la Lemberg în perioada 1920-1924: pentru că era german! PS Weber, ca prelat a simțit întotdeauna că se face deosebire între el, care era de origine germană și ceilalți preoți care erau de origine poloneză. Erau întotdeauna mari probleme în momentul când se vacanta vreo parohie cu catolici majoritari germani. Arhidieceza numea parohi preoți de origine poloneză în acele parohii și de aceea au fost cazuri în care catolicii germani se opuneau spunând că nu le trebuie preoți poloni care să-i polonizeze. Ori, ca episcop auxiliar, PS Weber era singurul care reprezenta interesele catolicilor germani din întreaga arhidieceza și de aceea era mereu supus atacurilor presei din capitala Galiției[461].

Până în iulie 1908 a activat la Roma în cadrul Congregației. După această dată se decide să plece în Canada. În perioada 1909 – 1914 a îndeplinit funcția de maestru de novici. Întrucât cunoștințele sale de limbă engleză erau limitate, materialele scrise necesare activității Congregației erau scrise în limbile germană și polonă. Trebuie de subli-

459 Zgromadzenie Zmartwychwstania Pańskiego (Congregaţia Învierea Domnului) [on line], http://www.resurrectionist.net, accesat 23 octombrie 2011, la URL: http://www.resurrectionist.net/Polish/index.cfm.

460 GAWLIK, Maciej, Historia Zmartwychwstańców (Istoria Congregaţiei Ressurectioniştilor) [on line], http://www.zmartwychwstancy.pl, 7 octombrie 2009, accesat 23 octombrie 2011, la URL: http://www.zmartwychwstancy.pl/historia.html.

461 GASCHLER, Norbert, *op.cit.* în *loc.cit*, p. 46.

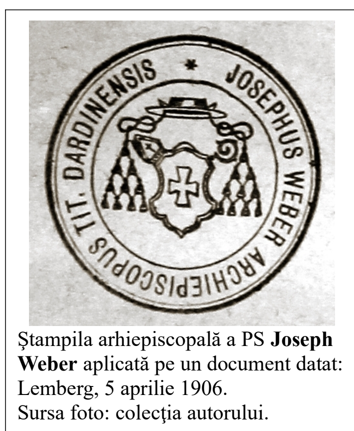
niat faptul că, deși el se ținea a fi de origine germană, pentru că aparținea congregației poloneze, se înțelegea și înțelegea atât pe catolicii germani, cât și pe catolicii polonezi, cu toții sosiți în Lumea Nouă.

În anul 1913 este ales Președinte de onoare al *Clerului Polonez din America*, iar în anul 1915 este ales membru de onoare al *Comitetului pentru Independența Poloniei*[462].

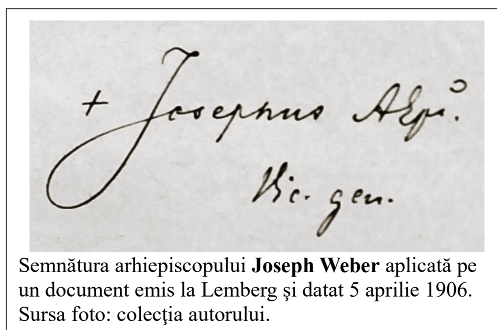
După Primul Război Mondial numele său devine cunoscut mai ales pentru activitatea intensă de ajutorare a Germaniei și a Austriei distruse de război.

Faptul că a fost și preot și episcop, această experiență l-a ajutat foarte mult în activitatea pe care a desfășurat-o pe tărâmul american. Grație tenacității sale a fost deschis un centru de noviciat la Chicago în data de 24 august 1917, în parohia *Sf Stanisław Kostki*[463].

A murit la Chicago în data de 24 martie 1918. Tot aici a fost înmormântat[464].

Ștampila arhiepiscopală a PS **Joseph Weber** aplicată pe un document datat: Lemberg, 5 aprilie 1906.
Sursa foto: colecția autorului.

Semnătura arhiepiscopului **Joseph Weber** aplicată pe un document emis la Lemberg și datat 5 aprilie 1906.
Sursa foto: colecția autorului.

462 *Ibidem*, p. 47.
463 GAWLIK, Maciej, *lucr.cit*., în *loc.cit.*
464 GASCHLER, Norbert, *op.cit.* în *loc.cit.*, p. 46.

Capitolul XIV – Uniunea Germanilor Bucovineni din Rădăuţi

În aprilie 1990, Forumul Democrat al Germanilor din România de la Sibiu a trimis o scrisoare în toate localităţile unde exista o minoritate germană cu rugămintea de a se constitui în forumuri locale. Acea scrisoare conţinea în detaliu şi paşii care trebuiau parcurşi pentru ca aceste organizaţii locale să fie recunoscute de lege şi un model de statut.

Urmare acestei scrisori, doamna Silvia Hrişcă împreună cu doamnele Gisela Pscheid, Olga Grunikievici, Otilie Luther, Emma Marchidan şi Elisabeta Mirwald au iniţiat demersurile pentru constituirea organizaţiei locale. În acest sens l-au cooptat şi pe domnul Eduard Mohr, căruia i-au propus să se ocupe de formarea acestui forum local.

Iniţial domnul Eduard Mohr a fost sceptic în privinţa formării acestui forum local, fapt pe care îl mărturiseşte chiar domnia sa. Ulterior însă, după ce studiase îndeaproape statutul propus de organizaţia centrală, domnul Mohr acceptă să se ocupe de această problemă. Ia legătura cu Forumul local din Suceava, care deja se constituise şi care-l invitase să participe la una din şedinţe, pentru a se familiariza cu modul de funcţinare al unei organizaţii. La acea şedinţă domnia sa nu a participat singur ci împreună cu doamnele amintite care formau celula de bază şi care, prin cooptarea şi a altor persoane, a devenit Comitetul director al Forumului local. Componenţa acestui comitet era următoarea: Eduard Mohr, Emma Marchidan, Karl Mohr, Silvia Hrişcă, Gisela Pscheidt, Elisabeta Mirwald, Ingeborg Halus, Olga Grunikiewicz, Otilia Luther, Hilde Ionescu, Bruno Zaremba, Ştefania Ungurean. În urma consultărilor, membrii comitetului îl desemnează pe domnul Eduard Mohr, iar Adunarea Generală a tuturor membrilor îl confirmă prin vot, ca preşedinte al Forumului Local din Rădăuţi.

Pentru că nu dispuneau încă de un sediu unde să se adune şi să discute problemele curente, au apelat la părintele Iosif Doboş, care era paroh la Rădăuţi şi care le-a dat o cameră într-una din clădirile din curtea parohiei. Acela a fost primul sediu al Forumului Local German din Rădăuţi.

În paralel cu organizarea biroului a continuat operaţiunea de înscriere atât a persoanelor care erau de etnie germană, cât şi al susţinătorilor, soţ/soţie, prieteni.

Eduard Mohr – primul preşedinte al *Uniunii Germanilor Bucovineni* din Rădăuţi
Sursa foto: colecţia autorului.

Conform unei situaţii întocmite la 26 august 1993, Forumul Local din Rădăuţi număra 844 de membri, din care 569 cu drept de vot, 149 de copii şi 126 de simpatizanţi. Dintre cei cu drept de vot, trei persoane, şi anume doamnele Elza Golescu, Ida Bodnar şi Hedwiga Tiefenbach erau foşti deportaţi în Uniunea Sovietică. Deportată în Uniunea Sovietică a fost şi Elisabeta Bodnărescu, dar ea nu făcea parte din Forumul Local.

Până în anul 1996, când a avut loc a doua adunare generală a membrilor s-au înscris 1.140 de persoane.

Domnul Eduard Mohr împreună cu Comitetul director au redactat şi un statut de funcţionare al Forumului în care îşi propuneau următoarele obiective:

- păstrarea patrimoniului social, cultural şi material;
- susţinerea materială a membrilor cu situaţii materiale dificile (60 de cazuri);
- stabilirea de relaţii cu toate forumurile locale din ţară şi din străinătate.

Toate forumurile germane locale din Bucovina (Rădăuţi, Suceava, Siret, Vatra Dornei, Câmpulung Moldovenesc, Gura Humorului şi Frasin) erau filiale ale Forumului Democrat al Germanilor din România cu sediul la Sibiu. Întrucât distanţele dintre filiale şi centrul din Sibiu erau mari, la una din şedinţele lunare de la Sibiu, din anul 1992, a apărut ideea afilierii forumurilor locale bucovinene la un forum regional cu sediul la Bucureşti. Acest forum regional urma să cuprindă pe toţi germanii din „vechiul regat" (denumire dată teritoriului fostului regat al României, înainte de anul 1918). Preşedinţii celorlalte filialelor bucovinene s-au opus ideii. Domnul Eduard Mohr în cuvântul său a arătat că şi germanii din Bucovina, chiar dacă numeric sunt mai puţini, au o specificitate a lor, aşa cum o au şvabii bănăţeni sau saşii transilvăneni. După îndelungi discuţii şi în urma votului s-a hotărât înfiinţarea Forumului Regional *Bucovina* cu sediul la Suceava. Activitatea acestei organizaţii regionale era coordonată de preşedinţii celor şapte forumuri locale bucovinene, care formau un comitet. Deşi i s-a propus funcţia de preşedinte, fiind cel mai în vârstă, domnul Eduard Mohr a declinat propunerea în favoarea domnului Otto Exner, care a fost ales preşedinte al Forumului Regional *Bucovina*. Domnul Eduard Mohr a acceptat funcţia de vicepreşedinte.

În această formulă, Forumul Regional *Bucovina* şi-a desfăşurat activitatea până în anul 1994. Şedinţele lunare ale forumului se ţineau la Suceava.

Pe 10 martie 1994, nemulţumit de modul cum se desfăşura activitatea Forumului Regional *Bucovina*, la cererea vicepreşedintelui Eduard Mohr, Forumul Local Rădăuţi organizează o adunare generală extraordinară care avea înscrisă pe ordinea de zi propunerea de ieşire a Forumului Local Rădăuţi din cadrul Forumului Regional *Bucovina* şi constituirea *Uniunii Germanilor Bucovineni* din Rădăuţi (Verein der Buchenlanddeutschen Radautz), organizaţie etnică, apolitică, cu personalitate juridică, cu statut şi program propriu de funcţionare. Propunerea a fost votată în unanimitate. La 1 aprilie 1994, Tribunalul Rădăuţi dă sentinţa judecătorească de înfiinţare a *Uniunii Germanilor Bucovineni* din Rădăuţi.

Noul statut al noii organizaţii preia atât obiectivele principale din vechiul statut al Forumului Local din Rădăuţi, cât şi proiectele începute în anii trecuţi şi pe care le-a continuat. Activitatea uniunii desfăşurându-se pe comisii, la fel ca şi în fostul Forum Local. Astfel avem comisia administrativă, comisia socială, comisia culturală şi comisia pentru problemele tineretului.

În anul 1996, domnul Eduard Mohr se decide să plece definitiv în Germania. La 17 aprilie 1996 este convocată o nouă Adunare Generală care alege un nou comitet director şi un nou preşedinte, în persoana domnului Carl Alexander Mohr. Structura noului comitet director era următoarea:

- Carl Alexander Mohr, preşedinte;
- Eduard Mohr, preşedinte onorific;

- Emma Marchidan, vicepreşedinte;
- Silvia Hrişcă, secretar;
- Gisela Pscheidt, contabil;
- Elisabeta Mirwald, casier;
- Ingeborg Halus, referent cultural.

Comitetul mai avea în componenţa sa şi şapte membri: Otilia Luther, Ştefania Ungurean, Hilde Ionescu, Bruno Zaremba, Cristina Colibaba, Inge Mirwald şi Olga Grunikiewicz.

Neputându-se adapta stilului de viaţa din Germania, domnul Eduard Mohr decide să se reîntoarcă în acelaşi an în România preluând pe lângă funcţia de preşedinte onorific şi pe cea de referent cultural din cadrul uniunii.

În anul 2011, domnul Carl Alexander Mohr pleacă în Germania la studii de lingvistică şi elaborarea tezei de doctorat cu tema *„Teoria şi practica traducerii”*. Pentru perioada cât lipseşte din ţară domnia sa l-a delegat prin procură notarială pe domnul Eduard Mohr, preşedinte onorific, să preia funcţia de preşedinte interimar al Uniunii.

Tot în anul 2011, la data de 29 noiembrie a fost convocată Adunarea Generală, care a validat prin vot noua componenţă a Comitetului director, întrucât de la ultima adunare generală, unii dintre membrii Comitetului director fie au decedat, fie au plecat definitiv în Germania fiind înlocuiţi pe parcurs.

Prezint în continuare structura de conducere a *Uniunii Germanilor Bucovineni* din Rădăuţi, aşa cum a rezultat în urma votului Adunării Generale.

- Carl Alexander Mohr, preşedinte;
- Ingeborg Halus, vicepreşedinte I;
- Ana Sârbu, vicepreşedinte II;
- Ana Donisan, contabil;
- Anca Amariţei, casier;
- Eduard Mohr, referent cultural.

Comitetul director are şi opt membrii: Ramona Mohr, Magdalena Saviuc, Johanna Gimpu, Ştefania Ungurean, Violeta Cenuşă, Rozalia Baciu, Valentin Kiszczuk şi Sebastian Melniciuc.

Din comisia de cenzori fac parte: Lucia-Maria Şmid, Camelia Corcinschi şi Cornel Baciu.

Carl Mohr - actualul preşedinte al «Uniunii Germanilor Bucovineni» din Rădăuţi. Sursa foto: colecţia Monica Mohr.

În anul 1991, domnul Eduard Mohr, ca preşedinte al Forumului German Local din Rădăuţi, iniţiază procedura de redobândire a clădirii *Deutsches Haus* (Casa Germană) din Rădăuţi, de pe strada Piaţa Unirii nr. 19 unde, până în anul 1940 a fost sediul *Uniunii Culturale Germane din Bucovina.* După anul 1996 procesele de recuperare ale imobilului sunt continuate de domnul Carl Alexander Mohr, în calitate de preşedinte al *Uniunii Germanilor Bucovineni* din Rădăuţi. După un lung şir de procese cu Statul român, procese care au durat şapte ani, la 10 iunie 1998 *Uniunea Germanilor Bucovineni* primeşte din partea Judecătoriei Rădăuţi sentinţa de redobândire a dreptului de proprietate asupra clădirii. Clădirea intră într-un proces de renovare pe etape, care durează şase

ani.

Banii necesari atât cheltuielilor de judecată, cât şi lucrărilor de reparaţii au fost achitaţi, o parte de către Ambasada Germaniei de la Bucureşti, iar cealaltă parte de către profesorul dr. ing. Walter Döhr din Heilbronn.

În anul 2004 clădirea este sfinţită de către parohul pr. Iosif Doboş.

Ştampila Societăţii *Katholischer Deutscher Leseverein,* de pe un document din anul 1908. Sursa foto: colecţia autorului.

După renovarea clădirii *Deutsches Haus,* în spiritul păstrării patrimoniului etnic, *Uniunea Germanilor Bucovineni* a deschis aici o grădiniţă, unde copiii familiilor germane sau mixte au putut să înveţe limba germană. Această grădiniţă a funcţionat până în anul 2012 când, din lipsă de fonduri a fost închisă.

Începând din anul 2001, în asociere cu Colegiul Naţional *Eudoxiu Hurmuzachi* din Rădăuţi, în clădirea *Deutsches Haus* (Casa Germană) din Rădăuţi, timp de nouă ani au funcţionat clase primare cu predare intensivă a limbii germane. Începând din anul 2010 colegiul desfiinţează clasele primare şi cele gimnaziale, desfiinţându-se implicit şi clasele primare cu predare intensivă a limbii germane.

Prin donaţiile membrilor, în special al doamnei Hurjui, a fost organizată o bibliotecă care a fost completată prin donaţii de noi titluri de cărţi de către Institutul *Bucovina* din Augsburg. Domnul Eduard Mohr îmi spunea că:

„Având la dispoziţie o bibliotecă, în anul 1991 am reactivat şi clubul de lectură «Deutscher Leseverein». Nu i-am mai spus «Katholischer Deutscher Leseverein» cum se chema înainte de plecarea germanilor, ci simplu «Deutscher Leseverein»”[465].

Legat de *Deutscher Leseverein* trebuie să spun că este şi una din organizaţiile culturale germane locale dintre cele mai vechi. Ea a luat fiinţă în anul 1901 numindu-se atunci *Katholischer Deutscher Leseverein* (Societatea Germană Catolică de Lectură). Primul sediu al societăţii a fost în casa zidarului Martin Anderl de pe strada Bisericii (azi Ştefan cel Mare). Martin Anderl a fost de altfel şi primul ei preşedinte.

După câţiva ani, şi anume în anul 1912, asociaţia a cumpărat terenul aflat pe strada Bisericii, vis-a-vis de biserică. Ulterior, în urma unui schimb, terenul acesta intră în proprietatea *Asociaţiei pentru construirea bisericii*, care avea intenţia de a construi aici o a doua biserică romano-catolică, iar *Katholischer Deutscher Leseverein* intră în posesia clădirilor fostei şcoli primare de băieţi, situate alături de clădirea bisericii.

Prima clădire, cea dinspre strada Bisericii, numită apoi de localnici *Katholischer Leseverein,* a fost până la repatrierea germanilor sediul tuturor asociaţiilor catolice germane din Rădăuţi. Amintesc aici doar câteva mai importante: *Katholischer Deutscher Jugendbund* (Societatea tineretului catolic german, înfiinţată în anul 1911 din iniţiativa profesorului de religie romano-catolică Hygien Schüttler, din Cernăuţi) şi *Katholischer Deutscher Mädchenbund* (Societatea fetelor catolice germane), înfiinţată în anul 1912.

Aceste două asociaţii ale tinerilor au constituit la data de 12 mai 1913 asociaţia

465 ŞMID, Ioan. Al doilea interviu cu domnul Eduard Mohr, preşedinte onorific al „Uniunii Germanilor Bucovineni” din Rădăuţi. Producţie proprie, Rădăuţi, noiembrie 2012. MP3, 1h 20 minute.

numită *Landesverband der katholischen deutschen Jugend* (Uniunea Tineretului Catolic german din Bucovina) al cărei preşedinte a fost Adolf Polaczek[466].

În cea de a doua clădire, aflată în spatele celei mai mari, în anul 1930 a fost amenajat cinematograful *Excelsior*[467]. Era al doilea cinematograf deschis la Rădăuţi. Cu numai câteva săptămâni mai devreme fusese deschis în sala *Schächter* primul cinematograf sonor din Rădăuţi.

În paranteză şi ca o curiozitate istorică, din cartea lui Franz Wiszniowski, am aflat că primul film sonor care a rulat la Rădăuţi a fost filmul german, regizat de Géza von Bolváry, *Două inimi într-un vals* (*Zwei Herzen im 3/4 Takt*, titlul original). Muzica filmului a fost compusă de Robert Stolz (1880 – 1975)[468].

Din păcate, atât plecarea masivă a germanilor, cât şi instalarea regimului comunist a rupt echilibrul social şi cultural care domnea în Rădăuţi. Statul comunist a naţionalizat toate proprietăţile germanilor şi a desfiinţat toase asociațiile culturale din România, deci şi din Rădăuţi. Sediul societăţii *Katholischer Deutscher Leseverein* a fost ocupat la sfârşitul anului 1944 de către organizaţia militară *Apărarea Patriotică,* care ulterior a refuzat să mai elibereze imobilul. Chiar dacă parohul de atunci, pr. Anton Trifaş obţinuse în instanţă evacuarea acestei organizaţii din acest imobil, la 28 ianuarie 1946, în baza legii nr. 439 din 5 iunie 1945, a fost emis ordinul de rechiziție al acestui imobil. Ordinul de rechiziţie poartă numărul nr. 26.810. De abia în anul 1997, după lungi procese, parohul de atunci, pr. Iosif Doboş, a redobândit acest imobil pe care l-a modernizat din temelii în decursul a câţiva ani. Întâi a fost modernizat parterul unde în anul 2001 s-a mutat atât sediul *Uniunii Germanilor din Rădăuţi*, cât şi *Deutscher Leseverein*. Începând din anul 2005 aceste două organizaţii se mută în sediul modernizat din strada Piaţa Unirii nr. 19 (*Deutsches Haus*) unde a fost sediul *Uniunii Culturale Germane din Bucovina* până în anul 1940.

Şedinţele clubului de lectură (*Deutscher Leseverein)* se desfăşoară bilunar şi constă în principal din lecturi în limba germană din operele celebre ale unor autori germani (Friederich Schiller, Nikolaus Lenau, Adalbert Stifter). De asemenea, se prezintă referate pe o anumită temă, urmate apoi discuţii pe marginea subiectului prezentat. Unul dintre referatele care a fost prezentat de-a lungul a câtorva şedinţe, a expus în detaliu istoria popoarelor germane de la începuturi şi până în ziua de azi. Acest referat a fost realizat şi prezentat chiar de către domnul Eduard Mohr.

Într-un alt referat, tot întocmit de domnul Eduard Mohr, a fost prezentată viaţa şi activitatea literară a lui Ernst Rudolf Neubauer (1828 - 1890), care a fost directorul Liceului *Eudoxiu Hurmuzachi* din Rădăuţi (azi Colegiul Naţional *Eudoxiu Hurmuzachi*). Profitând de o vizită la Viena, domnul Eduard Mohr face o vizită la Biblioteca Naţională din Viena de unde copiază fragmente din lucrarea *Erzählungen aus der Bukowina* (Povestiri din Bucovina), scrisă de Ernst Rudolf Neubauer în anul 1868 şi pe care le prezintă mai apoi într-una din şedinţele clubului de lectură.

În afară de clubul de lectură, în anul 1990 fost reînfiinţat şi corul laic german

466 WISZNIOWSKI, Franz, *op. cit.*, p. 261-264.
467 *Ibidem*, p. 262.
468 *Ibidem,* p.262.

Liedertafel. Acest cor are la bază pe toţi membrii corului bisericesc la care au fost cooptate şi alte persoane. De la reînfiinţare au învăţat peste 100 de cântece populare germane atât din Bucovina, cât şi din toate regiunile Germaniei, Austriei şi Elveţiei. În anul 2000, acest cor a organizat un turneu în Germania şi Elveţia, unde au prezentat programe culturale, primind laude şi aprecieri din partea publicului. Legat de acest turneu, domnul Eduard Mohr îmi spunea următoarele:

„În anul 1998 am reuşit să închei un parteneriat între corul «Liedertafel» şi Parohia «St Johannes» din Buchs (Elveţia) condusă de diaconul Niklaus Baumgartner. În urma acestui parteneriat, corul nostru a efectuat un turneu în Elveţia şi Germania”[469].

De asemenea au fost în câteva rânduri şi la Cernăuţi unde s-au întâlnit cu comunitatea germană de acolo.

În ţară, au vizitat comunităţile germane din Transilvania şi Maramureş, unde au realizat schimburi de experienţă cu corurile locale de acolo, ceea ce i-a ajutat foarte mult în activitatea culturală.

Pe plan local au participat în fiecare an la *Summitul Minorităţilor* organizat de Casa Municipală de Cultură în colaborare cu Primăria Rădăuţi. În preajma marilor sărbători ale creştinătăţii (Crăciunul şi Paştele) participă la spectacolele organizate de Casa Municipală de Cultură din oraş.

Un alt obiectiv important al Uniunii Germanilor Bucovineni a fost acela de a stabili relaţii cu organizaţiile germane din ţară şi cu organizaţiile germanilor bucovineni din străinătate. În legătură cu organizaţiile germanilor bucovineni din străinătate, domnul Eduard Mohr îmi spunea:

„În ceea ce priveşte relaţiile cu organizaţiile de bucovineni din străinătate, demn de amintit sunt relaţiile de prietenie cu «Landsmanschaft der Buchenlanddeutschen aus der Bundesrepublik Deutschand», în special cu organizaţia prezidată de doamna Gertrud Romberger din Büssnau-Stuttgart, relaţiile de prietenie şi strânsă colaborare cu «Bukowina Institut» din Augsburg, condusă de domnul Otto Halabrin şi colaboratorul său Luzian Geier, relaţii de colaborare cu «Haus des Deutschen Ostens» din München condusă de dr. Ortfried Kotzian şi nu în ultimul rând, relaţii de colaborare cu organizaţia «ÖLM: Österreichische Landmansschaft» cu sediul în Viena – Austria”[470].

În plan social Uniunea Germanilor Bucovineni din Rădăuţi a primit ajutoare umanitare din Germania, Austria şi Elveţia pe care le-a distribuit, în baza unor tabele cu semnături, membrilor uniunii aflaţi în dificultate.

De asemenea, prof. dr. ing. Walter Döhr, prin fundaţia sa *Prof. Walter Döhr Stiftung Radautz*, condusă de Ana Donisan, a iniţiat şi finanţat un proiect *„Warme Stuben in der Bukowina”* (Case calde în Bucovina), prin intermediul căruia în perioada 1995 – 2011 au fost ajutaţi cu bani pentru procurarea lemnelor de foc, multe familii ale membrilor uniunii cu situaţii financiare dificile.

469 ŞMID, Ioan. Al doilea interviu cu domnul Eduard Mohr, preşedinte onorific al „Uniunii Germanilor Bucovineni” din Rădăuţi. Producţie proprie, Rădăuţi, noiembrie 2012. MP3, 1h 20 minute.

470 *Ibidem.*

Tabel nominal cu toţi membrii clubului de lectură *Deutscher Leseverein*

Eduard Mohr	Ana Donisan	Silvia Hrişcă
Emma Marchidan	Rozalia Baciu	Elisabeta Mirwald
Otilie Luther	Ana Sârbu	Fredi Witowski
Ingeborg Halus	Ştefania Ungurean	Hedwiga Maximiuc
Magdalena Saviuc	Hedwiga Popa	Radu Maximiuc
Andrei Şmid	Greti Maxim	Sorina Loana Văcărean
Cristina Crupă	Olga Grunikiewicz	Violeta Cenuşă
Johanna Ghimpu	Lucia-Maria Şmid	Valentin Kiszciuc

Tabel nominal cu toţi membrii corului laic german *Liedertafel*

Eduard Mohr	Ana Sârbu	Iulita Bâtă
Emma Marchidan	Ana Donisan	Iulia Procopciuc
Silvia Hrişcă	Fredi Witowski	Anelise Cozminschi
Olga Grunikiewicz	Inge Bâncescu	Alina Dăscălescu
Maria Costescu	Silvia Obreja	Loana-Sorina Vacarean
Georgeta Costescu	Sergiu Matcovschi	Alexandra Daşchievici
Paula Teodorovici	Ovidiu Lupăştean	Iolanda Saviuc
Sofia Amariţei	Edi Cozminschi	Lăcrimioara Hojmaniuc
Retha Schaller	Ştefania Ungurean	Cristina Crupă
Lucia-Maria Şmid	Gizela Pscheidt	Adela Apreutesei
Andrei Şmid	Johanna Ghimpu	Aspazia Corcinschi
Magdalena Saviuc	Lucian Sârbu	Hedwiga Popa
Ingeborg Halus	Cristian Sârbu	Maria Buţincu
Otilia Luther	Andrei Donisan	Elisabeta Mirwald
Rozalia Baciu	Petronela Melniciuc	Eduard Bucevschi

Membrii asociaţiei *Katholischer Leseverein* la trei ani de la înfiinţare. Fotografie din anul 1904.
Sursa foto: Franz Wiszniowski - *Radautz, die deutscheste Stadt des Buchenlandes*, p. 272.

Clădirea unde a funcționat în perioada comunistă *Casa Armatei*. Până la instaurarea regimului comunist aici a fost sediul asociației *Katholischer Deutscher Leseverein*. Fotografia este realizată înainte de modernizarea făcută de pr. Iosif Doboș.
Sursa foto: colecția autorului pr. Iosif Doboș.

Clădirea fostului sediu al asociației *Katholischer Deutscher Leseverein,* după restaurarea ei făcută de pr. Iosif Doboș și terminată în anul 2001.
Sursa foto: colecția autorului pr. Iosif Doboș

„Otelul şi restaurantol în casa germană – Rădiuţ (Bucowina)”. Clădirea Casei Germane din perioada interbelică.
Sursa foto: colecţia Alexandru Cerneţchi.

În perioada comunistă în clădirea Casei Germane a funcționat cinematograful *7 noiembrie*, numit mai apoi *Flacăra*. Fotografie din anul 1963.
Sursa foto: colecţia Alexandru Cerneţchi.

Deutsches Haus. Sediul Uniunii Germanilor Bucovineni din Rădăuţi.
Fotografie din anul 2006.
Sursa foto: colecția autorului.

Uniunea Germanilor din Rădăuţi. Primul sediu al asociaţiei. Fotografie din decembrie 1999.
Sursa foto: colecţia Eduard Mohr.

Sala de festivităţi din cadrul parohiei. Corul laic *Liedertafel* prezintă un mic concert în faţa unei delegaţii din cadrul Ambasadei Germaniei de la Bucureşti. Septembrie 1999.
Sursa foto: colecţia Eduard Mohr.

Corul laic *Liedertafel* al Uniunii Germanilor din Rădăuţi în vizită la Buchs (Elveţia). Septembrie 2000.
Sursa foto: colecţia autorului.

Corul laic *Liedertafel* al Uniunii Germanilor din Rădăuţi în excursie la Stuttgart. Septembrie 2000.
Sursa foto: colecţia autorului.

Ambasadorul Germaniei doamna Rita Lansley vizitând Catedrala Ortodoxă din Rădăuţi.
Sursa foto: colecţia Carl Mohr.

Ana Sârbu, Otilia Luther, Maria Buţincu şi Adela Apreotesei în costume tradiţionale germane.
Sursa foto: colecţia Carl Mohr.

Uniunea Germanilor din Bucovina. Grădiniţa germană. Fotografie din anul 1993.
Sursa foto: colecţia Eduard Mohr.

Uniunea Germanilor din Bucovina. Grădiniţa germană. Serbarea de sfârşit de an şcolar 2003-2004.
Sursa foto: colecţia Eduard Mohr.

Deutscher Leseverein. Un grup de germani, membrii Forumului german local din Satu Mare în vizită la Rădăuţi. Fotografie din septembrie 2004.
Sursa foto: colecţia Eduard Mohr.

Deutsches Haus – Casa Germană. Un grup de germani din Augsburg (Germania) în vizită la Rădăuţi.
Sursă foto: colecţia autorului.

Uniunea Germanilor Bucovineni din Rădăuţi. În costume tradiţionale în faţa *Deutches Haus – Casa germană.*
Sursa foto: colecţia autorului.

Excursie la Cernăuţi a corului ***Deutsche Liedertafel*** (2008)**.**
Sursa foto: colecţia autorului

Domnul Lucian Geier şi domnul Otto Halabrin de la Institutul Bucovina din Augsburg, împreună cu un grup de germani în vizită la Rădăuţi.
Sursa foto: colecţia autorului

Deutches Haus – Casa germană. Fasching (lăsat de sec) – 2007.
Sursa foto: colecţia autorului.

Aniversarea domnului Eduard Mohr la împlinirea a 70 de ani de viaţă. Evenimentul a avut loc în *Deutches Haus – Casa germană* în anul 2009.
Sursa foto: colecţia autorului.

Din activitatea corului *Deutsche Liedertafel* al Forumului german din Rădăuţi.
Sursa foto: colecţia autorului

Fasching (lăsat de sec) organizat în sediul de pe str. Ştefan cel Mare nr. 12. Dansul tinerilor.
Fotografie din februarie 2006.
Sursa foto: colecţia autorului.

Fasching (lăsat de sec) organizat în *Deutches Haus – Casa germană.* Noiembrie 2008.
Sursa foto: colecţia autorului

Crăciun 2010. Concert de colinde susţinut de o parte din membrii corului *Liedertafel*.
Sursa foto: colecţia autorului.

Uniunea Germanilor Bucovineni din Rădăuţi. Fasching (lăsat de sec) organizat în noiembrie 2011.
Sursa foto: colecţia autorului.

Capitolul XV – Bicentenarul zidirii bisericii. Completări la prima ediție a cărții.

În perioada de pastorație a pr. Iosif Răchiteanu, în anul 2008, încep lucrările de construire a noului altar principal al bisericii după planurile arhitectului Hereș. Aceste planuri au fost întocmite la cererea prof. dr. pr. Eduard Ferenț când era paroh la Rădăuți. Parohul de atunci dorise să modernizeze interiorul bisericii. Majoritatea lucrărilor au fost făcute atunci cu mari sacrificii, fiind executate în timpul dictaturii comuniste. Întrucât, la sfârșitul anului 1989, regimul comunist a fost înlăturat de la putere, părintele Eduard Ferenț, în anul următor, și-a încheiat mandatul de paroh la Rădăuți fiind reabilitat și numit din nou profesor de teologie dogmatică la Institutul Teologic *Sfântul Iosif* din Iași. Lucrările prevăzute pentru construirea unui nou altar au fost amânate, noul paroh, pr. Iosif Doboș, în cel de al doilea său mandat în parohia noastră, s-a ocupat cu recuperarea patrimoniului Bisericii confiscat de regimul comunist venit la putere imediat după al doilea Război Mondial.

Pe 8 aprilie 2009 a fost montată icoana în mozaic a *Maicii Domnului cu Pruncul în brațe*. Întrucât hramul bisericii este *Naşterea Sf. Fecioare Maria*, părintele, negăsind icoană cu această temă, a propus artiștilor de la firma Art Georgies, adaptarea unei icoane reprezentând-o pe Sfânta Fecioară cu pruncul Isus, așezată pe un tron, care la rându-i este așezat pe globul pământesc. Icoana în mozaic a fost realizată și montată tot de către societatea *Art Georgies* din Iași, specializată în astfel de lucrări. A fost montată doar această icoană, întregul ansamblu mozaical nu a mai fost terminat niciodată.

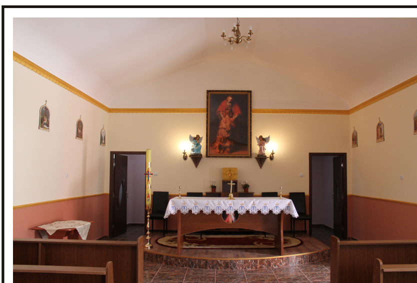

Altarul bisericii în anul 2011. Sursa foto: colecția autorului.

În vara anului 2015, pr. Iosif Răchiteanu demarează ample lucrări de refacere a tencuielilor exterioare ale bisericii. Lucrările sunt executate în regie proprie de către o echipă de muncitori condusă de maistrul Cazimir Budaș. La 31 august 2015 pr. Iosif Răchiteanu își încheie mandatul de paroh la Rădăuți. Părintele Aurel Iștoc, noul paroh, continuă lucrările începute cu echipa maistrului Cazimir Budaş până la sfârșitul anului 2015, iar la începutul lunii ianuarie 2016 încheie un contract cu firma *Milard Construct* din Adjudeni, județul Neamț, care, termină lucrările exterioare până la sfârșitul anului. Începând din toamna anului 2016 și până în primăvara anului următor, aceeași echipă, transformă vechea sală de festivități din curtea bisericii într-o frumoasă capelă

Capela Milostivirii Divine – capelă mortuară (2011).
Sursa foto: colecția autorului.

Capela Milostivirii Divine - interior.
Sursa foto: colecția autorului.

Sfințirea *Capelei Milostivirii Divine*. 2 aprilie 2017.
Sursa foto: colecția autorului.

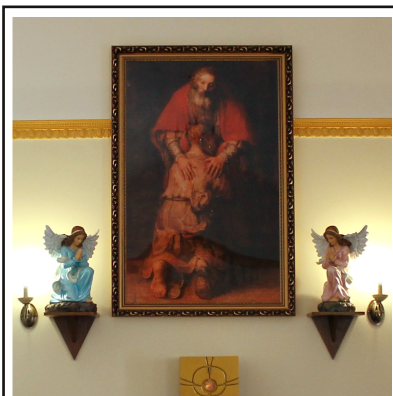
Capela Milostivirii Divine - vedere din curtea bisericii și altarul exterior al sf. Ioan Paul al II-lea.
Sursa foto: colecția autorului.

mortuară, *Capela Milostivirii Divine*. Istoria acestei clădiri am tratat-o pe larg în capitolul al V-lea al cărții. Icoana votivă a altarului capelei este o reproducere după celebrul tablou pictat de Rembrandt *Întoarcerea fiului risipitor*. Pe sticla ferestrelor capelei au fost aplicate tablouri autocolante ale sfinților Ioan Paul al II-lea și Faustina Kowalska și ale fericiților Ieremia Valahul, Anton Durcovici și Vladimir Ghica.

La data de 2 aprilie 2017 această capelă a fost sfințită de către episcopul diecezei, PS Petru Gherghel.

Sfințirea *Capelei Milostivirii Divine* - 2 aprilie 2017.
Sursa foto: colecția autorului.

Întoarcerea fiului risipitor - icoana votivă a capelei.
Sursa foto: colecția autorului.

La începutul anului 2018, (mai exact din februarie), aceeași firmă, începe lucrările din interiorul bisericii. Întrucât tencuiala din interior prezenta multe crăpături, în anumite locuri fiind complet desprinsă de structura peretelui, s-a decis decopertarea totală a pereților, până la piatră. A urmat apoi reconsolidarea arcadelor crăpate cu două rânduri de plasă metalică, reîncărcarea cu mortar, tencuirea pereților, finisarea și văruirea în alb a întregii suprafețe decopertate. Zugrăvelile în stilul *Stucco Veneziano*, cât și elementele decorative aplicate pe pereți au fost realizate de către meșterul Ciprian Vârgă, din Săbăoani, județul Neamț. Au fost înlocuite ușile interioare din ambele sacristii și de la intrarea la cor cu uși noi de stejar. Lucrările au fost executate de maistrul tâmplar Cazimir Budaș. De asemenea, a fost refăcută toată instalația electrică și corpurile de iluminat (cu excepția candelabrelor), instalația fonică și instalația termică.

Profitând de aceste lucrări, parohul Aurel Iștoc, în urma consultării comitetului bisericesc și ținând cont de doleanțele mai multor credincioși care regretau vechiul interior al bisericii, a decis refacerea altarului principal, aproape identic cu cel aflat în biserică de la zidirea ei. Lucrarea a fost realizată de firmele *For Design* din Ipotești, județul Suceava, care a executat în polistiren coloanele și celelalte elemente decorative și *Întreprinderea Individuală Ciobanu Fănică*, din Săbăoani, județul Neamț, care a executat lucrările în marmură. Aceleași firme au refăcut, după modelul original, și cele două altare laterale, cel al Inimii lui Isus și cel al Maicii Domnului.

Tabloul votiv și picturile murale din altar au fost executate de artistul plastic Gheorghe Benchea, din Somușca, județul Bacău. Acestea fac parte dintr-un ansamblu pictural reprezentând întreg misterul Maicii Domnului de la nașterea până la încoronarea ei. Picturile sunt o formă de venerație și de laudă adusă lui Dumnezeu și sfinților săi. Într-una din predicile sale, pr. Cristian Diac spunea: *„de Fecioara din Nazaret, Maria, ne apropiem mai degrabă cu inima decât cu mintea, mai degrabă cu ceea ce este artistic în noi, decât cu ceea ce e pragmatic şi material"*. Aceasta a fost și ideea părintelui Aurel, ca pereții din prezbiteriu să „ne vorbească" de momentele cele mai importante din viața mamei noastre cerești.

Ansamblul picturilor murale din prezbiter este structurat pe două direcţii: anticiparea încă din Vechiul Testament și momentul nașterii Fecioarei, bucuria și slava acestui eveniment și principalele momente din viața Maicii Domnului când a conlucrat împreună cu Dumnezeu la realizarea planului de mântuire a neamului omenesc.

Nașterea Sfintei Fecioare Maria.
Pictură pe pânză realizată de artistul plastic Gheorghe Benchea.
Sursa foto: colecția autorului.

Elementul central al acestui ansamblu pictural îl reprezintă tabloul votiv, care ne prezintă momentul nașterii sfintei Fecioare. Conform Protoevangheliei lui Iacob, scriere apocrifă, Maria s-a născut din părinții Ioachim și Ana, fiind unicul lor copil, dobândit la bătrânețe după stăruitoare rugăciuni. Ioachim, tatăl Fecioarei Maria, se trăgea din seminţia lui Iuda, fiind urmaş al regelui David, iar Ana, mama sa, era fiica preotului Mathan din Betleem, din seminţia lui Aaron. Momentul nașterii Mariei, redat în tabloul votiv, este un eveniment deosebit în planul economiei mântuirii neamului omenesc, de care s-au bucurat cerurile, oștirile cerești, cetele de îngeri. De aceea, de o parte și de alta a altarului avem reprezentări ale îngerilor, care cântă de bucurie preaslăvindu-l pe Dumnezeu. Pe ambele tablouri murale menționate avem scris și un text *„De nașterea ei sfântă se bucură toți îngerii"*. Nașterea ei este începutul efectiv al planului lui Dumnezeu de mântuire a neamului omenesc. Deasupra coloanelor ce străjuiesc la dreapta și la stânga tabloul votiv este schițată retragerea apelor potopului (Gen 8, 1-22). În triunghiul de deasupra tabloului votiv este reprezentat un porumbel cu o ramură verde de măslin. Pentru Noe acesta a fost semnul că potopul a luat sfârșit și că el împreună cu familia sa este salvat. Este mântuit de

Dumnezeu, care a încheiat o nouă alianță cu Noe. Acest porumbel, un simbol al Vechiului Testament, proiectează o imagine a Maicii Domnului. Momentul nașterii ei a fost un semn, aidoma acelui porumbel. Antifona de la începutul Liturghiei pe care Biserica o celebrează în cinstea nașterii Maicii Domnului: *„Fericită ești Sfântă Fecioară Marie, căci din tine a răsărit soarele dreptății, Cristos, Dumnezeul nostru”* a fost scrisă sub soarele pictat deasupra coloanelor. Dedesubtul tabloului votiv este scris un citat din cea mai frumoasă predică despre Nașterea Sfintei Fecioare care a fost rostită de către Sfântul Gherman (+733), Patriarh de Constantinopol, în Sărbătoarea de 8 septembrie: *„Bucură-te, porumbiță, care ne aduci ramura de măslin și ni-l vestești pe Mântuitorul Isus Cristos”*.

Sfintei Fecioare Maria i s-au atribuit de a lungul timpului o serie de invocații. Este foarte cunoscută Litania Lauretană în care ne rugăm pentru a o venera pe Maica

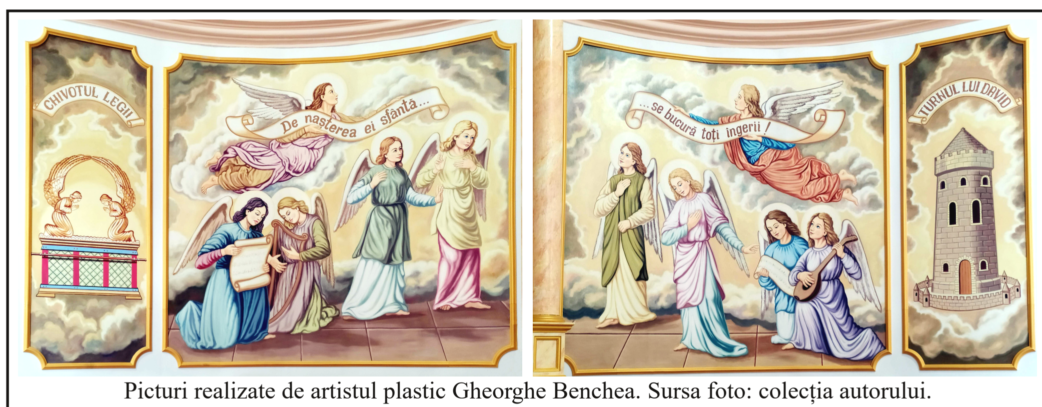

Altarul bisericii parohiale după restaurare.
Picturile sunt realizate de artistul plastic Gheorghe Benchea.
Sursa foto: colecția autorului.

Domnului. Aici avem foarte multe apelative inspirate din sfânta Scriptură. Printre multe alte invocații sunt și aceste două: Maica Domnului este *Chivotul Legii* sau Arca Alianței pe care Dumnezeu a încheiat-o cu poporul său și Maica Domnului este *Turnul lui David*. Maica Domnului a fost comparată cu arca lui Noe. Dacă arca l-a salvat pe el și pe toți ai săi, tot așa Sfânta Fecioară, prin Fiul său pe care l-a adus în mijlocul nostru, ne-a mântuit, ne-a salvat din sclavia păcatului. Prin faptul că l-a zămislit și l-a purtat în sânul său pe Mântuitorul nostru, Sfânta Fecioară a devenit Chivotul noului Legământ, al noii Alianțe pe care Dumnezeu a încheiat-o cu poporul său prin jertfa Fiului său, Isus Cristos.

De ce Turnul lui David?

În Ierusalim exista un turn de apărare construit de regele David. Din acest turn se puteau observa împrejurimile cetății. În interiorul acestui turn se retrăgea

Picturi realizate de artistul plastic Gheorghe Benchea. Sursa foto: colecția autorului.

populația atunci când cetatea era amenințată sau invadată de dușmani. Asemenea acestui turn și Sfânta Fecioară ne apără și ne păzește. La ea alergăm atunci când suntem în nevoi, atunci când suntem molestați sau bolnavi. Ea este turnul nostru de apărare.

De asemenea, au fost pictate și trei tablouri care reprezintă cele mai importante momente din viața Fecioarei. Sunt ilustrate momentele din viața ei când a conlucrat împreună cu Isus Cristos la opera de mântuire a neamului omenesc. Maica Domnului a intrat în scenă în momentul Bunei Vestiri, când îngerul Gabriel i-a vestit că a fost aleasă de Dumnezeu ca să devină mama Fiului său. Știm răspunsul ei: *„Fie mie după cuvântul său!”*. Această conlucrare a ei a culminat pe Calvar. În această imagine o vedem cu Fiul său în brațe, după ce l-au coborât de pe cruce, după ce a săvârșit actul răscumpărării noastre prin pătimirea, moartea și învierea sa. Al treilea moment din viața ei a fost momentul ridicării cu trupul și sufletul la cer și încoronarea ei de către Fiul său, Isus. Ridicarea la cer a Sfintei Fecioare este o participare deosebită la învierea Fiului şi o anticipare a învierii celorlalţi creştini.

Toţi creştinii văd şi cinstesc în Maria dărnicia nemărginită a iubirii divine, care a revărsat cu îmbelşugare în mâinile ei orice bine. Şi ea, ca regină şi mamă, împarte tot ce a primit de la Rege; îi protejează cu puterea sa pe fiii doborâţi prin

Buna Vestire. Pictură murală realizată de Gherghe Benchea. Sursa foto: colecția autorului.

Încoronarea Maicii Domnului. Pictură murală realizată de Gherghe Benchea. Sursa foto: colecția autorului.

Maica Domnului cu Fiul său răstignit coborât de pe cruce.
Pictură realizată de Gheorghe Benchea.
Sursă foto: colecția autorului.

participarea la răscumpărare şi le face bucurie cu darurile sale, deoarece Regele a dispus ca orice har să treacă prin mâinile sale de regină mărinimoasă. Pentru acest motiv, Biserica îi invită pe credincioşi să i se adreseze nu numai cu numele dulce de mamă, dar şi cu acela respectuos de regină, aşa cum în cer o salută, plini de fericire şi iubire, îngerii, patriarhii, profeţii, apostolii, martirii, mărturisitorii, fecioarele. Maria a fost încoronată cu diadema fecioriei şi aceea a maternităţii divine.

Întrucât biserica noastră este dedicată Mariei, pe care o cinstim și o venerăm în această biserică, meditând la misterul nașterii sale care este începutul punerii în practică a făgăduinței lui Dumnezeu făcută protopărinților noștri Adam și Eva, pe arcada care desparte altarul de naos este scris în latină următorul citat:

„CUM IUCUNDITATE CELEBREMUS BEATAE VIRGINIS MARIAE NATIVITATEM UT IPSA PRO NOBIS INTERCEDAT AD DOMINUM - Celebrăm cu bucurie nașterea Preasfintei Fecioare Maria pentru ca ea să mijlocească pentru noi la Domnul”.

Pe bolta bisericii avem realizate două picturi inspirate din viața lui Isus: *Predica lui Isus de la Marea Tiberiadei* și *Încredințarea cheilor Bisericii lui Cristos lui Petru*. În acest tablou, în fundal, avem și silueta bisericii noastre din Rădăuți. Aceste două picturi, ca temă sunt asemănătoare vechilor picturi aflate în fază avansată de degradare datorată și crăpăturilor din tencuială.

Pe bolta de deasupra corului este pictată Sfânta Cecilia – patroană a muzicii și protectoare a cântăreţilor.

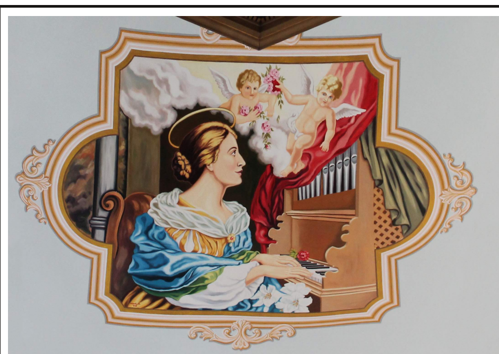
Pe toate cele patru arcade avem pictați toți cei patru evangheliști: Matei, Marcu, Luca și Ioan.

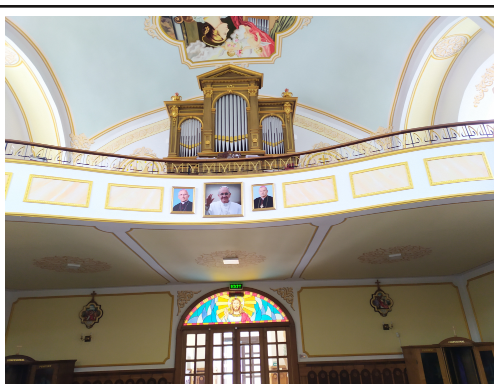
Predica lui Isus la Marea Tiberiadei.
Pictură realizată de Gheorghe Benchea.
Sursa foto: colecția autorului.

Încredințarea cheilor Bisericii lui Petru.
Pictură realizată de Gheorghe Benchea.
Sursa foto: colecția autorului.

Sfânta Cecilia - patroana muzicii.
Pictură realizată de Gheorghe Benchea.
Sursa foto: colecția autorului.

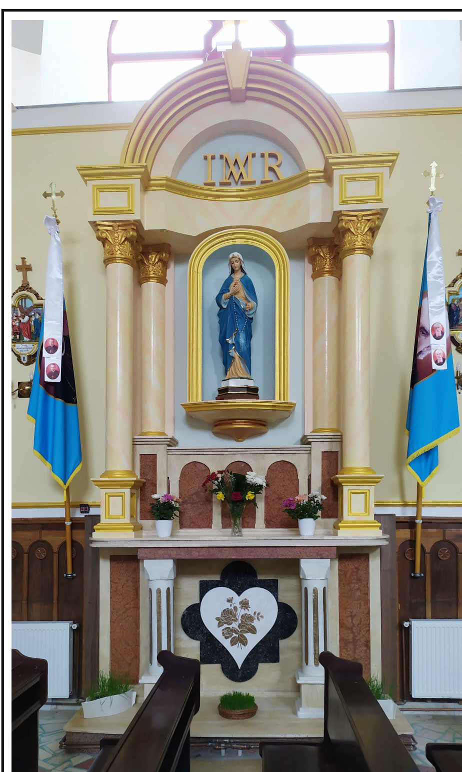
Balconul refăcut.
Sursa foto: colecția autorului.

Cei 4 evangheliști. Medalioane realizate de Gheorghe Benchea.
Sursa foto: colecția autorului.

Altarul Inimii lui Isus.
Sursa foto: colecția autorului.

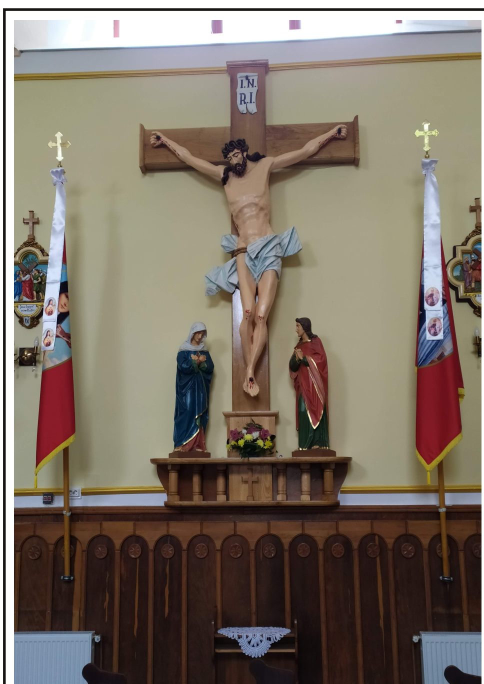

Altarul Inimii Maicii Domnului.
Sursa foto: colecția autorului.

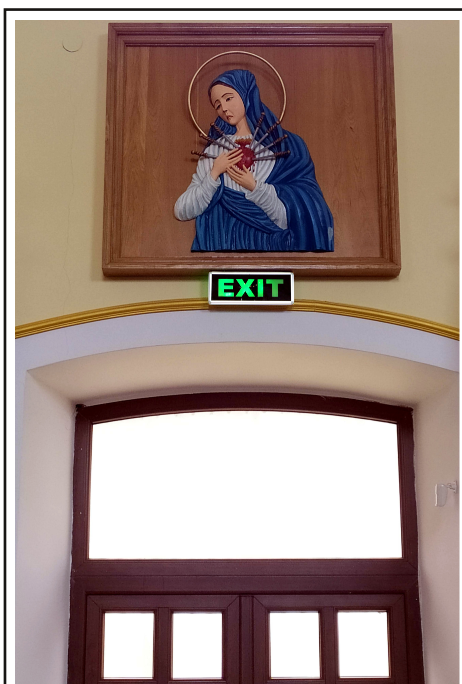
Așa cum s-a menționat, au fost restaurate și cele două altare laterale: cel al Inimii lui Isus și cel al Inimii Maicii Domnului. Restaurarea s-a făcut după modelul altarului Maicii Domnului care era cel original.

Cu mulți ani în urmă exista și un altar al Sfântului Anton de Padova. Acesta a fost desființat în timpul reparațiilor din anul 1988. Cu ocazia acestor ultime reparații, pe acest loc a fost creat un grup statuar compus din Crucea cu Isus răstignit și două statui: a Maicii Domnului și a Sfântului Ioan, ucenicul iubit al lui Isus. S-a considerat că nu mai era necesar un al doilea altar al sfântului Anton întrucât , la intrare în biserică, pe partea dreapta este o capelă a aceluiași sfânt.De asupra ușii laterale a fost creat un basorelief din lemn reprezentând Cele șapte dureri ale Maicii Domnului.

Statuile care erau în biserică au fost recondiționate și repictate. Acestora li s-

Grup statuar amplasat în locul vechiului altar al Sfântului Anton.
Sursa foto: colecția autorului.

Cele șapte dureri ale Maicii Domnului.
Basorelief realizat de Mucea Mihai din Iași.
Sursa foto: colecția autorului.

au adăugat și câteva noi. Au fost confecționate steaguri noi care au imprimate în medalion chipurile *sfinților Ioan Paul al II-lea, Faustina Kowaska, Tereza a Pruncului Isus și Maximilian Kolbe și ale fericiților Anton Durcovici, Vladimir Ghica, Veronica Antal și Ieremia Valahul*.

La data de 8 septembrie 2019, chiar de sărbătoarea Hramului bisericii – *Nașterea Sfintei Fecioare Maria* - în cadrul Sfintei Liturghii solemne prezidată de PS Petru Gherghel, episcop emerit de Iași, a avut loc ceremonia de resfințire a bisericii și

Sf. Fecioară Maria. Sf. Iosif. Sf.Tereza de Avila. Sf. Ana.

Sursa foto: colecția autorului.

Sf. Anton de Padova. Sf. Francisc de Assisi.

Sursa foto: colecția autorului.

Balconul bisericii.
Sursa foto: colecția autorului.

consacrarea altarului.

Celebrarea religioasă a fost încărcată de o semnificație spirituală aparte datorită faptului că, după o perioadă de patru ani de lucrări de reparații și restaurări, am trăit cu toții acest moment deosebit din viața comunității noastre.

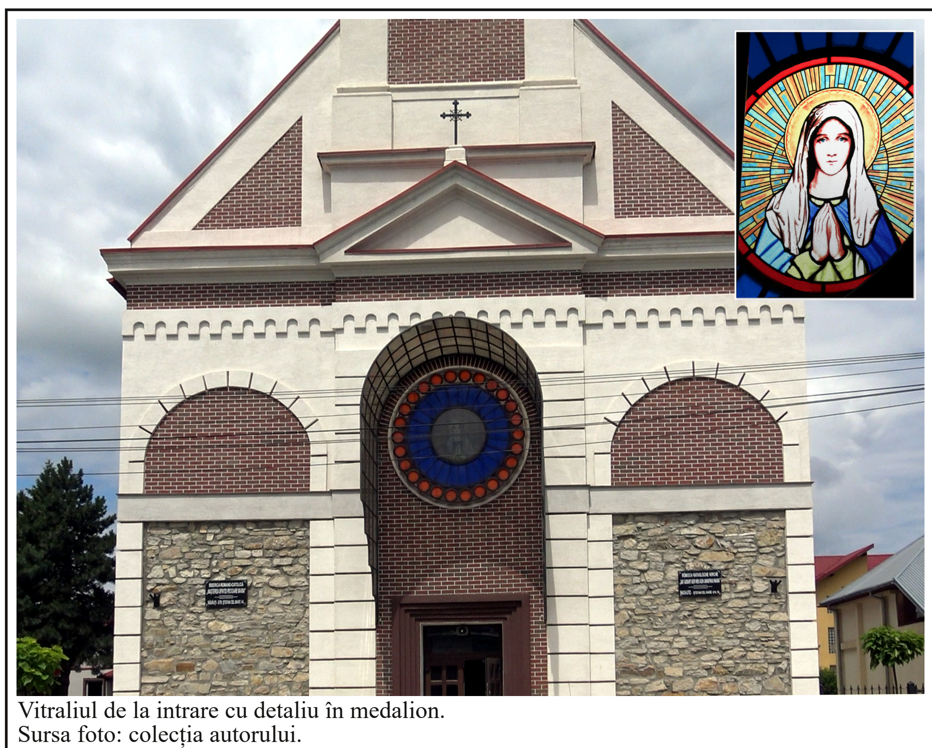
Interiorul bisericii parohiale după renovare. Aprilie 2020.
Sursa foto: colecția autorului.

Exteriorul bisericii înainte de renovare (2015). Sursa foto: colecția autorului.

Exteriorul bisericii după renovare (2019).
Sursa foto: colecția autorului.

Vitraliul de la intrare cu detaliu în medalion.
Sursa foto: colecția autorului.

Ritualul resfințirii bisericii și consacrarea altarului a cuprins mai multe momente: ceremonia stropirii cu apă sfințită a pereților interiori și exteriori ai bisericii, ungerea mesei de altar și însemnarea cu semnul sfintei Cruci a pereților interiori. În masa altarului au fost așezate relicvele *Sfintei Cruci, ale fericitului Anton Durcovici și ale fericitei Veronica Antal*.

Pentru strădanie, buna coordonare a lucrărilor și răsplătirea efortului depus, prin Decret episcopal, i s-a acordat pr. Aurel Iștoc, parohul comunității, Crucea comemorativă *Fericitul Anton Durcovici, episcop martir*.

În cuvântul său de mulțumire de la sfârșitul ceremoniei, părintele Aurel Iștoc a spus:

Mă bucur foarte mult şi trăiesc un sentiment de satisfacţie, pentru că, dacă, în viaţa mea, n-am avut ocazia să fac o biserică nouă, dedicată Maicii Domnului, aşa cum mi-am dorit, măcar acum, spre finalul activității mele pastorale, am reuşit să refac total această biserică parohială din Rădăuţi cu hramul „Naşterea Sfintei Fecioare Maria". Este expresia evlaviei mele faţă de Maica Domnului. Mulţumesc din tot sufletul Bunului Dumnezeu şi tuturor acelora care m-au ajutat să duc la bun sfârşit această lucrare frumoasă.

Este foarte important ca valorile morale, religioase și materiale clădite de vrednicii noștri înaintași să fie păstrate și transmise din generaţie în generaţie. Episcopul emerit Petru Gherghel, evidenţiind exemplul mărturiei date de fericitul

Anton Durcovici, şi-a arătat mulţumirea şi preţuirea pentru grija manifestată de credincioşii din Rădăuţi faţă de lăcaşul lor de cult; Excelenţa Sa a afirmat faptul că, în contextul actual, grija unei comunităţi faţă de biserica proprie, zidită cu două secole în urmă, reprezintă o dovadă clară a credinţei în Dumnezeu, căci, astfel, este arătată lumii

Fotografii de la ceremonia primirii PS Petru Gherghel de către parohul Aurel Iștoc în prezența preoților din parohiile învecinate și a credincioșilor și de la momentul așezării relicvelor în masa altarului.
Jos, fotografia de ansamblu cu toți participanții la ceremonia consacrării altarului și resfințirii bisericii.
Sursa foto: colecția autorului.

Episcop Petru Gherghel

Prot. Nr. 2656/2019

DECRET

pentru **resfințirea bisericii** și **consacrarea altarului**
„*Nașterea Sfintei Fecioare Maria*” din **Rădăuți, Suceava**

În conformitate cu canonul 1237 din Codul de Drept Canonic, după ce au fost terminate toate lucrările de restaurare a bisericii, atât la interior, cât și la exterior, și de așezare a noului altar din comunitatea „***Nașterea Sfintei Fecioare Maria***” Rădăuți, Decanatul de Bucovina, Dieceza de Iași,

La cererea parohului locului, preot Aurel **Iștoc**, și a Consiliului parohial local,

Ținând cont de dorința manifestată de toți credincioșii acestei comunități și fiind respectate toate normele cu privire la consacrarea altarelor, în anul Domnului 2019, în ziua de 8 a lunii septembrie,

am consacrat cu solemnitate altarul principal
al bisericii dedicate *Nașterii Sfintei Fecioare Maria* și am procedat la sfințirea
bisericii după încheierea lucrărilor de restaurare din ultimii ani.

În altar au fost așezate relicvele: *Sfintei Cruci, a fericitului Anton Durcovici, și a fericitei Veronica Antal.*

Prin acest act și prin această celebrare vrem să aducem slavă lui Dumnezeu Tatăl prin Fiul său în Duhul Sfânt, să arătăm tuturor credincioșilor noștri vii și răposați un semn de recunoștință și respect, mai ales față de binefăcători.

Părintelui paroh, care a condus lucrările de restaurare și înfrumusețare a acestui locaș, specialiștilor și tuturor susținătorilor acestui proiect, pentru munca depusă și opera realizată, le aducem mulțumirea plină de iubire și însoțită de binecuvântarea noastră.

În semn de prețuire și recunoștință, acordăm părintelui Paroh Aurel **Iștoc**

CRUCEA COMEMORATIVĂ

A FERICITULUI ANTON DURCOVICI, EPISCOP MARTIR,

implorând binecuvântarea lui Dumnezeu și mijlocirea Maicii Domnului, pentru marea angajare în opera de restaurare a bisericii, precum și pentru angajarea exemplară în promovarea credinței în comunitatea parohială Rădăuți.

*Dat la Iași, în ziua de **8 septembrie 2019**.*

Cu prețuirea și îmbrățișarea noastră arhierească,

\+ Pr. I. Toncău
Pr. Romeo Neculai
Cancellarius

† Petru **Gherghel**
Episcop emerit de Iași

Bd. Ștefan cel Mare și Sfânt nr. 26 – 700064 Iași, România - Tel. 0232/212003; Fax. 0232/212006; email: epetru@ercis.ro

Decretul pentru resfințirea și consacrarea altarului Nașterea Sfintei Fecioare Maria din Rădăuți.
Sursa foto: colecția autorului.

fericirea de a fi fii ai lui Dumnezeu şi moştenitori ai Ierusalimului ceresc.

Odată cu terminarea restaurării bisericii parohiale din Rădăuți s-a încheiat lunga perioadă de restaurări ale bisericilor din parohia rădăuțeană. Filialele din Putna, Falcău și Clit, prin bunăvoința și dăruirea familiilor inimoase și pătrunse de credință, se bucură de biserici renovate și înfrumuțesate.

*****

În ceea ce privește viața parohiei, trebuie amintit decretul episcopal, emis la data de1 iulie 2017, prin care a fost reactivată Parohia Romano-Catolică Voievodeasa cu hramul *„Sfinții Apostoli Petru și Paul”*. Pr. dr. Eduard Ferenţ a fost numit paroh.

În anul 2020 în întreaga lume a izbucnit o puternică pandemie de Covid-19. În toate țările Uniunii Europene a fost declarată starea de urgență. Orice activitate cu public a fost interzisă. Credincioșii nu aveau voie să se adune în biserică, toate liturghiile, unde era posibil, erau transmise pe internet.

În România, participarea credincioșilor la sfintele Liturghii a fost suspendată începând cu data de 22 martie 2020. Această situație a durat până la data de 15 mai 2020, când credincioșii, respectând reglemetările legale referitoare la păstrarea distanței, aveau voie să participe doar în exteriorul bisericii. În perioada când participarea fizică a fost interzisă, sfintele Liturghii se transmiteau în fiecare duminică pe internet. Începând cu data de 21 iunie 2020 a fost permisă participarea credincioșilor la sfintele Liturghii în biserică.

Pr. Iulian-Michail Echert împreună cu părinții pe treptele Catedralei episcopale din Iași. 8 septembrie 2020. Sursa foto: colecția autorului.

La data de 8 septembrie 2020, în Catedrala din Iaşi, prin impunerea mâinilor PS Iosif Păuleț, a fost hirotonit preot, diaconul Iulian Michail Echert, membru al comunității noastre.

Duminică, 13 septembrie 2020, în parohia romano-catolică *„Nașterea Sfintei Fecioare Maria”* din Rădăuți, credincioșii au participat nu doar la Sărbătoarea Hramului, ci și la prima Sfântă Liturghie a preotului Iulian Michail Echert.

Fotografie de grup în Catedrala episcopală din Iași după primirea Sacramentului Preoției. 8 septembrie 2020. Sursa foto: colecția autorului.

Pe treptele casei parohiale, împreună cu toți preoții participanți la Primiția pr. Iulian-Michail Echert. 13 septembrie 2020. Sursa foto: colecția autorului.

Concluzii

Biserica Romano-Catolică şi-a făcut simţită prezenţa în această parte a Bucovinei, încă de la începutul celui de al doilea mileniu, odată cu aşezarea cavalerilor teutoni la Suceava şi la Siret. Dacă este să ne raportăm strict la teritoriul actual al Parohiei Romano-Catolice Rădăuţi, unele documente istorice semnalează prezenţa unei aşezări săseşti, distruse de tătari, pe locul unde este acum satul Ţibeni. Cronica satului Ţibeni consemnează că, la sosirea primelor familii de unguri, se mai puteau vedea ruinele unei biserici săseşti[471].

Nu putem vorbi însă de o prezenţă constantă a elementului catolic decât după instaurarea administraţiei militare austriece în Bucovina. Întrucât majoritatea soldaţilor erau de religie romano-catolică, odată cu aceştia au sosit şi preoţii militari care le asigurau asistenţa religioasă. Conform celor afirmate de Willi Kosiul în cartea *Die Bukowina und ihre Buchenlanddeutschen* (Bucovina şi locuitorii ei germani), administraţia militară a creat 12 capelanate militare, unul dintre acestea fiind şi la Frătăuţi[472]. După trecerea Bucovinei în administrare civilă (1787), o parte dintre aceste capelanate militare au fost transformate în capelanate civile trecând în administrarea Arhiepiscopiei din Lemberg (Lwow). Întrucât, în afară de militari, zona a început să fie populată cu colonişti catolici veniţi din Transilvania, Galiţia şi Bohemia, în număr din ce în ce mai mare, aceste capelanate civile au fost transformate în anul 1811 în parohii. Ulterior, odată cu apariţia unor localităţi noi (de exemplu Karlsberg, Althütte, Fürstenthal, Glitt, Lichtenberg, etc) au fost înfiinţate şi alte parohii. Demn de menţionat este că, prima parohie înfiinţată a fost cea de la Cernăuţi, în anul 1786 şi primul paroh numit a fost pr. Wenzell Kekert.

În primii ani, pe când Bucovina făcea parte din Regatul Galiţiei (1787-1849), iar administrarea parohiilor era în responsabilitatea arhiepiscopiei din Lemberg, aproape toţi preoţii parohi numiţi erau de origine poloneză care însă cunoşteau foarte bine limba germană. Totuşi credincioşii germani îşi doreau să aibă în parohiile lor un preot german. De-a lungul anilor, această situaţie s-a schimbat în bine pentru germani. În anul 1935 în Bucovina erau 53 de preoţi. Dintre aceştia, 29 erau germani, 18 erau poloni, 3 erau unguri, 2 erau slovaci şi unul era român[473]. În perioada 1937-1940 asistăm la o creştere spectaculoasă a numărului de preoţi romano-catolici, ajungându-se la 65. Dintre aceştia, 41 erau de origine germană, din care 28 erau germani bucovineni[474]. În zilele noastre, mai trăieşte în Bucovina doar un singur preot de origine germană: pr. Johann Proschinger, OFMConv.

Situaţia înfloritoare a Bisericii Romano-Catolice din Bucovina s-a schimbat în

471 PUŞCAŞ, Valentin, *Istoria satului Ţibeni,* Suceava, 2006.
472 KOSIUL, Willi, *Die Bukowina und ihre Buchenlanddeutschen,* Vol. I, Ed. Reimo-Verlag, Oberding, 2011. p. 195.
473 *Ibidem*, p. 422.
474 *Ibidem,* p. 422.

mod dramatic în perioada 1940-1958. În această perioadă au fost strămutaţi din Bucovina atât credincioşii germani, cât şi credincioşii unguri, slovaci şi polonezi, aceştia din urmă într-un număr mai mic. Aceste strămutări au influenţat în mod negativ cele 20 de parohii din Bucovina de sud care a rămas în componenţa României. Unele dintre aceste parohii au fost desfiinţate cu totul, iar altele au devenit filiale. După prima reorganizare parohiilor, operată în anul 1943, în Bucovina de sud au rămas doar 8 parohii: Cacica, Câmpulung, Gura Humorului, Rădăuţi, Siret, Soloneţu Nou, Suceava şi Vatra Dornei. În zilele noastre sunt 10 parohii. La cele enumerate mai sus mai adăugăm Moara şi Poiana Micului.

În planul social şi cultural al Bucovinei această strămutare a avut un impact negativ. Doamna dr. Sophie A. Welisch, în articolul *Reverend Emil Welisch remembered* (Amintirea părintelui Emil Welisch), publicat în buletinul periodic online al Societăţii Germanilor Bucovineni din America, spunea că: *„150 de ani de muncă a germanilor din Bucovina au fost făcuţi praf printr-o singură semnătură aplicată pe Acordul de strămutare”*[475]. Pe de altă parte, din punctul de vedere al minorităţilor strămutate, părintele Norbert Gaschler, pe care l-am citat des şi cu plăcere în această carte, spunea, în finalul articolului *Die Umsiedlung der Buchenlanddeutschen im Spätherbst 1940 und ihre Folgen für die Katholiken und ihre Priester aus Bessarabien, der Bukowina und der Dobrudscha* (Strămutarea germanilor bucovineni în toamna târzie a anului 1940 şi urmările ei pentru catolici şi preoţii lor din Basarabia, Bucovina şi Dobrogea), că strămutarea germanilor în anul 1940, a fost până la urmă un lucru bun, având în vedere ceea ce a urmat în România, în anii de comunism.

Totuşi, strămutările cât şi plecările ulterioare, voluntare, ale germanilor din perioada comunistă nu au avut un asemenea impact încât Biserica Romano-Catolică să înceteze să mai existe în Bucovina, aşa cum s-a întâmplat, de exemplu, cu Biserica Reformată. Domnul Eduard Mohr spunea într-un interviu de documentare pe care l-am realizat cu Domnia Sa că: *„Datorită universalităţii ei, Biserica Romano-Catolică a continuat să existe, pentru că aici au mai rămas familii catolice poloneze, familii germane (e drept, mai puţine la număr) sau familii mixte rezultate din căsătorii, care însă şi-au păstrat şi conservat credinţa catolică”*[476].

După al Doilea Război Mondial, în România se instalează pentru câteva decenii regimul comunist, care a fost ostil, din principiu, tuturor bisericilor din România, dar a excelat împotriva Bisericii Catolice, atacând prin diverse mijloace tocmai principiul universalităţii ei. Dar tocmai acest principiu a unit pe catolicii din România, făcând din Biserica Catolică un adversar redutabil al comunismului. În anul 1948, Gheorghiu-Dej, secretarul Partidului Comunist declara că: *„Biserica Catolică este ultimul obstacol organizat care împiedică încă instaurarea definitivă a regimului de democraţie populară în România”*[477].

475 WELISCH, Sophie, Reverend Emil Welisch remembered , [on line], www.bukovinasociety.org/Newsletters.html, 1991-2011, accesat 20 decembrie 2012 la URL: http://www.bukovinasociety.org/Newsletters/Buko-NL-2003-1Mar.pdf.

476 ŞMID, Ioan, Interviu cu domnul Eduard Mohr, preşedintele de onoare al „Uniunii Germanilor Bucovineni” din Rădăuţi. Producţie proprie, Rădăuţi, decembrie 2011. MP3, 1h 39 minute.

477 BARBU, Daniel, *Ultimul obstacol.* În „Verbum”, II, 1-6, 1991, p.34.

În anii ce au urmat, mulţi preoţi şi simpli credincioşi au cunoscut rigorile regimului de detenţie în lagăre comuniste de exterminare. Şi în parohia rădăuţeană avem exemple de preoţi care au avut de suferit pentru că, prin atitudinea lor, s-au opus destrămării Bisericii Catolice, întărindu-i prin predicile lor pe credincioşii pe care-i aveau în grijă. Am în vedere cazul părintelui paroh Eugen Baltheiser sau al părintelui greco-catolic Isidor Toniuc. Sunt numai două exemple, dar în carte am prezentat şi cazuri de preoţi originari din Rădăuţi, care au fost arestaţi, anchetaţi şi apoi închişi. Cu toate acestea parohia rădăuţeană a continuat să trăiască. Preoţii parohi numiţi aici au avut grijă deosebită să conserve şi să păstreze atât valorile materiale, cât mai ales valorile spirituale. Părintele profesor dr. Eduard Ferenţ, într-una din discuţiile de documentare pe care le-am avut cu Sfinţia Sa, îmi spunea că: *„Preluând valorile transmise de vrednicii noştri înaintaşi, noi suntem chemaţi să le ameliorăm şi să le comunicăm celor de astăzi şi de mâine!”*.

După căderea regimului comunist, în decembrie 1989, parohia renaşte atât material, cât şi spiritual, atât la centru, cât şi în filiale. Parohul de atunci, pr. Iosif Doboş, recuperează în instanţă proprietăţile deţinute atât de parohia rădăuţeană, cât şi de parohiile vecine desființate. La Voievodeasa, biserica a fost recuperată de la creştinii ortodocşi în anul 1995 după care este reparată şi modernizată. Beneficiind de ajutorul material al familiilor catolice din această filială, cât şi de cel al familiilor originare din această localitate, stabilite în zilele noastre în Germania, părintele profesor dr. Eduard Ferenţ, mare iubitor al acestor locuri şi fost paroh în Rădăuţi a creat o filială, demnă urmaşă a fostei parohii Fürstenthal.

De asemenea, în filiala Falcău, între anii 2006 – 2007, au fost executate lucrări de reparaţii capitale la biserica din lemn.

În ceea ce priveşte Rădăuţiul, au fost restaurate cele două imobile în care funcţionaseră înainte de război *Katholischer Deutscher Leseverein* (Societatea Germană Catolică de Lectură) şi cinematograful *Excelsior*. Fosta sală a cinematografului a fost transformată într-o sală de spectacole pentru comunitatea catolică locală.

În perioada 2015 – 2019, biserica intră într-un proces de restaurare exterioară și interioară. Părintele Aurel Iștoc, cu ajutorul comunității, a readus interiorul bisericii la forma și aspectul ei de odinioară. Altarul central, care fusese înlăturat în timpul reparațiilor interioare executate în timpul părintelui dr. Eduard Ferenț, a fost refăcut după forma sa originală. De asemenea, altarele laterale au fost refăcute după cele originale. Picturile, realizate de maestrul Gheorghe Benchea sub directa coordonare a parohului, prezintă, în ansamblu, misterul marian, biserica având hramul *„Nașterea Sfintei Fecioare Maria”*.

Începând din toamna anului 2016 și până în primăvara anului următor vechea sală de festivități din curtea bisericii este transformată într-o frumoasă capelă mortuară *Capela Milostivirii Divine*. A fost sfințită pe 2 aprilie 2017.

Putem spune la finalul acestei cărţi că valorile morale şi religioase sădite de vrednicii noştri înaintaşi au fost păstrate şi transmise din generaţie în generaţie, până la noi, iar generaţia noastră le transmite generaţiilor ce vor urma.

Doamne, ajută!

Bibliografie

*** Academia Română. Centrul de studii „Bucovina" Rădăuţi, *Bucovina în primele descrieri geografice, istorice, economice şi demografice,* Grigorovici Radu (ed.), Editura Academiei Române, Bucureşti, 1998.

*** Arhiva Parohiei Romano-Catolice din Rădăuți din perioada 1941 – 2011.

*** Asociaţia Foştilor Deportaţi în Bărăgan. Deportaţii în Bărăgan, 1951-1956. Editura Mirton, Timişoara, 2001.

*** A trecut la Domnul pr. Ioan Simon [on line], www.ercis.ro, 2001-2012, accesat la 16 ianuarie 2012, la URL: http://www.ercis.ro/actualitate/viata.asp?id=20100763.

*** Episcopii Diecezei [on line], www.ercis.ro, 2001-2012, accesat 21 noiembrie 2011, la URL; http://www.ercis.ro/dieceza/episcopi.asp.

*** Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului şi Memoria Exilului Românesc. Fişe matricole penale, deţinuţi politici [on line], www.crimelecomunismului.ro, 2006 – 2011, accesat octombrie 2011, la URL: http://www.crimelecomunismului.ro/ro/fise_detinuti_politici.

*** In memoriam: Pr. Rafael Friedrich- 37 de ani de la moarte, [on line], www.ercis.ro, 2001-2012, accesat 25 mai 2011, la URL: http://www.ercis.ro/actualitate/viata.asp?id=20060531.

*** Istoricul Parohiei Romano-Catolice Cacica [on-line], www.sanctuarcacica.ro, 2008-2012, accesat noiembrie 2011, la URL: http://www.sanctuarcacica.ro/parohia.php.

*** Necrolog, [on line], www.ofmconv.ro, 2006-2012, accesat la 20 ianuarie 2012 la URL: www.ofmconv.ro/necrolog.

*** Păstorii care au condus Dieceza de Iaşi [on line], www.ercis.ro, 2001-2012, accesat februarie 2011, la URL: http://www.ercis.ro/dieceza/index.asp?pastori.

*** Recensământul general al populației României din 29 Decemvrie 1930, vol. II.

ABALINTOAIEI, Lucian. *Înfiinţarea Provinciei Franciscane din Moldova* (Lucrare de licenţă prezentată în cadrul Institutului Teologic Romano-Catolic Franciscan din Roman). Roman 2006.

AGRIGOROAIEI, Ion. *România interbelică*, vol.1, Editura Universităţii "Al. I. Cuza", Iaşi, 2001.

ARMBRUSTER, Christian, *Deutsch-Satulmare. Geschichte eines buchenländischen Pfälzerdorfes,*Karlsruhe/Baden, 1962.

BANDINI, Marco, *Codex. Vizitarea generală a tuturor bisericilor catolice de rit roman din Provincia Moldova. 1646-1648,* Iaşi, Editura Presa Bună, 2006.

BARBU, Daniel. Ultimul obstacol. În: „Verbum", II, 1-6, 1991.

BOTA, Ioan, IONIŢOIU Cicerone. *Martiri şi mărturisitori ai bisericii din România (1948-1989). Biserica Română Unită cu Roma, Greco-Catolică. Biserica*

Romano-Catolică. Vol. 2. Ediţia a-II- a. Editura Patmos, Cluj-Napoca, 1998.
BUJAK, Jan. Cronica polonezilor bucovineni. În: „Polonus”, 2010, Nr. 175, p. 25-30.
Idem, Cronica polonezilor bucovineni, În: „Polonus”, 2010, Nr. 173, p. 39.
Idem, Cronica polonezilor bucovineni. În: „Polonus”, 2010, Nr. 172, p. 33.
Idem, Cronica polonezilor bucovineni. În: „Polonus”, 2011, Nr. 176, p. 12.
Idem, Cronica polonezilor bucovineni. În: „Polonus”, 2010, Nr.175, p.30.
CADAR, Cornel, A trecut la Domnul pr. Ioan Sociu, [on line], www.ercis.ro, 2001-2012, accesat la 16 ianuarie 2012 la URL: http://www.ercis.ro/actualitate.
CHENEY, David M.: The Hierarchy of the Catholic Church [on-line], www.catholic-hierarchy.org 1996-2012, accesat februarie 2011, la URL: http://www.catholic-hierarchy.org.
DOBOȘ, Dănuț. Figuri ilustre. Episcopul Durcovici. În: „Lumina Creştinului”, serie nouă, Anul XIX, august 2008.
Idem, Marcu Glaser. În: „Lumina Creştinului”, serie nouă, Anul XVI, septembrie 2005.
Idem, Figuri ilustre. Pr. Anton Trifaş. În „Lumina Creştinului”, serie nouă, Anul XIX, nr. 2, Iaşi, 2008.
DUMEA, Emil, *Istoria Bisericii Catolice din Moldova.* Editura Sapientia, Iaşi, 2006
ENĂȘCUȚ, Valerian. Monografii: Parohia Siret. În: „Lumina Creştinului”, serie nouă, anul VI, nr. 2 (62), februarie 1995.
FECHET, Alois, A trecut la Domnul pr. Norbert Gaschler, [on line], www.ercis.ro, 2001-2012, accesat 16 ianuarie 2012 la URL: http://www.ercis.ro/actualitate.
FERENŢ, Eduard. *Istoricul Catedralei din Baia.* Manuscris.
Idem, *Preasfânta Treime mântuitoare*, Vol. II, Editura ARC, Bucureşti, 2001.
FERENŢ, Ioan. *Începuturile Bisericii Catolice din Moldova.* Editura Sapientia, Iaşi, 2004.
GABOR, Iosif, SIMON, Ioan, *Necrolog: Misionari si preoti autohtoni : diecezani si franciscani, clerici si frati călugari care au lucrat în Moldova pe teritoriul actual al Diecezei de Iasi : 1600-2000*, Ed. Presa Bună, Iaşi, 2001.
GASCHLER, Norbert. Das Schicksal der Bukowiner Magyaren aus Andrasfalva. În: „Der Südostdeutsche”, nr. 15, München, martie 1974.
Idem, 200 Jahre seit der Gründung von Althütte: Der erste deutschböhmische Ort des Buchenlandes, in Erinnerungen an Althütte, Bukowina [on-line], www.bukovinasociety.org, martie 2003, accesat 15 ianuarie 2011, la URL: http://www.bukovinasociety.org/Erinnerungen-Althuette-der-Erste-deutschboehmische-Ort-des-Buchenlandes-d.html.
Idem, Zwei Jubiläen der röm.-kath. Kirche in der Bukowina. În: „Der Südostdeutsche” nr. 8, München, august 1980.
Idem, Die katholisch-deutschen Priester und gläubigen der Bukowina vor und nach Umsiedlung. În volumul: *Mit fluchtgepäck die heimat verlassen*, coordonatori: Bornemann Irma, Wagner Rudolf şi Armbruster Adolf. Editura: Der Süddeutsche, Augsburg, 1990.
Idem, Die Umsiedlung der Buchenlanddeutschen im Spätherbst 1940 und ihre Folgen

für die Katholiken und ihre Priester aus Bessarabien, der Bukowina und der Dobrudscha. În „Analele Bucovinei”, anul XVII, nr. 1 şi 2, Ed. Academiei Române, Bucureşti, 2010.

Idem, Chronik der römisch-katholischen Pfarrei Sereth, În „Analele Bucovinei”, anul IV, nr.1, Ed. Academiei Române, Rădăuţi, 1997.

Idem, Molodia: Entstehung und Ende der einzigen katholischen Schwabenpfarrei in der Bukowina. În „Der Südostdeutsche”, octombrie, München, 1982.

GYÖRGY, Oberding József. A bukovinai magyar népcsalád helyzetképe (Situaţia familiilor maghiare din Bucovina) [on-line], www.adatbank.ro, accesat 14 februarie 2011, la URL: http://www.adatbank.transidex.ro/alcim_pdf1686.pdf.

HAGEMAN, Rebecca. Fürstenthal, [on-line], www.bukovinasociety.org, 19 septembrie 2003, accesat 23 ianuarie 2011, la URL: http://www.bukovinaso ciety.org/hageman-rebecca-bfest-2003- fuerstenthal.html.

HANGANU, Ecaterina. Congregatio Jesu – 400 de ani [on-line], http://lumea.catholica.ro, februarie 2009, accesat 10 ianuarie 2011, la URL: http://lumea.catholica.ro/2009/02/congregatio-jesu-400-de-ani.

HAUSLEITNER, Mariana. Die Rumänisierung der Bukowina. Die Durchsetzung des national staatlichen Anspruchs Grossrumäniens: 1918–1944. München, R. Oldenbourg Verlag, 2001.

HITCHINS, Keith. *The Romanians 1774-1866.* Editura Clarendon. Oxford, 1996.

HRENCIUC, Daniel. Germanii din Bucovina în perioada interbelică. Unele consideraţii. În volumul: *Partide politice și minorități naționale din România în secolul XX.* Vol. III, coordonator: Vasile Ciobanu și Sorin Radu, Editura Techno Media, Sibiu, 2008.

Idem, *Maghiarii în Bucovina (1774-1941).* Iaşi, Editura Princeps 2006.

Idem, O comunitate aproape uitată: maghiarii din Bucovina [on-line], http://ceangai.myforum.ro, 19 martie 2009, 21 noiembrie 2010, la URL: http://www.ceangai.myforum.ro/Maghiarii in Bucovina

ILAŞ, Silvestru. Biserica „Naşterea Maicii Domnului“ Clit. În: „Crai Nou” nr. 4094 din 19.01.2006.

IMBREA, Emanuel. Falcău - Sfinţirea bisericii şi dedicarea altarului [on-line], www.radauti.cnet.ro, 19 iunie 2009, accesat 14 iunie 2010, la URL: http://www.radauti.cnet.ro/Evenimente/Falcău-sfintirea şi dedicarea altarului.

IONIŢOIU, Cicerone. Martiri și mărturisitori ai bisericii din România (1948 - 1989) - Biserica Română Unită cu Roma, Greco-Catolică şi Biserica Romano-Catolică. Episcopi romano-catolici [on line], www.procesulcomunismului.com, 2006 – 2012, accesat noiembrie 2011, la URL: http://www.procesulcomunismului.com/marturii/fonduri/ioanitoiu/biserici.

IRISZEK, Josef, Poiana noastră. În „Polonus”, Nr. 8 (144), 2007.

KIEREIN M., BIRTZ, Mircea Remus. *Episcopul Ioan Ploscaru, într-o prietenie epistolară de douăzeci de ani.* Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2009.

KOSSIUL, Willi, *Die Bukowina und ihre Buchenlanddeutschen,* Vol. I, Ed. Reimo-Verlag, Oberding, 2011.

LUPU, Ștefan. Monseniorul Petru Gherghel, în inima diecezei: profesor, rector, ordinarius și episcop [on-line], www.ercis.ro, accesat 24 octombrie 2010, la URL: http://www.ercis.ro/actualitate/viata/Mons. Petru Gherghel, în inima diecezei: profesor, rector, ordinarius şi episcop.

MAREŞ, Iosif. Parohia Romano-Catolică Vestenthal [on line], www.vestenthal.net, accesat 21 ianuarie 2012, la URL: http://www.vestenthal.net/roman.php.

MORARU, Alois. Scurtă istorie a Episcopiei Romano-Catolice de Iaşi. Episcopia Iaşi în timpul primului episcop indigen: Mihai Robu (1925-1944) [on-line], www.ercis.ro, 2001-2012, accesat februarie 2011, la URL: http://www.ercis.ro/biblioteca/istorie.asp?nr=8.

NOUZILLE, Jean. *Catolicii din Moldova. Istoria unei minorităţi confesionale din România.* Editura Sapienţia, Iaşi, 2010.

PETRICĂ, Ion. Istoria polonezilor din Romania, [on-line], www.dompolskibukareszt.ro, accesat 24 noiembrie 2010, la URL: http://www.dompolskibukareszt.ro/istoric/istoria_polonezilor_din_romania.html

PROKOPOWITSCH, Erich. *Zur Ansiedlungsgeschichte von Karlsberg, in Buchenland: 150 Jahre Deutschtum in der Bukowina.* Editura Franz Lang, Munchen, 1961.

PUŞCAŞU, Valentin. Istoria satului Ţibeni. În: „Crai Nou", Nr. 4357, 2 februarie 2007.

REIN, Kurt, RADEMACHER, Waldemar, *Fratautzer Heimatbuch,* Ed. LM der Buchenlanddeutschen, München, 2005.

RUSNAC, Mircea. Deportarea germanilor în Uniunea Sovietică (1945) [on-line], http://istoriabanatului.wordpress.com, 17 iunie 2009, accesat 30 octombrie 2010, la URL: http://istoriabanatului.wordpress.com/2009/06/17/mircea-rusnac-deportarea-germanilor-in-uniunea-sovietica-1945-cu-referire-speciala-la-banat.

SATCO, Emil. Bucovina, contribuții cultural-științifice. Dicționar IX. Editura Biblioteca Bucovinei, Suceava, 2000.

SCHIPOR, Vasile. Evoluţia şi destinul scrisului la Rădăuţi. În: „Analele Bucovinei", VIII, nr. 1, Suceava, 2001.

SERES, Attila. Bukovinai székely exodus 1944-1945 (Exodul maghiarilor bucovineni) [on-line], http://www.archivnet.hu, accesat 30 octombrie 2010, la URL: http://www.archivnet.hu/hetkoznapok/bukovinai_szekely_exodus_19441945.

SPINEI, Victor, *Bucovina în mileniul întunecat. Spaţiul nord-est carpatic în mileniul întunecat*, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 1997.

SULIMIERSKI, Filip, WALEWSKI, Władysław. Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich (Catalogul geografic al Regatului Poloniei şi al altor ţări slave) [on-line], http://otwartanauka.pl, accesat 3-6 septembrie 2010, la URL: http://dir.icm.edu.pl/pl/Slownik_geograficzny.

ŞMID, Ioan. Interviu cu părintele Iosif Doboş. Producţie proprie, Rădăuţi, martie 2012. MP3, 58 minute.

Idem, Interviu cu părintele dr. Eduard Ferenţ. Producţie proprie, Voievodeasa, septembrie 2011. MP3, 49 minute.

Idem, Interviu cu părintele Johann Proschinger, OFMConv. Producţie proprie, Suceava, octombrie 2011. MP3, 58 minute.

Idem, Interviu cu domnul Eduard Mohr, preşedintele onorific al „Uniunii Germanilor Bucovineni" din Rădăuţi. Producţie proprie, Rădăuţi, decembrie 2011. MP3, 1h 39 minute.

Idem, Al doilea interviu cu domnul Eduard Mohr, preşedinte onorific al „Uniunii Germanilor Bucovineni" din Rădăuţi. Producţie proprie, Rădăuţi, noiembrie 2012. MP3, 1h 20 minute.

ȘTIRBAN, Marcel. Problema reglementării regimului general al cultelor (1922-1928) [on-line], www.history-cluj.ro, [s.a.], accesat 18 august 2010, la URL: http://www.history-cluj.ro/Istorie/anuare/2002/Problema reglementarii regimului general al cultelor.

TALSKY, Josef. Bukowina: Heimat von Gestern. Augustendorf [on-line], www.bukovinasociety.org, vol.10 nr.1, martie 2000, accesat 10 septembrie 2010, la URL: http://www.bukovinasociety.org/newsletters/Buko-NL-2000-1-Mar.html

WELISCH, Sophie. The Bukovina-Germans During the Habsburg Period: Settlement, Ethnic Interaction, Contributions [on-line], www.feefhs.org, Vol. X, 2002, accesat 25 septembrie 2010, la URL: http://www.feefhs.org/journal.html

Idem, Reverend Emil Welisch remembered , [on line], www.bukovinasociety.org/Newsletters.html, 1991-2011, accesat 20 decembrie 2012 la URL: http://www.bukovinasociety.org/Newsletters/Buko-NL-2003-1 Mar.pdf.

WILD, Josef. *Fürstenthal: eine deutsch-böhmische Gemeinde in der Bukowina*. Editura Landsmannschaft der Buchenlanddeutschen, München, 1981.

WISZNIOWSKI, Franz. *Radautz, die deutscheste Stadt des Buchenlandes*, [s.n.], Waiblingen, 1966.